

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

КОВАЛЬЧУК ВОЛОДИМИР СТЕПАНОВИЧ

УДК 343.81

ДИСЕРТАЦІЯ

**КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНІ ЗАСАДИ ЗАПОБІГАННЯ
ПРАВОПОРУШЕННЯМ У СФЕРІ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ УКРАЇНИ**

12.00.08 – кримінальне право і кримінологія, кримінально виконавче право
081 Право

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ В. С. Ковальчук

Науковий керівник: Колб Олександр Григорович, доктор юридичних наук,
професор, заслужений юрист України

Кропивницький – 2024

АНОТАЦІЯ

Ковальчук В.С. Кримінально-процесуальні засади запобігання правопорушенням у сфері виконання покарань України - Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08: кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право 081 «Право». – Донецький державний університет внутрішніх справ, Кропивницький, 2024.

В роботі з'ясовано сутність та зміст кримінально-процесуальних засад запобігання правопорушенням у сфері виконання покарань України, встановлено існуючі у зв'язку з цим проблеми, а також розроблені науково обґрунтовані шляхи щодо їх вирішення.

Зокрема, встановлено два періоди виникнення та формування кримінально-процесуальних засад запобігання кримінальним правопорушенням у сфері виконання покарань України, до яких віднесені наступні історичні часові проміжки:

а) 1991-2012 р. р., на протязі якого на законодавчому рівні було закріплено обов'язок для відповідних суб'єктів кримінального процесу щодо виявлення причин і умов, які сприяли вчиненню злочину, та необхідність процесуального реагування на них даними учасниками кримінального судочинства;

б) 2013-2023 р. р., коли у результаті прийняття у 2012 році нового КПК зазначений обов'язок був скасований, але це питання регулюється на рівні відомчих нормативно-правових актів (наказів, інструкцій, положень тощо), що не в повній мірі кореспондується з вимогами Конституції України, відповідно до якої всі органи держави та їх посадові особи мають діяти лише у спосіб, визначений в Основному та інших законах України (ст. ст. 19, 92).

Виходячи з цього та отриманих результатів дослідження, обґрунтовано актуальність, теоретичне та практичне значення даної дисертації, а також її наукова належність до спеціальності 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право.

Крім цього, з'ясовано сутність і зміст, а також сформульовано авторський варіант поняття «кримінально-процесуальні засади запобігання правопорушенням у сфері виконання покарань», під яким запропоновано розуміти закріплену у правових джерелах суспільну діяльність, яка реалізується на основі науково обґрунтованих і практично обумовлених підходах та спрямована на вирішення таких кримінологічно значущих завдань, які мають пряме і безпосереднє відношення до реалізації завдань кримінального провадження, а також до нейтралізації, блокування, усунення тощо детермінант, які спричинили, обумовили та скорельювали вчинення конкретно взятого кримінального правопорушення у процесі виконання – відбування покарань.

У роботі також доведено теоретичне та практичне значення даного поняття, а саме: теоретичне значення виведеної автором кримінологічної категорії полягає у тому, що таким чином:

а) по-перше, розширено межі наукових знань щодо змісту запобіжної діяльності, її предмета та об'єктів (у даному випадку – сфера виконання покарань та процес виконання – відбування покарань), які можуть слугувати методологічним підґрунтям для подальших доктринальних розробок з означеної тематики дослідження;

б) по-друге, доведено, що одним із необхідних та невід'ємних елементів кримінально-процесуальної діяльності є слідча профілактика, зміст і спрямованість якої обумовлена необхідністю здійснення у даному процесі заходів кримінологічного запобігання кримінальним правопорушенням;

в) по-третє, підтримано позицію тих учених, які переконують, що діяльність, яка пов'язана із запобіганням кримінальним правопорушенням є більш об'ємною та ширшою за діяльність, що ґрунтується на заходах протидії цим суспільно небезпечним діянням, що має враховуватись на всіх рівнях соціальної профілактики в Україні (законодавчому, координаційному, управлінському, т. ін.).

У свою чергу, практичне значення сформульованого поняття «кримінально-процесуальні засади запобігання кримінальним правопорушенням у сфері виконання покарань» виражена у цій роботі у тому, що:

1) на основі аналізу його змістовних елементів розроблені науково обґрунтовані авторські пропозиції, спрямовані на удосконалення правового механізму запобіжної діяльності у ході реалізації завдань кримінального провадження (запропоновано здійснити це у виді змін і доповнень у чинне законодавство України);

2) доведена необхідність якісної видозміни координаційної діяльності прокуратури у сфері протидії злочинності та заміни слова «протидія» та «запобігання» як у назві даної галузі суспільних відносин, так і в інших законодавчих актах, у яких вжито словосполучення «протидія злочинності», позаяк на сьогодні такі підходи суперечать положенням матеріального права (зокрема, КК), у яких мова ведеться про «запобігання кримінальним правопорушенням»;

3) визначені потенційні можливості інших учасників кримінального провадження, які варто враховувати при організації та реалізації заходів запобігання кримінальним правопорушенням у сфері виконання покарань (слідчих Національної поліції; оперативних підрозділів; суддів, т. ін.).

З'ясовано також сутність і зміст методології дослідження питань, що стосуються кримінально-процесуальних засад запобігання правопорушенням у сфері виконання покарань, та на цій основі сформульовано авторське поняття.

Виходячи з його змісту, доведено дуалістичну (подвійну) соціально-правову природу кримінального процесу, у ході якого вирішуються не тільки визначені у законі завдання кримінального провадження, але й завдання кримінологічного запобігання правопорушенням шляхом здійснення при цьому заходів слідчої профілактики.

Крім цього, встановлено діалектичний взаємозв'язок і взаємодію кримінально-процесуальної та кримінально-виконавчої діяльності у силу наявності об'єднуючого для них предмета – необхідності реагування на детермінаційний комплекс причин і умов, які сприяли вчиненню попередніх і нових (у ході процесу виконання – відбування покарань) кримінальних

правопорушень як засудженими, так й іншими особами, зокрема, персоналом ДКВС України.

Враховуючи зазначене, підтримано позицію тих науковців, які обґрунтовано доводять необхідність доповнення чинного кримінально-процесуального законодавства України нормами про обов'язок органів дізнання, досудового розслідування і прокуратури виявляти причини і умови вчинення кримінального правопорушення та реагувати на них відповідними процесуальними рішеннями, спрямованими на їх усунення, нейтралізацію, блокування тощо.

У даній роботі з'ясовано також сутність і зміст сучасної державної політики України з питань, що стосуються кримінально-процесуальних засад запобігання злочинам, та констатовано у зв'язку з цим, що проведений аналіз законодавчих та інших нормативно-правових актів, практики їх застосування, а також наукових джерел показав, що сучасна державна політика України з означених питань носить безсистемний та формальний характер, позаяк не включає у своєму змісті створення реальних правових гарантій, спрямованих на підвищення рівня слідчої профілактики та, в цілому, діяльності щодо запобігання кримінальним правопорушенням, виступаючи у даному випадку однією з детермінант корелюючого характеру, які сприяють формуванню та реалізації, зокрема, у сфері виконання покарань, протиправної мотивації у виді суспільно небезпечних діянь і наслідків.

Виходячи з цього, зроблено висновок про те, що без видозміни чинного законодавства України з означених питань, як форми реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії злочинності, практично неможливо ліквідувати, усунути, блокувати тощо детермінаційний комплекс причин і умов, які їй сприяють.

Крім цього, з'ясовано зміст позитивного зарубіжного досвіду, що пов'язаний з кримінально-процесуальними засадами запобігання злочинам у сфері виконання покарань, та на підставі вивчення правозастосовної практики, яка склалась з приводу цього у низці держав світу (Австрії, Англії, Іспанії, Італії, Латвії, Литві, Республіці Польща, США, Франції, ФРН, ін.), зроблено висновок про те, що хоча

ні в нормах відповідних міжнародних нормативно-правових актів, ні в законодавстві цивілізованих держав світу, ні в правових джерелах ЄС тощо чітко не визначені положення, пов'язані з обов'язком відповідних суб'єктів кримінального провадження виявляти причини і умови, які сприяли вчиненню кримінального правопорушення, але їх зміст та встановлені процедури збирання, оцінки та використання доказів у кримінальному процесі, а також визначені у законі порядок і процесуальні обов'язки суб'єктів і учасників кримінального провадження мають безпосереднє відношення до кримінологічної діяльності у виді передбачених на нормативно-правовому рівні таких категорій, як: «встановлення істини»; «забезпечення безпеки»; «принципи кримінального судочинства», т. ін.

Визначено також сутність і зміст координаційної діяльності та взаємодії, а також сформульоване авторське поняття «взаємодія суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності у контексті запобігання вчиненню правопорушень у сфері виконання покарань», під яким слід розуміти таку співпрацю учасників сторони обвинувачення у кримінальному провадженні з іншими державними органами, включаючи правоохоронні, та органами місцевого самоврядування, а також установами, організаціями і підприємствами різних форм власності, яка ґрунтується на законодавчих та інших нормативно-правових засадах і спрямована на досягнення узгодженої мети та завдань у сфері запобігання злочинності, які не суперечать чинному законодавству і не порушують конституційних і процесуальних прав і свобод людини і громадянина.

Виходячи з цього, доведено, що теоретичне значення виведеного у цій роботі поняття полягає у тому, що таким чином збагачена теорія управління кримінально-процесуальною та кримінологічною діяльністю, яка може стати предметом окремого дисертаційного дослідження.

У свою чергу, практична значущість сформульованого поняття виражається в тому, що для правозастосовців з означеної проблематики розроблені науково обґрунтовані системні напрями діяльності учасників сторони обвинувачення у кримінальному провадженні, які можуть слугувати своєрідним прикладним

орієнтиром для удосконалення процесу взаємодії у кримінальному процесі на законодавчому та іншому нормативно-правовому і організаційно-управлінському рівнях.

Щодо координації, то враховуючи, що її основу складає взаємодія, та те, що це питання має бути об'єктом і предметом окремого наукового пошуку на рівні монографії, то з цього приводу в роботі констатовано, що, хоча вона й передбачає на рівні законодавства головного суб'єкта координаційної діяльності (ст. 25 Закону України «Про прокуратуру» - прокурори різних рівнів) у сфері запобігання та протидії злочинності, проте також потребує правового удосконалення, враховуючи ті прогалини і колізії, які існують у зв'язку з цим з питань взаємодії.

Ключові слова: кримінально-процесуальні засади; запобігання кримінальним правопорушенням; сфера виконання покарань; слідча профілактика; процес виконання-відбування покарань; взаємодія; координація; правоохоронні органи.

SUMMARY

Kovalchuk V.S. Criminal-procedural principles of prevention of offenses in the sphere of execution of punishments of Ukraine - Qualifying scientific work on manuscript rights.

Dissertation for obtaining the scientific degree of candidate of legal sciences on the specialty 12.00.08: criminal law and criminology; criminal executive law 081 «Law». – Donetsk State University of Internal Affairs, Kropyvnytskyi, 2024.

The work clarified the essence and content of the criminal procedural principles for the prevention of offenses in the sphere of execution of punishments of Ukraine, identified existing problems in connection with this, and developed scientifically based ways to solve them.

In particular, two periods of the emergence and formation of criminal procedural principles for the prevention of criminal offenses in the sphere of execution of punishments of Ukraine have been established, which include the following historical time periods:

a) 1991-2012, during which the obligation was established at the legislative level for the relevant subjects of the criminal process to identify the reasons and conditions that contributed to the commission of the crime, and the need for procedural response to them by the given participants in the criminal justice process;

b) 2013-2023, when as a result of the adoption of the new CPC in 2012, the specified obligation was abolished, but this issue is regulated at the level of departmental legal acts (orders, instructions, regulations, etc.), which are not fully extent corresponds to the requirements of the Constitution of Ukraine, according to which all state bodies and their officials must act only in the manner specified in the Basic and other laws of Ukraine (articles 19, 92).

Based on this and the obtained results of the research, the relevance, theoretical and practical significance of this dissertation, as well as its scientific affiliation to the specialty 12.00.08 – criminal law and criminology; criminal executive law.

In addition, the essence and content are clarified, as well as the author's version of the concept of «criminal-procedural principles of prevention of offenses in the field of execution of punishments» is formulated, under which it is proposed to understand the social activity enshrined in legal sources, which is implemented on the basis of scientifically based and practically conditioned approaches and is aimed at solving such criminologically significant tasks that are directly and directly related to the implementation of the tasks of criminal proceedings, as well as to the neutralization, blocking, elimination, etc. of determinants that caused, conditioned and correlated the commission of a specific criminal offense in the process of execution - serving punishments.

The work also proves the theoretical and practical significance of this concept, namely: the theoretical significance of the criminological category derived by the author is that:

a) firstly, the limits of scientific knowledge regarding the content of preventive activities, its subject and objects (in this case – the scope of execution of punishments and the process of execution – serving of punishments) have been expanded, which

can serve as a methodological basis for further doctrinal developments on the specified research topic ;

b) secondly, it has been proven that one of the necessary and integral elements of criminal procedural activity is investigative prevention, the content and direction of which is determined by the need to implement criminal prevention measures for criminal offenses in this process;

c) thirdly, the position of those scientists who are convinced that the activity related to the prevention of criminal offenses is more voluminous and wider than the activity based on measures to counteract these socially dangerous actions, which should be taken into account at all, is supported levels of social prevention in Ukraine (legislative, coordination, administrative, etc.).

In turn, the practical significance of the formulated concept «criminal-procedural principles of prevention of criminal offenses in the field of execution of punishments» is expressed in this work in the fact that:

1) on the basis of the analysis of its substantive elements, scientifically substantiated author's proposals aimed at improving the legal mechanism of preventive activities during the implementation of the tasks of criminal proceedings have been developed (it is proposed to implement this in the form of changes and additions to the current legislation of Ukraine);

2) the need to qualitatively change the coordination activities of the prosecutor's office in the field of combating crime and to replace the words «counteraction» and «prevention» both in the above-mentioned field of social relations and in other legislative acts that use the phrase «combating crime» has been proven, since today such approaches contradict the provisions of substantive law (in particular, the Criminal Code), which speak of «prevention of criminal offenses»;

3) identified potential opportunities of other participants in criminal proceedings, which should be taken into account when organizing and implementing measures to prevent criminal offenses in the field of execution of punishments (investigators of the National Police; operational units; courts, etc.).

The essence and content of the research methodology of issues related to the criminal-procedural principles of crime prevention in the field of execution of punishments were also clarified, and the author's concept was formulated on this basis.

Based on its content, the dualistic (dual) socio-legal nature of the criminal process is proven, during which not only the tasks of criminal proceedings defined in the law are solved, but also the tasks of criminological prevention of offenses by implementing measures of investigative prevention.

In addition, a dialectical relationship and interaction of criminal-procedural and criminal-executive activities has been established due to the presence of a unifying subject for them - the need to respond to the deterministic complex of reasons and conditions that contributed to the commission of previous and new ones (during the execution process - punishments) of criminal offenses both by convicted persons and by other persons, in particular, staff of the State Security Service of Ukraine.

Taking into account the above, the position of those scientists who reasonably prove the need to supplement the current criminal procedural legislation with norms on the duty of inquiry, investigation and prosecutor's offices to identify the reasons and conditions for committing a criminal offense and to respond to them with appropriate procedural decisions aimed at their elimination, is supported. neutralization, blocking, etc.

This paper also clarified the essence and content of the modern state policy of Ukraine on issues related to the criminal and procedural principles of crime prevention, and stated in this connection that the analysis of legislative and other normative legal acts, the practice of their application, and as well as scientific sources allows us to state that the modern state policy of Ukraine on issues related to the criminal-procedural principles of crime prevention is unsystematic and formal in nature, since it does not include in its content the creation of real legal guarantees aimed at increasing the level of investigative prevention and overall activity regarding the prevention of criminal offenses, acting in this case as one of the determinants of a correlative nature that contribute to the formation and

implementation, in particular, in the field of execution of punishments, of illegal motivation in the form of socially dangerous acts and consequences.

Based on this, it was established that without amending the current legislation on the specified issues, as a form of implementation of state policy in the field of crime prevention and counteraction, it is practically impossible to eliminate, eliminate, block, etc. the deterministic complex of causes and conditions that contribute to it.

In addition, the content of positive foreign experience related to the criminal-procedural principles of crime prevention in the field of execution of punishments and based on the study of law enforcement practice developed in connection with this in a number of countries of the world (Austria, England, Spain) was established, Italy, Latvia, Lithuania, the Republic of Poland, the USA, France, Germany, etc.), it was concluded that although neither in the norms of the relevant international legal acts, nor in the legislation of the civilized countries of the world, nor in the legal sources of the EU the provisions related to the obligation to identify the causes and conditions that contributed to the commission of a criminal offense are not defined, but their content and established procedures for the collection, evaluation and use of evidence in the criminal process, as well as the procedure and procedural obligations of sub objects and participants in criminal proceedings are directly related to criminal activity in the form of such categories provided at the normative and legal level as: «establishing the truth»; «security provision»; «principle of criminal justice», etc.

The essence and content of coordination activities and interaction are also defined, as well as the formulated author's concept «interaction of subjects of criminal procedural activity in the context of prevention of offenses in the field of execution of punishments» should be understood as follows - this is such cooperation of the participants of the prosecution in criminal proceedings with other state bodies, including law enforcement, and local self-government bodies, as well as institutions, organizations and enterprises of various forms of ownership, which is based on legislative and other normative legal principles and is aimed at achieving the agreed goal and tasks in the field of crime prevention, which do not contradict the current

legislation and do not violate the constitutional and procedural rights and freedoms of a person and a citizen.

Based on this, it has been proven that the theoretical significance of the concept derived in this work is that the theory of criminal procedural and criminal activity management is enriched in this way, which can become the subject of a separate dissertation study.

In turn, the practical significance of the formulated concept is expressed by the fact that, for law enforcement officers, scientifically based systematic directions of activities of the participants of the prosecution in criminal proceedings have been developed for the specified issues, which can serve as a kind of applied reference point for improving the process of interaction in the criminal process on the legislative and other regulatory and legal levels. and organizational and management levels.

Regarding coordination, taking into account that its basis is interaction, and that this issue should be the object and subject of a separate scientific research at the level of a monograph, in this regard, it should only be stated that, although it provides at the level of legislation the main subject of coordination activities (Article 25 of the Law of Ukraine «On the Prosecutor's Office») in the field of crime prevention and counteraction, but also needs legal improvement, taking into account the gaps that exist in this connection on matters of interaction.

Key words: criminal procedural principles; prevention of criminal offenses; the scope of execution of punishments; investigative prevention; the process of executing and serving punishments; interaction; coordination; police.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Праці, у яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Ковальчук В. С., Колб О. Г., Топчій В. В. Державний і громадський контроль та прокурорський нагляд у сфері виконання покарань і пробації України. *Деліктологія: монографія* / під заг.ред. І. М. Копотуна, С. В. Петкова, Р. Роліан. Кіровоград: Академія ГУСПОЛ, 2023. Т. 8. С. 39-72.

2. Ковальчук В. С., Колб О. Г. Поняття, сутність і зміст діяльності банківської установи як суб'єкта запобігання кримінальним правопорушенням. *Банк як суб'єкт запобігання кримінальним правопорушенням: навч. посіб.* / за заг. ред. д.ю.н., проф. В. Я. Конопельського та д.ю.н., проф., заслуженого юриста України О. Г. Колба. Одеса: Одеський державний університет внутрішніх справ, 2022. С. 17-33.

3. Ковальчук В. С. Заходи соціально-кримінологічного запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються персоналом установ виконання покарань. *Кримінологічна характеристика злочинів, що вчиняються персоналом Державної кримінально-виконавчої служби України: монографія*. Вид. 3-є, доповн. і виправлене / за заг. ред. д.ю.н., проф., заслуженого юриста України В. В. Топчія. Луцьк: видавництво Терен, 2023. С. 126-141.

4. Ковальчук В. С., Колб Р. О. Державний нагляд та контроль за процесом виконання-відбування покарань. *Кримінально-виконавче право України: короткий курс лекцій: навч. посібник* / О. Г. Колб, І. М. Копотун, В. Г. Фатхутдінов та ін.; за заг. ред. д.ю.н., проф., заслуженого юриста України Топчія В. В. Ірпень: Державний податковий університет, 2023. С. 127-148.

Статті в наукових фахових виданнях

1. Ковальчук В. С. Віймка як спосіб здобуття доказів. *Вісник прокуратури*. 2014. № 7. С. 140-147.

2. Ковальчук В., Шульгін С. Залучення до кримінального провадження як потерпілого. *Вісник прокуратури*. 2014. № 7. С. 28-34.

3. Ковальчук В. С. Прокуратура України як суб'єкт запобігання кримінальним правопорушенням у сфері виконання покарань і пробації

України. *Вісник пенітенціарної асоціації України*. 2022. № 2(20).С. 65-71. DOI:<https://doi.org/10.34015/2523-4552.2022.2.08>

4. Ковальчук В. С. Про деякі детермінанти кримінально-процесуального характеру, що корелювали війну російської федерації проти України.*Вісник пенітенціарної асоціації України*. 2022. № 1(19). С.79-86. DOI: <https://doi.org/10.34015/2523-4552.2022.1.09>

5. Ковальчук В. С. Про деякі кримінологічні аспекти діяльності органів прокуратури в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 9. С. 404-406. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-9/99>.

6. Ковальчук В. С.Кримінально-процесуальні можливості прокуратури у запобіганні кримінальним правопорушенням в Україні. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2023. № 3 (55). С. 145-150. DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2023.3.22>

7. Ковальчук В. С. Кримінально-процесуальні засади діяльності прокурорів щодо запобігання злочинності в установах виконання покарань України. *Juris Europensis Scientia*. 2023. Випуск 2. С. 122-125. DOI<https://doi.org/10.32782/chern.v2.2023.22>.

Праці апробаційного характеру

1. Ковальчук В. С., Василюк І. М. Зміст сучасних правових гарантій забезпечення прав засуджених уповноваженими органами пробації та прокуратури. *Поговоримо про пробацію: історія становлення, розвиток та перспективи*: матеріали круглого столу (Одеса, 11 лютого 2022 року). Одеса : ОДУВС, 2022. С.175-176.

2. Ковальчук В. С., Новосад Ю. О.Про деякі змістовні елементи запобігання кримінальним правопорушенням органами прокуратури засобами кримінального процесуального права. *Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності* : тези V Всеукраїнської науково-практичної конференції (Хмельницький, 25 лютого 2022 р.). Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2022. С. 281-282.

3. Ковальчук В. С., Новосад Ю. О. Про деякі аспекти діяльності прокуратури України щодо запобігання кримінальним правопорушенням, які вчиняються засудженими. *Наукові читання, присвячені пам'яті професора Т. А. Денисової* : збірник матеріалів (Запоріжжя, 10 березня 2022 р.). Запоріжжя : КПУ, 2022. С. 275-277.

4. Ковальчук В. С., Годлевська-Коновалова А. В. Про деякі змістовні елементи спеціально-кримінологічного запобігання кримінальним правопорушенням органами прокуратури. *Актуальні питання теорії та практики в галузі права, освіти, соціальних та поведінкових наук – 2022*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Чернігів, 10 червня 2022 р.). Чернігів: Академія ДПтС. 2022. С. 140-142.

5. Ковальчук В. С., Колб О.Г. Вплив військової агресії Росії на процес детермінації сучасної злочинності в Україні. *Вивчення криміногенної ситуації в Україні та прогнозування її подальшої динаміки (вплив воєнних факторів)*: матеріали наук.-практ. круглого столу (м. Київ, 07 вересня 2022 р.). Київ : ДНДІ МВС України; Харків : Мачулін. 2022. С. 77-80.

6. Ковальчук В. С. Сучасна роль прокуратури в запобіганні кримінальним правопорушенням, пов'язаним з подвійним громадянством України. *Інтеграція теорії у практику: проблеми, пошуки, перспективи*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Чернігів, 04 листопада 2022 р.). Чернігів: Академія ДПтС, 2022. С. 294-296.

7. Ковальчук В. С. Вплив детермінант кримінально-процесуального характеру на стан забезпечення воєнної безпеки України. *Наука і вища освіта*: матеріали XXXI Міжнар. наук. конф. студентів і молодих учених (м. Запоріжжя, 9 листопада 2022 р.). Запоріжжя: КПУ, 2022. С. 87-88.

8. Ковальчук В. С., Колб Р. О. Особливості прокурорського нагляду за дотриманням прав військовополонених в Україні. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення*: матеріали міжвідом. наук.-практ. круглого столу (Київ, 24 листопада 2022 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2022. С. 201-204.

9. Ковальчук В. С. Потенційні можливості прокуратури як суб'єкта запобігання кримінальним правопорушенням. *Кримінально-правові, кримінологічні та кримінально-виконавчі заходи попередження злочинності: матеріали Всеукраїнської наук.- практи. конф. (Одеса, 25 листопада 2022 р.)*. Одеса: ОДУВС, 2022. С. 175-176.

10. Ковальчук В. С., Топчій В. В. Проблеми участі прокуратури України у запобіганні кримінальним правопорушенням, що вчиняються у процесі виконання-відбування покарань у воєнний час. *Актуальні проблеми правоохоронної діяльності в умовах воєнного стану : тези Всеукраїнської науково-практичної конференції (Хмельницький, 16 березня 2023 р.)*. Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2023. С. 266-267.

11. Ковальчук В. С. Процесуальна роль прокурора у запобіганні кримінальним правопорушенням. *Прикладна економіка: від теорії до практики: Матеріали доповідей учасників Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (Луцьк, 27-28 березня 2023 р.)*. Луцьк: Волинський інститут ім. В. Липинського ПрАТ «ВНЗ «МАУП», 2023. С. 284-287.

12. Ковальчук В. С. Особливості здійснення прокурорського нагляду та запобіжної діяльності у сфері виконання покарань і пробації України. *Державотворчі процеси в Україні: реалії сьогодення: матеріал. III Всеукр. наук.- практи. конф. (м. Луцьк, 27-28 квітня 2023 року)*. Луцьк: : ВІП ЛНТУ, 2023. С. 84-86.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	19
ВСТУП.....	20
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ, ЩО СТОСУЮТЬСЯ ЗМІСТУ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ЗАСАД ЗАПОБІГАННЯ ПРАВОПОРУШЕННЯМ У СФЕРІ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ УКРАЇНИ.....	31
1.1. Стан наукових досліджень, пов'язаних зі змістом кримінально- процесуальних засад запобігання правопорушенням у сфері виконання покарань.....	31
1.2. Поняття кримінально-процесуальних засад запобігання правопорушенням у сфері виконання покарань.....	45
1.3. Методологія дослідження питань, що стосуються кримінально- процесуальних засад запобігання правопорушенням у сфері виконання покарань.....	59
Висновки до розділу 1	75
РОЗДІЛ 2. КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ЯКІ ВЧИНЯЮТЬСЯ У СФЕРІ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ.....	75
2.1. Сучасний стан, рівень та інші кримінологічно значущі показники і особливості пенітенціарної злочинності та злочинності персоналу колоній.....	79
2.2. Детермінанти, що спричинюють та обумовлюють вчинення кримінальних правопорушень у сфері виконання покарань, які пов'язані з кримінально- процесуальною діяльністю.....	95

2.3. Кримінологічна характеристика особи злочинця, що вчиняє кримінальні правопорушення у сфері виконання покарань, яка має юридичне значення кримінальному провадженні.....	109
Висновки до розділу 2	119
РОЗДІЛ 3. ГОЛОВНІ НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ЗАСАД ЗАПОБІГАННЯ ПРАВОПОРУШЕННЯМ У СФЕРІ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ УКРАЇНИ.....	124
3.1. Сучасна державна політика з питань, що стосуються кримінально-процесуальних засад запобігання злочинам.....	131
3.2. Зміст позитивного зарубіжного досвіду, що пов'язаний з кримінально-процесуальними засадами запобігання злочинам у сфері виконання покарань.....	147
3.3. Підвищення рівня координації та взаємодії суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності у контексті запобігання вчиненню правопорушень у сфері виконання покарань	166
Висновки до розділу 3	185
ВИСНОВКИ	178
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	201
ДОДАТКИ.....	238.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

БК – Бюджетний кодекс

ВТК – Виправно-трудоий кодекс

ГК – Господарський кодекс

ГУВП – Головне управління виконання покарань

ДДУПВП – Державний департамент України з питань виконання покарань

ДІЗО – дисциплінарний ізолятор

ДПтС – Державна пенітенціарна служба

ДКВС – Державна кримінально-виконавча служба

ЄКПТ – Європейський комітет по запобіганню тортурам

ЄПП – Європейські пенітенціарні правила

ЄРДР – Єдиний реєстр досудових розслідувань

КВК – Кримінально-виконавчий кодекс

КК – Кримінальний кодекс

КПК – Кримінальний процесуальний кодекс

КУпАП – Кодекс України про адміністративні правопорушення

МВС – Міністерство внутрішніх справ

ОРД – оперативно-розшукова діяльність

ПКТ – приміщення камерного типу

ПВР УВП – Правила внутрішнього розпорядку установ виконання покарань

УВП – установа виконання покарань

п. – пункт

ст. – стаття

ч. – частина

ВСТУП

Актуальність теми. Як свідчить офіційна статистика, щорічно в Україні зростає рівень рецидивних кримінальних правопорушень, однією із складових яких є пенітенціарна злочинність.

При цьому серед детермінант, які сприяють зазначеному суспільно небезпечному явищу, особливе місце займають існуючі у зв'язку з цим правові прогалини і колізії [309, с. 271-281], що стосуються, зокрема, закріплення у чинному кримінальному процесуальному законодавстві України обов'язку для суб'єктів сторони обвинувачення (ст. ст. 36-41 КПК) [152] виявляти причини і умови вчинення кримінальних правопорушень, включаючи й сферу виконання покарань.

Додатковим аргументом з цього приводу виступають кримінологічно значущі показники рецидивної та пенітенціарної злочинності, які мали місце в Україні на протязі 2013-2023 р. р.

Так, у 2013 році (першому звітному періоді з часу прийняття нового КПК) у структурі всіх кримінальних правопорушень (всього було зареєстровано 563 тис. 560 таких суспільно небезпечних діянь) рецидив злочинів склав 62 тис. 625 (29,3% у загальній кількості кримінальних правопорушень) [75].

При цьому в абсолютних цифрах пенітенціарна злочинність складала у 2013 році 400 кримінальних правопорушень (у розрахунку на 1 тис. засуджених, які відбували покарання у виді позбавлення волі, - 5,13 таких випадків) [225, с. 3-4] або менше 1% у структурі рецидивних кримінальних правопорушень.

Натомість, у 2022 році із 362 тис. 636 зареєстрованих кримінальних правопорушень 31 тис. 499 припадала на рецидивну злочинність (22,7% у загальній структурі вказаних суспільно небезпечних діянь) [76]. При цьому у кримінально-виконавчих установах закритого типу, в яких відбували покарання засуджені до позбавлення волі, мало місце 289 пенітенціарних злочинів (знову ж таки, менше 1% у загальній кількості рецидивних проявів в Україні) [226].

Суттєво не зменшилися зазначені показники й у 2023 році [77], хоча і в попередніх періодах і у сьогоднішні досі не знайшли свого відображення в офіційній статистиці ті явища і процеси кримінального змісту, які носять так званий латентний (прихований) [36, с. 322] характер [20, с. 39-54], що теж можна віднести до детермінант, які сприяють вчиненню пенітенціарних кримінальних правопорушень.

Крім цього, в ЄРДР відсутні також відомості про вчинення кримінальних правопорушень на територіях, окупованих російською федерацією (у Донецькій, Луганській, Херсонській та інших областях), що, без сумніву, слід враховувати при оцінці кількісно-якісних показників злочинності в Україні, включаючи й сферу виконання покарань.

Крім цього, як показує практика, досить суттєво впливає на детермінацію пенітенціарної злочинності щорічно зростаюча кількість вчинених кримінальних правопорушень у сфері виконання покарань персоналом ДКВС України.

Зокрема, якщо у 1991 році з боку цих осіб було зареєстровано тільки 19 злочинів [66, с. 22], то вже у 2016 році (остаточному оформленні та підпорядкуванні органів і установ виконання покарань Міністерству юстиції України) [251] – 102 кримінальні правопорушення [266, с. 12-14].

І, що характерно та суспільно небезпечно, зазначені негативні тенденції щорічно призводили до зростання кількості вчинених персоналом ДКВС України кримінальних правопорушень та мали місце й на протязі 2017-2022 р. р. [226].

Таким чином, слід констатувати, що в наявності складна прикладна проблема, яка має бути вирішена й на доктринальному (науковому) рівні у силу її актуальності, теоретичної та практичної значущості, що, у свою чергу, обумовлено необхідністю закріплення на законодавчому рівні обов'язку для органів дізнання, досудового розслідування та суду щодо виявлення у ході кримінального провадження причин і умов, які сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, включаючи й сферу виконання покарань України, та невідкладного вжиття відповідних кримінологічних заходів, спрямованих на їх усунення, нейтралізацію, блокування тощо.

Саме у такому напрямі у сьогоднішні працюють вітчизняні науковці та спрямовані відповідні державні програми з означених питань [248]. Зокрема, досить предметно проблеми детермінації злочинності розробляють такі учені, як: А. М. Бабенко, О. М. Бандурка, В. С. Батиргарєєва, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. В. Василевич, А. А. Вознюк, В. В. Голіна, Б. М. Головкін, В. К. Грищук, Л. М. Давиденко, О. М. Джужа, В. М. Дрьомін, О. О. Дудоров, В. П. Ємельянов, О. О. Житник, М. В. Карчевський, Ю. В. Кернякевич-Танасійчук, О. Г. Колб, В. Я. Конопельський, О. М. Костенко, І. М. Копотун, Т. В. Корнякова, О. М. Литвак, О. М. Литвинов, Г. В. Маляр, І. Б. Медицький, М. І. Мельник, В. О. Меркулова, М. І. Мичка, В. О. Навроцький, Є. С. Назимко, Ю. В. Нікітін, Ю. О. Новосад, Ю. В. Орлов, О. П. Рябчинська, А. В. Савченко, Г. П. Середа, В. О. Туляков, П. Л. Фріс, В. І. Шакун та ін.

Як показало вивчення наукової літератури, значне теоретичне та практичне підґрунтя, що стосується змісту запобіжної діяльності, створили також: Л. В. Багрій-Шахматов, В. О. Глушков, І. М. Даньшин, Т. А. Денисова, А. П. Закалюк, А. Ф. Зелінський, О. Г. Кальман, Я. Ю. Кондратьєв, І. П. Лановенко, В. В. Сташіс, В. Я. Тацій, В. М. Трубніков, ін.

Слід також зазначити, що загальні методологічні засади пізнання кримінально-процесуальних і кримінологічних явищ та процесів вивели такі науковці, як: А. М. Бабенко [11], Г. С. Буга [31], С. С. Вітвіцький [42], Є.С. Дурнов [73], Є. В. Зозуля [93], О.М. Куракін [164], С. А. Саблук [290], О. Б. Северінова [293] та інші.

Поряд з цим, варто зазначити, що досі на дисертаційному рівні кримінально-процесуальні засади запобігання правопорушенням у сфері виконання покарань України не виведені, що актуалізує необхідність активізації теоретичної розробки з означених питань, а також визначає теоретичне і практичне значення даної дисертації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до Національної стратегії з прав людини (Указ Президента України від 24.03.2021 № 119/2021) [253]; Комплексного стратегічного плану

реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки (Указ Президента України від 11.05.2023 № 273) [248]; Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України (розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.09.2017 № 654-р) [143]; Стратегії реформування пенітенціарної системи на період до 2026 року (розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.12.2022 № 1153-р) [270], а також відповідних Планів Кабінету Міністрів України щодо реалізації зазначених державних програм.

Тема дисертації затверджена Вченою радою Волинського національного університету імені Лесі Українки 24.11.2011 року (протокол № 5).

Мета і задачі дослідження. *Метою* даного дослідження є розробка науково обґрунтованих заходів, спрямованих на вдосконалення доктринальних, нормативно-правових і прикладних кримінально-процесуальних засад запобігання правопорушенням у сфері виконання покарань України.

Для досягнення вказаної мети поставлено такі *задачі*:

- визначити стан наукових досліджень, пов'язаних зі змістом кримінально-процесуальних засад запобігання правопорушенням у сфері виконання покарань України;

- з'ясувати зміст та сформулювати авторське поняття «кримінально-процесуальні засади запобігання правопорушенням у сфері виконання покарань»;

- визначити методологію дослідження питань, що стосуються кримінально-процесуальних засад запобігання правопорушенням у сфері виконання покарань;

- здійснити кримінологічний аналіз сучасного стану, рівня та інших кримінологічно значущих показників пенітенціарної злочинності та злочинності персоналу колоній;

- встановити детермінанти, що спричиняють та обумовлюють вчинення кримінальних правопорушень у сфері виконання покарань, які пов'язані з кримінально-процесуальною діяльністю;

- розкрити кримінологічну характеристику особи злочинця, який вчиняє кримінальні правопорушення у сфері виконання покарань;

- з'ясувати зміст сучасної державної політики з питань, що стосуються кримінально-процесуальних засад запобігання злочинам;

- вивчити та узагальнити зміст позитивного зарубіжного досвіду, що пов'язаний з кримінально-процесуальними засадами запобігання злочинам у сфері виконання покарань;

- розробити науково обґрунтовані заходи, спрямовані на підвищення рівня координації та взаємодії суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності у контексті запобігання вчиненню правопорушень у сфері виконання покарань.

Об'єкт дослідження – правові відносини, що виникають у зв'язку з реалізацією кримінально-процесуальних засад запобігання правопорушенням у сфері виконання покарань України.

Предмет дослідження – кримінально-процесуальні засади запобігання правопорушенням у сфері виконання покарань України.

Методи дослідження. Методи дослідження репрезентовано системою загальнонаукових і спеціально-наукових методів, які обрано відповідно до теми цієї наукової розробки.

Методологічну основу дисертації становить *діалектичний метод*, за допомогою якого здійснено оцінювання сучасного стану та інших кримінологічно значущих показників злочинності у сфері виконання покарань України (усі розділи даної наукової розробки).

У свою чергу, *методи аналізу та синтезу* дали можливість визначити стан наукових досліджень, пов'язаних зі змістом кримінально-процесуальних засад запобігання правопорушенням у сфері виконання покарань України (підрозділ 1.1.); натомість, за допомогою *формально-логічного та догматичного методів* з'ясовано зміст і сформульовано авторське поняття «кримінально-процесуальні засади запобігання правопорушенням у сфері виконання покарань», а також визначено методологію даного дослідження (підрозділи 1.2. та 1.3.); *методи індукції та дедукції* дозволили встановити зміст, тенденції і рівень злочинності у сфері виконання покарань України (підрозділ 2.1.); *системно-структурний метод* – детермінанти, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень у сфері

виконання покарань (підрозділ 2.2.); *методи соціального натуралізму та моделювання* – вивести кримінологічну характеристику злочинця, який вчиняє кримінальні правопорушення у сфері виконання покарань (підрозділ 2.3.); *метод екстраполяції* – з'ясувати зміст сучасної державної політики з питань, що стосуються кримінально-процесуальних засад запобігання злочинності в Україні (підрозділ 3.1.); *порівняльно-правовий метод* – встановити зміст позитивного зарубіжного досвіду, що пов'язаний з кримінально-процесуальними засадами запобігання злочинам у сфері виконання покарань (підрозділ 3.2.); *метод сходження від абстрактного до конкретного* – визначити та обґрунтувати шляхи підвищення рівня координації та взаємодії суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності у контексті запобігання вчиненню правопорушень у сфері виконання покарань України (підрозділ 3.3.).

Крім цього, за допомогою *статистичних методів* доведена необхідність удосконалення правового механізму з питань, що стосуються кримінально-процесуальних засад запобігання злочинам у сфері виконання покарань України (вступ та всі підрозділи дисертації), а *соціологічні методи* застосовані з метою вивчення думок різних категорій респондентів (слідчих, прокурорів та адвокатів) з означеної тематики дослідження, і також для здійснення аналізу інших зібраних емпіричних та статистичних відомостей (усі розділи дисертації).

Емпіричну базу дослідження становлять дані державної статистики; Єдиного реєстру досудових розслідувань, Єдиного реєстру судових рішень, офіційні відомості Міністерства юстиції України, МВС України, Офісу Генерального прокурора, архівні матеріали ДКВС України за 2012-2023 р. р. про стан, рівень і структуру кримінальних правопорушень, вчинених у сфері виконання покарань, а також результати анонімного опитування 936 слідчих, прокурорів і адвокатів у 14 регіонах України (Волинській, Вінницькій, Дніпропетровській, Житомирській, Закарпатській, Запорізькій, Івано-Франківській, Київській (включаючи м. Київ), Львівській, Полтавській, Рівненській, Хмельницькій та Черкаській областях) та матеріали вивчення 386 архівних кримінальних проваджень, які були пов'язані зі сферою виконання покарань України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в комплексному дослідженні сучасних проблем, що пов'язані зі змістом кримінально-процесуальних засад запобігання правопорушенням у сфері виконання покарань України, та розробці науково обґрунтованих концептуальних заходів, спрямованих на удосконалення правового механізму та підвищення ефективності запобіжної діяльності у вказаній галузі суспільних відносин.

У роботі сформовано низку положень, висновків і рекомендацій, що мають важливе теоретичне та практичне значення, зокрема:

вперше:

1) з'ясовано сутність і зміст поняття «кримінально-процесуальні засади запобігання правопорушенням у сфері виконання покарань» та сформульовано його авторський варіант, який містить у собі елементи не тільки теоретичного, але й прикладного характеру, що можуть слугувати основою для удосконалення законодавчих підходів в Україні з означеної проблематики дослідження;

2) встановлено сучасні кримінологічно значущі показники, що характеризують зміст та особливості злочинності у сфері виконання покарань України, а також негативні тенденції, які склались у зв'язку з цим, а також сформульовано авторське поняття «кримінологічна характеристика кримінальних правопорушень, які вчиняються у сфері виконання покарань» та обґрунтована його теоретична і практична цінність і прикладне значення по суті досліджуваної проблематики;

3) розроблено науково обґрунтовані заходи, що спрямовані на усунення існуючих правових прогалин і колізій та, в цілому, на удосконалення кримінально-процесуальних засад запобігання правопорушенням у сфері виконання покарань України, які у виді порівняльної таблиці та пояснюючої записки спрямовані для використання по суті до Комітету Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності (лист від 17.04.2023 за вих. № 37/13-17);

4) визначено сучасні детермінанти, що спричиняють та обумовлюють вчинення кримінальних правопорушень у сфері виконання покарань України,

суб'єктами яких є не тільки особи, які відбувають визначені судами покарання, але й персонал органів і установ виконання покарань та доведено у зв'язку з цим, що це складає єдиний детермінаційний комплекс злочинності у зазначеній галузі суспільної діяльності;

удосконалено:

5) зміст та окремі елементи кримінологічної характеристики особи злочинця, який вчиняє кримінальні правопорушення у сфері виконання покарань України, що створило в кінцевому підсумку теоретико-прикладні та методологічні основи для розробки на практиці відповідних індивідуальних запобіжних заходів, спрямованих на підвищення рівня та ефективності даного виду службової діяльності у вказаній галузі суспільних відносин;

б) організаційно-управлінські та правові основи щодо підвищення рівня координації та взаємодії суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності у контексті запобігання вчиненню правопорушень у сфері виконання покарань України та доведено у зв'язку з цим той факт, що це є необхідною умовою та правовою гарантією, спрямованою на реалізацію у ході розгляду кримінального провадження не тільки його завдань, що визначені у законі, але й на співпрацю з іншими залученими до нього учасниками кримінального процесу;

7) методологію дослідження питань, що стосуються кримінально-процесуальних засад запобігання правопорушенням у сфері виконання покарань України, а саме: предметом даного дослідження стала як пенітенціарна злочинність, так і злочинність персоналу органів і установ виконання покарань, а також єдиний детермінаційний комплекс злочинності з означених питань;

дістали подальший розвиток:

8) теоретичні підходи щодо стану наукових досліджень, пов'язаних зі змістом кримінально-процесуальних засад запобігання правопорушенням у сфері виконання покарань України, що дало можливість довести актуальність, прикладне значення та необхідність активізації монографічних розробок з означеної проблематики;

9) теоретично-прикладні позиції учених, що стосуються необхідності більш активного впровадження у національне законодавство і практику позитивного зарубіжного досвіду, який пов'язаний зі змістом кримінально-процесуальних засад запобігання злочинам у сфері виконання покарань.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у тому, що положення даної дисертації мають як теоретичне, так і практичне значення, і використовуються у різних сферах діяльності, зокрема у:

- *законодавчій діяльності* – з метою удосконалення кримінально-процесуальних засад запобігання правопорушенням у сфері виконання покарань України (листи Комітету Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності та Комітету Верховної Ради України з питань правової політики від 10.03.2023 за вих. № 04-27/12-2023/49307; та від 14.04.2023 № 04-26/11-2023/78202));

- *практичній діяльності* – для підвищення рівня та ефективності запобіжної діяльності у сфері виконання покарань України (акт впровадження у практичну діяльність Володимирської окружної прокуратури Волинської області від 04.10.2023 року);

- *навчальний процес* – для забезпечення викладання навчальної дисципліни «Кримінологія», а саме – тих питань, що стосується запобігання кримінальним правопорушенням у сфері виконання покарань (акт впровадження в освітній процес Навчально-наукового інституту Державного податкового університету від 04.10.2023 та в освітній процес Донецького державного університету внутрішніх справ від 04.09.2023 року).

Особистий внесок здобувача. Викладені в дисертації положення, що становлять наукову новизну роботи, розроблено автором особисто.

Наукові ідеї та розробки, які зазначено в списку опублікованих праць і виконано у співавторстві, в цій дисертації не використовувались. При цьому авторський доробок у них становить 50 відсотків.

Особистим внеском здобувача є власні теоретико-прикладні розробки, що стосуються: сутності і змісту поняття «кримінально-процесуальні засади

запобігання правопорушенням у сфері виконання покарань»; сучасних кримінологічно значущих показників злочинності у вказаній галузі суспільної діяльності; змісту детермінаційного комплексу злочинності у сфері виконання покарань; переліку науково обґрунтованих заходів, спрямованих на удосконалення кримінально-процесуальних засад запобігання правопорушенням у зазначеній галузі суспільних відносин.

Апробація результатів дисертації. Основі результати дослідження оприлюднені на наукових і науково-практичних конференціях та круглих столах, основними з яких є такі: «Поговоримо про пробацію: історія становлення, розвиток та перспективи» (Одеса, 11 лютого 2022 р.); «Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності» (Хмельницький, 25 лютого 2022 р.); «Наукові читання, присвячені пам'яті професора Т. А. Денисової» (Запоріжжя, 10 березня 2022 р.); «Актуальні питання теорії та практики в галузі права, освіти, соціальних та поведінкових наук – 2022» (Чернігів, 10 червня 2022 р.); «Вивчення криміногенної ситуації в Україні та прогнозування її подальшої динаміки (вплив воєнних факторів)» (Київ, 07 вересня 2022 р.); «Інтеграція теорії у практику: проблеми, пошуки, перспективи» (Чернігів, 04 листопада 2022 р.); «Наука і вища освіта» (Запоріжжя, 9 листопада 2022 р.); «Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення» (Київ, 24 листопада 2022 р.); «Кримінально-правові, кримінологічні та кримінально-виконавчі заходи попередження злочинності» (Одеса, 25 листопада 2022 р.); «Актуальні проблеми правоохоронної діяльності в умовах воєнного стану» (Хмельницький, 16 березня 2023 р.); «Прикладна економіка: від теорії до практики» (Луцьк, 27-28 березня 2023 р.); «Державотворчі процеси в Україні: реалії сьогодення» (Луцьк, 27-28 квітня 2023 р.).

Публікації. Основні положення дисертації відображено в 23 публікаціях, з яких: 6 – це статті у наукових фахових виданнях України; 1 – стаття у зарубіжному періодичному науковому виданні (Республіка Польща); 12 – тези матеріалів Всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференцій і

круглих столів; 4 –інші праці, у яких опубліковані основні наукові результати дисертації (дві колективні монографії та два навчальних посібники).

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотацій, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що містять 9 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (347 найменувань на 36 сторінках) та 17 додатків.

Повний обсяг дисертації становить 320 сторінок, з них основний текст – 283 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ, ЩО СТОСУЮТЬСЯ ЗМІСТУ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ЗАСАД ЗАПОБІГАННЯ ПРАВОПОРУШЕННЯМ У СФЕРІ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ УКРАЇНИ

1.1. Стан наукових досліджень, пов'язаних зі змістом кримінально-процесуальних засад запобігання правопорушенням у сфері виконання покарань

Як показали результати вивчення наукової літератури, процес доктринальних досліджень з питань, що стосуються кримінально-процесуальних засад запобігання злочинності у сучасній історії України (1991-2023 р. р.) можна умовно поділити, якщо за основу взяти правовий критерій регулювання даного виду суспільної діяльності, на два періоди, а саме:

а) 1991-2012 р. р., коли вказаний напрям суспільних відносин забезпечувався нормами КПК України, який був прийнятий ще у радянську епоху функціонування суб'єктів і учасників кримінального процесу [238];

б) 2013-2023 р. р., на протязі якого предмет даного дослідження лежав у площині діяльності та реалізації норм прийнятого у 2012 році нового КПК України [152].

При цьому звертає на себе увагу той факт, що знову ж таки, якщо виходити з аналізу кримінально-процесуального законодавства України, яке діяло до прийняття у 2012 році нового КПК, то варто у зв'язку з цим зауважити, що у цьому законодавчому акті були чітко визначені основи запобіжної діяльності, яка мала реалізовуватись у зазначеній галузі суспільних відносин відповідними суб'єктами.

Зокрема, відповідно до положень ст. 23 КПК 1960 року, органи дізнання (поняття та повноваження яких були закріплені в ст. ст. 101, 103 даного Кодексу), слідчі (ст. ст. 102, 114 цього Кодексу) та прокурори (ст. 25 Кодексу) зобов'язані були виявляти причини і умови, які сприяли вчиненню злочину.

Більш того, як це витікало зі змісту ст. 23-1 КПК 1960 року, на вказані суб'єкти кримінального процесу був покладений також обов'язок вносити відповідне письмове подання щодо усунення виявлених причин і умов вчинення злочину, яке носило обов'язковий для виконання характер для тих фізичних і юридичних осіб, на адресу яких воно спрямовувалось.

У свою чергу, суд у таких випадках мав виносити окрему ухвалу (постанову) (ст. 23-2 КПК) [238] щодо нейтралізації, блокування, усунення тощо детермінант, які сприяли вчиненню конкретного злочину [238].

Такий законодавчий підхід, як встановлено у ході даного наукового пошуку, ґрунтувався на відомій в Україні [81, с. 183-200] та за кордоном [338, с. 262-267] теорії детермінації злочинності, яка, у свою чергу, використовувалась як ученими-кримінологами, так і фахівцями кримінально-процесуального права для розробки методологічних та прикладних засад, спрямованих на удосконалення правового механізму з означеної проблематики.

Як показали результати даної дисертації, досить активно та продуктивно у цей час над її вирішенням працювали такі кримінологи, як: В. В. Голіна, який розробив доктринальні основи спеціально-кримінологічного запобігання злочинності [50]; О. М. Костенко, який у своїх працях обґрунтував необхідність врахування у детермінаційному комплексі причин і умов злочинності, волі та свідомості винної особи (вивів так звану теорію «натуралізму») [145]; О. М. Литвак, який у своїх працях обґрунтував необхідність забезпечення у змісті злочинної діяльності державного контролю за злочинністю, включаючи й у сфері кримінального процесу [168]; В. О. Туляков, який довів потребу у причинному механізмі та запобіжній спрямованості щодо подолання детермінант злочинності враховувати поведінку потерпілих від різноманітних суспільно небезпечних діянь [314] та інші відомі на той час і в сьогоденні науковці [70, с. 344-356].

При цьому, в контексті предмета цієї наукової розробки, звертають на себе увагу також доктринальні праці кримінологів пенітенціарного напрямку, які також приймали участь у розробці кримінально-процесуальних засад запобігання правопорушенням у сфері виконання покарань України, а саме – це праці: І. Г.

Богатирьова, який сформулював теоретично-прикладні засади кримінально-виконавчої та запобіжної діяльності нині діючих в Україні, замість кримінально-виконавчих інспекцій уповноважених органів пробації [26], О. Г. Колб, наукові пошуки якого стосувались змісту кримінально-виконавчої та запобіжної діяльності УВП, як суб'єктів соціальної профілактики злочинів [132]; А. Х. Степанюк, який розробив науково обґрунтовані принципи процесу виконання – відбування покарань, що склали основу тих із них, які закріплені у ст. 5 КВК України, а також з'ясував сутність даного виду суспільної діяльності, що у тому числі передбачає й завдання відносно запобігання злочинам як з боку засуджених, так й інших осіб [303]; ін. учені [70, с. 357-359].

Та, попри все, найбільш предметно та цілеспрямовано, з огляду предмета цієї дисертації, у першому досліджуваного у даній роботі періоді (1991-2012 р. р.) працювали такі кримінологи, як О. М. Бандурка та Л. М. Давиденко, які ввели у науковий обіг поряд із закріпленим у законі поняттям «запобігання злочинності» термін «протидія злочинності» та тісно пов'язали його реалізацію на практиці, включаючи й кримінально-процесуальну діяльність.

Зокрема, зазначені науковці у зміст терміну «протидія злочинності» включили два діалектично взаємозв'язані та взаємодіючі поміж собою аспекти, а саме: «кримінально-правовий» (у межах якого, на їх думку, і реалізуються кримінально-процесуальні заходи щодо запобігання суспільно небезпечним і караним діям) та кримінологічний (сутність якого, на їх переконання, виражається в усуненні детермінант, які спричинюють та обумовлюють вчинення тих чи інших злочинів) [13, с. 89].

Саме на теоретично обґрунтованих положеннях О. М. Бандурки та Л. М. Давиденка, що стосувались змісту протидії злочинності, а також інших учених (О. О. Бандурки [61]; О. Г. Кальмана [272]; М. І. Хавронюка [320]; О. М. Литвинова [274] та ін.) були у той час сформульовані в Україні назви та окремі норми законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів (наприклад, Комплексної програми профілактики злочинності на 2001-2005 р. р. [249]; Законі України «Про запобігання та протидію корупції» [232]; Законі України «Про

запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом» [230]; ін.).

Проте, на відміну від авторів теорії «протидія злочинності» у I досліджуваному у цій науковій розробці періоді (1991-2012 р. р.) домінуючою на теоретичному, законодавчому та правозастосовчому рівнях залишалась позиція учених, які вважали, що діяльність щодо запобігання злочинам є більш ширшою за змістом і об'ємом, ніж вказана вище теорія.

Більш того, на їх переконання (і варто з цим погодитись), запобігання включає у себе і протидію злочинності, позаяк остання (як «дія на дію») є невід'ємним елементом першої [81, с. 322-323].

По такому шляху, зокрема, пішов законодавець України, який у переважній більшості у нормативно-правових актах вживав термін «запобігання злочинам» (ст. 1 КК [151]; ст. ст. 1, 104 КВК [156], Закон України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» [222]; ін.).

Поряд з цим варто констатувати, що кримінально-процесуальні засади запобігання злочинності, включаючи й у сфері виконання покарань України, у I періоді (1991-2012 р. р.) даного дослідження на правозастосовному рівні також реалізовувались небезпроблемно та малоефективно. Так, тільки на протязі 1991-2000 р. р. суди винесли, відповідно до положень КПК лише 3,2% постанов від усіх рішень, що вони прийняли та які стосувались реагування на виявлення причин і умов вчинення конкретних злочинів [284, с. 11-12]. При цьому про заходи, які були вжиті за зазначеними окремими ухвалами судів, надійшло тільки 63,0% відповідей від кількості спрямованих на виконання відповідним фізичним та юридичним особам [284, с. 11-12].

Суттєво не змінилась ситуація з означеного питання і в подальші роки, а саме: у 2001 році кількість окремих ухвал щодо усунення виявлених у ході судового розгляду кримінальних справ причин і умов, які сприяли вчиненню злочинів, склала у загальній структурі судових рішень лише 4,2%, а виконаних у зв'язку з цим ухвал тільки 64,0% від прийнятих судом [7, с. 19].

Ця ж тенденція збереглась аж до 2012 року, коли замість КПК 1960 року [238] був прийнятий КПК 2012 року [152]. Так, у 2012 році з метою усунення причин та умов, що сприяли вчиненню злочинів, суди постановили 6,2 тис. окремих ухвал або 3,2% від усіх розглянутих кримінальних справ [8, с. 26].

Отже, виходячи з отриманих результатів даного дослідження, можна констатувати, що у I періоді (1991-2012 р. р.) діяльність суб'єктів кримінального процесу, які представляли сторону обвинувачення, а також судів фактично була зведена до протидії злочинності, а не до її запобігання у формі виконання окремих постанов і ухвал, як це передбачалось на той час чинним кримінально-процесуальним законодавством України та мало на меті усунення, блокування, нейтралізацію тощо детермінант, які сприяли вчиненню конкретно взятого злочину.

Саме це, як видається, можна вважати однією з особливостей запобіжної діяльності в умовах дії на території України КПК зразка 1960 року.

У свою чергу, до іншої особливості такого ж характеру варто віднести той факт, що на відповідних учасників кримінального судочинства (органи дізнання, слідчих, прокурорів та суддів) на законодавчому рівні в Україні було покладено правовий обов'язок щодо виявлення та усунення причин і умов, які сприяли вчиненню злочинів, за невиконання якого були передбачені визначені у законі види юридичної відповідальності.

Натомість, як встановлено в ході даного дослідження (і це можна назвати ще однією особливістю запобіжної діяльності того періоду), за невиконання зазначених у КПК функцій, як правило, до такої відповідальності ні суб'єкти досудового розслідування (дізнавачі, слідчі та прокурори), ні судді не притягувались.

Таким чином, слід констатувати, що у I періоді даного дослідження (1991-2012 р. р.) на правозастосовному рівні фактично було створено відповідні детермінанти кореляційного спрямування, які сприяли невключенню у КПК України 2012 року тих правових норм, які зобов'язували б учасників сторони обвинувачення та суддів виявляти причини і умови вчинення конкретного

злочину та вжиття необхідних (у межах закону) заходів, спрямованих на їх усунення, блокування, нейтралізацію тощо.

Крім цього, як показали результати цієї дисертації, така «бездіяльність» суб'єктів кримінального процесу не тільки сприяла все частішому застосуванню на законодавчому рівні в Україні терміну «протидія» замість «запобігання кримінальним правопорушенням» (такий підхід, зокрема, застосовано в ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію» [252]), а також в своєрідний спосіб «посилила» позиції тих теоретиків, які пов'язані з протидією злочинності, та, у свою чергу, підвищила рівень наукових дискусій з означеної тематики досліджень.

Якщо ж безпосередньо підійти до аналізу запобіжної діяльності, яка здійснюється у межах нині діючого КПК України, тобто до характеристики II періоду формування та реалізації кримінально-процесуальних засад запобігання правопорушенням у сфері виконання покарань (2013-2023 р. р.), то можна у зв'язку з цим звернути увагу на такі особливості їх прояву у процесі виконання – відбування покарань, а саме:

1. Не дивлячись на те, що у чинному кримінально-процесуальному законодавстві нашої держави (ст. 1 КПК) відсутні зобов'язуючі для учасників сторони обвинувачення (ст. ст. 36-41 зазначеного Кодексу) норми щодо необхідності виявлення по кожному кримінальному провадженню причин і умов, які сприяли вчиненню кримінального правопорушення, це питання досі регулюється на рівні відомчих нормативно-правових актів (наприклад, наказом Офісу Генерального прокурора від 30.09.2021 № 309 «Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні» [256]).

І, це при тому, що відповідно положень ч. 2 ст. 19 та п. 14 ст. 92 Конституції України, органи прокуратури та їх посадові і службові особи мають діяти лише на підставі, та в межах повноважень, що передбачені цим законодавчим актом та іншими законами України.

Саме про необхідність дотримання положень ч. 2 ст. 19 Конституції України акцентував увагу у своєму рішенні Конституційний Суд України від 16.04.2009 № 7-рп/2009 [282].

Таким чином, слід констатувати, що в наявності факт порушення на практиці принципу верховенства права (ст. 8 Конституції України), а також правова колізія, що має бути вирішена шляхом внесення змін і доповнень у чинні нормативно-правові акти з означеної проблематики дослідження.

2. Кримінологічна діяльність учасників сторони обвинувачення у кримінальних провадженнях об'єктивно детермінована змістом процесу притягнення винної особи до кримінальної відповідальності [180, с. 9-24], який, зокрема, передбачає необхідність встановлення ними механізму вчинення кримінального правопорушення (вини, мотиву та мотивації злочинних дій тощо) [100, с. 58-87], що, у свою чергу, є складовою та невід'ємною частиною детермінації будь-якого суспільно-небезпечного та караного діяння [81, с. 183-200], тобто зміст кримінального процесу включає у себе і кримінологічний аспект – як умову успішної реалізації завдань кримінального процесуального законодавства України (ст. 2 КПК).

З огляду цього, доповнення чинного КПК України відповідною нормою щодо обов'язкового встановлення у ході досудового розслідування та судового розгляду кримінального провадження причин і умов, які сприяли вчиненню кримінального правопорушення, є актуальним, очевидним і практично необхідним кроком законодавця у сьогоднішній день.

3. Без застосування та реалізації на практичному рівні науково обґрунтованих положень, щодо детермінації будь-якого процесу, явища, вчинку тощо у суспільному житті та, зокрема, злочинної діяльності [81, с. 183-211], об'єктивно неможливо досягти не тільки мети покарання (ч. 2 ст. 50 КК, ч. 1 ст. КВК), але й ефективно реалізувати мету кримінального провадження (ст. ст. 2, 7, 370, 374, ін. КПК).

Враховуючи зазначене, і в цьому сенсі запропонована вище видозміна чинного кримінально-процесуального законодавства України є очевидною.

Зокрема, у сьогоднішні все частіше про необхідність повернення у чинний КПК інституту встановлення причин і умов, які сприяли вчиненню конкретного кримінального правопорушення, та реагування на них відповідними процесуальними заходами, ведуть мову науковці, що можна також віднести до особливостей кримінально-процесуального запобігання у II періоді, який визначений у цій дисертації як елемент предмета окремого дослідження (2013-2023 р. р.).

У цьому контексті звертають на себе увагу ті наукові розробки, у яких створено відповідне доктринально-методологічне підґрунтя для внесення обґрунтованих змін у чинний КПК України (Б. М. Головкін [52]; О. О. Кваша [100]; О. Г. Колб [135]; Ю. О. Новосад [194], та ін. [43]).

Про необхідність вирішення даної проблематики свідчать також й отримані у ході цього дослідження результати анонімного опитування деяких категорій респондентів (додатки Г-Л).

Зокрема, на зазначене в анкеті питання «Чи варто використовувати теорію детермінації злочинності у ході досудового розслідування?» прокурори, які відповідно до положень ст. 36 КПК здійснювали процесуальне керівництво по кримінальних провадженнях, дали наступні відповіді: «так» – 166 з 312 цих респондентів (53% у їх загальній структурі), «частково» – 127 осіб (40%) та «ні» – 19 осіб (7%).

Натомість, слідчі (ст. 40 КПК) на вказане вище питання анонімного опитування анкети відповіли наступним чином: «так» – 133 з 312 опитаних осіб (43% у структурі респондентів); «частково» – 132 особи (42%) та «ні» – 47 осіб (15%).

У свою чергу, опитані з цього приводу судді, які розглядали кримінальні провадження, дали такі відповіді: «так» – 277 з 312 респондентів (88% від загальної їх кількості), «частково» – 35 осіб (12%).

Проте у цьому сенсі звертає на себе увагу той факт, що дещо відмінними від зазначених вище категорій респондентів були відповіді адвокатів на вказане питання анкети анонімного опитування, а саме: «так» – вважають лише 31% цих

учасників даного дослідження (106 з 312 респондентів); «частково» – 177 осіб (57%); «ні» – 20 осіб (12%) (додатки Г-Л).

Цікавим у зв'язку з цим є такі результати дослідження, а саме: тільки 65% опитаних прокурорів, 38% слідчих та 40% адвокатів, а ще 82 суддів мають знання щодо теорії детермінації (спричиненості та обумовленості) злочинності (зокрема, такими були їх відповіді на I питання анкети) (додатки Г-Л).

Як видається, цікавими у цьому контексті були відповіді вказаних респондентів й на запитання «Чи є Ви прихильником теорії детермінації злочинності?», а саме: «так» вважають 187 з 312 опитаних прокурорів (60% у загальній структурі опитаних осіб), а ще 107 респондентів (34%) – віднесли себе до зазначених прихильників «частково».

У свою чергу, слідчі на вказане питання дали наступні відповіді: «так» – 50 з 312 осіб (16% у структурі респондентів); «частково» – 159 осіб (51%); «ні» – 103 особи (33%).

Натомість, судді на зазначене питання анкети відповіли наступним чином: «так» – 200 з 312 опитаних осіб (60% у їх загальній структурі); «частково» – 99 осіб (31%); «ні» – 13 осіб (9%).

Майже аналогічну позицію з цього приводу зайняли опитані у зв'язку з цим адвокати. Зокрема, «так» відповіли 123 респонденти з 312 (40% від загальної їх кількості); «частково» – 154 особи (50%); «ні» – 35 осіб (10%) (додатки Г-Л).

Таким чином, якщо узагальнити сучасні теоретико-прикладні підходи та зібрані в ході даного дослідження емпіричні матеріали, то можна констатувати, що у сьогоденні актуальними та такими, які мають практичне значення, є питання, пов'язані з необхідністю на законодавчому рівні в Україні закріпити норми, що стосувались би встановлення під час розгляду на досудовому розслідуванні кримінальних проваджень тих детермінант, які спричинили та обумовили вчинення кримінальних правопорушень, зокрема й у сфері виконання покарань.

Саме цей факт слід віднести до головної особливості формування та реалізації у II періоді даного дослідження (2013-2023 р. р.) кримінально-

процесуальних засад запобігання вчиненню кримінальних правопорушень у процесі виконання – відбування покарань.

Такий висновок ґрунтується, крім цього, на сьогоденних результатах наукових досліджень з означеної проблематики.

Зокрема, В. С. Батиргареева та А. М. Бабенко у змісті стратегії зменшення можливостей вчинення кримінальних правопорушень пріоритетне місце відводять інформаційній моделі (кримінологічній характеристиці, по суті) аналізу криміногенної ситуації в Україні, яка, у свою чергу, має охоплювати всі галузі кримінально-правового циклу, включаючи й кримінальний процес [21, с. 39-54].

У свою чергу, А. М. Бабенко обґрунтовує у своїх працях об'єктивно обумовлену потребу включення у систему запобігання кримінальним правопорушенням не тільки тактико-психологічних, адміністративно-правових та оперативно-розшукових заходів, але й кримінально-процесуальних можливостей учасників кримінального провадження, що, без сумніву, є важливим і в контексті організації та реалізації відповідних заходів й у сфері виконання покарань [10, с. 14-22], враховуючи, що на оперативні підрозділи, як на учасників кримінального провадження (ст. 41 КПК), органів і УВП, як це витікає зі змісту ст. 104 КВК, покладено виконання суто кримінологічних повноважень, а саме:

а) запобігання і виявлення кримінальних правопорушень, вчинених у колоніях;

б) вивчення причин і умов, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень;

в) надання іншим правоохоронним органам, які здійснюють ОРД або є учасниками кримінального провадження, допомоги у розкритті, припиненні та запобіганні кримінальним правопорушенням.

Саме в цьому, на переконання деяких науковців (і це не викликає заперечень), й проявляються вплив і роль органів та УВП на криміногенну ситуацію в Україні та їх потенційні можливості, як суб'єктів спеціально-кримінологічного запобігання кримінальним правопорушенням не тільки у сфері виконання покарань, але й в цілому в нашій державі [17, с. 164-183].

Важливими, як видається, є й ті наукові підходи, що мають пряме відношення до кримінально-процесуальних засад запобігання кримінальним правопорушенням, а також до розв'язання кримінологічних аспектів такої діяльності, які пов'язані з питаннями визначення у механізмі вчинення суспільно небезпечних і караних діянь ролі і місця жертв злочинних посягань (зокрема, у формі віктимологічного моделювання) [68, с. 109-116].

У сенсі предмета даної дисертації, звертають на себе увагу й ті наукові розробки, автори яких у системі заходів запобігання надзвичайним подіям у процесі виконання – відбування покарань відповідну роль і місце відводять ОРД та негласним слідчим (розшуковим) діям (ст. 246 КПК), що мають здійснюватись у зв'язку з цим та носити у тому числі кримінологічний характер [131, с. 8-14].

Як показали результати вивчення наукової літератури, досить аргументовано доводять у своїх працях необхідність встановлення для учасників сторони обвинувачення у кримінальному провадженні правового обов'язку щодо виявлення, у ході його розгляду, причин і умов, які сприяли вчиненню кримінальних правопорушень, й низка інших вітчизняних учених, а саме:

а) окремі із них пропонують до змістовних елементів запобіжної діяльності в Україні в обов'язковому порядку включати й кримінально-процесуальні аспекти, у силу необхідності реалізації у зв'язку з цим визначених у законі завдань кримінального провадження (ст. 2 КПК) [136, с. 71-73];

б) деякі дослідники у своїх працях звертають увагу на необхідність удосконалення чинного законодавства України у частині створення належних правових умов і засобів для реалізації, зокрема органами прокуратури, визначених у законі завдань щодо запобігання вчиненню кримінальних правопорушень як засудженими, так й іншими особами [310, с. 88-98];

в) ряд науковців обґрунтовано акцентують погляди інших дослідників на необхідність вирішення проблем службового насильства (використання засобів примусу, вгамування та спеціальних засобів), що застосовуються до засуджених в УВП, яке, у свою чергу, детермінує адекватну реакцію останніх на таку «діяльність» персоналу ДКВС України [133, с. 66-77];

г) численна кількість учених серед детермінаційного комплексу, який сприяє вчиненню кримінальних правопорушень у сфері виконання покарань України, називає низький та малоефективний громадський контроль за процесом виконання – відбування покарань та доводять у зв'язку з цим необхідність якісної видозміни чинного кримінально-виконавчого законодавства з означеної проблематики [134, с. 223-230];

г) інші доктринальні розробки, що здійснюються у контексті наукового забезпечення правової визначеності причинно-наслідкового механізму вчинення кримінального правопорушення у кримінально-процесуальній діяльності [3, с. 400-410].

Як видається, у цьому сенсі, зокрема, можна виокремити як такі, що мають дотичне відношення до досліджуваної у цій дисертації проблеми кримінально-процесуальної детермінації та запобігання злочинності у сфері виконання покарань України, наступні праці доктринального характеру, авторами яких є: Н. Градецька (наприклад, робота «Вплив мікросередовища у детермінації злочинної поведінки неповнолітніх») [54, с. 7-20]; С. Денисов («Сучасні детермінанти злочинності в Україні») [63, с. 21-33]; П. Середюк («Детермінація злочинності: нові старі погляди») [294, с. 53-61]; Т. Денисова («Детермінація злочинів, учинених персоналом кримінально-виконавчої служби») [65, с. 34-52]; Є. Г. Хайрутдінова («Криміногенні чинники у сфері банківських кредитних відносин») [322, с. 62-71]; Д. Никифорчук («Зміст оперативно-розшукової діяльності у колоніях») [192, с. 86-96]; О. Литвинов («Інституційні засади реформування сучасної кримінально-виконавчої політики України») [170, с. 40-52]; О. Крикушенко («Багатофакторний аналіз процесу виконання та відбування покарання у виді позбавленні волі») [149, с. 78-92]; І. Яковець («Шляхи впровадження та подальші перспективи інституту оцінки ризиків вчинення повторного правопорушення в Україні») [345, с.152-162]; А. Степанюк («До питання про реформи у сфері виконання покарань») [302, с. 53-65]; Є. Бараш («Концептуальні засади реформування Державної кримінально-виконавчої служби України та пробації») [15, с. 14-39]; Л. Матвєєва («Належна правова

процедура та правові стандарти Європейського суду з прав людини») [178, с. 54-64]; О. Катюк («Спирні аспекти традиційних підходів до визначення предмета правового регулювання») [146, с. 65-74]; Т. Попельнюк («Про діалектичний взаємозв'язок і взаємообумовленість структурних елементів кримінологічної характеристики злочинів, що вчиняються у сфері виконання покарань України») [209, с. 137-144]; Т. Подоржна («Соціальна компетентність як основа концепту «Права людини») [205, с. 60-68]; О. Ярмиш («Перетворення у правоохоронній системі незалежної України: чому вони дотепер не принесли успіхів? (Роздуми ветерана – учасника реформаційних потуг)») [347, с. 47-54]; К. Новікова («Критерії обмеження права на особисту свободу людини в заходах кримінально-правового характеру») [193, с. 100-106]; Н. Макаренко («Нейтралізація криміногенності місць позбавлення волі як напрям запобігання професійній злочинності») [174, с. 90-99]; Є. Нецветаєв («Стан дотримання прав людини в умовах реформування Державної кримінально-виконавчої служби України») [191, с. 116-123]; ін.

Саме зазначені та інші наукові розробки сьогодення й склали методологічне підґрунтя для з'ясування змісту предмета даної дисертації та обґрунтування її теми, а також суттєвим чином видозмінили у зв'язку з цим змістовну спрямованість сучасних державних програм як у сфері виконання покарань, так і у галузі запобіжної діяльності в Україні.

Такий висновок, зокрема, витікає з результатів аналізу Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України [143], Стратегії реформування пенітенціарної системи на період до 2026 року та затвердження операційного плану її реалізації у 2021-2024 роках [270], наказу Офісу Генерального прокурора від 30.09.2021 № 309 «Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні» [256], проекту Закону України «Про пенітенціарну систему» [261], нової редакції «Положення про спостережні комісії» [130] та інших нормативно-правових актів, які стосуються процесу виконання – відбування покарань та пов'язані з діяльністю щодо запобігання кримінальним правопорушенням як з боку засуджених, так й інших осіб.

У такому ж контексті сформульовані й загальні правові джерела сьогодення, що регулюють правовий статус правоохоронних органів і судів в Україні, у яких загальним напрямом удосконалення та підвищення ефективності діяльності визначено Стратегію у сфері прав людини [253], Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку [248], інші нормативно-правові акти, змістовну основу яких складають завдання щодо нейтралізації, блокування, усунення тощо детермінант, що спричинюють та обумовлюють вчинення кримінальних правопорушень.

Зазначений нормативно-правовий підхід виступає ще одним аргументом щодо правильності, актуальності та своєчасності вибору теми даної дисертації та віднесення її до наукової спеціальності 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право, навіть при тому, що ключовим у її назві та предметі виступає словосполучення «кримінально-процесуальні засади запобіганням правопорушенням».

Проте, для того, щоб знизити рівень дискусійності з означеної проблематики та, з іншого боку, більш аргументовано довести, що зміст запобіжної діяльності включає у себе, поряд з кримінально-правовими, кримінально-виконавчими та оперативно-розшуковими заходами (ст. ст. 1, 50 КК, ст. ст. 1, 104 КВК), й кримінально-процесуальний аспект (засади), без сумніву, досить важливо з'ясувати у цілому зміст такої кримінологічної категорії, як «кримінально-процесуальні засади запобігання кримінальним правопорушенням у сфері виконання покарань України».

Отже, отримані у ході даного дослідження результати аналізу наукової літератури, законодавчих та інших нормативно-правових актів, а також практики їх реалізації, включаючи у судах України та ЄСПЛ, дозволяють констатувати, що не дивлячись на відсутність у чинному кримінально-процесуальному законодавстві нашої держави чітких правових норм, які пов'язані з необхідністю встановлення причин і умов, що сприяли вчиненню кримінальних правопорушень, детермінація усіх без винятку суспільних явищ і процесів у виді їх спричинення, обґрунтування і кореляції, зобов'язує й на рівні розгляду

кримінального провадження встановлювати ті детермінанти, що породили і розвинули злочинну мотивацію винної особи, та, в кінцевому підсумку, привели її до вчинення кримінального правопорушення.

Виходячи з цього, можна зробити й інші висновки по суті досліджуваної проблематики, а саме: без законодавчо закріплених обов'язків для сторони обвинувачення у кримінальному провадженні (дізнавачів, слідчих і прокурорів) та суддів щодо виявлення та процесуального реагування на встановлені при цьому причини і умови, які сприяли виникненню та реалізації злочинного замислу винної особи, практично неможливо підвищити рівень ефективності запобіжної діяльності у сфері виконання покарань та знизити питому вагу рецидиву у загальній структурі злочинності в Україні.

1.2. Поняття кримінально-процесуальних засад запобігання правопорушенням у сфері виконання покарань

Вивчення наукової літератури показує, що у кожній доктринальній розробці в обов'язковому порядку з'ясовується сутність і зміст предмета дослідження, який, зокрема, зазначений у назві дисертації.

Саме з урахуванням даної обставини та у зв'язку з необхідністю додаткової аргументації щодо віднесення предмета цієї дисертації до спеціальності 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право, й винесено питання щодо з'ясування змісту поняття – кримінально-процесуальних засад запобігання правопорушенням у сфері виконання покарань України в якості окремого елемента дослідження з означеної проблематики.

Такий підхід, крім цього, ґрунтується й на отриманих у ході даного наукового пошуку результатах анонімного опитування відповідних респондентів з приводу теми вказаної доктринальної розробки.

Зокрема, на запитання «Чи достатньо активно у сьогодення розробляються на науковому рівні питання, що стосуються детермінації злочинності?» опитані у зв'язку з цим прокурори дали наступні відповіді: «так» вважають 87 з 312

респондентів або 27% у їх загальній структурі; «частково» – 92 особи (30%) та «ні» – 133 особи (43%) (додатки Г-Л).

Натомість, слідчі на вказане питання відповіли наступним чином: «так» – 45 з 312 опитаних осіб (18% від загальної кількості респондентів); «частково» – 119 осіб (35%) та «ні» – 148 осіб (47%) (додатки Г-Л).

У свою чергу, відповіді суддів з цього приводу були такими: «так» – 44 з 312 респондентів (15% у загальній їх структурі); «частково» – 159 осіб (35%) (додатки Г-Л).

У той самий час звертає на себе увагу той факт, що відповіді адвокатів на вказане вище питання мали наступний вигляд: «так» – 86 з 312 опитаних осіб (27% у загальній їх кількості); «частково» – 139 респондентів (45%) та «ні» – 87 осіб (28%) (додатки Г-Л).

Крім цього, використання законів і методів пізнання української мови [212] для з'ясування поняття «кримінально-процесуальні засади запобігання правопорушенням у сфері виконання покарань» дозволило отримати також теоретично і практично значущі результати дослідження.

Зокрема, встановлено, що ключовим у даному словосполученні є слово «запобігання», яке означає заздалегідь відвернути (не допустити) небажаний наслідок (результат) тощо [88].

Натомість, у контексті діяльності, пов'язаної із запобіганням кримінальним правопорушенням, вказане слово у кримінологічних джерелах тлумачаться як один із видів суспільних відносин, зміст яких спрямований на створення перешкод для дії детермінант злочинності та її проявів через встановлення на відповідних рівнях обмежень, їх нейтралізації, усунення тощо [81, с. 324].

Виходячи з цього, деякі учені доводять у своїх працях, що запобігання кримінальним правопорушенням слід також віднести до різновиду соціальної політики держави, яка, насамперед, включає у себе спеціальну випереджальну практику недопущення формування та реалізації на різних стадіях злочинної діяльності (ст. ст. 13-15 КК: готування, замах та закінчений злочин) протиправних проявів винної особи (чи групи осіб) [51, с. 16].

При цьому на науковому рівні виведені різні класифікаційні види (типи тощо) запобіжних заходів з урахуванням тих цілей, завдань і напрямів, які перед ними ставляться [162, с. 142-143].

Знову ж таки, як свідчить практика, в основному, пріоритетною на сьогодні у суспільстві є діяльність правоохоронних органів, які здійснюють так зване спеціально-кримінологічне запобігання кримінальним правопорушенням та заради чого вони створюються у будь-якій державі [161, с. 204-208]. Сутність даного виду запобігання зазначеними суб'єктами зводиться до організації та реалізації заходів кримінологічної профілактики, відвернення та припинення кримінальних правопорушень [51, с. 22].

При такому підході, заходи кримінологічної профілактики передбачають здійснення їх з метою випередження, обмеження, усунення джерел протиправних та кримінально караних діянь на об'єкт правової охорони (ст. 1 КК) та спрямованої на їх захист.

Саме з цих міркувань, як видається, для всіх суб'єктів спеціально-кримінологічного запобігання кримінальним правопорушенням таку діяльність законодавець визначив ключовим завданням їх функціонування, яке закріплено у їх статутних законах (наприклад, у ст. 1 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» – для суб'єктів ОРД [254]) [184, с. 105-112].

Особливе місце серед суб'єктів запобігання кримінальним правопорушенням займають також учасники сторони обвинувачення у кримінальному провадженні (ст. ст. 36-41 КПК), які здійснюють заходи слідчої профілактики [162, с. 157-158]. При цьому, як це витікає зі змісту ст. 25 Закону України «Про прокуратуру», на вказаний державний орган покладено обов'язок щодо координації діяльності правоохоронних органів у сфері протидії злочинності [265].

З урахуванням зазначеної норми права, без сумніву, на всіх рівнях (нормотворчому, правозастосовному, організаційному, т. ін.) можна вести мову про наявність в нашій державі системи спеціально-кримінологічного запобігання кримінальним правопорушенням, але з урахування того факту, що у чинному

законодавстві України галузь такої діяльності названо не сферою запобігання, а сферою протидії злочинності, що в останньому випадку зводить потенціал можливості такого виду суспільної профілактики лише до реагування правоохоронних органів, включаючи й суб'єкти слідчої профілактики, на юридичні факти злочинної діяльності, а не на її випередження, обмеження, усунення тощо тільки на стадії готування до вчинення кримінального правопорушення, або замаху на нього (ст. ст. 14, 15 КК).

Та попри все, як показує практика, навіть в умовах відсутності у КПК України норм кримінологічного характеру, суб'єкти слідчої профілактики, поряд з необхідністю реалізації завдань кримінального провадження (ст. 2), об'єктивно вимушені займатись питаннями запобіжної діяльності, що обумовлено, зокрема, як загальними засадами призначення покарання (ст. 65 КК), які передбачають обов'язок для учасників сторін обвинувачення у кримінальному правопорушенні вивчати як особу, що вчинила кримінальне правопорушення (а, це – чисто кримінологічний аспект кримінального процесу), так й механізм вчинення будь-якого суспільно небезпечного діяння, який, у свою чергу, включає такі кримінологічні елементи, як: зв'язок і взаємодія зовнішніх детермінантів об'єктивної дійсності та внутрішніх процесів і станів винної особи (обставини, що пом'якшують чи обтяжують покарання (ст. ст. 66, 67 КК); мотиви та мотивацію суб'єкта злочинної діяльності; криміногенну орієнтацію; т. ін.) [81, с. 277-286].

Отже, термін «запобігання кримінальним правопорушенням» слід визнати ключовим та невід'ємним елементом діяльності будь-якого суб'єкта соціальної профілактики, включаючи й кримінальний процес, у ході якого реалізуються у тому числі й кримінально-процесуальні засади такого виду суспільних відносин.

Таким чином, якщо у цілому узагальнити існуючі наукові, нормативно-правові та правозастосовні підходи, що стосуються досліджуваної у даній дисертації проблематики, то під «кримінально-процесуальними засадами запобігання правопорушенням у сфері виконання покарань» варто розуміти закріплену у правових джерелах таку суспільну діяльність, яка реалізується на основі науково обґрунтованих і практично обумовлених підходах та спрямована

на вирішення таких кримінологічно значущих завдань, які мають пряме і безпосереднє відношення до реалізації завдань кримінального провадження, а також до нейтралізації, блокування, усунення тощо детермінант, які спричинили, обумовили та скорелювали вчинення конкретно взятого кримінального правопорушення у процесі виконання – відбування покарань.

Виходячи зі змісту сформульованої авторської кримінологічної категорії, до системоутворюючих ознак виведеного у цій роботі поняття можна віднести наступні із них:

1. Це такий вид суспільної діяльності, який закріплений у нормативно-правових актах.

Мова у даному випадку ведеться про відомчі правові джерела, на підставі яких ліквідується існуюча у кримінально-процесуальному законодавстві України прогалина з означеної проблематики [309, с. 271-275] та безпосередньо здійснюється кримінально-процесуальна (слідча) профілактика [256].

Так, у наказі Офісу Генерального прокурора від 30.09.2021 № 309 «Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні» з цього приводу зазначено, що прокурори забезпечують реагування на виявлені порушення закону аж до прийняття остаточного рішення у кримінальному провадженні (п. 1), а також в обов'язковому порядку проводять моніторинги даних, які можуть свідчити про можливі порушення КПК (п. 3), скасовують незаконні та необґрунтовані постанови дізнавачів, слідчих і прокурорів та вживають заходи реагування до осіб, винних у порушенні КПК чи КК (п. 9.11), здійснюють інші дії, що мають суто кримінологічний аспект [256].

У такому ж контексті, як встановлено в ході даного дослідження, сформульовано зміст й інших наказів Офісу Генерального прокурора, які регулюють питання кримінально-процесуальної та запобіжної діяльності прокурорів (наприклад, накази від 07.08.2020 № 365 «Про загальні засади організації роботи в органах прокуратури України» [228]; від 21.08.2020 № 389 «Про організацію діяльності прокурорів щодо представництва інтересів держави в

суді» [257]; від 08.02.2021 № 28 «Про затвердження Порядку координації діяльності правоохоронних органів у сфері протидії злочинності» [242]; ін.).

Так, у п. 6 Порядку координації діяльності правоохоронних органів у сфері протидії злочинності одним із завдань координації визначено реалізацію спільних заходів, спрямованих на запобігання, виявлення, розкриття, припинення та розслідування кримінальних правопорушень, причин та умов, які сприяли їх вчиненню [242].

Та, попри все, як видається, такий нормативно-правовий підхід до вирішення завдань кримінологічного запобігання не в повній мірі кореспондується з положеннями ст. 19 та п. 14 ст. 92 Конституції України, відповідно до яких організація і діяльність прокуратури визначається виключно законами України.

У той самий час, як роз'яснив у своєму рішенні від 09.07.1998 № 12-пр/98 Конституційний Суд України (Рішення Конституційного Суду України «У справі за конституційним зверненням Київської міської ради, професійних спілок щодо офіційного тлумачення частини третьої статті 21 Кодексу законів про працю України (справа про тлумачення терміну «законодавство»), відомчі нормативно-правові акти до джерел чинного законодавства нашої держави не відносяться [281].

Додатковим аргументом з цього приводу можна назвати положення ст. 1 КПК України, які також не називають серед переліку кримінального процесуального законодавства відомчі нормативно-правові акти.

Як видається, зазначену правову прогалину, що, зокрема, стосується кримінально-процесуальних засад запобігання кримінальним правопорушенням, можна вирішити двома шляхами, а саме:

а) закріпити Порядок координації діяльності правоохоронних органів у сфері протидії злочинності, який на сьогодні визначений у відповідному наказі Генерального прокурора [257], спеціальною постановою Кабінету Міністрів України, рішення якого відносяться та охоплюються поняттям «законодавство України» [281];

б) доповнити ст. 36 КПК частиною сьомою такого змісту:

«Здійснюючи процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, прокурор зобов'язаний та має право давати письмові доручення для інших учасників сторони обвинувачення у кримінальному провадженні щодо виявлення причин і умов, які сприяли вчиненню кримінального правопорушення, та реагувати на встановлені у зв'язку з цим порушення закону відповідними заходами процесуального характеру».

2. Запобіжна діяльність у кримінальному процесі здійснюється на основі науково обґрунтованих теорій, доктрин, стратегій тощо.

Як показали результати вивчення наукової літератури, у сучасних умовах теорію запобігання злочинності в Україні сформулював А. П. Закалюк [81, с. 318-364], а її удосконаленням та практичним впровадженням активно займається В. В. Голіна [51] та низка його прихильників [20].

Її сутність зводиться до того, що така суспільна діяльність за змістом і спрямованістю відноситься до одного з видів соціальної політики держави, яка за своїм призначенням покликана подолати криміногенно небезпечні протиріччя, які існують та розвиваються у будь-якому суспільстві [51, с. 16].

Саме з цих міркувань деякі автори пропонують називати її «кримінологічною політикою», замість існуючої на нормативно-правовому рівні категорії [34, с. 27] «політика у сфері боротьби зі злочинністю» [223].

Про запобігання злочинності мова ведеться й у загальновизнаних міжнародних нормативно-правових актах [142].

Поряд з цим, варто зазначити, що останнім часом як на науковому [272], так і на законодавчому [252] рівнях вживається термін «протидія злочинності», який обґрунтований у виді окремої кримінологічної теорії [274] та «претендує» замінити на вказаних та інших рівнях термін «запобігання кримінальним правопорушенням».

Сутність зазначеної доктрини полягає у тому, що за своїм змістом і структурою діяльність щодо протидії злочинності включає у себе два взаємозв'язані, взаємодіючі та нероздільні процеси, а саме:

- а) той, що спрямований на запобігання злочинності;
- б) той, який обумовлений необхідністю реагування держави на вчинені кримінальні правопорушення [272, с. 15].

Не вдаючись у цілому до наукової дискусії з означеного питання, позаяк це не входить до завдань даної дисертації, варто все таки підтримати позицію тих учених, які є прихильниками теорії запобігання злочинності [51], виходячи з наступних міркувань:

1) по-перше, у нормах так званого матеріального права (ст. ст. 1, 50, ін. КК), які є пріоритетними над процесуальними у ході нормотворчої та правозастосовної практики [309, с. 180-181], закріплено термін «запобігання кримінальним правопорушенням», а тому створення колізійних норм права [309, с. 275-276] шляхом, зокрема, введення у законодавчий обіг термінів, які не визначені у матеріальних джерелах права, – це грубе порушення принципу верховенства права, що закріплений у ст. 8 Конституції України [234, с. 136-137], тим більше, що й в Основному законі нашої держави вжито лише термін «запобігання» (ст. ст. 29, 31, 34, ін.);

2) по-друге, якщо етимологічне значення слова «запобігати» у первісному значенні означає не допустити чогось небажаного, уникнути негативних наслідків тощо [88], то слово «протидія» тлумачиться як дія, що спрямована проти іншої дії, перешкоджає їй [275], тобто воно аж ніяк не тотожне та не співкореневе першому, а тому протидію в буквальному розумінні не можна назвати діяльністю щодо запобігання кримінальним правопорушенням, позаяк вона спрямована на реакцію щодо факту їх вчинення, а не на недопущення реалізації злочинного наміру на відповідних стадіях злочинної діяльності (ст. ст. 13-15 КК України);

3) по-третє, політика протидії злочинності, яка знаходить у сьогоденні своє вираження на законодавчому, правозастосовному, доктринальному та інших рівнях, суперечить положенням ст. 3 Конституції України, відповідно до яких права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість держави, яка відповідає перед нею за свою діяльність.

Зокрема, юридично негативним наслідком безвідповідального відношення держави до виконання взятих на себе обов'язків можна назвати рішення ЄСПЛ, що стосуються порушень прав громадян України, кількість яких з року в рік зростає [1].

Як видається, вихід з означеної ситуації є очевидним – слід на всіх рівнях нормотворчої та правозастосовної діяльності підвищити рівень правової культури їх суб'єктів [309, с. 154-157], а також усунути існуючі у законодавстві правові колізії шляхом приведення закріплених у ньому термінів, понять і категорій до вимог матеріального права (зокрема, у ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію» завдання у виді «протидії злочинності» логічно було б замінити на словосполучення «запобігання кримінальним правопорушенням» [252]).

Необхідність такої видозміни обумовлюється ще й тим, що відповідно до положень ст. 216 КПК кримінальні провадження за фактом вчинення кримінальних правопорушень у сфері виконання покарань здійснюють самі слідчі Національної поліції, які і мають проводити, у зв'язку з цим, так звану слідчу профілактику.

3. Запобіжна діяльність має усталену юридичну практику щодо недопущення (профілактики, нейтралізації тощо) вчинення суспільно небезпечних діянь та їх наслідків.

Мова у даному випадку ведеться про те, що у силу об'єктивної необхідності та вимог відомчих нормативно-правових джерел правоохоронні органи як суб'єкти профілактики [161, с. 204-208], поряд з виконанням інших функцій і повноважень, займаються й запобіжною діяльністю, особливо в умовах існуючого на сьогодні в Україні воєнного стану [216].

Як наслідок, в останні роки (2013-2023 р. р.) кількість вчинених кримінальних правопорушень в нашій державі щорічно зменшується [77].

Проте, звертає на себе увагу, у зв'язку з цим, й той парадоксальний факт, що за вказаний період кримінальна ситуація у сфері виконання покарань України є різко відмінною від загального стану злочинності в Україні, а саме – майже у два рази збільшився рівень кримінальної активності серед засуджених у розрахунку на

1 тис. цих осіб, а коефіцієнт протиправної діяльності персоналу органів і УВП виріс майже у 5-ть разів [226, с. 3-4].

Отже, нелогічність закріплення у ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію» завдання щодо протидії злочинності, а не запобігання їй, є очевидною.

Більш того, такий законодавчий підхід значно підвищив рівень латентності вчинення кримінальних правопорушень у даній галузі суспільної діяльності [333, с. 146-155] та суттєво знизив у сьогоденні ступінь захищеності прав, законних інтересів і свобод людини у сфері виконання покарань України [255].

У цьому ж сенсі можна вести мову і про неналежне використання оперативних підрозділів органів і УВП (ст. 41 КПК та ст. 104 КВК) слідчими Національної поліції у здійсненні заходів слідчої профілактики у вказаній галузі суспільних відносин.

Таким чином, і з огляду змісту даної системоутворюючої ознаки (з точки зору необхідності здійснення запобіжної діяльності) запропонована у цій дисертації видозміна ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію» є обґрунтованою, актуальною та практично значущою.

4. Кримінально-процесуальне запобігання здійснюється поряд з діяльністю, що спрямована на реалізацію завдань кримінального провадження. При цьому зазначені напрями функціонування учасників обвинувачення у кримінальному процесі є нерозривними та діалектично детермінованими.

Як показує практика, спільними, як у контексті кримінально-процесуальної, так і запобіжної діяльності, для зазначених учасників кримінального провадження (§ 2 глави 3 розділу I КПК України) є такі завдання:

а) запобігання протиправним посяганням на всіх учасників кримінального провадження та забезпечення їх безпеки [227];

б) запобігання рецидиву (ст. 34 КК, ст. 1 КВК, розділ II КПК);

в) запобігання корупційним злочинам, які пов'язані з проведенням досудового розслідування за фактами вчинення кримінальних правопорушень у сфері виконання покарань [229];

г) запобігання ухиленню винних у вчиненні кримінальних правопорушень осіб від відшкодування завданої ними шкоди та усунення збитків;

г) запобігання знищенню, пошкодженню, втраті тощо доказів у кримінальному провадженні (глава 4 КПК);

д) запобігання іншим негативним явищам і процесам, які можуть мати місце у ході досудового розслідування у сфері виконання покарань [131].

Отже, з огляду зазначеного, слідчу профілактику варто визнати органічною та невід'ємною частиною запобіжної діяльності у вказаній галузі суспільних відносин.

5. Кримінально-процесуальне запобігання спрямоване на нейтралізацію, блокування, усунення тощо детермінант, які сприяли вчиненню кримінального правопорушення.

Слово «нейтралізація» означає послабити чи припинити якусь дію або вплив на інший об'єкт [36, с. 418]; «блокування» – ізолювати об'єкт від інших [36, с. 46]; «усунення» – доведення чого-небудь до зникнення, припинення існування тощо [36, с. 661].

У свою чергу, під детермінацією в кримінології розуміють сукупність явищ, процесів, фактів тощо, які породжують (причина), обумовлюють (умова) та корелюють (корелянти) вчинення кримінального правопорушення.

Виходячи з цього, можна констатувати, що одним із завдань та, одночасно, напрямів кримінально-процесуального запобігання (слідчої профілактики) є припинення (ізоляція, послаблення тощо) дії причин, умов і корелянт, які сприяли виникненню, формуванню та реалізації протиправної мотивації винної особи щодо вчинення кримінального правопорушення (в кримінології у зв'язку з цим акцентують увагу на тому факті, що така суспільно небезпечна діяльність детермінується цілим комплексом причин, умов і корелянт) [81, с. 191-192].

6. Об'єктом кримінально-процесуального запобігання є процес виконання – відбування покарання [304, с. 784-798].

При цьому в науці кримінально-виконавчого права під виконанням покарання розуміється закріплена у законі діяльність відповідних органів і

установ виконання покарань, яка пов'язана із забезпеченням визначених у рішенні суду правообмежень для засуджених (ст. 11 КВК) [155, с. 12].

Проте, навіть при такому законодавчому підході, як це витікає зі змісту ч. 1 ст. 1 КВК та ч. 3 ст. 50 КК, виконання покарання не передбачає завдання засудженому фізичних страждань або приниження його людської гідності [35].

Натомість, термін «відбування покарання» у науковій літературі тлумачиться як підпорядкування поведінки засудженого обмеженням його прав, законних інтересів і свобод, які визначені на підставі закону в обвинувальному рішенні суду (ст. 63 Конституції України та ст. ст. 8-10, 107 КВК) [155, с. 12-13].

Поряд з цим варто зазначити, що особливістю процесу виконання – відбування кримінальних покарань є те, що зазначені процедурні елементи є невід'ємними та взаємопов'язаними поміж собою, позаяк окремо один від одного як юридичне явище існувати не можуть.

Більш того, і процес виконання, і процес відбування покарання мають єдину мету та завдання, які визначені в кримінально-виконавчому законодавстві України (ст. 1 КВК).

Крім цього, і для органів та УВП, які виконують покарання, і для засуджених, що його відбувають, об'єднуючим у даному процесі елементом є кінцевий результат, а саме – виправлення і ресоціалізація осіб, які тримаються у відповідних установах відкритого або закритого типу (ст. 11 КВК), а також запобігання вчиненню ними як пенітенціарних, так і повторних, здійснених після звільнення від покарання, кримінальних правопорушень.

Саме вказані аспекти кримінально-виконавчої діяльності, як видається, й мають скласти зміст кримінально-процесуальних засад запобігання кримінальним правопорушенням у сфері виконання покарань (так званої слідчої профілактики), навіть в умовах відсутності на законодавчому рівні відповідного юридичного обов'язку для учасників сторони обвинувачення у кримінальному провадженні та гарантій його реалізації з цього приводу.

Зокрема, однією з кримінально-виконавчих гарантій у даному випадку могла б виступити видозміна ч. 1 ст. 6 КВК, у якій дано визначення поняття

«виправлення засудженого», що, на жаль, ніяк не кореспондується з метою і завданнями процесу виконання – відбування покарань (ст. 1 зазначеного Кодексу).

Виходячи з цього, вказану ч. 1 ст. 6 КВК логічно було б у кінці речення доповнити словосполученням «яка унеможливило вчинення засудженим у подальшому будь-якого кримінального правопорушення» та викласти поняття «виправлення засудженого», яке закріплено у даній нормі права, у новій редакції.

Такий підхід дасть можливість у ході здійснення слідчої профілактики у сфері виконання покарань не тільки визначити ефективність процесу виконання – відбування покарань щодо окремо взятого засудженого, але й виявити безпосередні детермінанти, які сприяли вчиненню цієї особою відповідного кримінального правопорушення.

При цьому, враховуючи, що оперативні підрозділи органів і УВП є суб'єктами ОРД (ст. 5 Закону України «Про оперативно-розшукову роботу»), з одного боку, а також учасниками кримінального провадження (ст. 41 КПК), з іншого, та той факт, що на останні покладено обов'язок щодо вивчення причин і умов, що сприяють вчиненню злочинів та інших правопорушень (ч. 1 ст. 104 КВК), можна у зв'язку з цим ще раз констатувати, що кримінально-процесуальне запобігання у сфері виконання покарань – це не стільки участь у кримінальному провадженні, власне у кримінальному процесі, скільки й кримінологічна діяльність, яка обумовлена метою і завданнями зазначених видів суспільної діяльності та процесу виконання – відбування покарань, тобто це є предмет наукової спеціальності 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право.

У цьому, власне, й виражається теоретичне й практичне значення сформульованого у даній дисертації поняття «кримінально-процесуальні засади запобігання кримінальним правопорушенням у сфері виконання покарань».

Зокрема, теоретичне значення виведеної автором у цій роботі зазначеної кримінологічної категорії полягає у тому, що:

а) по-перше, таким чином розширено межі наукових знань щодо змісту запобіжної діяльності, її предмету та об'єктів (у даному випадку – сфера

виконання покарань та процес виконання – відбування покарань), які можуть слугувати методологічним підґрунтям для подальших доктринальних розробок з означеної тематики дослідження;

б) по-друге, доведено, що одним із необхідних та невід’ємних елементів кримінально-процесуальної діяльності є слідча профілактика, зміст і спрямованість якої обумовлений необхідністю здійснення у даному процесі заходів кримінологічного запобігання кримінальним правопорушенням;

в) по-третє, підтримано позицію тих учених, які переконують, що діяльність, яка пов’язана із запобіганням кримінальним правопорушенням, є більш об’ємною та ширшою за діяльність, що ґрунтується на заходах протидії цим суспільно небезпечним діянням, що має враховуватись на всіх рівнях соціальної профілактики в Україні (законодавчому, координаційному, управлінському, т. ін.).

У свою чергу, практичне значення сформульованого поняття «кримінально-процесуальні засади запобігання кримінальним правопорушенням у сфері виконання покарань» виражена у цій роботі у тому, що:

1) на основі аналізу його змістовних елементів розроблені науково обґрунтовані авторські пропозиції, спрямовані на удосконалення правового механізму запобіжної діяльності у ході реалізації завдань кримінального провадження (запропоновано здійснити це у виді змін і доповнень у чинне законодавство України) (додатки Р-С);

2) доведена необхідність якісної видозміни координаційної діяльності прокуратури у сфері протидії злочинності та заміни слова «протидія» на «запобігання» як у змісті Закону України «Про прокуратуру», так і в інших законодавчих актах, у яких вжито словосполучення «протидія злочинності», позаяк на сьогодні такі підходи суперечать положенням матеріального права (зокрема, КК), у яких мова ведеться тільки про «запобігання кримінальним правопорушенням»;

3) визначені потенційні можливості інших учасників кримінального провадження, які варто враховувати при організації та реалізації заходів запобігання кримінальним правопорушенням у сфері виконання покарань України

(слідчих Національної поліції; оперативних підрозділів правоохоронних органів; суддів, т. ін.).

Таким чином, з'ясування сутності та змісту кримінально-процесуальних засад запобігання правопорушенням у сфері виконання покарань України дозволяє констатувати, що вони є невід'ємною та об'єктивно обумовленою частиною більш об'ємної суспільної діяльності, яка об'єднана нормами кримінального права, процесу і кримінально-виконавчого права, та на науковому і нормативно-правовому рівнях називається «запобігання кримінальним правопорушенням», що варто усім суб'єктами наукового та правозастосовного спрямування враховувати при розробці та обґрунтуванні підходів, позицій і положень, висновків тощо з означеної тематики.

1.3. Методологія дослідження питань, що стосуються кримінально-процесуальних засад запобігання правопорушенням у сфері виконання покарань

Як показали результати вивчення монографій, дисертацій та інших тому подібних наукових розробок, майже у кожній із них є спеціальний підрозділ (глава, параграф тощо), присвячений методології дослідження обраного для аналізу змісту предмета пошуку.

Саме з цих міркувань, зазначене питання знайшло своє відображення у даній науковій роботі. При цьому варто зазначити, що його зміст розкривається у даній розробці не шляхом аналізу існуючих на науковому рівні методологій дослідження [201], а через пояснення сутності, ролі і місця тих чи інших використаних у дисертації методів і засобів пізнання соціально-правових явищ та процесів, пов'язаних із з'ясуванням змісту її предмета – кримінально-процесуальних засад запобігання правопорушенням у сфері виконання покарань.

Поряд з цим, у силу необхідності розширення межі знань відносно предмета даного дослідження, а також отримання додаткових аргументів щодо належності його до наукової спеціальності 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія;

кримінально-виконавче право, без сумніву, важливо дати авторську оцінку та тлумачення тих понять, які складають зміст методології будь-якого наукового пошуку, що використані у цій роботі.

Зокрема, під методологією учені розуміють вчення (філософську теоретичну основу) про науковий метод, а також сукупність цих методів, які застосовуються для пізнання об'єкта та предмета пізнання [36, с. 371].

Як свідчить практика, залежно від специфіки даного виду суспільної діяльності, її мети і завдань, у доктринальних джерелах мова ведеться також й про методологію наукового дослідження, яку учені тлумачать як систему не тільки методів, але й і прийомів та засобів наукового пізнання, що адаптовані на практиці на протязі історії розвитку науки [200, с. 11], акцентуючи при цьому увагу на особливостях, які характерні для методології дослідження права, враховуючи його багатовекторність, а також пріоритетність імперативного та диспозитивного методів, що застосовуються в окремих його галузях (наприклад, у кримінально-виконавчому праві) для регулювання відповідних суспільних відносин [200, с. 18].

Як видається, у контексті змісту предмета даної дисертації, без сумніву, не можна не вести мову й про методологію кримінологічної науки [81, с. 89-97], під якою учені пропонують розуміти загальнонаукові принципи, вимоги та критерії наукового пізнання, які застосовуються у виді системи методів і способів кримінологічного спрямування, з урахуванням особливостей суб'єктів запобіжної діяльності та, в цілому, напрямів соціальної профілактики [81, с. 91].

Крім цього, в кримінології, з огляду вирішення завдань наукової розробки та з урахуванням специфіки того чи іншого виду запобігання кримінальним правопорушенням, мова ведеться також й про необхідність організації наукового кримінологічного дослідження, яке в обов'язковому порядку має включати такі системні елементи, як:

- а) методичні засади такого доктринального пошуку;
- б) програма зазначеної теоретичної розробки;
- в) суцільна та вибіркова розвідка, а також репрезентативність її висновків;

г) методи та методики обробки, узагальнення та аналізу дослідницької інформації [83, с. 96-143].

Саме зазначені та інші наукові підходи [190, с. 269-353] й склали теоретичне підґрунтя у цій дисертації для вибору та обґрунтування методології дослідження питань, що стосуються кримінально-процесуальних засад запобігання кримінальним правопорушенням у сфері виконання покарань.

Зокрема, методологічну основу даної наукової розробки склав діалектичний метод, за допомогою якого з'ясовано сутність і зміст предмета цього доктринального пошуку та доведено його об'єктивний зв'язок із запобіжною діяльністю, який, у свою чергу, детермінований соціально-правовою природою злочинності, особливостями соціальної профілактики, що сформовані у різних галузях кримінально-правових наук (кримінальному, кримінально-процесуальному та кримінально-виконавчому праві і ОРД), а також координаційною функцією органів прокуратури з означених питань (ст. 25 Закону України «Про прокуратуру»).

Крім цього, діалектичний метод дав можливість репрезентувати зміст кримінально-процесуальних засад запобігання злочинам як необхідний та невід'ємний елемент кримінального процесу (у виді так званої слідчої профілактики) та на вказаній підставі розробити науково обґрунтовані авторські пропозиції щодо вдосконалення кримінологічних основ запобіжної діяльності як у цілому, так і безпосередньо у сфері виконання покарань України.

Важливу роль і місце в методології даного дослідження відіграли також й інші методи і засоби (прийоми тощо) пізнання предмета цієї наукової розробки, короткий опис і значення яких дано у вступі зазначеної дисертації.

Виходячи з цього, у даному підрозділі цієї роботи у більшій мірі мова ведеться про використані у ній емпіричні матеріали дослідження.

Так, статистичний метод дозволив встановити ті негативні тенденції, які склались на протязі виведених у даній дисертації двох періодів розвитку кримінально-процесуальних засад запобігання правопорушенням у сфері виконання покарань України (перший із них охоплює період 1991-2012 р. р., а

другий – 2013-2023 р. р.), а саме: порівнюючи з 1991 р., коли на суб'єкти сторони обвинувачення у кримінальному судочинстві було покладено юридичний обов'язок щодо виявлення по кожному злочину причин і умов, які сприяли його вчиненню, а також щодо реагування на них відповідними заходами процесуального характеру, рівень злочинності серед засуджених у розрахунку на 1 тис. осіб склав 3,9 випадки [66, с. 1], а у 2016 році (повному підпорядкуванню системи органів і УВП Міністерству юстиції України [251]) – 4,91 випадки, тобто виріс на 21% [266, с. 6].

Ці ж тенденції злочинності у сфері виконання покарань України збереглися і в подальші роки [270].

Ще більш красномовніше у зв'язку з цим про наявну проблему свідчать результати застосування у даній дисертації методу вивчення стану і рівня кримінальної активності персоналу ДКВС України. Так, якщо цими суб'єктами у 1991 році було вчинено 19 злочинів [66, с. 22], то у 2016 р. – 102 кримінальні правопорушення (ріст у 5,4 рази) [266, с. 12].

Зазначені емпіричні результати дали можливість, поряд із застосуванням інших методів дослідження, обґрунтувати необхідність доповнення КПК України відповідним кримінально-процесуальним інститутом, спрямованим на встановлення у ході кримінального провадження тих детермінант (причин, умов і корелянт), які сприяли вчиненню відповідного кримінального правопорушення.

Натомість, використання під час даного дисертаційного пошуку методу вивчення документів (зокрема, архівних кримінальних проваджень) дозволило не тільки встановити структуру злочинів, які були вчинені у сфері виконання покарань України засудженими та персоналом органів і УВП, але й визначити ефективність проведеної на власний розсуд і на підставі положень відомчих нормативно-правових актів роботи щодо встановлення по кожному кримінальному правопорушенню причин і умов, які сприяли його вчиненню (додаток Т).

Більш того, результати, які були отримані у ході застосування вказаного методу дослідження, стали емпіричним доказом необхідності закріплення у КПК

законодавчого обов'язку для учасників сторони обвинувачення у кримінальному провадженні щодо встановлення за кожним фактом вчинення кримінального правопорушення детермінант, які спричинили, обумовили та корелювали таку протиправну поведінку винної особи.

Як видається, у контексті змісту даного завдання дисертації, звертають на себе увагу й ті тенденції, які виявлені при вивченні деяких державних програм, що стосувались сфери виконання покарань України, та фактично були відображені у них з елементами динамічного росту, а саме: і в Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України, схваленої Урядом України у 2017 році [143], і в Стратегії реформування пенітенціарної системи на період до 2026 року, яка була затверджена Кабінетом Міністрів України у 2022 році, мова ведеться про одні й ті ж причини та умови, що породжують суспільно небезпечні явища і процеси у сфері виконання покарань (низький рівень державного фінансування органів і УВП; безробіття серед засуджених; незадовільне медико-санітарне забезпечення цих осіб, т. ін.), що виступає додатковим аргументом, який стосується необхідності видозміни чинного законодавства України (зокрема, КПК) з питань нейтралізації, блокування, усунення тощо детермінант, які сприяють їх розвитку та реалізації на відповідних стадіях вчинення кримінальних правопорушень (додатки Р-С).

Для підтвердження такої авторської позиції у ході даного дослідження були використані деякі соціологічні методи пізнання сутності і змісту кримінально-процесуальних засад запобігання порушенням у сфері виконання покарань України. Зокрема, відповідно до мети, завдань і предмета даної дисертації, була розроблена авторська анкета анонімного опитування, учасниками якого на добровільних засадах стали прокурори, судді, слідчі та адвокати, які мали безпосереднє відношення до процесу розгляду кримінальних проваджень, як у цілому, так і в процесі виконання – відбування покарань (додатки Г-Л).

При цьому слід зазначити, що для забезпечення репрезентативності (достовірності) та об'єктивності отриманих результатів вказаного виду наукового

дослідження для цього була обрана однакова кількість респондентів від кожної із вказаних груп опитаних осіб (по 312 від кожної із них) (додатки Г-Л).

Узагальнення відповідей всіх категорій респондентів дозволило у цій дисертації зробити наступні висновки та обґрунтувати авторські позиції з низки проблемних питань, що стосуються досліджуваної у ній проблематики, а саме:

1. Значна частина опитаних осіб повідомила, що вони не володіють теорією детермінації (спричиненості та обумовленості) злочинності («частково» та «ні» про це заявили 35% респондентів з числа прокурорів; 52% слідчих та 60% адвокатів (додатки Г-Л)).

Як видається, саме низький рівень правової свідомості вказаних суб'єктів правозастосовної практики [309, с. 147-154] виступає у сьогоденні однією з корелянт (детермінант, які хоча і не породжують, і не обумовлюють вчинення кримінального правопорушення, але сприяють розвитку і перших, і других складових процесу детермінації злочинності) [8, с. 189-190], сьогоденного стану правових прогалин у КПК, що стосуються реагування держави на причини і умови вчинення конкретно взятого злочину (проступку), включаючи й у сфері виконання покарань, а тому підвищення ефективності зусилля суспільних інститутів (вищих навчальних закладів, у яких готують юристів, наукових установ (наприклад, Національної академії правових наук України) та організацій юридичної спрямованості (Союзу юристів України, зокрема) та ін.) мають бути зосереджені на тому, щоб аргументовано довести необхідність застосування теорії детермінації злочинності на всіх рівнях (законодавчому, правозастосовному, координаційному тощо).

У цьому сенсі ще на одну корелянту суспільної діяльності, що стосується запобігання злочинам варто звернути увагу, а саме: керуючись так званими Стандартами вищої юридичної освіти [300], деякі керівники навчальних закладів, які готують фахівців за спеціальністю 081 «Право» не тільки переводять навчальну дисципліну «Кримінологія» у ранг вибіркового (не обов'язкового) для вивчення студентами, але й ліквідовують спеціальні профільні кафедри, які забезпечували навчальний процес у даному напрямі.

Такий підхід, як показує практика, негативно впливає на рівень правової свідомості юристів та перешкоджає на сьогодні внесенню змін і доповнень у КПК, які б стосувались запобіжної діяльності учасників кримінального провадження, у силу упередженості та професійної неготовності суб'єктів нормотворчої діяльності до видозміни чинного кримінально-процесуального законодавства України.

2. Тільки 50% респондентів переконані, що теорію детермінації злочинності слід використовувати у ході досудового розслідування кримінального провадження (зокрема, «так» на відповідне питання анкети анонімного опитування відповіли 53% респондентів з числа прокурорів; 43% слідчих та 31% адвокатів).

Зазначена корелянта, як встановлено в ході даного дослідження, теж негативно впливає на психологічну готовність вказаних учасників кримінального провадження [333] на кримінальний процес та, одночасно, знижує їх бажання добровільно взяти на себе обов'язок щодо виявлення причин і умов, які сприяли вчиненню кримінального правопорушення, у зв'язку з чим це питання на сьогодні регулюється відомчими нормативно-правовими актами [17], у силу, знову ж таки, необхідності вирішення у ході досудового розслідування не тільки завдань кримінального провадження (ст. 2 КПК), але й завдань закону України про кримінальну відповідальність (ст. 1 КК) та кримінально-виконавчого законодавства (ст. 1 КВК).

Таким чином, слід визнати, що на правозастосовному рівні створені відповідні емпірично виважені засоби для видозміни положень КПК України з питань реагування учасниками кримінального провадження на причини і умови вчиненого кримінального правопорушення.

Поряд з цим, на вказаному шляху, як видається, необхідно подолати «хибну» психологію не тільки вказаних суб'єктів кримінального процесу, але й суб'єктів законодавчої ініціативи (ст. 93 Конституції України) та нормотворчої діяльності (наприклад, чиновників Міністерства науки і освіти України), що

пов'язана з нерозумінням діалектичного зв'язку кримінального процесу та кримінологічного запобігання злочинам у будь-якій сфері суспільних відносин.

3. Важливим і кримінологічно значущим можна назвати той факт, що пов'язаний з результатами анонімного опитування суддів, як учасників кримінального провадження, а саме: для переважної більшості із них відомою є теорія детермінації злочинності (92% у структурі всіх респондентів в анкеті вибрали відповідь «так»), а ще 88% цих осіб, які взяли участь у даному дослідженні, заявили, що вказану теорію використовують у ході судового розгляду кримінальних проваджень (додатки Г-Л).

Виходячи з цього та враховуючи, що згідно чинного кримінально-процесуального законодавства України (ст. 30 КПК) лише судом здійснюється правосуддя у кримінальному провадженні, зазначений результат анонімного опитування був використаний у цій дисертації при обґрунтуванні позиції автора щодо необхідності на законодавчому рівні закріплення в КПК спеціального інституту права з питань виявлення та реагування на причини і умови, які сприяли вчиненню кримінального правопорушення.

4. У такому ж контексті знайшли своє відображення і оцінку й інші отримані в ході даного дисертаційного пошуку результати. При цьому слід зауважити, що їх узагальнення здійснювалось за допомогою різноманітних методів дослідження, тобто окремо отриманий результат цієї дисертації підтверджувався іншим.

Зазначений науковий підхід забезпечив всебічну обґрунтованість виведених у цій роботі авторських понять, положень, висновків і рекомендацій. Таку «результативність» та презентабельність отриманих результатів дослідження, у першу чергу, створив застосований при цьому системний метод пізнання його предмета.

Зокрема, кримінально-процесуальні засади запобігання правопорушенням у сфері виконання покарань України у вказаній дисертації одночасно розглядалися і як невід'ємний елемент кримінального процесу, і як органічна складова діяльності, спрямованої на запобігання суспільно небезпечним і караним діям

(ст. 11 КК), і як гарантія забезпечення процесу виконання – відбування покарань, тобто як явище, що має складну соціально-правову природу, яку може бути подолано, нейтралізовано, усунено тощо тільки при вирішенні завдань і досягненні мети кожного із зазначених видів функціонування суб'єктів їх реалізації, тобто завдань як кримінального провадження (ст. 2 КПК), так і кримінально-виконавчого законодавства (ч. 2 ст. 1 КВК).

Саме цей аргумент і авторська позиція дозволили довести у даній дисертації, що її предмет – це не тільки і стільки кримінально-процесуальна, скільки запобіжна діяльність, а тому відноситься до наукової спеціальності 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право.

Такий висновок, крім цього, ґрунтується й на результатах застосування у зазначеній науковій розробці методу аналізу та синтезу. Їх основу, при цьому, склали результати аналітичних розвідок, які здійснені у сьогоднішній низкою учених. До таких, зокрема, можна віднести праці тих учених, які обґрунтовували:

- 1) криминологічні засади антикриминогенного впливу на злочинність серед засуджених у місцях несвободи України [24];
- 2) теоретичні та прикладні питання кримінально-виконавчого забезпечення виконання покарань у виді позбавлення волі [64];
- 3) теоретичні і практичні засади запобіжної діяльності прокуратури у сфері боротьби зі злочинами [254];
- 4) основи громадського контролю у сфері виконання покарань України [57];
- 5) криминологічні основи запобігання злочинам, що вчиняються персоналом Державної кримінально-виконавчої служби України [158];
- 6) необхідність удосконалення кримінально-виконавчого законодавства України шляхом усунення існуючих у ньому правових прогалин і колізій [208];
- 7) інші розробки.

При цьому об'єднуючим положенням і, одночасно, висновком усіх проаналізованих праць є констатація того факту, що без законодавчо визначеної діяльності, пов'язаної з виявленням по кожному факту вчинення кримінальних правопорушень у сфері виконання покарань України причин і умов, які сприяли їх

реалізації, та невідкладного реагування на них відповідними процесуальними засобами, неможливо підвищити рівень ефективності процесу виконання – відбування покарань та запобігання вказаним явищам і процесам.

Без сумніву, для вирішення зазначених завдань важливим було і застосування у цій дисертації прівняльно-правового методу, за допомогою якого здійснено наукове обґрунтування щодо впровадження у національне законодавство і правозастосовну практику відповідних норм міжнародного права, рішень ЄСПЛ та позитивних елементів зарубіжного досвіду, що стосуються змісту предмета даного дослідження.

У цьому сенсі, вивчено практику кримінально-процесуального запобігання правопорушенням у сфері виконання покарань в Англії, Швеції, Норвегії, США, Австралії, Ізраїлю та інших країн (всього 35 держав) та обґрунтована необхідність використання їх позитивного досвіду у ході удосконалення правового механізму в Україні з означеної тематики дослідження.

Натомість, використання можливостей історико-правового методу показало, що не дивлячись на певні новації, правові прогалини та колізії, які мають місце у чинному кримінально-процесуальному законодавстві України, ті тенденції, що склались з питань визначення у кримінальному провадженні причин і умов, які сприяли вчиненню кримінальних правопорушень, з 1991 до 2012 року (часу, прийняття нового КПК) у правозастосовній практиці, створили своєрідне методологічно-правове підґрунтя для внесення відповідних змін і доповнень у нині діючий Кодекс з метою зобов'язання учасників сторони обвинувачення (дізнавачів, слідчих і прокурорів) встановлювати детермінаційний комплекс причин і умов злочинності, зокрема й у сфері виконання покарань, та реагувати на них існуючими процесуальними засобами і рішеннями для їх нейтралізації, блокування, усунення тощо, а також забезпечити у зв'язку з цим реалізацію мети і завдань кримінально-виконавчого законодавства України (додаток Т).

У такому ж контексті застосовано у даній дисертації й інші загальнонаукові та спеціально-наукові методи пізнання її предмета [102, с. 614-725]. При цьому варто зазначити, що їх використання було також обумовлено й особливостями

процесу виконання – відбування покарань, які виведені на науковому рівні [154, с. 228-229], а саме:

1) при здійсненні кримінального провадження у сфері виконання покарань всім його учасникам в обов'язковому порядку слід враховувати зміст тих правовідносин, які виникають при цьому на час проведення кримінального процесу на основі норм діючого кримінально-виконавчого законодавства України.

Мова у даному випадку ведеться про те, що законні вимоги дізнавача, слідчого та прокурора мають бути виконані засудженими, як це витікає зі змісту ст. 9 КВК, у якій закріплено права цих осіб, а також персоналом ДКВС України (ст. 22 КВК).

Невиконання зазначених вимог, як свідчить практика, може привести як до дисциплінарної (ст. ст. 131-1 – 135 даного Кодексу), так і до інших видів юридичної відповідальності, а також до застосування до осіб, які відбувають покарання, а також до персоналу органів і УВП, визначених у розділі II КПК заходів забезпечення кримінального провадження;

2) суб'єктами вчинення кримінальних правопорушень, як показує практика, в основному є персонал ДКВС України та засуджені, щодо яких виконуються покарання [266], а тому учасники сторони обвинувачення у кримінальному провадженні зобов'язані встановити, які норми кримінально-виконавчого законодавства порушені цими особами та як вказані детермінанти вплинули на процес формування і реалізацію протиправного умислу, у сенсі змісту детермінаційного комплексу причин і умов, які сприяли вчиненню кримінального правопорушення у сфері виконання покарань.

Тобто, неможливо у кримінальному процесі, який здійснюється у сфері виконання покарань, обійтись без аналізу причинно-наслідкового зв'язку з кримінально-виконавчою діяльністю, що є необхідною умовою успішної реалізації як завдань кримінального провадження (ст. 2 КПК), так і завдань кримінально-виконавчого законодавства (ст. 1 КВК);

3) враховуючи, що у кримінально-виконавчому праві пріоритетним є принцип так званого «владного наказу» (імперативний метод регулювання

суспільних відносин) [47, с. 28-29], відповідно до якого законні вимоги (усні чи письмові) адміністрації та конкретного представника з числа персоналу органів та УВП є обов'язковими для виконання, дізнавач, слідчий та прокурор у всіх випадках зобов'язані встановлювати чи відповідає такий підхід тим критеріям віддання наказу чи розпорядження, що визначені в ст. 41 КК України – а, це також можна визнати одним із аспектів слідчої профілактики у процесі розгляду кримінального провадження у сфері виконання покарань;

4) більшість кримінально-виконавчих правовідносин мають довгостроковий характер, позаяк пов'язані з терміном виконання – відбування покарань, що визначений на підставі закону (ст. ст. 52-64 КК) в обвинувальному вирокі суду.

Саме тому, як зазначено в п. 26 постанови Пленуму Верховного Суду України від 26.03.1993 № 2 «Про судову практику в справах про злочини, пов'язані з порушенням режиму відбування покарання в місцях позбавлення волі», у кримінальному провадженні повинні бути відомості про час звільнення засудженого з ПКТ (одиначної камери), позаяк ці дані мають юридичне значення для визначення встановленого у законі (ст. 391 КК) строку, протягом якого вказана особа може бути притягнута до кримінальної відповідальності за, зокрема, злісну непокору адміністрації УВП [268, с. 114-115].

Таким чином, і у даному випадку має місце результат застосування у кримінальному процесі заходів так званої «слідчої профілактики», що важливо з огляду змісту предмета і завдань даної дисертації;

5) у процесі виконання – відбування покарань, як показали результати вказаного дослідження, виникають не лише прості, але й складні (комплексні) правовідносини, що охоплюються у тому числі різними галузями права чи об'єктами правового захисту у нормах КК (посягання на життя, право власності, честь і гідність особи, т. ін.), що також необхідно враховувати у ході кримінального провадження за фактами вчинення кримінальних правопорушень у сфері виконання покарань, враховуючи, що у таких випадках детермінація протиправної поведінки здійснюється цілим комплексом (системою) причин і умов, які їм сприяли.

Знову ж таки, як показують результати розгляду у судах, наприклад кримінальних проваджень, які були пов'язані з посяганням на життя і здоров'я особи [267, с. 202-212], зібрані в ході досудового розслідування дані (а, це є одним із елементів кримінологічного запобігання) мають також важливе значення не тільки для встановлення вини особи, що вчинила кримінальне правопорушення, але й для визначення такого виду і об'єму покарання, яке є необхідним і достатнім для її виправлення та запобігання вчинення засудженим нового суспільно-небезпечного діяння в процесі виконання – відбування покарання [267, с. 202];

б) як у кримінальному, так і в кримінально-виконавчому праві України відсутня солідарна (групова) відповідальність, навіть у випадках вчинення кримінальних правопорушень засудженими у сфері виконання покарань у формі співучасті, а тому у ході кримінального процесу важливо не тільки визначити правовий механізм протиправної діяльності кожного окремого взятого суб'єкта злочину, але й той детермінаційний комплекс причин і умов, які сприяли формуванню такого протиправного об'єднання засуджених, а також реалізації злочинної мотивації.

Саме на цьому аспекті акцентує увагу Пленум Верховного Суду України від 23.12.2005 № 13 «Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями», зазначаючи з даного приводу, що при розгляді такої категорії кримінальних проваджень необхідно встановлювати всі обставини, що сприяли створенню злочинного об'єднання, тобто здійснювати комплекс заходів, спрямованих на виявлення причин і умов, які детермінували формування і розвиток протиправної мотивації у всіх членів організованого співтовариства у різних її формах діяльності (ст. 28 КК) [263, с. 342];

7) необхідність здійснення слідчої профілактики у кримінальних провадженнях, що здійснюються за фактами вчинення кримінальних правопорушень у сфері виконання покарань, обумовлена й тим юридичним фактом, що кримінально-виконавчі правовідносини передбачають одночасно різні види відповідальності засудженого за здійснення одного й того ж

правопорушення (зокрема, дисциплінарну (ст. ст. 131-1 – 135 КВК), матеріально правову (ст. 136 цього ж Кодексу) та кримінально-правову (ст. 2 КК)).

Без сумніву, осторонь при цьому не залишаються також й правовідносини, що пов'язані з повторністю, сукупністю і рецидивом кримінальних правопорушень (ст. ст. 32-34 КК).

Виходячи з цього, судова практика йде по шляху визнання відповідних форм множинності, кожна з яких має специфічний кримінально-правовий зміст, що у даному випадку обумовлен ий особливостями процесу виконання – відбування покарань [262, с. 445], а, отже, без кримінально-процесуального запобігання і в цій ситуації об'єктивно неможливо досягти мети і завдань кримінально-виконавчого законодавства України (ст. 1 КВК);

8) враховуючи, що у сфері виконання покарань здійснюється прокурорський нагляд (ст. 22 КВК, ст. 26 Закону України «Про прокуратуру»), відомчий контроль (ст. 23 КВК, р. I ПВР УВП [128]) та інші види державного (ст. 24 КВК) та громадського контролю (ст. 25 КВК, Положення про спостережні комісії [83]), у ході кримінально-процесуальної діяльності, без сумніву, варто здійснювати й аналіз результатів їх моніторингу у контексті «причетності» до детермінаційного комплексу причин і умов, які сприяли вчиненню кримінального правопорушення у процесі виконання – відбування покарань, тобто і в даному випадку слід здійснювати відповідні заходи слідчої профілактики.

Методологічно-правовим підґрунтям з цього приводу мають стати відомчі нормативно-правові акти, що стосуються механізму захисту прав людини і громадянина у правоохоронній та кримінально-виконавчій сферах [255];

9) базис процесу виконання – відбування покарань складають основні засоби виправлення та ресоціалізації засуджених (ст. 6 КВК), а також їх закріплення в індивідуальній програмі соціально-виховної роботи (ст. 95 КВК), яка, як видається, має стати предметом слідчої профілактики у контексті оцінки ефективності реалізації запланованих заходів та їх впливу на формування протиправної поведінки засуджених – рецидивістів.

У цьому ж сенсі має бути оцінена діяльність (дія чи бездіяльність) персоналу органів і УВП, позаяк вона має пряме відношення до детермінаційного комплексу причин і умов, які сприяють вчиненню злочинів у сфері виконання покарань, що, зокрема, доведено у цій роботі на підставі отриманих результатів емпіричного характеру;

10) враховуючи, що не всі суспільні відносини, які виникають у ході виконання – відбування покарань, є кримінально-виконавчими, у кримінально-процесуальній діяльності, що здійснюється у зв'язку з кримінальним провадженням у цій галузі суспільного спрямування, важливо також досліджувати і їх вплив та роль у механізмі вчинення кримінальних правопорушень у сфері виконання покарань.

Мова у даному випадку ведеться про те, що зокрема, у місцях позбавлення волі, домінуючою є кримінальна субкультура [150]. Саме тому, без сумніву, і цей аспект необхідно вивчати у ході кримінального провадження, позаяк у багатьох ситуаціях засуджені вимушені дотримуватись саме правил злочинної орієнтації, а не офіційних вимог адміністрації УВП, якщо остання не запобігає належним чином даному суспільно небезпечному явищу у сфері виконання покарань.

Так, як видається, й має виглядати взаємозв'язок кримінально-процесуальної та кримінально-виконавчої діяльності у кримінальному провадженні, об'єднуючим елементом якої є запобігання кримінальним правопорушенням та реалізація інших завдань, які визначені у зазначених галузях законодавства України – саме такий висновок витікає із змісту методології дослідження даної дисертації.

Якщо ж у цілому узагальнити всі джерела інформації, які отримані та опрацьовані за допомогою відповідних методів, засобів і прийомів пізнання кримінологічних явищ, процесів то під «методологією дослідження питань, що стосуються кримінально-процесуальних засад запобігання правопорушенням у сфері виконання покарань» слід розуміти сукупність загальнонаукових і спеціальних інструментаріїв (методів, засобів і прийомів), які застосовуються учасниками сторони обвинувачення у кримінальному провадженні (дізнавачами,

слідчими, оперативними підрозділами та прокурорами) у вказаній галузі суспільних відносин, з урахуванням особливостей процесу виконання – відбування покарань та слідчої профілактики для пізнання об'єктивної сутності кримінального процесу та його взаємозв'язку із запобіганням кримінальним правопорушенням, а також розробка на цій основі науково обґрунтованих пропозицій і рекомендацій, спрямованих на удосконалення правового механізму з означених питань.

Як видається, теоретичне значення сформульованого у цій роботі авторського поняття полягає у тому, що воно дає можливість на науковому рівні по-новому оцінити потенційні правові можливості кримінально-процесуальної діяльності у запобіганні кримінальним правопорушенням та на зазначеній основі запропонувати науково обґрунтовані видозміни чинного законодавства з означеної проблематики дослідження, що в кінцевому підсумку, дасть можливість підвищити ефективність даного виду соціальної профілактики у сфері виконання покарань України.

У свою чергу, практичне значення виведеного поняття виражається у тому, що на його підставі у правозастосовній діяльності можна розширити межі кримінологічного запобігання та з урахуванням існуючих відомчих підходів щодо вирішення питань, спрямованих на виявлення, усунення, нейтралізацію тощо причин і умов, які сприяли вчиненню кримінальних правопорушень у сфері виконання покарань, створити відповідне правове підґрунтя для тих суб'єктів законодавчої ініціативи (ст. 93 Конституції України), що ініціюють повернення у кримінально-процесуальне законодавство обов'язку для учасників сторони обвинувачення (дізнавачів, слідчих і прокурорів) щодо встановлення причин і умов, які сприяли вчиненню кримінального правопорушення та реагування на встановлені детермінанти злочинності відповідними процесуальними рішеннями по суті.

Висновки до розділу 1

1. Встановлено два періоди виникнення та формування кримінально-процесуальних засад запобігання кримінальним правопорушенням у сфері виконання покарань України, до яких, зокрема, віднесені наступні історичні часові проміжки:

а) 1991-2012 р. р., на протязі якого на законодавчому рівні було закріплено обов'язок для відповідних суб'єктів кримінального процесу щодо виявлення причин і умов, які сприяли вчиненню злочину, та необхідність процесуального реагування на них даними учасниками кримінального судочинства;

б) 2013-2023 р. р., коли у результаті прийняття у 2012 році нового КПК зазначений обов'язок був скасований, але це питання на сьогодні регулюється на рівні відомчих нормативно-правових актів (наказів, інструкцій, положень тощо), що не в повній мірі кореспондується з вимогами Конституції України, відповідно до якої всі органи держави та їх посадові особи мають діяти лише у спосіб, що визначений в Основному та інших законах України (ст. ст. 19, 92).

Виходячи з цього та з отриманих результатів дослідження, обґрунтовано актуальність, теоретичне та практичне значення даної дисертації, а також її наукова належність до спеціальності 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право.

2. З'ясовано сутність і зміст, а також сформульовано авторський варіант поняття «кримінально-процесуальні засади запобігання правопорушенням у сфері виконання покарань», під яким запропоновано розуміти закріплену у правових джерелах таку суспільну діяльність, яка реалізується на основі науково обґрунтованих і практично обумовлених підходах та спрямована на вирішення тих кримінологічно значущих завдань, які мають пряме і безпосереднє відношення до реалізації завдань кримінального провадження, а також до нейтралізації, блокування, усунення тощо детермінант, які спричинили, обумовили та скорелювали вчинення конкретно взятого кримінального правопорушення у процесі виконання – відбування покарань.

Крім цього, доведено теоретичне та практичне значення даного поняття. Зокрема, теоретичне значення виведеної автором зазначеної кримінологічної категорії полягає у тому, що:

а) по-перше, розширено межі наукових знань щодо змісту запобіжної діяльності, її предмету та об'єктів (у даному випадку – щодо сфери виконання покарань та процесу виконання – відбування покарань), які можуть слугувати методологічним підґрунтям для подальших доктринальних розробок з означеної тематики дослідження;

б) по-друге, доведено, що одним із необхідних та невід'ємних елементів кримінально-процесуальної діяльності в Україні є слідча профілактика, зміст і спрямованість якої обумовлена необхідністю здійснення у даному процесі заходів кримінологічного запобігання кримінальним правопорушенням;

в) по-третє, підтримано позицію тих учених, які переконують, що діяльність, яка пов'язана із запобіганням кримінальним правопорушенням є більш об'ємною та ширшою за діяльність, що ґрунтується на заходах протидії цим суспільно небезпечним діянням, що має враховуватись на всіх рівнях соціальної профілактики в Україні (законодавчому, координаційному, управлінському, т. ін.).

У свою чергу, практичне значення сформульованого поняття «кримінально-процесуальні засади запобігання кримінальним правопорушенням у сфері виконання покарань» виражене у цій роботі у тому, що:

1) на основі аналізу його змістовних елементів розроблені науково обґрунтовані авторські пропозиції, спрямовані на удосконалення правового механізму запобіжної діяльності у ході реалізації завдань кримінального провадження (запропоновано здійснити це у виді змін і доповнень у чинне законодавство України);

2) доведена необхідність якісної видозміни координаційної діяльності прокуратури у сфері протидії злочинності та заміни слова «протидія» та «запобігання» як у назві даної галузі суспільних відносин, так і в інших законодавчих актах, у яких вжито словосполучення «протидія злочинності», позаяк на сьогодні такі підходи суперечать положенням матеріального права

(зокрема, КК), у яких мова ведеться про «запобігання кримінальним правопорушенням»;

3) визначені потенційні можливості інших учасників кримінального провадження, які варто враховувати при організації та реалізації заходів запобігання кримінальним правопорушенням у сфері виконання покарань (зокрема, слідчих Національної поліції; оперативних підрозділів правоохоронних органів; суддів, т. ін.).

3. З'ясовано сутність і зміст поняття «методологія дослідження питань, що стосуються кримінально-процесуальних засад запобігання правопорушенням у сфері виконання покарань України», та на цій основі сформульовано авторське визначення вказаної методології, під якою слід розуміти сукупність загальнонаукових і спеціальних інструментаріїв (методів, засобів і прийомів), які застосовуються учасниками сторони обвинувачення у кримінальному провадженні (дізнавачами, слідчими, оперативними підрозділами та прокурорами) у вказаній галузі суспільних відносин, з урахуванням особливостей процесу виконання – відбування покарань та слідчої профілактики для пізнання об'єктивної сутності кримінального процесу і його взаємозв'язку із запобіганням кримінальним правопорушенням, а також вироблення на цій основі науково обґрунтованих пропозицій і рекомендацій, спрямованих на удосконалення правового механізму з означених питань.

Виходячи зі змісту сформульованого поняття, доведено дуалістичну (подвійну) соціально-правову природу кримінального процесу, у ході якого вирішуються не тільки визначені у законі завдання кримінального провадження, але й завдання кримінологічного запобігання правопорушенням, шляхом здійснення при цьому заходів слідчої профілактики.

Крім цього, встановлено діалектичний взаємозв'язок і взаємодію кримінально-процесуальної та кримінально-виконавчої діяльності, у силу наявності об'єднуючого для них предмета – необхідності реагування на детермінаційний комплекс причин і умов, які сприяли вчиненню попередніх і нових (у ході процесу виконання – відбування покарань) кримінальних

правопорушень як засудженими, так й іншими особами, зокрема, персоналом ДКВС України.

Враховуючи зазначене, підтримано позицію тих науковців, які обґрунтовано доводять необхідність доповнення чинного кримінально-процесуального законодавства України нормами щодо обов'язку органів дізнання, досудового розслідування і прокуратури виявляти причини і умови, які сприяли вчиненню кримінального правопорушення, та реагувати на них відповідними процесуальними рішеннями, спрямованими на їх усунення, нейтралізацію, блокування тощо.

РОЗДІЛ 2

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ЯКІ ВЧИНЯЮТЬСЯ У СФЕРІ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

2.1. Сучасний стан, рівень та інші кримінологічно значущі показники і особливості пенітенціарної злочинності персоналу колоній

Необхідність розгляду даного питання у цій дисертації обумовлена декількома кримінологічно значущими обставинами, а саме:

а) за результатами аналізу злочинності, яка має місце у сфері виконання покарань України, можна отримати додаткову кримінологічну інформацію та аргументи щодо змісту прогалин у кримінальному провадженні, що пов'язані з відсутністю правового обов'язку в учасників кримінального процесу відносно встановлення в його ході причин і умов, які сприяли вчиненню кримінальних правопорушень під час виконання – відбування покарань;

б) за підсумками вивчення так званої кримінологічної характеристики даного виду злочинності [84, с. 100-126] можна визначити спрямованість тих тенденцій, що сформувались та набули свого розвитку у зв'язку з нереагуванням учасників сторони обвинувачення у кримінальному провадженні на виявлені ними детермінанти, які спричинили та обумовили вчинення кримінальних правопорушень у сфері виконання покарань України;

в) на підставі отриманих емпіричних даних, що безпосередньо стосуються змісту предмета зазначеної наукової розробки, можна розширити межі дискусій, які відбуваються серед учених суб'єктів законодавчої ініціативи (ст. 3 Конституції України), правозастосування та кримінально-процесуального права, а також отримати додаткові аргументи, які є важливими з огляду розробки авторських пропозицій з означеної проблематики;

г) створити належні методологічні засади для ефективного вирішення завдань даної дисертації та успішного досягнення її мети, підтвердивши таким

чином необхідність застосування у цій роботі потенційних можливостей системно-структурного методу наукового дослідження.

Такий підхід ґрунтується також на отриманих результатах анонімного опитування відповідних респондентів з означеної тематики у цій дисертації.

Зокрема, на визначене у спеціальній анкеті питання «Чи варто враховувати у практичній діяльності органів досудового розслідування науково обґрунтовані результати з питань детермінації злочинності?» отримані прокурори дали наступні відповіді: «так» – 144 з 312 респондентів (46% із загальної їх кількості); «частково» – 153 особи (50%) та «ні» – 15 осіб (4%) (додатки Г-Л).

У свою чергу, опитані з цього приводу судді (всього 312 осіб) відповіли на вказане питання наступним чином: «так» – 113 з 312 респондентів (36% у їх загальній структурі); «частково» – 179 осіб (57%) та «ні» – 20 осіб (7%) (додатки Г-Л).

Відповіді ж слідчих (всього 312 осіб) мали наступний вигляд: «так» – 89 осіб (28% у структурі всіх респондентів); «частково» – з 157 осіб (50%) та «ні» – 66 осіб (22%) (додатки Г-Л).

Цікавими у зв'язку з чим, як видається, є й відповіді на зазначене в анкеті анонімного опитування питання, які дали респонденти з числа адвокатів, а саме – «так» вважають 114 із 312 цих осіб (36% від загальної кількості респондентів); «частково» – 150 осіб (50%) та «ні» – 30 осіб (14%) (додатки Г-Л).

Таким чином, можна констатувати, що визначене у назві даного підрозділу дисертації питання та, одночасно, завдання дослідження є актуальним та таким, що має не тільки теоретичне, але й практичне значення.

Як показало вивчення наукової літератури, стан, рівень та інші кримінологічно значущі показники злочинності охоплюються такою науковою категорією, як «кримінологічна характеристика», під якою в узагальненому виді учені пропонують розуміти узагальнені офіційні статистичні та інші відомості, включаючи й наукового характеру, про кількісно-якісні явища, події, процеси та особу, яка вчиняє кримінальні правопорушення, а також про причини і умови, що сприяли цьому, та про потерпілого від злочину [173, с. 111-112].

Саме зазначений підхід й застосовано у цій роботі для науково обґрунтованої оцінки злочинності, яка мала місце у сфері виконання покарань України на протязі 1991-2023 р. р. При цьому особливістю виведеної у зазначеній науковій розробці поняття кримінологічної характеристики є те, що її основу складає як інформація про засуджених, які були суб'єктами вчинення кримінальних правопорушень, так і щодо осіб з числа персоналу ДКВС України, що стали на злочинний шлях у ході виконання кримінальних покарань (додаток Т).

Більш того, специфіку такого узагальненого «кримінологічного портрету» злочинності у вказаній галузі суспільної діяльності обумовили спільні риси протиправної поведінки, тенденції та рівні кримінальної активності зазначених об'єктів кримінологічного дослідження.

У цілому, у ході даного наукового пошуку були виявлені наступні кримінологічно значущі відомості про стан, рівень, структуру та інші показники злочинності у сфері виконання покарань України, які мали місце у 1991-2023 р. р., а саме:

1. Якщо у 1991 році у кримінально-виконавчій системі України нараховувалось 277 УВП, у яких відбували покарання 152 тис. засуджених ув'язнених під варту, у тому числі у виховних колоніях 3,4 тис. неповнолітніх осіб, у 29 СІЗО – 27,3 тис. осіб, у 6-ти колоніях – 3,4 тис. засуджених жіночої статі [66, с. 1], то у 2023 році зазначені показники мали такий вигляд:

а) всього у віддані ДКВС України перебувало 182 УВП, 29 з яких були розташовані на територіях окупованих російською федерацією областей, включаючи 5 установ – в Автономній Республіці Крим [80];

б) із загальної кількості УВП 21% (39 установ) не виконували покарань у зв'язку зі здійсненням оптимізації (скорочення, покращення функціональних можливостей, т. ін.) [36, с. 472], тобто фактично були задіяні для тримання ув'язнених під варту та засуджених тільки 143 УВП, що по зрівнянню з 1991 роком склало 51% від їх загальної кількості, або скоротилась у 1,9 рази [80];

в) кількість ув'язнених під варту та засуджених у 2023 році (16 тис. 371 особа) по зрівнянню з 1991 роком скоротилось на 40% або зменшилось у більш як 1,6 рази [80].

При цьому звертає на себе увагу й той факт, що не дивлячись на низку реформ, які були проведені на протязі 1991-2023 р. р. у сфері виконання покарань України рівень злочинності як серед засуджених, так з участю персоналу ДКВС України має щорічну тенденцію до зростання. Зокрема, зазначені реформи здійснювали на підставі таких державних програм, як:

1) «Основні напрями реформи кримінально-виконавчої системи в Українській РСР» від 11.07.1991 № 88 [259];;

2) «Програма приведення умов тримання засуджених, які відбувають покарання у місцях позбавлення волі, а також осіб, що тримаються у слідчих ізоляторах і лікувально-трудовах профілакторіях, у відповідність з міжнародними стандартами» від 26.01.1994 № 31 [264];

3) «Програма подальшого реформування та державної підтримки кримінально-виконавчої системи на 2002-2005 роки» від 15.02.2002 № 167 [244];

4) «Програма покращення умов тримання засуджених та осіб, взятих під варту, на 2006-2010 р. р.» від 03.08.2006 № 1090 [245];

5) «Про Концепцію державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України» від 08.11.2012 № 631/2012 [238];

6) «Концепція реформування (розвитку) пенітенціарної системи України» розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.09.2017 № 654-р [143];

7) «Стратегія реформування пенітенціарної системи на період до 2026 року та затвердження операційного плану її реалізації у 2022-2024 роках» від 16.12.2022 № 1153-р [270]; ін.).

Так, по зрівнянню з 1991 роком у 2022 році у розрахунку на 1 тис. засуджених цей рівень збільшився в 1,3 рази [226], а щодо персоналу органів та УВП – у 5,3 рази [226].

Таким чином, можна констатувати, що у досліджуваному у цій роботі періоді (1991-2023 р. р.) сформувались та набули негативного розвитку певні

специфічні корелянти злочинності у сфері виконання покарань України, що були пов'язані з формальною організацією та реалізацією на практиці тих державних програм, які спрямовувались на підвищення ефективності кримінально-виконавчої діяльності, але це, на жаль, не знайшло свого відображення у відповідних процесуальних документах як детермінанти, що сприяли вчиненню кримінальних правопорушень у даній галузі суспільних відносин, тобто слідча профілактика у цьому сенсі здійснювалась на неналежному рівні.

Додатковим аргументом з цього приводу та такого висновку виступають результати вивчення у ході даного дисертаційного пошуку архівних кримінальних проваджень, які засвідчують той факт, що у жодному із них учасники сторони обвинувачення (слідчі та прокурори) навіть при наявності у них обов'язків такого характеру, що були визначені у відомчих наказах [242], у детермінаційному комплексі встановлених ними причин і умов злочинності у сфері виконання покарань зазначені обставини (формалізм державних програм) свого відображення не знайшли (додаток Т);

г) розпочинаючи з часів незалежності і до сьогодні, значний вплив на рівень та інші кримінологічно значущі показники злочинності у сфері виконання покарань України здійснюють так звані злочинні «авторитети», що також не досліджується належним чином слідчими та прокурорами у кримінальних провадженнях.

Як приклад, можна назвати інформацію Міністерства юстиції України, як центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання покарань і пробації, яку воно оприлюднило у спеціальному інформаційному бюлетені за результатами кримінально-виконавчої діяльності органів і УВП у 2016 році, а саме: у зазначеному періоді у 16 УВП і СІЗО (11% у загальній їх кількості) включаючи Київській СІЗО, який розташований у столиці України та де розташовані управлінські структури вказаного міністерства та Департамент ДКВС України, фактичну владу та управління мали засуджені негативної спрямованості (так звані «злочодії в законі» [30, с. 54]) [266, с. 12].

Все це свідчить про низький рівень слідчої профілактики та організацію запобіжної діяльності у сфері виконання покарань України відповідними суб'єктами спеціально-кримінологічної спрямованості [160, с. 64].

2. На протязі всього періоду функціонування кримінально-виконавчої системи в умовах незалежності України (1991-2023 р. р.) процес виконання – відбування покарань з Державного бюджету нашої країни фінансувався тільки на 40% від реальних потреб сфери виконання покарань [143].

Такий підхід не тільки негативно впливає на ефективність кримінально-виконавчої діяльності, але й виступає донині однією з корелянт, яка детермінує злочинність у вказаній галузі суспільних відносин.

Проте, як показали результати даного дослідження, у відповідних процесуальних документах і рішеннях, суб'єктами яких є учасники сторони обвинувачення, вказані корелянти не відображаються, що не дозволяє у подальшому нейтралізувати, усунути, блокувати тощо причини та умови, які сприяли вчиненню кримінальних правопорушень у сфері виконання покарань.

Звертає на себе увагу й той факт, що у щорічних доповідях Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини постійно вказується на наявність такої обставини, але будь-яких дій з боку держави у вказаному напрямі не здійснюється до сьогодні, що стає однією з корелянт, пов'язаних з нелюдським та таким, що принижує гідність, поводженням із засудженими та ув'язненими під варту осіб [341].

Таким чином, і з огляду даної проблематики, слідчу профілактику варто видозмінити, у тому числі з урахуванням існуючих у цьому контексті наукових, нормотворчих, правозастосовних та інших підходів в Україні [256].

3. На протязі досліджуваного у цій дисертації періоду (1991-2023 р. р.) склалась ще одна тенденція, яка має кримінологічне значення з точки зору організації запобіжної діяльності у процесі виконання – відбування покарань в Україні, а саме – місцем вчинення кримінальних правопорушень, як правило, виступає виправна колонія середнього рівня безпеки (більше 50% у структурі всіх

кримінальних правопорушень, з коефіцієнтом злочинності засуджених 5,53 випадки у розрахунку на 1 тис. цих осіб) [266, с. 3].

Не менш криміногенними в цьому сенсі є й виправні центри, у яких вчиняється майже 21% від усіх зареєстрованих у сфері виконання покарань кримінальних правопорушень, з коефіцієнтом злочинної активності 29,7 [266, с. 4], а також СІЗО (14% та з коефіцієнтом злочинності 2,34) [266, с. 5].

Без сумніву, що саме зазначені об'єкти й мають стати предметом слідчої профілактики, особливо в частині виявлення та реагування відповідними процесуальними рішеннями на детермінанти, що спричинили та обумовили вчинення кримінальних правопорушень в процесі виконання – відбування покарань.

4. Якщо до оцінки злочинності підійти з огляду її географії [162, с. 61], то з 1991 по 2022 роки найбільша кількість кримінальних правопорушень була зареєстрована в УВП, які дислокуються на Сході України (в Донецькій, Луганській, Дніпропетровській та Запорізькій областях) [226].

З цього факту можна зробити висновок про те, що запобіжна діяльність у цих регіонах, включаючи й слідчу профілактику, знаходиться у вкрай малоефективному стані.

Більш того, якщо враховувати, що у цих областях знайшли свій «притулок» значна частина злочинних авторитетів, та те, що серед їх населення високим є рівень колишніх засуджених [33], то слід констатувати, що без усунення причин і умов, які сприяють вчиненню кримінальних правопорушень у цілому та у сфері виконання покарань України, зокрема, неможливо об'єктивно знизити рівень злочинної активності апріорі (без перевірки; незалежно від досвіду) [36, с. 20].

5. Як встановлено у ході даного дослідження, з точки зору «топографії злочинності» [162, с. 61-62], найбільш криміногенними в УВП є жилі зони, у яких реєструється більше 70% від усіх кримінальних правопорушень, що мають місце у сфері виконання покарань України [226].

I, це при тому, що на вказаних об'єктах щоденно зосереджена найбільша кількість сил і засобів, які застосовуються для забезпечення режиму утримування засуджених і ув'язнених під варту осіб.

Показовою у цьому сенсі є наступна офіційна статистика з означеної проблематики, а саме: переважна кількість правопорушень з боку засуджених допущена у жилій зоні під час проведення масових заходів (78% у структурі злочинних проступків), шляхом подолання інженерно-технічних засобів (13%) та у формі обману персоналу УВП (7%) [266, с. 21].

6. Ще однією суспільно небезпечною тенденцією, що склалась на протязі 1991-2023 р. р. та відноситься до суттєвих ознак кримінологічної характеристики злочинності у сфері виконання покарань України, є постійне вчинення засудженими, а також персоналом органів і УВП кримінальних правопорушень, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів (розділ XIII Особливої частини КК України) [85, с. 223-234].

Зокрема, як свідчать офіційні статистичні дані, у структурі злочинності, що пов'язана з процесом виконання – відбування покарань, зазначений вид кримінальних правопорушень складає щорічно більше 30%. При цьому стосується це суб'єктів злочинів, що вчинені як засудженими, так і персоналом УВП [266, с. 2-13], тобто вказана проблема набула чітко виражених форм хронічного характеру, а також стала ще однією негативною тенденцією, що сформувалась у тому числі внаслідок низького рівня слідчої профілактики у ході розгляду кримінальних проваджень у вказаній галузі суспільних відносин.

Додатковим аргументом з цього приводу виступає й така кримінологічно значуща інформація: розпочинаючи з 1991 року і до сьогодні у житлових і робочих зонах та на інших об'єктах, які забезпечують життєдіяльність засуджених, зокрема, до позбавлення волі, у ході обшуків вилучаються різноманітні заборонені предмети (ст. ст. 107-108 КВК та додаток 3 до ПВР УВП [211]), кількість яких щорічно є майже однаковою, що свідчить про суб'єктивне нівелювання (вирівнювання) [36, с. 434] адміністрацією УВП зазначених

показників, а також про високий рівень латентності цих протиправних явищ і процесів.

Звичайно, що при такому підході неможливо практично суттєво впливати на детермінаційний комплекс тих причин і умов, що сприяють незаконному обігу наркотичних та інших заборонених у місцях позбавлення волі предметів і речовин.

У той самий час, як показали результати даного наукового пошуку, у ході слідчої профілактики зазначеній проблемі також не надається відповідна процесуальна «увага» та не вживаються передбачені нормативно-правовими актами [242] ефективні заходи щодо нейтралізації, блокування, усунення тощо зазначених детермінант злочинності у сфері виконання покарань України.

Зокрема, показовими з цього приводу є наступні офіційні статистичні відомості, що стосуються зазначеної досліджуваної тематики, а саме:

а) у 1991 році в результаті проведення обшуків у каналах поступання заборонених предметів в УВП було вилучено 2964 грами наркотичних засобів (у 1990 р. – 436,8 г (ріст у 6,8 разів); 398,9 літри спиртних напоїв (у 1990 р. – 117,3 л (ріст у 3 рази); майже 300 тис. крб.. (1990 р. – 177 тис. крб. (ріст на 64,2%) та ін. [166, с. 2];

б) у 2016 році (останньому періоді офіційного відкритого оприлюднення результатів кримінально-виконавчої діяльності Міністерством юстиції України) на охороняємих об'єктах УВП (у житлових та робочих зонах, медчастинах, т. ін.) під час обшуку було вилучено: 164 г (у 2015 р. – 441, 375 г) наркотичних речовин; 55 літрів (у 2015 р. – 70 л) спиртних напоїв та 6376 (у 2015 р. – 7535) літрів браги; 8 тис. 479 грн. (у 2015 р. – 10 тис. 336 грн.), т. ін. [266, с. 17].

Якщо для узагальненої оцінки цього явища застосувати відомий у науці метод групування [214, с. 15], а також загальновизнані в кримінології методи збирання та обробки кримінологічної інформації [83, с. 27-44] та, зокрема, метод екстраполяції [81, с. 398-399], то слід констатувати, що якщо й надалі відповідні суб'єкти спеціально-кримінологічного запобігання злочинам, включаючи й тих, які здійснюють слідчу профілактику, не змінять свого відношення до

встановлення детермінаційного комплексу причин і умов, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних та інших заборонених предметів і речовин, які мають місце у галузі кримінально-виконавчої діяльності, то й надалі цей «гордіїв вузол» (швидко нерозв'язане складне питання) [53] вирішити на внутрішньому рівні УВП без здійснення слідчої профілактики буде практично вкрай проблематично.

7. Як і в інших сферах суспільних відносин, злочинність у галузі кримінально-виконавчої діяльності має також і свою «ціну» [162, с. 62]. При цьому у сфері виконання покарань України вона є специфічною, позаяк детермінована низкою взаємозв'язаних, взаємодіючих та взаємообумовлених явищ і процесів, а саме:

а) будь-яке кримінальне правопорушення, яке вчиняється у процесі виконання – відбування покарань, знижує його ефективність та зменшує шанси на досягнення мети і реалізацію в повному об'ємі визначених у законі завдань кримінально-виконавчого законодавства (ст. 1 КВК);

б) для пошуку злочинців та їх розшуку у випадках, наприклад, втечі з УВП залучаються не тільки сили і засоби інших правоохоронних органів (ст. ст. 105, 106 КВК), але й додаткова кількість персоналу ДКВС України, що призводить у підсумку до відволікання таким чином і перших, і других від виконання своїх безпосередніх обов'язків, а також впливає на показники їх індивідуальної діяльності [144];

в) проведення оперативно-розшукових заходів (Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність»), негласних слідчих (розшукових) дій (ст. ст. 246-275 КПК) та здійснення інших зусиль, що пов'язані з фактом вчинення кримінального правопорушення у процесі виконання – відбування покарань, несе за собою й пряму та побічну шкоду, тобто конкретні втрати, витрати та інші збитки, які підлягають відшкодуванню з боку винних у здійсненні злочину осіб (до таких, зокрема, відносяться: оплата відрядних для працівників правоохоронних органів, задіяних до участі в кримінальному провадженні; вартість використаного в ході розшукових заходів пального та амортизаційні

витрати у зв'язку з використанням транспортних засобів; витрати на конвоювання затриманого після втечі засудженого; ін.).

Все це, як видається, має також стати предметом слідчої профілактики, з урахуванням того, що нерідко на засудженого покладають таку шкоду і збитки, які не знаходяться у причинно-наслідковому зв'язку з фактом вчинення ним кримінального правопорушення у сфері виконання покарань України.

З іншого боку, учасники сторони обвинувачення у кримінальному провадженні мають вжити належні від них заходи процесуального характеру, спрямовані на усунення завданої шкоди та відшкодування збитків.

8. Як показало вивчення результатів спеціальних наукових досліджень, а також аналіз практики виконання – відбування покарань в Україні, з часів її незалежності та до сьогодні високим є також рівень латентної злочинності у сфері виконання покарань [25, с. 224-235].

Зокрема, на практиці досить поширеними формами приховування кримінальних правопорушень від обліку у сфері виконання покарань є наступні із них:

а) «переведення» адміністрацією УВП вчинених засудженими кримінальних правопорушень у категорію так званих «малозначних діянь» (ч. 2 ст. 11 КК);

б) «переведення» зазначених суспільно небезпечних діянь у «ранг» дисциплінарних проступків (ст. 131-1 КВК);

в) оформлення отриманих засудженими тілесних ушкоджень як випадків травматизму та дій з необережності у жилій чи виробничій зоні УВП, або на інших об'єктах життєдіяльності цих осіб (у медчастині, на кухні, в бані тощо);

г) нереєстрація черговими помічниками начальників УВП всіх правопорушень, які мали місце за час їх чергування;

г) неповідомлення потерпілими від злочинів в УВП як з боку засуджених, так і персоналу ДКВС України про факт (чи факти) вчинення щодо них протиправних посягань, у силу особистих обставин (страху за розправу за такі заяви, а також за наслідки порушення правил кримінальної субкультури; погроз з боку персоналу УВП; т. ін.);

д) участь винних осіб у протиправній діяльності, що здійснюється в УВП, як у співучасті із засудженими, так і з персоналом ДКВС України;

е) інші форми латентності, мова про які ведеться в науковій літературі та на практиці [60, с. 138].

Без сумніву, у ході розслідування будь-якого кримінального правопорушення, пов'язаного із вказаними вище обставинами, учасники сторони обвинувачення об'єктивно змушені звертати на них «процесуальну увагу», позаяк з'ясування їх соціально-правової природи може дати відповідь не тільки на питання, що стосуються механізму вчинення кримінального правопорушення в процесі виконання – відбування покарань, але й детермінаційного комплексу причин і умов, які сприяли реалізації сформованої протиправної мотивації і поведінки в цілому винним особам.

Отже, і в даному випадку без здійснення відповідних заходів слідчої профілактики у сфері виконання покарань України практично неможливо підвищити рівень кримінологічної та кримінально-виконавчої діяльності.

9. Хронічною проблемою, що характерна та сформувалась у виді особливої негативної тенденції у сфері виконання покарань України на протязі досліджуваного у цій роботі періоді (1991-2023 р. р.), є постійне пониження людської гідності та честі, а також жорстоке поводження з такою категорією засуджених, як гомосексуалісти. При цьому їх кількість щорічно збільшується, але офіційно в УВП ці особи на профілактичні обліки беруться не завжди [266, с. 16].

Принагідно, варто у зв'язку з цим зазначити, що про випадки нелюдського поводження в УВП з даною категорією засуджених постійно наголошує у своїх щорічних доповідях Уповноважений Верховної Ради України з прав людини [341], члени моніторингових місій Комітету ООН і Європейського комітету з питань запобігання катуванням та нелюдському поводженню і покаранню [87], суб'єкти громадського контролю [286], т. ін.

Виходячи з цього, об'єктом слідчої практики у ході розгляду кримінальних проваджень у сфері виконання покарань має стати й зазначена категорія засуджених, враховуючи, що значна частина цих осіб у процесі виконання –

відбування покарань вчиняють повторні злочини різного характеру (вбивства, нанесення тілесних ушкоджень, кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів т. ін.), а також те, що вони є потенційно віктимно уразливими категоріями засуджених [159, с. 200-215] та такими, що поряд з іншими особами, які тримаються у СІЗО та УВП, мають гарантоване законом право на особисту безпеку (ст. 10 КВК).

10. Як показали результати вивчення офіційних статистичних матеріалів [76], архівних кримінальних проваджень (додаток Т), спеціальних наукових досліджень [151] та інших джерел кримінологічної інформації [159, с. 512-545], у структурі пенітенціарної злочинності, розпочинаючи з часів незалежності України (1991 р.) і до сьогодні (2022 р.), більше 30% складають кримінальні правопорушення, пов'язані зі злісною непокорю засуджених адміністрації УВП (ст. 391 КК) [266, с. 2]. При цьому слід звернути увагу на той факт, що ще у 1991 році на відомчому рівні ДКВС України вказана категорія кримінальних справ (проваджень) отримала назву «профілактичних» [84, с. 8-48], проте у теперішніх умовах функціонування кримінально-виконавчої системи фактично перетворилась у головні показники оперативно-службової діяльності та є чи не пріоритетним критерієм оцінки її ефективності [344, с. 67-84], що, звичайно, на державному рівні робити не можна.

I, ось чому.

Соціально-правова сутність цієї каральної норми полягає у тому, щоб зазначеним кримінально-правовим засобом не тільки запобігати вчиненню засудженими нових злочинів у процесі виконання – відбування покарань, але й забезпечувати належні умови для виправлення цих осіб та їх готовності до ресоціалізації після їх звільнення з УВП.

Проте, на практиці ст. 39-1 КК застосовується адміністрацією УВП у дещо іншому аспекті, а саме – до кримінальної відповідальності притягаються не реальні злісні порушники встановленого порядку відбування покарання (ст. 133 КВК), а засуджені, які у ході їх життєдіяльності в УВП, створили своєю поведінкою проблеми особистого характеру та які таким чином мають наміри їх

вирішити, надіючись на переведення (ст. ст. 100, 102 КВК) в іншу кримінально-виконавчу установу закритого типу (ст. 11 вказаного Кодексу).

Зокрема, суб'єктами злочинів за ст. 391 КК постійно є ті особи, які тримались в УВП та створили своєю поведінкою різноманітні конфліктні ситуації, які були пов'язані з:

а) їх участю в азартних іграх з метою отримання матеріальної чи іншої вигоди (ч. 4 ст. 107 КВК), внаслідок чого вказана категорія засуджених стає «боржниками» та вимушена уникати від виконання таких «обов'язків» шляхом вчинення злісної непокори адміністрації УВП, позаяк на момент злочину не мала підстав для застосування до цих осіб положень ст. 10 КВК, що передбачають у тому числі перевід засуджених для подальшого відбування покарання в іншу кримінально-виконавчу установу, у випадках посягань інших осіб на їх індивідуальну безпеку;

б) належність до найнижчих прошарків у злочинній ієрархії засуджених (так званих «пригноблених») [30, с. 194-197]), які з метою уникнення від нелюдського поводження, тортур тощо також стають суб'єктами вчинення злісної непокори адміністрації УВП та притягаються у зв'язку з цим за формальними ознаками до кримінальної відповідальності;

в) участю у протиправній діяльності в УВП, пов'язаній з доставкою до інших засуджених наркотичних засобів і речовин та інших заборонених предметів (додаток 3 до ПВР УВП), та які внаслідок їх вилучення адміністрацією установи стають своєрідними «боржниками», а тому приймають одне із рішень, яке стосується вчинення ними злісної непокори персоналу ДКВС України;

г) уникненням від переслідування та зловживань з боку адміністрації УВП, у зв'язку з численними зверненнями засудженого зі скаргами на її дії та порушення прав у вищестоящі органи управління кримінально-виконавчої системи України, органи прокуратури, громадські об'єднання, ЄСПЛ тощо;

г) іншими життєво важливими інтересами засудженого, а також у силу його часткової і повної деградації та адаптації (звикання) до умов перебування у місцях позбавлення волі, які ця особа не мала на волі (калорійне та постійне харчування;

медичне обслуговування, санітарно-гігієнічне та матеріальне забезпечення т. ін.) [84, с. 157-177].

При цьому варто зазначити, що за весь період існування ст. 391 у КК України до кримінальної відповідальності не було притягнуто жодного так званого «зłodія в законі» та іншу тому подібну категорію злочинних авторитетів, заради чого, власне, й створювались законодавцями кримінально-правові засоби запобігання та протидії цим особам у сфері виконання покарань.

Більш того, у правозастосовній практиці, як встановлено в ході даного дослідження, фактично ігноруються роз'яснення з цього приводу спеціального Пленуму Верховного Суду України від 26.03.1993 № 2 «Про судову практику в справах про злочини, пов'язані з порушенням режиму відбування покарання в місцях позбавлення волі» [268], що тільки ускладнює існуючу у сфері виконання покарань проблему.

Саме з урахуванням зазначеного, у ході розгляду кримінального провадження так важливо встановлювати причини і умови, які сприяли вчиненню засудженими злісної непокори адміністрації УВП, з тим, щоб не допустити притягнення до кримінальної відповідальності невинуватих осіб та забезпечити таким чином належне виконання визначених у КПК України загальних засад кримінального провадження (ст. 7).

Отже, якщо узагальнити викладену у даному підрозділі дисертації кримінологічну інформацію, з урахуванням змісту і сутності кримінально-процесуальних засад запобігання правопорушенням у процесі виконання – відбування покарань, то можна сформулювати наступне авторське визначення поняття «кримінологічна характеристика кримінальних правопорушень, які вчиняються у сфері виконання покарань», а саме – це такі кримінологічно значущі показники даного суспільно небезпечного та караного діяння, які отримані внаслідок аналізу різноманітних джерел, що стосуються даної проблематики, та дають можливість оцінити її суб'єктами слідчої профілактики, з огляду необхідності вирішення завдань кримінального провадження та забезпечення процесу виконання – відбування покарань, а також досягнення єдиної при цьому

мети – запобігти вчиненню у даній галузі державної діяльності кримінальних правопорушень як з боку засуджених, так й інших осіб, шляхом усунення, блокування, нейтралізації тощо детермінаційного комплексу причин і умов, які формують злочинний потенціал у зазначеній сфері суспільних відносин.

Як видається, теоретичне значення виведеного у цій дисертації поняття полягає у тому, що таким чином створено ще один методологічний елемент для удосконалення доктринальних засад кримінально-процесуальної діяльності у частині реалізації відповідних заходів слідчої профілактики, а також доведена необхідність доповнення чинного КПК України нормами щодо обов'язку учасників сторони обвинувачення у кримінальному провадженні виявляти причини і умови, які сприяли вчиненню кримінального правопорушення, та реагувати на них визначеними у законі процесуальними рішеннями, спрямованими на ліквідацію, блокування, усунення тощо зазначених детермінант злочинності.

Натомість, практичне значення запропонованого у цій роботі поняття виражається тим, що у даній дефініції визначені прикладні напрями здійснення у ході кримінального провадження заходів кримінологічного запобігання у формі слідчої профілактики та виведений прикладний алгоритм дій суб'єктів її реалізації у сфері виконання покарань України.

Отже, знання учасниками сторони обвинувачення у кримінальному провадженні стану, рівня та інших кримінологічно значущих показників і особливостей пенітенціарної злочинності та суспільно небезпечної та караної діяльності персоналу колоній – це необхідна та об'єктивно детермінована умова успішного вирішення ними закріплених у законі завдань кримінального процесу і слідчої профілактики в Україні.

2.2. Детермінанти, що спричиняють та обумовлюють вчинення кримінальних правопорушень у сфері виконання покарань, які пов'язані з кримінально-процесуальною діяльністю

Результати вивчення різноманітних кримінологічних джерел та офіційних статистичних матеріалів показують, що про причини і умови злочинності у сфері виконання покарань України мова ведеться з часів її незалежності і до сьогодні.

Зокрема, значне методологічне підґрунтя з означеної проблематики з урахуванням науковців, мова про яких велась у попередніх підрозділах дисертації, створили такі учені, як: К. А. Автухов [5]; В. А. Бадира [12]; Є. Ю. Бараш [16]; В.С. Батиргарєєва [19]; О. М. Бандурка [14]; Ю. В. Баулін [23]; І. Г. Богатирьов [27]; А. О. Галай [46]; А. В. Градецький [55]; О. А. Гриценко [56]; І. Л. Жук [78]; А. П. Закалюк [82, с. 516-610]; Д. В. Казначєєва [98]; О. Г. Кальман [99, с. 193-202]; В. А. Кирилук [104]; Н. В. Коломієць [137]; О. К. Лактіонова [166]; П. П. Михайленко [181]; І. С. Михалко [182]; Є. С. Назимко [187]; В. Г. Павлов [202]; Р. М. Підвисоцький [203]; Г. С. Різниченко [280]; О. В. Романенко [176]; М.В. Романов [287]; Т. В. Рудник [289]; І. В. Саленков [291]; В. М. Синьов [295, с. 17-24]; О. О. Стулов [306]; В. А. Ткаченко [311]; В. М. Трубников [313]; П. Л. Фріс [319]; В. Г. Хирний [324]; С. В. Хуторна [325]; С. В. Царьок [326]; Ю.А. Чеботарьова [327]; В. О. Човган [329]; В. В. Шаблистий [331]; Ю.В. Шинкарьов [335]; О. О. Шкута [336]; Д. В. Ягунов [342]; І. С. Яковець [343] та ін.

Та, попри все, у контексті з'ясування процесу детермінації причин і умов, які стали наслідком прогалин і низького рівня здійснення кримінального процесу за фактами вчинення кримінальних правопорушень у сфері виконання покарань України, зазначені та інші наукові розробки, авторами яких були учені кримінально-виконавчого та адміністративно-правового спрямування, вказана проблема досліджена поверхнево та безсистемно, що й стало вирішальним при визначенні назви даного підрозділу та відповідного завдання цієї дисертації.

На жаль, як показали результати даної наукової розробки, досі немає фундаментальних доктринальних пошуків і серед фахівців інших галузей кримінально-правового циклу. У цьому сенсі, певні елементи детермінаційного комплексу причин і умов, які сприяли вчиненню злочинів у вказаній галузі суспільних відносин та були пов'язані з недоліками здійснення кримінальних проваджень, були сформульовані такими ученими, як: В. І. Галаган (зокрема у роботі «Правові та криміналістичні напрями вдосконалення кримінально-процесуальної діяльності (на матеріалах органів внутрішніх справ України)» [45]; В. С. Кузьмічов («Слідча діяльність: засоби здійснення») [163]; Є. Д. Лук'янчиков («Інформаційне забезпечення розслідування злочинів (правові і тактико-криміналістичні аспекти)» [172]; В. Т. Маляренко («Перебудова кримінального процесу України в контексті європейських стандартів») [176]; Л. Д. Удалова («Теоретичні засади отримання вербальної інформації у кримінальному процесі України») [315]; О. В. Баулін («Процесуальна самостійність і незалежність слідчого та їх правові гарантії») [22]; Г. Ю. Бондар («Правове забезпечення взаємодії слідчих правоохоронних відомств у кримінальному судочинстві України») [28]; О. О. Волабуєва («Взаємодія слідчого з фахівцями під час збору інформації про особу, що скоїла злочин») [44]; А. В. Красницька («Процесуальні акти кримінального судочинства: юридична техніка, шляхи вдосконалення») [147]; М. В. Куракін («Проблеми забезпечення безпеки суб'єктів кримінального процесу») [165]; Л. М. Лобойко («Актуальні проблеми дослідного кримінального процесу») [171]; В. В. Назаров («Виникнення кримінально-процесуальних конфліктів та способи їх усунення на стадії попереднього розслідування») [186]; О. Є. Омельченко («Процесуальна діяльність слідчого по попередженню злочинів») [197]; М. А. Погорецький («Кримінально-процесуальні правовідносини слідчого з органом дізнання, начальником слідчого відділу та прокурором») [204]; В. М. Ревака («Форми використання спеціальних пізнань в досудовому провадженні») [278]; Б. В. Романюк («Сучасні теоретичні та правові проблеми використання спеціальних знань у досудовому слідстві») [288]; І. І. Сливич («Юридичні факти в кримінальному процесі України») [296]; С. М. Смоків

(«Внутрішнє переконання слідчого і його роль при прийнятті процесуальних рішень») [298]; О. В. Старченко («Місце та роль зовнішньої взаємодії у слідчій діяльності») [301]; С. В. Томин («Основні етапи роботи з джерелами особистої інформації у процесі розкриття та розслідування злочинів») [312]; Г. А. Хань («Теоретичні засади планування та організації розслідування злочинів») [323]; О. О. Чепурний («Кримінально-процесуальні функції на стадії досудового розслідування») [328]; Ю. М. Черноус («Слідчі дії, поняття, сутність, напрями розвитку та удосконалення») [330]; О. В. Шпотаківська («Суспільні та особисті інтереси у кримінальному судочинстві») [339]; ін. [70, с. 372-417].

Поряд з цим, варто зазначити, що найбільш предметно до вирішення проблем, які стосуються детермінантів злочинності та пов'язані зі змістом слідчої профілактики у сфері виконання покарань України, підійшла незначна кількість дослідників.

Зокрема, у цьому сенсі можна виокремити колективну монографію О. Г. Колба та А. В. Боровика «Досудове розслідування злочинів, вчинених у місцях позбавлення волі» (2020 р.), у якій одне з питань присвячено зазначеній проблематиці [2], але, як видається, лише у загальних рисах.

Отже, в наявності складна прикладна проблема, що має бути вирішена й на доктринальному (науковому) рівні.

Зазначений висновок додатково витікає також з отриманих результатів проведеного у ході даного дослідження анонімного опитування з означеної тематики. Так, на визначене у спеціальній анкеті питання «Чи варто на законодавчому рівні України ввести обов'язок для органів досудового розслідування виявляти причини та умови, які сприяли вчиненню конкретного кримінального правопорушення?» залучені до опитування відповідні респонденти дали наступні відповіді:

а) прокурори: «так» – 177 із 312 опитаних осіб (57% у структурі всіх респондентів); «частково» – 115 осіб (36%); «ні» – 20 осіб (7%) (додатки Г-Л);

б) слідчі: «так» – 81 із 312 опитаних осіб (27% від загальної кількості респондентів); «частково» – 127 осіб (40%); «ні» -104 особи (33%) (додатки Г-Л);

в) судді: «так» – 306 із 312 опитаних осіб (97% у структурі всіх респондентів); «ні» – 7 осіб (3%) (додатки Г-Л);

г) адвокати: «так» – 101 із 312 опитаних осіб (32% від загальної кількості респондентів); «частково» – 166 осіб (53%); «ні» – 45 осіб (15%) (додатки Г-Л).

Як видається, цікавим у контексті змісту даного дослідження є й той факт, що на нормативно-правовому рівні також вчинялись спроби підвищити рівень та ефективності слідчої профілактики у сфері виконання покарань України, зокрема й з питань виявлення та реагування на детермінанти, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень у зазначеній галузі суспільної діяльності.

Мова, у першу чергу ведеться про те, що у 2016 році на законодавчому рівні у структурі ДКВС України були створені слідчі підрозділи, які займались питаннями кримінальних проваджень в органах і УВП [219].

Більш того, на підставі зазначеного законодавчого акту Міністерством юстиції України був затверджений відомчий нормативно-правовий акт, який регулював діяльність вказаних учасників кримінального провадження у сфері виконання покарань [235].

Проте, і в цьому підзаконному джерелі, як показали результати його вивчення, не було визначено прямого юридичного обов'язку для слідчого ДКВС України (і це парадоксально, з огляду вимог ст. ст. 1, 104 КВК України, у яких закріплено завдання щодо запобігання кримінальним правопорушенням як з боку засуджених, так й інших осіб) щодо виявлення детермінант, які сприяли формуванню та реалізації суспільно небезпечної мотивації у винних осіб та їх протиправної поведінки у цілому в умовах виконання – відбування покарань.

І, хоча рішенням Конституційного Суду України від 24.04.2018 № 31-р/2018 «У справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини шостої статті 216 Кримінального процесуального кодексу України» діяльність слідчих підрозділів у системі ДКВС України була визнана неконституційною [283], факт їх існування та відсутність одночасно запобіжних повноважень при цьому, всупереч вимогам чинного кримінально-виконавчого

законодавства, є показовими, а саме: на відомчому рівні, як видається, не вигідно встановлювати причини та умови, які сприяли вчиненню кримінальних правопорушень у сфері виконання покарань, позаяк ті із них, що входять у детермінаційний комплекс, мають прямий кореляційний зв'язок з діяльністю центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання покарань і пробації України. (ч. 1 ст. 11 КВК), тобто пов'язані з прорахунками у роботі Міністерства юстиції України.

Звертає у зв'язку з цим увагу на себе й той факт, що ініціатором ліквідації інституту слідчих в системі ДКВС України стала Уповноважена Верховної Ради України з прав людини В. Лутковська у 2017 році [92], яка таким чином створила ще одну корелянту, що сприяє у сьогодні вчиненню кримінальних правопорушень у процесі виконання – відбування покарань, що пов'язана з управлінською діяльністю Міністерства юстиції України.

У цілому ж, якщо узагальнити законодавчі та інші нормативно-правові підходи, наукові джерела та правозастосовну практику, що пов'язана з кримінальними провадженнями у сфері виконання покарань України, то, з урахуванням змісту завдання даного підрозділу дисертації, можна вивести наступні детермінанти, що спричинюють та обумовлюють вчинення кримінальних правопорушень у вказаній галузі суспільних відносин та які пов'язані з кримінально-процесуальною діяльністю, а саме – це:

1. Ліквідація у кримінально-процесуальному законодавстві України, у зв'язку з прийняттям у 2012 році нового КПК [152], інституту «причин і умов, які сприяли вчиненню злочину» (ст. ст. 23 – 23-2 КПК 1960 року [238]).

Така позиція законодавця, як видається, не тільки суперечить логіці і завданням кримінального провадження (ст. 2 КПК), але й соціально-правовій природі детермінації злочинності, яка є невід'ємною частиною слідчої профілактики та в цілому сутності кримінального процесу.

Крім цього, у зазначеній ситуації грубо порушені принципи нормотворчості [309, с. 21-214], позаяк до їх переліку, всупереч Регламенту Верховної Ради України [279], був включений принцип партійності, тобто переваги однієї партії

над іншою, у випадках прийняття законодавчих актів у силу наявності так «званої» більшості в Парламенті.

Як показали результати даного дослідження, на наявність зазначеної правової прогалини [309, с. 271-275] у КПК 2012 року пріоритетну роль зіграв й той факт, що тодішній Президент України по суті створив на той час злочинну організацію (ст. 255 КК), членами якої були представники влади (ст. 6 Конституції України) на всіх рівнях [39], яким не вигідно було вести мову про причини та умови злочинності, позаяк у ході кримінальних проваджень, особливо тих, що стосувались злочинів у сфері господарської діяльності (розділ VIII Особливої частини КК), проти власності (р. VI Особливої частини КК), проти громадської безпеки (р. IX цього ж Кодексу) та ін., всі протиправні «шляхи» вели б до злочинної влади (по суті – до злочинної організації) [346].

На жаль, не змінилась на законодавчому рівні України зазначена ситуація щодо видозміни КПК й в подальші роки (2014-2019 та 2019-2023 р. р.), хоча внесення змін і доповнень у вказаний Кодекс є об'єктивно необхідною умовою підвищення рівня та ефективності слідчої профілактики з питань, пов'язаних з нейтралізацією, блокуванням, усуненням тих детермінант, які сприяють вчиненню кримінальних правопорушень як у цілому в Україні, так і у сфері виконання покарань, зокрема.

Отже, відсутність у чинному кримінально-процесуальному законодавстві України правового «інституту причин і умов злочинності» виступає сьогодні однією з детермінаційних корелянт особливого характеру, що впливають не тільки на результативність реалізації визначених у законі (ст. 2 КПК) завдань кримінального провадження, але й на процес виконання – відбування покарань і досягнення його мети (ч. 1 ст. 1 КВК) та, у кінцевому підсумку, знижують потенційні можливості слідчої профілактики у системі заходів кримінологічного запобігання злочинам.

2. Не дивлячись на те, що на відомчому рівні вчинена спроба ліквідувати правову прогалину, що пов'язана з відсутністю у КПК норм, які б зобов'язували учасників сторони обвинувачення (слідчого та прокурора) у кримінальному

провадженні виявляти причини та умови, що сприяли вчиненню кримінальних правопорушень, включаючи й сферу виконання покарань, та реагувати на них відповідними процесуальними рішеннями [94], рівень виконавської дисципліни у цьому напрямі залишається низьким.

Зазначені тенденції, на жаль, як встановлено в ході даного дослідження, склались з означеного питання ще у період дії КПК України 1060 року [238], коли не по всіх кримінальних справах відповідними суб'єктами кримінального процесу виявлялись причини та умови вчинення злочинів [7].

Так, у 2012 році з метою виявлення детермінант, які сприяли вчиненню кримінальних правопорушень, суди постановили 6,2 тис. окремих рішень, що було на 4,7% більше, ніж у 2011 році, проте їх питома вага серед кримінальних проваджень, щодо яких було завершено досудове розслідування, склала, як, власне, й у 1991-2000 р. р. [284] та інші роки [7], лише 3,2% (у 2011 р. – 2,9%) [8, с. 26].

Цікавим у зв'язку з цим є такий факт, а саме – у тому ж таки 2012 році у зв'язку з наданням судами доручень органам досудового слідства щодо виконання певних слідчих дій було відкладено розгляд у 533 кримінальних справах, що на 10% більше, ніж у 2011 р., з яких у визначений законом термін не виконано доручень у 140 справах, або у 26,3% (у 2011 р. – 21,4;) від усіх відкладених судом для розгляду зазначених справ [8, с. 24].

Крім цього, у 2012 році суди першої інстанції повернули на додаткове розслідування (відповідно вимог ст. ст. 246, 281 КПК 1960 р.) та прокурорам (ст. 249-1 цього ж Кодексу) [238] для усунення виявлених порушень, а також прокурори відкликали із суду (у порядку ст. 232 КПК 1960 р.) [238] 7,3 тис. кримінальних справ, що на 7,7% більше, ніж у 2011 р. При цьому питома вага таких справ становила 3,8% (у 2011 р. – 3,4%) від загальної кількості тих із них, провадження в яких було закінчено [8, с. 24].

Особливо характерною ознакою того часу було й те, що через неявку прокурорів у суд було відкладено розгляд 323 кримінальних справ, або 1,5% (у

2011 р. – 1,5%) від усіх таких проваджень, які не розглядались у судах у зв'язку з неявкою суб'єктів кримінального процесу [8, с. 24].

Не змінилась ситуація з означеної проблематики й у подальші роки. Так, у 2013 році (I звітному періоді функціонування нового КПК України [152]) суди за нормами КПК 1960 р. [238] винесли тільки 1,5 тис. окремих ухвал, що стосувались причин і умов, які сприяли вчиненню злочинів, або 4,2% (у 2012 р. – 3,2%) від усіх розглянутих у судах зазначених проваджень [6, с. 36]. При цьому й надалі призупинявся розгляд судами кримінальних справ через неявку у судові засідання як прокурорів, так й інших суб'єктів кримінального процесу [6, с. 34-35].

На вказані прорахунки процесуального характеру звернув також увагу у 2016 році тодішній Голова Верховного Суду України Я. Романюк на XIV позачерговому з'їзді суддів України [299, с. 3-7].

Для порівняння: у 2022 році прокурорами на підставі ст. 283 КПК України було скеровано до суду тільки 31,7% кримінальних проваджень (у 2021 р. – 48,7%) від загальної їх кількості, які знаходились у розпорядженні слідчих як предмет досудового розслідування [76].

Крім цього, у 2022 році у 39,9% (у 2021 р. – 21,9%) кримінальних проваджень остаточне рішення органами досудового розслідування прийнято не було [76].

Таким чином, варто визнати, що на ефективність слідчої профілактики значний вплив здійснює також низький рівень виконавчої дисципліни у кримінальному процесі учасників сторони обвинувачення у кримінальному провадженні, що, у свою чергу, виступає однією з кореляційних детермінант злочинності, включаючи й у сфері виконання покарань України.

3. Науково та практично не обґрунтоване навантаження слідчих, на розгляді яких щомісячно знаходиться у середньому до 300 кримінальних проваджень [189].

Звичайно, що у таких умовах цей суб'єкт кримінального процесу об'єктивно не в змозі у повній мірі виявити по кожному кримінальному правопорушенню причини і умови, які сприяли його вчиненню, навіть при тому, що така діяльність

не визначена у законі, а регулюється відомчими нормативно-правовими актами [242].

Принагідно слід мати на увазі, що виходячи з положень ч. 2ст. 19, п. 14 ст. 92 Конституції України та ст. 7 КПК, слідчий, як представник влади та правоохоронного органу [221], зокрема, має діяти лише на підставі і у спосіб, визначений у законі [233, с. 165-168].

Зазначена обставина виступає додатковим аргументом щодо доповнення КПК України правовим інститутом «причин і умов, які сприяли вчиненню кримінального правопорушення», мова про сутність і зміст якого велась у цій дисертації у попередніх її підрозділах.

Поряд з цим, слід констатувати, що без нормативно-правового регулювання оптимальної кількості кримінальних проваджень, які може кваліфіковано повно та своєчасно розглядати слідчий [258], а також своєчасно звітувати про результати роботи з означених питань [94], об'єктивно неможливо підвищити рівень кримінологічного запобігання, включаючи й у сфері виконання покарань, силами і засобами кримінального процесу. При цьому варто зазначити, що вказана обставина виступає також окремою кореляційною детермінантою, що пов'язана з причинно-наслідковим комплексом, який породжує та обумовлює вчинення кримінальних правопорушень у процесі виконання – відбування покарань.

Додатковим аргументом з цього приводу виступають наступні офіційні статистичні показники про кримінальні правопорушення, зареєстровані на території України та результати їх розслідування у 2022 році, а саме:

а) тільки 36,5% (у 2021 р. – 53,7%) особам, які вчинили кримінальне правопорушення, були вручені передбачені КПК підозри (ст. ст. 276-279);

б) 40,2% кримінальних проваджень (у 2021 р. – 56,2%) від усіх зареєстрованих у 2022 р. (606 тис. 428 кримінальних правопорушень) було закрито з реабілітаційних підстав;

в) у структурі кримінальних правопорушень питома вага осіб, які раніше вчиняли злочини, складає 22,7% (у 2021 р. – 26,8%);

г) інші кримінологічно значущі показники слідчої профілактики, що оприлюднені в офіційних джерелах (наприклад, в ЄРДР) [76].

Отже, і з огляду отриманих результатів аналізу зазначеної детермінанти, що пов'язана зі вчиненням кримінальних правопорушень у сфері виконання покарань, можна стверджувати, що видозміна чинного кримінального процесуального законодавства України з питань причин і умов злочинності та здійснення невідкладних нормативно-правових дій у вказаному напрямі, є очевидними і об'єктивно обумовленими.

4. Відсутність у КПК України спеціального розділу чи глави, що присвячені особливостям кримінальних проваджень за фактами вчинення кримінальних правопорушень у сфері виконання покарань, поряд з безпосередніми причинами і умовами, які їм сприяли, виступає однією з корелюючих детермінант, що знижують рівень та ефективність слідчої профілактики у вказаній галузі суспільної діяльності.

Додатковим аргументом з цього приводу виступають ті офіційні статистичні відомості, які характеризують стан, структуру і рівень вчинення кримінальних правопорушень у процесі виконання – відбування покарань [226], а також результати спеціальних наукових розробок з означеної тематики дослідження [159], суб'єктами яких виступають особи або з числа персоналу ДКВС України [158], або засуджені [49]. При цьому кількість і перших, і других у порівнянні з 1991 роком зростає на протязі 1992-2022 р. р. у декілька разів [226].

Отже, як встановлено в ході даного дослідження, саме правові прогалини та недоліки правозастосовчої практики учасників сторони обвинувачення у кримінальному провадженні виступають тими корелюючими детермінантами, що входять до комплексу причин і умов, які сприяють вчиненню кримінальних правопорушень у сфері виконання покарань України.

5. Інші детермінанти злочинності, що пов'язані з організацією та реалізацією заходів слідчої профілактики, яка здійснюється у ході досудового розслідування за фактами вчинення кримінальних правопорушень у процесі виконання – відбування покарань в Україні, а саме:

а) низький рівень професіоналізму учасників сторони обвинувачення у зазначеному кримінальному процесі;

б) неналежна обізнаність слідчих з особливостями функціонування сфери виконання покарань;

в) малоефективний стан взаємодії суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності з питань досудового розслідування, яке здійснюється в умовах перманентності (безперервності) [36, с. 507] процесу виконання – відбування покарань та об'єктивної неможливості його призупинення (чи зупинення) на період розгляду кримінального провадження, як це зокрема, допускається у кримінальному процесі в інших випадках (ст. 280 КПК);

г) не досить ґрунтовна та професійна координаційна діяльність прокурора з питань запобігання та протидії злочинності у сфері виконання покарань, ін.

Так, як показали результати даного дослідження, особливе проблемне місце у переліку детермінант, пов'язаних зі здійсненням слідчої профілактики у вказаній галузі суспільних відносин, займає так званий прокурорський нагляд за додержанням законів в органах і УВП, який передбачений ст. 22 КВК та ст. 26 Закону України «Про прокуратуру» [265].

Сутність цієї проблеми полягає у тому, що ні базові законодавчі акти, ні відомчі накази Офісу Генерального прокурора [256] не встановлюють порядок взаємодії прокурорів, які здійснюють процесуальне керівництво досудовим розслідуванням у сфері виконання покарань (ст. 36 КПК) [242] і прокурорів, що проводять прокурорський нагляд у цій галузі суспільної діяльності [255], та не передбачають передачі останніми для перших матеріалів проведених перевірок для їх аналізу та встановлення причетності до детермінаційного комплексу причин і умов, що сприяли вчиненню кримінальних проваджень у процесі виконання – відбування покарань.

Такий підхід, як видається, дав би можливість не тільки встановлювати у повній мірі всі обставини, що підлягають доказуванню по кримінальному провадженню (ст. 91 КПК), але й виявляти ті детермінанти, які сприяли вчиненню

кримінального правопорушення, та здійснювати оцінку кореляційного-причинного зв'язку між зазначеними видами суспільної діяльності.

Для реалізації на практиці даної наукової позиції логічно було б ст. 22 КВК України доповнити частиною 3 такого змісту:

«У випадках вчинення кримінальних правопорушень у процесі виконання – відбування покарань, за письмовим запитом прокурора, який здійснює процесуальне керівництво у досудовому розслідуванні, матеріали прокурорського нагляду спрямовуються йому для аналізу та встановлення взаємозв'язку виявлених ним правопорушень з кримінальним провадженням».

Додатковим аргументом з цього приводу виступають положення п. 5 ч. 1 ст. 3 (принцип незалежності прокурорів і гарантія від незаконного впливу) та ст. 25 Закону України «Про прокуратуру» (функція координації прокуратурою діяльності у сфері протидії злочинності).

У цілому ж, якщо узагальнити отримані результати з означеної проблематики дослідження, то, як видається, під «детермінантами, що спричиняють та обумовлюють вчинення кримінальних правопорушень у сфері виконання покарань, які пов'язані з кримінально-процесуальною діяльністю» слід розуміти різноманітні правові прогалини та організаційно-управлінські недоліки, а також прорахунки слідчої профілактики, яка здійснюється у ході досудового розслідування за фактами вчинення кримінальних правопорушень в процесі виконання – відбування покарань, що корелюють їх вчинення та входять у комплекс причин і умов, які сприяли протиправній діяльності винних осіб.

Теоретичне значення сформульованого поняття полягає у тому, що через його системоутворюючі ознаки створено відповідне науково-методологічне підґрунтя, на підставі якого можна вирішувати наступні завдання, що стосуються:

а) нового погляду та оцінки детермінант, які носять кримінально-процесуальну природу та сприяють таким чином вчиненню кримінальних правопорушень у сфері виконання покарань;

б) теоретичних розробок, пов'язаних з обґрунтуванням необхідності доповнення чинного КПК України правовим інститутом «причин і умов

злочинності», шляхом наведення у цій дисертації додаткових аргументів з даного питання;

в) видозміни сучасної державної політики України у сфері запобігання та протидії злочинності у виді визнання на законодавчому рівні пріоритетним завданням та необхідною умовою протидії кримінальним правопорушенням запобіжного виду соціальної профілактики (як це, зокрема, витікає зі змісту кримінологічного запобігання);

г) розширення предмета наукових дискусій, а саме – доведення на доктринальному рівні гіпотези (припущення) [48] про те, що слідча профілактика, яка здійснюється у тому числі й у сфері виконання покарань, має спрямовуватись на реалізацію не лише завдань кримінального провадження (ст. 2 КПК), але завдань тієї галузі суспільної діяльності, у якій здійснюється кримінальне провадження (у цій роботі – це процес виконання – відбування покарань).

Натомість, практичне значення виведеного у цьому підрозділі дисертації поняття «детермінант злочинності», що спричинюють та обумовлюють вчинення кримінальних правопорушень у сфері виконання покарань виражається у тому, що через його змістовну спрямованість можна підвищити як рівень ефективності слідчої профілактики, зокрема, у сфері виконання покарань, так і прикладні засади діяльності учасників кримінального провадження, які відносяться до сторони обвинувачення, що на сьогодні закріплені у відповідних відомчих нормативно-правових актах [242].

Крім цього, прикладний характер зазначеного авторського поняття полягає у тому, що на підставі його системоутворюючих ознак відповідні суб'єкти законодавчої ініціативи (ст. 93 Конституції України) можуть підготувати законопроект щодо доповнення чинного кримінально-процесуального законодавства правовими нормами, спрямованими на обов'язкове встановлення причин і умов, які сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, а також на їх реагування встановленими у законі засобами, метою яких має стати нейтралізація, блокування, усунення тощо детермінант злочинності.

У цьому контексті, як видається, логічно було б розділ VI КПК України доповнити, як у свій час пропонували деякі учені [2], главою «Особливі порядки кримінального провадження у сфері виконання покарань», враховуючи ту змістовну та сутнісну специфіку кримінально-виконавчих правовідносин, мова про які велась у даній дисертації та що доведено на науковому рівні [154, с. 228-229].

Якщо ж застосувати при цьому системний метод вирішення досліджуваної проблематики, то цілком гармонійним буде й доповнення ч. 1 ст. 104 КВК словосполученням «з урахуванням та залученням до цього можливостей інших учасників кримінально-виконавчої діяльності» та викладення даної правової норми у новій редакції, а саме:

«Метою оперативно-розшукової діяльності в колоніях є запобігання і виявлення кримінальних правопорушень, вчинених у колоніях, а також порушень встановленого порядку виконання – відбування покарань, з урахуванням та залученням до цього можливостей інших учасників кримінально-виконавчої діяльності».

У даному випадку мова ведеться про те, що у структурі кримінально-виконавчих правовідносин учені та практики виокремлюють як суб'єктів (персонал ДКВС України та засуджених), так і учасників даного виду суспільної діяльності, до яких, зокрема, відносяться й слідчі та прокурори, що здійснюють кримінальні провадження за фактами вчинення кримінальних правопорушень у сфері виконання покарань [215, с. 15-32].

Крім цього, у запропонованій авторській редакції ч. 1 ст. 104 КВК слово «попередження» замінено на – «запобігання», виходячи з того, що метою покарання (ч. 2 ст. 50 КК) та одним із елементів мети кримінально-виконавчого законодавства України є не перший, а другий вид діяльності (ч. 1 ст. 1 КВК).

У свою чергу, словосполучення «виконання покарань» запропоновано замінити на – «виконання – відбування покарань», враховуючи, що цей процес є нероздільний та взаємозв'язаний, де діяльність персоналу органів і УВП щодо виконання покарань неможливо уявити без відбування покарання засудженими і

навпаки, тобто одне від одного існувати об'єктивно як правове явище не може [304, с. 796-798], а тому на нормативно-правовому рівні має застосовуватись у доведеному в цій роботі варіанті (як процес виконання – відбування покарань).

Таким чином, виходячи з отриманих у ході даного дослідження результатів, можна стверджувати, що при розробці на всіх рівнях відповідних заходів, спрямованих на виявлення, усунення, блокування тощо детермінант злочинності у сфері виконання покарань України, в обов'язковому порядку слід враховувати й ті із них, які стали наслідком прорахунків та інших недоліків в діяльності учасників сторони обвинувачення у кримінальних провадженнях за фактами вчинення кримінальних правопорушень в процесі виконання – відбування покарань, позаяк останні відіграють свою специфічну роль у детермінаційному комплексі причин і умов, які сприяють формуванню та реалізації протиправної поведінки винних осіб, а тому об'єктивно потребують відповідного реагування зі сторони суб'єктів кримінального процесу.

2.3. Кримінологічна характеристика особи злочинця, що вчиняє кримінальні правопорушення у сфері виконання покарань, яка має юридичне значення у кримінальному провадженні

Вивчення правозастосовної практики свідчить про те, що, попри зовнішні впливи на формування особи будь-якого суб'єкта кримінальних правопорушень (ст. 18 КК України), вирішальну роль у ході реалізації їхньої протиправної мотивації та злочинної поведінки у цілому відіграють особистісні риси правопорушника (це є аксіомою для кримінологів).

Зазначену «формулу» підтримують й криміналісти, зазначаючи при цьому, що соціальна сутність особи злочинця визначається антисупільною спрямованістю та супільною небезпечністю її особистості, які досягли певного ступеня та стали тим «вибуховим поштовхом», що призвів до вчинення одного чи декількох кримінальних правопорушень [81, с. 240-241].

Аналогічну оцінку з цього приводу у своїх працях роблять і зарубіжні науковці [338, с. 24-31].

Враховуючи зазначене та інші доктринальні підходи, на науковому рівні сформульовані прикладні засади застосування кримінологічної характеристики особи злочинця при здійсненні на практиці аналізу детермінаційного комплексу причин і умов, які сприяли вчиненню кримінальних правопорушень у тій чи іншій галузі суспільної діяльності, що важливо з огляду оцінки суб'єкта злочину у сфері виконання покарань. [83, с. 80-95].

Зокрема, А. П. Закалюк науково обґрунтував структуру особи злочинця, яка має вивчатись у правозастосовній діяльності з урахуванням дев'яти блоків (груп) оцінки його кримінологічно значущих ознак, а саме:

а) три із них пов'язані із змістом соціальної складової кримінального правопорушника (ознаки соціалізації особи; соціального статусу; спрямованості особистості);

б) п'ять блоків ознак, які стосуються біосоціальної природи суб'єкта кримінального правопорушення (кримінологічна інформація про демографічні ознаки особистості злочинця; його психофізіологічні особливості; показники про фізичний стан правопорушника; відомості про його стан здоров'я; інформація про індивідуальні психологічні риси особи злочинця);

в) один (дев'ятий) блок ознак кримінологічної характеристики особи злочинця, який пов'язаний з механізмом вчинення ним кримінального правопорушення [81, с. 257-262].

Таким чином, виходячи з отриманих результатів вивчення кримінологічної та іншої наукової літератури щодо соціально-правової природи особи злочинця, можна стверджувати, що на доктринальному рівні створено належне прикладне підґрунтя для оцінка правової діяльності суб'єкта кримінального правопорушення на всіх стадіях кримінального процесу, що важливо у тому числі у контексті підвищення рівня слідчої профілактики та розробки ефективних заходів, спрямованих на нейтралізацію, блокування, усунення тощо причин і умов, які

сприяли формуванню та реалізації злочинної поведінки конкретно взятим суб'єктом у процесі виконання – відбування покарань.

Враховуючи існуючі в науці підходи щодо кримінологічної характеристики особи, яка вчиняє кримінальні правопорушення, а також практику її застосування у ході кримінального провадження, у даній дисертації застосована методологія, за допомогою якої створено «збірний (колективний) тип» суб'єкта злочину, який складається з двох груп кримінологічно значущих ознак, які, зокрема, стосуються:

- а) особи правопорушника з числа засуджених;
- б) особи злочинця з числа персоналу ДКВС України.

Такий підхід обумовлений тим, що у сьогоденних наукових розробках у повній мірі дано оцінку як першій [24, с. 181-203], так і другій [158, с. 94-109] категорії суб'єктів кримінальних правопорушень, що мають місце у сфері виконання покарань в Україні.

Виходячи з цього, одним із завдань даної наукової розробки стало визначення тих типових рис «узагальненого суб'єкта кримінальних правопорушень», які не тільки характеризують особу злочинця, але й мають кримінологічне значення, з огляду тих тенденцій, що сформувались на протязі 1991-2023 р. р. у сфері виконання покарань, та мають пряме відношення до детермінаційного комплексу причин і умов, які стали наслідком прогалин і недоліків слідчої профілактики при здійсненні кримінальних проваджень у зазначеній галузі суспільних відносин.

При цьому у змісті кримінологічної характеристики особи, що вчиняє кримінальні правопорушення в процесі виконання – відбування покарань, враховані також й ті нормативно-правові підходи, що склались на практиці з означеного питання.

Зокрема, у кримінально-виконавчому законодавстві України є низка правових норм, у яких мова ведеться про сукупність відомостей щодо особи засудженого, які є важливими у сенсі процесу його виправлення і ресоціалізації та здійснюється :

1. З метою реалізації визначеного у законі (ст. 5 КВК) принципу диференціації та індивідуалізації виконання покарань та застосування у зв'язку з цим відповідних заходів виправлення і ресоціалізації засуджених (ч. 4 ст. 6 вказаного Кодексу) [90].

2. Для правильного визначення засудженому до позбавлення волі виду колонії (ст. 86 КВК).

3. Для забезпечення направлення засудженого до позбавлення волі для відбування покарання та його переміщення в інші УВП у випадках, визначених у законі (ст. ст. 87, 88 КВК).

4. Для формування особової справи, а також інформаційної картки на кожного засудженого (ст. 91 КВК).

5. Для організації роздільного тримання засуджених до позбавлення волі у колоніях (ст. 92 КВК).

6. Для складання індивідуальної програми соціально-виховної роботи на кожного окремо взятого засудженого (ст. 95 КВК).

7. Для розробки спеціальної індивідуальної програми для засудженого (ст. ст. 98, 99 КВК).

8. Для забезпечення передбаченої у законі зміни умов тримання засудженого до позбавлення волі (ст. ст. 100, 101 КВК).

9. Для організації режиму виконання – відбування покарання (ст. 102 КВК).

10. Для реалізації завдань ОРД у колоніях (ст. 104 КВК).

11. Для забезпечення правового статусу засудженого (ст. ст. 7, 8, 9, 10, 107 ін. КВК).

12. Для визначення фактичних підстав для надання засудженому права на короткочасний виїзд за межі колонії (ст. 111 КВК).

13. Для правомірного застосування до засуджених передбачених законом заходів заохочення та стягнення (ст. ст. 130-135 КВК), а також притягненням їх до матеріальної відповідальності (ст. 136 вказаного Кодексу).

14. Для реалізації інших заходів, пов'язаних з процесом виконання – відбування покарань та які стосуються:

- а) звільнення засудженого від відбування покарання (ст. ст. 152-154 КВК);
- б) встановлення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі (ст. 158 КВК);
- в) процедури здійснення контролю за поведінкою осіб, звільнених від відбування покарання (ст. ст. 163, 164 КВК); ін.

У цьому контексті звертає на себе увагу й той факт, що на підставі вказаних вище законодавчих підходів у системі ДКВС України діє й низка відомчих нормативно-правових актів, які деталізують процес інформаційного забезпечення кримінально-виконавчої діяльності, що також використані у даній дисертації як методичне підґрунтя для складання кримінологічної характеристики особи, яка вчиняє кримінальні правопорушення у сфері виконання покарань [241].

Без сумніву, що у ході слідчої профілактики та у цілому при здійсненні кримінальних проваджень за фактами вчинення злочинів у процесі виконання – відбування покарань, учасниками сторони обвинувачення варто акцентувати свої зусилля й на ці правові джерела та на ефективність їх реалізації на практиці у сенсі отримання інформації доказового характеру, яка може бути предметом детермінаційного комплексу причин і умов, що сприяли формуванню протиправної поведінки засудженого, який став суб'єктом кримінального правопорушення у сфері виконання покарань України.

Знову ж таки, щоб вирішити вказане кримінологічне (ст. 1 КК), кримінально-виконавче (ст. 1 КВК) та кримінально-процесуальне завдання, яке об'єднує у зв'язку з цим всі види діяльності щодо особи засудженого, логічно було б ч. 2 ст. 95 КВК доповнити словосполученням, «а також кримінально-процесуальної характеристики» та викласти цю норму у новій редакції.

Такий законодавчий підхід дасть можливість начальнику УВП при затвердженні індивідуальної програми соціально-виховної роботи із засудженим (ст. 92 КВК) враховувати і відомості, що були отримані при здійсненні кримінальних проваджень у сфері виконання покарань.

Натомість, для підвищення ефективності слідчої профілактики у процесі виконання – відбування покарань, варто ст. 95 КВК доповнити приміткою такого змісту:

«Для забезпечення об'єктивності, повноти та всебічності змісту індивідуальної програми соціально-виховної роботи із засудженими, керівник органу та установи виконання покарань вправі витребувати відомості про вказану особу від інших правоохоронних органів у межах вимог законодавчих актів, які регулюють порядок доступу до публічної інформації та захисту персональних даних».

Зазначений системний підхід дозволить більш ефективно, раціонально та цілеспрямовано використовувати потенційні правові можливості суб'єктів спеціально-кримінологічного запобігання злочинам не тільки у ході реалізації заходів кримінологічної профілактики, але й при виконанні своїх, суто статутних (відомчих), завдань (ст. 1 КВК, ст. 2 КПК, ст. 1 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», т. ін.).

Як показали результати даного дослідження, свої особливості збирання, аналізу, обробки та використання мають й нормативно-правові акти, що стосуються персоналу ДКВС України. При цьому їх основні кваліфікаційні та кримінологічно значущі ознаки визначені у Законі України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» (ст. ст. 14-17).

На відомчому рівні це питання регулюється відповідним Порядком проведення конкурсу щодо прийняття на службу до ДКВС України [243], а також Інструкцією з організації обліку кадрів у ДКВС України [236].

У свою чергу, кримінологічно значуща інформація як на засуджених, так і на персонал органів і УВП у ході розгляду кримінального провадження у сфері виконання покарань зосереджується та відображається у відповідних формах, що визначені у Положенні про Єдиний реєстр досудових розслідувань [240], а також в Інструкції про порядок заповнення та подання документів первинного обліку злочинів [95].

Отже, якщо у цілому узагальнити відомості, що стосуються особи, яка вчиняє кримінальні правопорушення у сфері виконання покарань України, то можна вивести наступний кримінологічний портрет (здійснити кримінологічну характеристику) суб'єктів протиправної та кримінально караної поведінки у зазначеній галузі суспільної діяльності, а саме:

1. Середній вік зазначених осіб (і засуджених, і персоналу ДКВС України) складає від 20 до 30 років, ще одна третина цих суб'єктів злочинів вчиняє їх у віці 31-35 років, інші особи даної категорії не мають чітко визначеної вікової типології, що, як показали результати спеціальних наукових розробок [315], включаючи монографічного характеру [25], виступає однією з обставин, яка негативно впливає на ефективність спеціально-кримінологічного запобігання кримінальним правопорушенням у сфері виконання покарань.

Виходячи з цього, логічно було б на профілактичні обліки брати за формальними ознаками (дрібні правопорушення, вживання спиртних напоїв тощо, порушення дисципліни, т. ін.) саме тих засуджених та осіб з числа персоналу органів і УВП, які не досягли 35-річного віку, та вживати визначені у законі індивідуально-профілактичні заходи, спрямовані на недопущення вчинення суспільно небезпечних діянь у процесі виконання – відбування покарань України.

Саме цей аспект кримінологічного запобігання й має стати одним із елементів предмета слідчої профілактики у ході розгляду кримінальних проваджень у сфері виконання покарань. При цьому, для того, щоб вказана теоретична «формула» набула прикладного характеру, як видається, варто було б ст. 1 КВК доповнити частиною 3 такого змісту:

«Для забезпечення мети і завдань кримінально-виконавчого законодавства України у визначених на нормативно-правовому рівні випадках залучаються сили і засоби інших правоохоронних органів та суб'єктів запобіжної діяльності».

2. Значна частина суб'єктів кримінальних правопорушень до їх вчинення не перебували на профілактичних обліках органів і УВП.

Як показали результати даного дослідження, вказана тенденція сформувалась у перші роки незалежності України та є домінуючою у сьогоденні.

Зокрема, у 1999 році (I звітному періоді після повного виведення ДДУПВП з підпорядкування МВС України, тобто фактичного самостійного функціонування зазначеного Департаменту у системі центральних органів державної виконавчої влади України [217]) із 429 злочинів, вчинених засудженими, 144 мали місце з боку осіб, які не перебували на профілактичних обліках (33% у загальній структурі суб'єктів злочинів) [198, с. 11-13].

Цікавим у зв'язку з цим є й такий факт: із 796 осіб з числа персоналу ДКВС України, які вчинили дисциплінарні та інші проступки у 1999 році, на I-му році служби було звільнено 157 осіб (20% у структурі всіх правопорушників) [198, с. 81].

Враховуючи зазначену обставину, як видається, слід у ході слідчої профілактики, що здійснюється у процесі кримінального провадження за випадками вчинення злочинів у сфері виконання покарань, встановлювати причинний зв'язок між організацією кримінологічного запобігання та суспільно небезпечними наслідками, які наступили у зв'язку з цим з даного приводу (зокрема, у зв'язку з неналежним рівнем реалізації запобіжних заходів з боку відповідних суб'єктів даного виду соціальної профілактики).

Поряд з цим, варто зауважити, що без закріплення у КПК правового інституту «причин і умов злочинності» вказану позицію реалізувати на практиці буде вкрай складно.

Натомість, якщо ст. 104 КВК доповнити відповідними положеннями, то для реалізації визначеного у законі завдання щодо запобігання кримінальним правопорушенням (ст. 1 даного Кодексу) буде створено реальні правові засоби та гарантії.

Зокрема, логічним у зв'язку з цим було б ст. 104 КВК доповнити частиною 3 такого змісту:

«За всіма випадками вчинення кримінальних правопорушень відповідними суб'єктами слідчої профілактики в обов'язковому порядку встановлюється їх причинно-наслідковий зв'язок з ефективністю реалізації заходів оперативно-

розшукової діяльності оперативними підрозділами органів і установ виконання покарань».

3. Фоновими явищами, що пов'язані з формуванням протиправної поведінки суб'єктів вчинення кримінальних правопорушень в процесі виконання – відбування покарань, є схильність як засуджених, так і персоналу ДКВС України до вживання спиртних напоїв та вчинення дрібних проступків, що пов'язані з цим.

Зокрема, на профілактичних обліках УВП щорічно перебуває майже 400 осіб схильні до вживання спиртних напоїв, заборонених речовин і продуктів (майже 9% у структурі всіх правопорушників) [266, с. 16].

У свою чергу, серед персоналу органів та УВП характерними є такі правопорушення, на підставі яких ці особи беруться на профілактичні обліки, як:

- а) випадки сну на посту;
- б) випадки неприбуття на службу;
- в) випадки вживання на службі спиртних напоїв; т. ін. [266, с. 31].

Як видається, для того, щоб локалізувати вплив на зазначених суб'єктів фонових явищ, варто підвищити рівень ефективності діяльності відповідних медико-соціальних експертних комісій [237], з урахуванням сучасних державних підходів і реформ у цьому напрямі [318].

Важливою правовою гарантією у даному напрямі було б, зокрема, доповнення ст. 16 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» частиною 4 такого змісту:

«За всіма фактами вчинення правопорушень, мова про які ведеться у частині 1-3 цієї статті, проводиться службове розслідування, матеріали якого спрямовуються прокурору для визначення їх причинно-наслідкового зв'язку з діяльністю відповідних посадових осіб кадрових підрозділів Державної кримінально-виконавчої служби України».

Додатковим аргументом з цього приводу виступають ті офіційні статистичні дані, що свідчать про катастрофічний ріст злочинності з 1991 року [66] по сьогоднішній день [266] у сфері виконання покарань України у 300% і більше, суб'єктами якої були як засуджені, так і персонал органів і УВП.

4. Як правило, кримінальні правопорушення у процесі виконання – відбування покарань вчиняють особи із середнім рівнем освіти, тобто такі суб'єкти, що мають невисокий або низький рівень загального розвитку та незадовільну правову свідомість, які й детермінували у подальшому формування та реалізацію кримінальної мотивації поведінки вказаних суб'єктів злочину.

Саме тому, для блокування, усунення, нейтралізації тощо зазначеної детермінанти, що спричинює вчинення кримінальних правопорушень у сфері виконання покарань, слід у сьогоденні дещо по-іншому підійти до організації індивідуально-профілактичної діяльності щодо зазначеної категорії суб'єктів злочинів.

Мова у даному випадку ведеться про те, що у ході розгляду кримінальних проваджень учасники сторони обвинувачення (слідчий та прокурор) мають вивчати та здійснювати експертну оцінку тих індивідуальних програм соціально-виховної роботи засуджених (ст. ст. 95-98 КВК), на підставі яких до суб'єктів кримінальних правопорушень застосовувались передбачені законом заходи виправлення та ресоціалізації (ст. 6 даного Кодексу), а щодо осіб з числа персоналу органів і УВП – відповідні заходи, спрямовані на запобігання їх професійної деформації, «вигорання» тощо [179].

Враховуючи, що у кримінально-виконавчому законодавстві України вказані правові засоби та гарантії у даному напрямі відсутні, логічно було б ст. 17 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» доповнити частиною 2 такого змісту:

«Для запобігання професійної деформації персоналу органів і установ виконання покарань не рідше одного разу на п'ять років зазначені особи проходять відповідні реабілітаційні та відновлювальні заходи у визначених центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання покарань і пробації України, центрах та установах охорони здоров'я».

Такий підхід ґрунтується на результатах спеціальних наукових розробок, що стосуються кримінологічної характеристики тих осіб з числа персоналу ДКВС України, які були засуджені за вчинення у процесі виконання – відбування

покарань кримінальних правопорушень [206, с. 44-77], а щодо засуджених інших категорій – монографічні дослідження з питань вивчення особистості тих із них, що тримались у КВУ закритого типу [59, с. 76-134].

5. Характерною ознакою злочинності у сфері виконання покарань є також і те, що у структурі осіб, які вчиняли кримінальні правопорушення, невисокою є питома вага керівного складу органів та УВП [158, с. 94-112], а серед засуджених, які відбували покарання у виді позбавлення волі, – так званих «злочинних авторитетів» [167, с. 8-9].

Враховуючи, що і перші, і другі зазначені суб'єкти злочинів мають значний вплив на правопорядок у сфері виконання покарань України, без сумніву, у ході слідчої профілактики та розгляду кримінальних проваджень варто вивчати їх латентну роль у механізмі вчинення кримінальних правопорушень у вказаній галузі суспільної діяльності.

На необхідності такого підходу на практиці акцентують увагу не тільки фахівці кримінально-виконавчого права [209, с. 137-140], але й респонденти анонімного опитування, яке було проведено при підготовці даної дисертації.

Зокрема, на питання спеціальної анкети, що була розроблена з цього приводу, «Чи впливає процес детермінації на рівень повторної та рецидивної злочинності?» були отримані такі відповіді:

а) прокурори: «так» – 177 з 312 опитаних осіб (57% у структурі респондентів); «частково» – 111 осіб (36%); «ні» – 24 особи (7%) (додатки Г-Л);

б) слідчі: «так» – 139 з 312 респондентів (45% у загальній кількості опитаних осіб); «частково» – 133 особи (44%); «ні» – 40 осіб (11%) (додатки Г-Л);

в) судді: «так» – 131 з 312 опитаних осіб (42% у структурі респондентів); «частково» – 179 осіб (57%); «ні» – 2 особи (1%) (додатки Г-Л);

г) адвокати: «так» – 139 з 312 респондентів (45% у загальній їх кількості); «частково» – 123 особи (40%); «ні» – 50 осіб (15%) (додатки Г-Л).

Як видається, виходячи з того, що у чинному кримінально-виконавчому законодавстві України відсутні належні правові засоби і гарантії запобіжної діяльності щодо означеної категорії суб'єктів кримінальних правопорушень,

варто було б ст. 16 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» доповнити частиною 5 такого змісту:

«Керівники органів і установ виконання покарань несуть персональну відповідальність за організацію та ефективність реалізації заходів, спрямованих на вирішення визначених у законі завдань кримінально-виконавчого законодавства, а також за рівень запобігання кримінальним правопорушенням як з боку засуджених, так і персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України».

Зазначений підхід ґрунтується на доктринальних [144] та інших наукових розробках [56], що стосуються даної проблематики, яка на практиці відноситься до категорії так званих «надзвичайних подій» [66].

Натомість, для належного забезпечення кримінологічної профілактики щодо засуджених, важливо (та, одночасно, об'єктивно необхідно) було б КВК України доповнити статтею 133-1 «Профілактичні обліки в колоніях» такого змісту:

«Для забезпечення мети і реалізації завдань кримінально-виконавчого законодавства України, а також запобігання злісним порушенням встановленого порядку відбування покарання, у колоніях ведуться профілактичні обліки на осіб, з боку яких вірогідним є вчинення протиправних діянь.

Порядок ведення зазначених обліків визначається центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання покарань і пробації України».

Вказана авторська позиція ґрунтується на положеннях ч. 2 ст. 19, п. 14 ст. 92 Конституції України, ст. 5 КВК та ч. 1 ст. 2 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», відповідно до яких діяльність органів і УВП має визначатись на підставі лише закону (так званий принцип законності у регулюванні суспільних відносин) [157, с. 19].

У той самий час, це питання на сьогодні регулюється на підставі підзаконних (відомчих нормативно-правових актів) [192], включаючи й ПВР УВП (розділ XXIII), що не можна вважати діяльністю, яка кореспондується з вимогами зазначених вище законодавчих актів, зокрема, з положеннями ч. 2 ст. 41 КК, що

визначає зміст законності і сутність прийняття рішень посадовими особами, у тому числі з числа персоналу ДКВС України.

б. Інші «схожі» кримінологічно значущі ознаки осіб з числа засуджених та персоналу органів і УВП, які вчиняють кримінальні правопорушення у сфері виконання покарань, а саме:

а) схильність до агресії, що виражається при вчиненні посягань на життя і здоров'я особи, катуванні та іншому нелюдському поводженні;

б) схильність до протиправного «бізнесу» (розповсюдження заборонених предметів; отримання незаконної вигоди; отримання та надання незаконних пільг і переваг; т. ін.);

в) схильність до об'єднання у злочинні групи; ін. [266, с. 1-13].

Отже, якщо за основу взяти отримані вище відомості, то можна сформулювати наступне визначення: «кримінологічної характеристики особи злочинця, що вчиняє кримінальні правопорушення у сфері виконання покарань, яке має юридичне значення у кримінальному провадженні», а саме – це узагальнена, з використанням апробованих на практиці наукових методологій, інформація про суб'єкта злочину, яка сформована за результатами аналізу офіційної статистики та вивчення матеріалів, що зібрані у процесі виконання – відбування покарань, за допомогою якої здійснюються заходи слідчої профілактики та інша кримінально-процесуальна діяльність, спрямована на реалізацію визначених у законі завдань кримінального провадження.

Таким чином, до системоутворюючих ознак, які складають зміст зазначеного авторського поняття, слід віднести наступні із них:

1. Основу кримінологічної характеристики особи злочинця складає узагальнена інформація щодо нього.

У тлумачних словниках під «узагальненням» розуміють процес виявлення спільних рис та особливостей, на підставі чого робляться висновки загального характеру [49].

У науці правової статистики така діяльність називається статистичним зведенням та групуванням [214, с. 130-144], що, без сумніву, має стати

пріоритетним напрямом роботи для учасників сторони обвинувачення у кримінальному провадженні при здійсненні заходів слідчої профілактики. При цьому предметом узагальнення має у тому числі стати й кримінологічна інформація [83, с. 6-54], яка має свої джерела, форми та відповідну методику збирання і обробки.

На законодавчому рівні під інформацією пропонують розуміти будь-які відомості про особу, при умові її збереження на відповідних носіях матеріального характеру, включаючи електронні джерела [246].

Саме це нормативно-правове правило й мають дотримуватись у ході кримінального провадження учасники сторони обвинувачення, враховуючи вимоги, що пред'являються до зібраних ними доказів (належність і допустимість) (ст. ст. 84-86 КПК України).

2. Інформація, яка отримується у ході кримінального провадження, аналізується, обробляється та використовується у кримінальному процесі і слідчій профілактиці з використанням апробованих на практиці наукових технологій.

Мова у даному випадку ведеться про так званий кримінологічний аналіз відомостей про особу злочинця [83, с. 55-95], який у тому числі включає вивчення причин і умов, що сприяли вчиненню кримінального правопорушення, зокрема, у сфері виконання покарань, а також використання у зв'язку з цим даних автоматизованих систем інформації з питань запобігання та протидії злочинності (зокрема, можливостей оперативно-довідкової картотеки) [253], включаючи інформаційно-пошукові системи [41], та враховуючи при цьому особливості їх використання у правоохоронних органах [4].

3. Кримінологічна інформація стосується лише суб'єкта кримінологічного правопорушення.

Юридичні ознаки суб'єкта злочину визначені в ст. 18 КК. При цьому, як показує практика, до зазначеної категорії осіб у сфері виконання покарань України відносяться:

а) засуджені, вирок щодо яких вступив у законну силу (ст. 532 КПК та ст. 4 КВК) (у контексті змісту даної дисертації – це ті засуджені, які відбувають покарання у виправних і виховних колоніях, а також у СІЗО (ст. ст. 18, 19 КВК));

б) персонал органів та УВП, види якого визначені в ст. 14 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України»;

в) інші особи, які вчиняли кримінальні правопорушення у співучасті з першою і другою категоріями суб'єктів злочинів (ст. ст. 26-28 КК), а також були учасниками кримінально-виконавчих правовідносин (прокурори, слідчі, судді, т. ін.), або створювали відповідні умови для суспільно небезпечної діяльності.

4. Джерелами кримінологічної інформації щодо вказаних осіб, у першу чергу, є їх особові справи, а також матеріали ОРД, інші відомості особистого характеру, які отримуються учасниками сторони обвинувачення у кримінальному провадженні, з дотриманням вимог законодавства з питань охорони інформації (Закон України «Про інформацію»; «Про доступ до публічної інформації»; «Про державну таємницю» [224]; ін.), а також матеріали, які отримані у ході проведення негласних слідчих (розшукових) дій (ст. ст. 246-275 КПК).

Крім цього, як показали результати даного дослідження, джерелами кримінологічної інформації у кримінальному провадженні, що здійснюються у сфері виконання покарань, виступають:

1) індивідуальні програми соціально-виховної роботи із засудженими (ст. ст. 95-98 КВК);

2) результати ОРД у колоніях (ст. 104 КВК);

3) матеріали профілактичних обліків в УВП (розділ XXIII УВП, інші нормативно-правові акти відомчого характеру [96]);

4) відомості, що зосереджені у медичних картках засуджених [210];

5) інші матеріали, що накопичуються та мають відношення до кримінологічної характеристики особи, яка вчиняє кримінальні правопорушення в процесі виконання – відбування покарань [241], у тому числі відомості офіційної статистики, що пов'язані зі сферою виконання покарань [260].

5. Кримінологічна інформація про особу злочинця – це основа слідчої профілактики, яка, у свою чергу, є органічною складовою частиною кримінологічного запобігання кримінальним правопорушенням у процесі виконання – відбування покарань та кримінально-процесуальної діяльності, що доведено у цій дисертації в інших її підрозділах.

6. Кримінологічна інформація спрямована на реалізацію завдань кримінального провадження (ст. 2 КПК).

Згідно чинного кримінального процесуального законодавства України, до таких завдань віднесені:

а) захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, у тому числі й шляхом запобігання вчиненню засудженими та іншими особами нових злочинів у процесі виконання – відбування покарань (у цьому, власне, й проявляється сутність і зміст слідчої профілактики у кримінальному провадженні);

б) охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, яка виражається як у забезпеченні безпеки цих осіб [227], так і у здійсненні інших заходів кримінологічного характеру;

в) забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду кримінального провадження, з урахуванням у тому числі отриманої у кримінальному процесі кримінологічної інформації [153, с. 6-8].

7. Кримінологічна інформація має юридичне значення для ефективної реалізації завдань кримінального провадження.

Сутність зазначеної оцінки визначена в ст. 91 КПК, що стосується змісту та переліку обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, шляхом, зокрема, збирання, перевірки та оцінки інформації (включаючи кримінологічного характеру), яка носить доказовий зміст та має значення у кримінальному процесі.

Так, у цілому, уявляється (у формі наукової абстракції) зміст поняття «кримінологічна характеристика особи злочинця, що вчиняє кримінальні

правопорушення у сфері виконання покарань, яка має юридичне значення у кримінальному провадженні».

Як видається, теоретичне значення сформульованого авторського поняття полягає у тому, що таким чином на науковому рівні створено методологічні та прикладні засади, які можна було б використати для обґрунтування необхідності внесення змін і доповнень у чинне законодавство України з питань, що стосуються необхідності доповнення його правовим інститутом причин і умов, які сприяють вчиненню кримінальних правопорушень у будь-якій галузі суспільної діяльності.

Крім цього, теоретична цінність даного поняття виражається у тому, що на підставі виведеної нової (авторської) доктринальної категорії розширено межі знань та сформульовані особливості вивчення особи злочинця у кримінальному провадженні з урахуванням кримінологічної інформації, яка забезпечує процес виконання – відбування покарань та має безпосереднє відношення до процесу доказування у кримінальному судочинстві.

У свою чергу, практичне значення сформульованого у цій дисертації поняття полягає у тому, що на його змістовній основі у цілому та окремо взятих системоутворюючих елементах можна розробити конкретні напрями слідчої профілактики у ході розгляду кримінального провадження, а також сприяти підвищенню рівня ефективності кримінально-виконавчої діяльності, з огляду закріплених у законі завдань і мети покарання (ч. 2 ст. 50 КК, ст. 1 КВК).

Отже, проведений аналіз кримінологічної характеристики особи злочинця, що вчиняє кримінальні правопорушення у сфері виконання покарань України, яка має юридичне значення у кримінальному провадженні, дозволяє констатувати, що її формування має здійснюватись тільки на нормативно-правовій основі та забезпечувати реалізацію завдань як кримінального провадження та слідчої профілактики, так і процесу виконання – відбування покарань, враховуючи його перманентний (безперервний) характер навіть в умовах здійснення у сфері виконання покарань заходів кримінально-процесуального спрямування, а також

об'єктивний взаємозв'язок з предметом доказування у кримінальному судочинстві.

Висновки до розділу 2

1. Визначено сучасний стан, рівень та інші кримінологічно значущі показники і особливості пенітенціарної злочинності та злочинності персоналу колоній, на підставі чого доведено, що знання учасниками сторони обвинувачення у кримінальному провадженні кримінологічно значущих показників і особливостей зазначених видів кримінальних правопорушень – це необхідна та об'єктивно детермінована умова успішного вирішення ними закріплених у законі завдань кримінального процесу і слідчої профілактики, а також завдань кримінально-виконавчого законодавства України.

Крім цього, обґрунтована необхідність постановки даного завдання дослідження у даній дисертації, у контексті здійснення кримінально-процесуальної діяльності та слідчої профілактики у сфері виконання покарань, з урахуванням при цьому наступних обставин:

а) за результатами аналізу злочинності, яка має місце у даній галузі суспільної діяльності, можна отримати додаткову кримінологічну інформацію та аргументи щодо змісту прогалин у кримінально-процесуальному законодавстві, що обумовлені відсутністю правового обов'язку в учасників кримінального процесу, пов'язаного зі встановленням в його ході причин і умов, які сприяли вчиненню кримінальних правопорушень під час виконання – відбування покарання;

б) за підсумками вивчення так званої кримінологічної характеристики даного виду злочинності можна визначити спрямованість і зміст тих тенденцій, що сформувались та набули свого розвитку у зв'язку з нереагуванням учасників сторони обвинувачення у кримінальному провадженні на виявлені ними детермінанти, які спричинили та обумовили вчинення кримінальних правопорушень у сфері виконання покарань;

в) на підставі отриманих емпіричних даних, що безпосередньо стосуються змісту предмета зазначеної наукової розробки, розширені межі наукових дискусій, які відбуваються серед суб'єктів законодавчої ініціативи, правозастосування та кримінально-процесуального законодавства, а також отримати додаткові аргументи, які важливі з огляду розробки авторських пропозицій з означеної проблематики;

г) створити належні методологічні засади для ефективного вирішення завдань даної дисертації і успішного досягнення її мети, та підтвердити таким чином необхідність застосування у цій роботі потенційних можливостей системно-структурного методу наукового дослідження питань, що стосуються кримінально-процесуальних засад запобігання правопорушенням у сфері виконання покарань.

2. Визначено сутність і зміст детермінантів, що спричинюють та обумовлюють вчинення кримінальних правопорушень у сфері виконання покарань, які пов'язані з кримінально-процесуальною діяльністю, та на цій підставі сформульовано авторське поняття такого ж спрямування, під яким слід розуміти різноманітні правові прогалини та організаційно-управлінські недоліки, а також прорахунки слідчої профілактики, яка здійснюється у ході досудового розслідування за фактами вчинення кримінальних правопорушень в процесі виконання – відбування покарань, що корелюють їх вчинення та входять у комплекс причин і умов, які сприяли протиправній діяльності винних осіб.

Доведено також теоретичне значення сформульованого авторського поняття, яке полягає у тому, що через його системоутворюючі ознаки створено відповідне науково-методологічне підґрунтя, на підставі якого можна вирішувати наступні завдання, що стосуються:

а) нового погляду та оцінки детермінант, які носять кримінально-процесуальну природу та сприяють таким чином вчиненню кримінальних правопорушень у сфері виконання покарань;

б) теоретичних обробок, пов'язаних з обґрунтуванням необхідності доповнення чинного КПК України правовим інститутом «причин і умов

злочинності», шляхом наведення у цій дисертації додаткових наукових аргументів з даного питання;

в) видозміни сучасної державної політики України у сфері запобігання та протидії злочинності у виді визнання на законодавчому рівні пріоритетним завданням та необхідною умовою протидії кримінальним правопорушенням саме запобіжного виду соціальної профілактики (як це, зокрема, витікає зі змісту поняття кримінологічного запобігання, що виведене в науці);

г) розширення предмета наукових дискусій, а саме – доведення на доктринальному рівні гіпотези (припущення) про те, що слідча профілактика, включаючи й у сфері виконання покарань, має спрямовуватись на реалізацію не лише завдань кримінального провадження (ст. 2 КПК), але завдань тієї галузі суспільної діяльності, у якій здійснюється кримінальне провадження (у цій роботі – це процес виконання – відбування покарань, завдання якого закріплені в ч. 2 ст. 1 КВК України).

Натомість, практичне значення виведеного у цьому підрозділі дисертації поняття «детермінанти злочинності, які сприяють вчиненню кримінальних правопорушень у сфері виконання покарань» виражається у тому, що через його змістовну спрямованість можна підвищити як рівень ефективності слідчої профілактики, зокрема, у сфері виконання покарань, так і прикладні засади діяльності учасників кримінального провадження, які відносяться до сторони обвинувачення, що на сьогодні закріплені у відповідних відомчих нормативно-правових актах України.

Крім цього, доведено, що прикладний характер зазначеного авторського поняття полягає у тому, що на підставі його системоутворюючих ознак відповідні суб'єкти законодавчої ініціативи (ст. 93 Конституції України) мають можливість підготувати ті чи інші законопроекти щодо доповнення чинного кримінально-процесуального законодавства правовими нормами, спрямованими на обов'язкове встановлення причин і умов, які сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, а також на їх реагування встановленими у законі засобами, метою

яких має стати нейтралізація, блокування, усунення тощо детермінант злочинності, включаючи й у сфері виконання покарань.

Виходячи з отриманих у ході даного дослідження результатів, обґрунтовано висновок про те, що при розробці на всіх рівнях (законодавчому, правозастосовчому, доктринальному, т. ін.) відповідних заходів, спрямованих на виявлення, усунення, блокування тощо детермінант злочинності у сфері виконання покарань України, в обов'язковому порядку слід враховувати й ті із них, які стали наслідком прорахунків та інших недоліків в діяльності учасників сторони обвинувачення у кримінальних провадженнях за фактами вчинення кримінальних правопорушень в процесі виконання – відбування покарань, позаяк останні відіграють свою специфічну роль у детермінаційному комплексі причин і умов, які сприяють формуванню та реалізації протиправної поведінки винних осіб у даній галузі суспільних відносин.

3. З'ясовано сутність і зміст поняття «кримінологічна характеристика особи злочинця, що вчиняє кримінальні правопорушення у сфері виконання покарань, яке має юридичне значення у кримінологічному провадженні», а саме – це узагальнена, з використанням апробованих на практиці наукових методологій, інформація про суб'єкта злочину, яка сформована за результатами аналізу офіційної статистики та вивчення матеріалів, що зібрані у процесі виконання – відбування покарань, за допомогою якої здійснюються заходи слідчої профілактики та інша кримінально-процесуальна діяльність, спрямована на реалізацію визначених у законі завдань кримінального провадження та кримінально-виконавчого законодавства України.

Доведено теоретичне значення сформульованого авторського поняття, яке полягає у тому, що таким чином на науковому рівні створено методологічні та прикладні засади, які можна було б використати для обґрунтування необхідності внесення змін і доповнень у чинне законодавство України з питань, що стосуються правового інституту причин і умов, які сприяють вчиненню кримінальних правопорушень у будь-якій галузі суспільної діяльності, зокрема, у сфері виконання покарань.

Крім цього, теоретична цінність даного поняття виражається у тому, що на підставі виведеної авторської нової доктринальної категорії розширено межі знань та особливості вивчення особи злочинця у кримінальному провадженні, з урахуванням кримінологічної інформації, яка забезпечує процес виконання – відбування покарань.

У свою чергу, практичне значення сформульованого у цій дисертації поняття, яке полягає у тому, що на його змістовній основі у цілому та окремо взятих системоутворюючих елементах можна розробити конкретні напрями здійснення слідчої профілактики у ході розгляду кримінального провадження, а також сприяти підвищенню рівня ефективності кримінально-виконавчої діяльності, з огляду закріплених у законі завдань кримінально-виконавчого законодавства і мети покарання (ч. 2 ст. 1 КВК, ч. 2 ст. 50 КК).

На підставі отриманих результатів проведеного аналізу кримінологічної характеристики особи злочинця, що вчиняє кримінальні правопорушення у сфері виконання покарань України, яка має юридичне значення у кримінальному провадженні, констатовано, що її формування має здійснюватись тільки на нормативно-правовій основі та забезпечувати реалізацію завдань як кримінального провадження та слідчої профілактики, так і процесу виконання – відбування покарань України, враховуючи його перманентний (безперервний) характер навіть в умовах здійснення у сфері виконання покарань заходів кримінально-процесуального спрямування.

РОЗДІЛ 3

ГОЛОВНІ НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ЗАСАД ЗАПОБІГАННЯ ПРАВОПОРУШЕННЯМ У СФЕРІ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ УКРАЇНИ

3.1. Сучасна державна політика з питань, що стосуються кримінально-процесуальних засад запобігання злочинам

У наукових джерелах під політикою розуміють напрямок діяльності держави (чи правлячої у ній політичної партії) у тій чи іншій галузі суспільних відносин або у цілому в соціумі [36, с. 524].

У свою чергу, політику у сфері протидії злочинності (а, саме так вона називається у сучасних законодавчих актах (наприклад, у ч. 2 ст. 25 Закону України «Про прокуратуру»)) науковці тлумачать по-різному, взявши за основу сформульоване на доктринальному рівні поняття «політика у сфері боротьби зі злочинністю», ототожнюючи при цьому зазначені кримінологічні категорії, розуміючи першу, зокрема, як узагальнений термін «кримінологічна політика», тобто як органічну частину державної внутрішньої правової політики держави, що ґрунтується на відповідних законодавчих засадах та науково-обґрунтованих теоріях, методологіях, концепціях тощо, спрямованих на протидію злочинності [51, с. 9].

При цьому політика у сфері протидії злочинності виступає, на думку деяких учених, як єдність:

1) закріпленої на нормативно-правовому рівні концепції (стратегії, програми тощо) протидії злочинності [51, с. 9];

2) науково обґрунтованої кримінологічної теорії запобігання злочинності [97];

3) специфічного (особливого) виду діяльності держави у цілому, її органів (як правило, правоохоронних, для чого вони, власне, і створюються у будь-якій країні) та інших суб'єктів запобіжної діяльності, яка спрямована на ефективну

протидію кримінальним правопорушенням як суспільно небезпечним явищам та окремими їх видами і проявам [51, с. 9], включаючи й сферу виконання покарань.

Отже, слід констатувати, що досі на доктринальному рівні й надалі здійснюється так звана «війна» термінів, що стосуються запобігання злочинам, яка у тому числі має своє вираження і на законодавчому рівні, де вони або ототожнюються, або заміняються один одним, або вживаються одночасно, що вкрай негативно впливає й на сучасний стан слідчої профілактики у сфері виконання покарань України, яка здійснюється у ході розгляду кримінальних проваджень, а також виступає однією з корелянт детермінаційного комплексу причин і умов, що сприяють вчиненню злочинів у зазначеній галузі суспільних відносин.

Додатковим аргументом, що свідчить про наявність вказаної проблематики, виступають результати анонімного опитування деяких категорій респондентів, яке було проведено у ході даного наукового пошуку.

Зокрема, на визначене у спеціальній анкеті питання «Чи враховує на сьогодні причинно-наслідкові зв'язки вчиненого кримінального правопорушення чинне кримінально-процесуальне законодавство України?» опитані у зв'язку з цим прокурори дали наступні відповіді: «так» – 107 з 312 респондентів (34% у їх загальній структурі); «частково» – 155 осіб (50%); «ні» – 50 осіб (16%) (додатки Г-Л).

У свою чергу, слідчі на вказане питання відповіли наступним чином: «так» – 139 з 312 опитаних осіб (45% у їх загальній кількості); «частково» – 133 особи (44%); «ні» – 40 осіб (11%) (додатки Г-Л).

Натомість, опитані з цього приводу судді дали наступні відповіді: «так» – 49 з 312 респондентів (15% у їх структурі); «частково» – 213 осіб (69%); «ні» – 50 осіб (16%) (додатки Г-Л).

Цікавими, у контексті змісту предмета даного дослідження, на вказане питання були й відповіді адвокатів, як учасників сторони захисту у кримінальному провадженні, а саме: «так» – вважають 83 респонденти (27% у їх загальній кількості); «частково» – 111 осіб (35%); «ні» – 118 осіб (38%) (додатки Г-Л).

Таким чином, якщо врахувати зазначені результати дослідження та змістовну невизначеність сучасної політики у сфері протидії злочинності в Україні, то можна зробити висновок про те, що на сьогодні чинне кримінально-процесуальне законодавство, на жаль, не зорієнтовано на реалізацію завдань, пов'язаних із запобіганням кримінальним правопорушенням, зокрема у частині зменшення рівня повторної та рецидивної злочинності, що, у свою чергу, виступає однією з корелянт детермінаційного комплексу причин і умов як загального, так і спеціального (у даному випадку – у сфері виконання покарань) характеру, які сприяють формуванню протиправної мотивації осіб та її реалізації в процесі виконання – відбування покарань.

Як показали результати, отримані у ході цього наукового пошуку, така практика стала наслідком все більшого впровадження в Україні на всіх рівнях запобігання кримінальним правопорушенням (законодавчому, правозастосовному, організаційно-управлінському тощо) сучасної політико-кримінологічної теорії протидії злочинності [199].

Сутність її полягає у тому, що політичній «еліті», яка знаходить свою підтримку серед суб'єктів законодавчої ініціативи (ст. 93 Конституції України), вкрай не вигідно у сьогоденні, особливо в умовах війни з росією, у нормотворчій діяльності вести мову про причини і умови злочинності, бо у такому разі більшість із них, буде у ході кримінальних проваджень «вести» до конкретних можновладців та інших детермінант, які сприяють вчиненню злочинів.

Як приклад і аргумент по суті даної проблематики, можна назвати протиправну поведінку депутатів Верховної Ради України, яка пов'язана з щорічною подачею декларацій про отримані ними доходи і майно, за наслідками перевірок яких НАЗК постійно порушує клопотання перед НАБУ (ДБР, т. ін.) щодо притягнення цих суб'єктів до кримінальної відповідальності [188].

І, це при тому, що на науковому рівні сформульовані концептуальні засади запобігання злочинам, які, зокрема, вчиняються державними службовцями в Україні [69].

Як видається, для підвищення рівня запобігання кримінальним правопорушенням, а також створення у зв'язку з цим відповідних правових гарантій запобігання та усунення, блокування, нейтралізації тощо зазначеної корелянти детермінаційного комплексу причин і умов, які сприяють злочинності, включаючи й у сфері виконання покарань, логічно було б ст. 2 КПК України доповнити частиною 2 такого змісту:

«У ході кримінального провадження здійснюються передбачені законом заходи безпеки щодо учасників кримінального процесу та інша запобіжна діяльність, спрямована на недопущення вчинення кримінальних правопорушень».

Такий висновок, зокрема, витікає із змісту Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» [227], а також з положень ч. 1 та ч. 2 ст. 1КК і ч. 1 ст. 1 КВК, які визначають одним із завдань цих Кодексів запобігання кримінальним правопорушенням.

Вказаний авторський підхід ґрунтується також на положеннях теорії права, відповідно до яких норми матеріального права (КК і КВК) є пріоритетними перед положеннями процесуального права (КПК) [309, с. 180-181], позаяк без юридичного факту вчинення кримінального правопорушення, який, крім цього, має знайти своє відображення ще й у ЄРДР, здійснювати кримінальне провадження заборонено (ст. 214 КПК).

Отже, постановка питання у зазначеній площині є на сьогодні очевидною, актуальною та об'єктивно обумовленою у силу необхідності удосконалення діяльності держави, з питань забезпечення прав людини і громадянина, як це передбачено ст. 3 Конституції України.

Як встановлено в ході даного дослідження, у змісті сучасної державної правової політики нашої держави існує низка й інших проблем, які впливають на ефективність діяльності правоохоронних органів та знижує рівень запобігання кримінальним правопорушенням, зокрема й у сфері виконання покарань.

Така оцінка ситуації, що склалась з означеної проблематики, ґрунтується на результатах аналізу сучасних державних програм, спрямованих на удосконалення

всіх видів і напрямів діяльності, включаючи кримінально-процесуальну та запобіжну правоохоронних органів і судів.

У першу чергу, мова ведеться про відповідний Комплексний план реформування органів правопорядку на 2023-2027 р. р., який затверджений Указом Президента України у травні 2023 року [248].

У ньому, зокрема, до основних пріоритетів реформування зазначених державних органів віднесені наступні:

1. Забезпечення верховенства права.

Цей принцип носить як конституційно-правову природу (ст. 8 Основного закону України), так і галузево-правову спрямованість у виді закріплення у відповідному законі чи Кодексі. При цьому серед загальних засад кримінального провадження пріоритетне місце, без сумніву, займає принцип верховенства права (п. 1 ч. 1 ст. 7 КПК).

Сутність і зміст цього принципу визначені як на теоретичному [276, с. 287-308], так і на правозастосовчому рівнях [234, с. 136] та полягає у тому, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість держави у тому числі шляхом здійснення законотворчої діяльності. Більш того, зазначений принцип у кримінальному провадженні, включаючи й сферу виконання покарань України, має застосовуватись з урахуванням практики ЄСПЛ (ч. 2 ст. 8 КПК).

Проте, як показує аналіз рішень ЄСПЛ, що стосуються України [265], реалізація даного принципу у кримінальному процесі супроводжується суттєвими порушеннями прав учасників сторони захисту в кримінальному провадженні (ст. ст. 42-54 КПК), у тому числі того, яке здійснюється у галузі кримінально-виконавчої діяльності, що також пов'язано з відмінностями у тлумаченні змісту і сутності вказаного принципу на вітчизняному рівні та за кордоном.

Як з цього приводу зробив висновок С. Головатий, додержання прав людини у правовладді, з урахуванням при цьому принципу верховенства права (включаючи у ході кримінального провадження) не є тотожним за змістом з діяльністю, що стосується реалізації цих прав у повсякденному житті, позаяк

природні права людини не є синонімічними тим правам, що закріплені в законі (у правовладді) [72, с. 21].

Отже, виходячи з цього, можна констатувати, що при розгляді кримінального провадження у сфері виконання покарань, принцип верховенства права має пряме відношення та охоплює і галузь запобіжної діяльності, яка має здійснюватись при цьому в обов'язковому порядку. При такому підході, знову ж таки, підтверджується сформульована у цій дисертації теза про необхідність створення у кримінально-процесуальному та кримінально-виконавчому законодавстві України відповідних правових гарантій і засад з означеної проблематики.

Як видається, для реалізації даної теоретичної «моделі» варто здійснити наступні системні заходи:

а) частину 1 ст. 8 КПК України у кінці речення доповнити словосполученням «включаючи запобіжну діяльність, спрямовану на недопущення вчинення відносно будь-якої особи протиправних посягань» та викласти її у новій редакції;

б) ст. 5 КВК України доповнити принципом верховенства права, що логічно витікає із змісту процесу виконання – відбування покарань та соціально-правової природи основних засобів виправлення і ресоціалізації засуджених, метою яких у тому числі є запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень з боку зазначених осіб.

Про необхідність видозміни чинного законодавства України та спрямованості його норм на запобігання правопорушенням свідчать також і результати проведеного в ході даного дослідження анонімного опитування відповідних респондентів, які на питання спеціальної анкети «Чи може знизити рівень повторної (рецидивної) злочинності введення на законодавчому рівні України обов'язку для органів досудового розслідування та суду щодо усунення, блокування, нейтралізації тощо причин і умов, які сприяли вчиненню конкретного кримінального правопорушення?» дали наступні відповіді:

а) прокурори: «так» – 189 з 312 осіб (60% у структурі всіх цих респондентів); «частково» – 109 осіб (35%); «ні» – 14 осіб (5%) (додатки Г-Л);

б) слідчі: «так» – 44 з 312 осіб (16% від загальної кількості опитаних); «частково» – 151 особа (50%); «ні» – 117 осіб (34%) (додатки Г-Л);

в) судді: «так» – 179 з 312 респондентів (57% у їх структурі); «частково» – 133 особи (43%) (додатки Г-Л);

г) адвокати: «так» – 57 з 312 опитаних осіб (19% у загальній їх кількості); «частково» – 138 осіб (44%); «ні» – 117 осіб (37%) (додатки Г-Л).

2. Запобігання та протидія злочинності з неухильним дотриманням прав людини.

Як свідчать офіційні щорічні Доповіді Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, у ході досудового слідства постійно мають місце суттєві порушення прав і законних інтересів як учасників сторони захисту (підозрюваних, обвинувачених, захисників тощо), так й інших учасників кримінального провадження (свідків, експертів, фахівців, т. ін.) [341].

Саме зазначена офіційна статистика та пов'язана з нею негативна практика запобіжної діяльності у кримінальному процесі у зв'язку з цим, й виступають додатковими аргументами щодо створення належних кримінально-процесуальних засад запобігання кримінальним правопорушенням, включаючи й сферу виконання покарань, які за своєю суттю призначені для вирішення визначених у КК і КВК завдань щодо запобігання злочинам, у тому числі шляхом застосування відповідних засобів кримінального провадження (наприклад, тих, що стосуються процесу доказування (глава 4 КПК); заходів забезпечення даного провадження (розділ II вказаного Кодексу); виконання судових рішень (розділ VIII зазначеного Кодексу); ін.).

Про правомірність постановки даного питання у такій площині свідчать і результати спеціальних наукових розробок [18], а також відповіді на питання анонімного опитування, яке було проведено в ході цієї дисертації.

Зокрема, на питання анкети «Чи вправі на свій розсуд органи досудового розслідування та суду виявляти причини і умови, які сприяли вчиненню

конкретного кримінального правопорушення?» опитані з цього приводу прокурори дали наступні відповіді: «так» – 134 особи з 312 опитаних (43% у структурі всіх респондентів); «частково» – 149 осіб (48%); «ні» – 29 осіб (9%) (додатки Г-Л).

У свою чергу слідчі на вказане питання відповіли слідуючим чином: «так» – 263 з 312 особи (84% від загальної кількості опитаних респондентів); «ні» – 49 осіб (16%) (додатки Г-Л).

Натомість, судді з цього приводу дали наступні відповіді: «так» – 221 з 312 осіб (70% у загальній структурі респондентів); «частково» – 79 осіб (25%); «ні» – з 12 осіб (5%) (додатки Г-Л).

Цікавими у зв'язку з цим були й відповіді адвокатів, а саме: «так» вважають 54 респонденти з 312 опитаних осіб (15% у загальній їх кількості); «частково» – 117 осіб (37%); «ні» – з 141 особа (48%) (додатки Г-Л).

3. Покращення взаємодії між органами правопорядку та прокуратури у сфері запобігання та протидії злочинності.

Як видається, важливість визначення на нормативно-правовому рівні зазначеного пріоритетного напрямку реформування діяльності правоохоронних органів в Україні, включаючи й прокуратуру, полягає у тому, що хоча у законодавчих актах встановлено їх статус і повноваження, але взаємодія не віднесена до принципів, що закріплюють правову спрямованість їх функцій. Саме тому, на сьогодні вона є своєрідною «ахіллесовою п'ятою» (хронічною проблемою) [9] у вказаній галузі суспільних відносин на всіх рівнях (нормативно-правовому, правозастосовному, організаційно-управлінському тощо).

Зокрема, серед засад діяльності прокуратури, мова про які ведеться у ст. 3 Закону України «Про прокуратуру», відсутній принцип взаємодії, хоча у ст. 25 даного законодавчого акта закріплено обов'язок прокурорів різних рівнів координувати діяльність правоохоронних органів у сфері протидії злочинності.

Таким чином, законодавець ототожнює по суті два види діяльності – взаємодію і координацію – при тому, що вони за своїм змістом і об'ємом є

нерівнозначними. Так, під «взаємодією» науковці розуміють погодженість дій між відповідними суб'єктами діяльності [36, с. 73].

У той самий час, «координація» – це така погодженість дій, у якій один із суб'єктів виступає її організатором і контролюючим органом [36, с. 308], тобто координація у чисто управлінському розумінні є ширшою за об'ємом і змістом, ніж взаємодія.

Враховуючи зазначене, та з метою більш ефективного здійснення заходів слідчої профілактики у ході кримінальних проваджень, логічно було б ч. 1 ст. 3 Закон України «Про прокуратуру» доповнити такою засадою діяльності цих державних органів, як «взаємодія та координація діяльності правоохоронних органів у сфері запобігання та протидії злочинності» та викласти зазначену норму в новій редакції.

Крім цього, у такому ж сенсі та з таких самих міркувань варто внести зміни і в ч. 2 ст. 36 КПК, доповнивши її, зокрема, пунктом 20-1 наступного змісту: «взаємодіяти у визначеному в законі порядку та координувати діяльність інших правоохоронних органів, залучених до участі у кримінальному провадженні».

Додатковими аргументами з цього приводу виступають положення теорії детермінації злочинності та інших соціальних явищ [81, с. 183-200], а також результати анонімного опитування з означеного питання, проведеного в ході даного наукового пошуку.

Зокрема, на визначене у спеціальній анкеті питання: «Чи варто враховувати теорію детермінації злочинності у ході судового розгляду кримінального провадження?» були отримані наступні відповіді:

а) прокурори: «так» – 172 з 312 опитаних осіб (55% у структурі респондентів); «частково» – 131 особа (42%); «ні» – 9 осіб (3%) (додатки Г-Л);

б) слідчі: «так» – 140 з 312 респондентів (45% у їх загальній кількості); «частково» – 140 осіб (45%); «ні» – 32 особи (10%) (додатки Г-Л);

в) судді: «так» – 289 з 312 осіб (92% у структурі всіх респондентів); «частково» – 23 особи (8%) (додатки Г-Л);

г) адвокати: «так» – з 94 з 312 респондентів (30% у їх загальній кількості); «частково» – 189 осіб (60%); «ні» – 29 осіб (10%) (додатки Г-Л).

4. Інші пріоритетні напрями реформування органів правопорядку та прокуратури, які визначені у зазначеному вище Комплексному стратегічному плані на 2023-2027 роки [248]. При цьому, як це витікає зі змісту розділу I вказаного Плану, основною метою їх реформування є стратегічна й оперативна здатність вказаних суб'єктів захищати правопорядок та забезпечувати безпеку людини за стандартами Європейського Союзу. Остання ж, як це доведено у даній дисертації, передбачає також здійснення запобіжної діяльності на всіх рівнях, включаю й у ході кримінального провадження у сфері виконання покарань України.

Більш того, стратегічним пріоритетом видозміни змісту діяльності органів правопорядку та прокуратури має стати здійснення послідовної кримінологічної політики, основу якої має скласти запобігання злочинності (р. I Комплексного плану) [248].

I, що дуже важливо у цьому сенсі, в Україні, накінець, у сьогоденні впроваджуються у нормотворчу та правозастосовчу діяльність сучасні теоретичні розробки з питань, що стосуються державної політики у сфері запобігання та протидії злочинності [29, с. 305-336], а саме: у зазначеному Комплексному плані передбачено обов'язок для органів правопорядку та прокуратури розробити Національні плани щодо запобігання (превенції) злочинності, на підставі яких мають прийматись щорічні регіональні та місцеві програми з означених питань (п.2.3. р, II) [248].

Саме з урахуванням вказаних положень і сформовані у цій дисертації науково обґрунтовані заходи, спрямовані на удосконалення кримінально-процесуальних засад запобігання правопорушень у сфері виконання покарань в Україні.

Поряд з цим, варто зазначити, що у Комплексному плані реформування органів правопорядку і прокуратури в Україні жодним словом не сказано про законодавчу роль у даному процесі, зокрема й у контексті тих проблем, які склали

предмет цієї дисертації. При цьому вказане питання є ключовим, позаяк тільки на законодавчому рівні можна привести діяльність вказаних суб'єктів до вимог Конституції України (ст. ст. 19, 92), Конвенції про захист прав і основоположних свобод [140], рішень ЄСПЛ [218] та інших загально визнаних джерел права.

Як показали результати даного наукового дослідження, аналогічні «вади» (прогалини) мають й інші сучасні державні програми, що пов'язані з кримінологічною та кримінально-виконавчою діяльністю, а також із захистом прав людини, включаючи й у сфері виконання покарань України.

Зокрема, у Національній стратегії у сфері прав людини від 24.03.2021 одним із стратегічних напрямів визначено створення ефективної системи запобігання та протидії кримінальним правопорушенням (наприклад, у § 1 розділу 4) [253].

У контексті змісту предмета цієї дисертації важливим, як видається, у даній Стратегії є положення про те, що основним показником її реалізації є співвідношення кількості зареєстрованих та кількості кримінальних правопорушень, за якими обвинувальні акти направлені до суду (§1 р. 4).

Такі ж критерії в Стратегії визначені й щодо співвідношення кількості звернень до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини відносно кількості випадків, пов'язаних з жорстоким та іншим нелюдським поведінням із засудженими (§2 р. 4), а також щодо забезпечення здійснення ефективного кримінального судочинства, включаючи й на стадії досудового розслідування, у розумні строки, як це, наприклад, передбачено ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [253].

Поряд з цим, у зазначеній Стратегії, як і в попередній проаналізованій державній програмі, знову ж таки, нічого не сказано про заходи законодавчого характеру, які мають бути здійснені у цьому напрямі з боку суб'єктів законодавчої ініціативи (ст. 93 Конституції України), що важливо у контексті «переведення» існуючих на сьогодні підзаконних нормативно-правових актів з питань запобігання порушенням прав людини у правоохоронній сфері, включаючи діяльність учасників сторони обвинувачення у кримінальному провадженні, та пенітенціарній галузі [255], у категорію законодавчих актів, у тому числі й

шляхом її видозміни змісту нині діючих законів, яка запропонована у даній дисертації.

Зокрема, враховуючи зазначену правову прогалину, у вказаній науковій розробці й була вчинена спроба сформулювати низку науково обґрунтованих заходів, спрямованих на реалізацію положень вказаної вище Стратегії, а також на реалізацію завдань цієї дисертації.

Як видається, належною правовою гарантією у цьому сенсі могло б стати доповнення ч. 2 ст. 1 КПК у кінці речення словосполученням «що стосується запобігання та протидії злочинності» та викладення її у новій редакції.

Така законодавча видозміна ґрунтується на положеннях матеріального права (ч. 1 ст. 1 та ч. 2 ст. 50 КК) і ст. 2 КПК, у яких одним із завдань визначено діяльність щодо запобігання кримінальним правопорушенням і захисту особи, суспільства та держави від суспільно небезпечних посягань.

Як показали результати даного дослідження, правові прогалини аналогічного змісту характерні також і для сучасних державних програм, що стосуються реформування сфери виконання покарань України. Так, у Стратегії реформування цієї системи на період до 2026 року, яку керівництво Міністерства юстиції України вважає «дороговказом» до створення ефективної системи виконання кримінальних покарань [175], у контексті змісту мети, завдань і предмета даної дисертації у зв'язку з цим звертають на себе увагу наступні положення, що стосуються:

1. Створення Єдиного реєстру засуджених та осіб, взятих під варту, що важливо у сенсі отримання кримінологічної інформації про цих суб'єктів процесу виконання – відбування покарань, а також для успішної реалізації завдань кримінального провадження (ст. 2 КПК) (розділ I) та кримінально-виконавчого законодавства України (ст. 1 КВК).

2. Впровадження в УВП системи ефективного відеомоніторингу за процесом виконання – відбування покарань, що має практичну цінність з огляду отримання доказової інформації у кримінальному провадженні (розділ I) (ст. ст. 91-94 КПК).

3. Створення ефективної системи запобігання та протидії катуванням, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню, а також забезпечення належного рівня безпеки та правопорядку в УВП і СІЗО (розділ I (основні цілі Стратегії)), що у повній мірі корелюється зі змістом запобіжної діяльності у сфері виконання покарань (ч. 1 ст. 1 КВК) та має прикладну цінність для повного, всебічного та об'єктивного розслідування кримінальних проваджень (ст. 7 КПК). При цьому у Стратегії заплановано поєднання так званої динамічної та статистичної безпеки, а також пропорційності обмежень, які застосовуються до засуджених, що важливо у контексті виявлення детермінант, які сприяли вчиненню кримінальних правопорушень у сфері виконання покарань (ст. 104 КВК), та реалізації завдань кримінального провадження (ст. 2 КПК).

4. Констатація того факту, що на міжнародному рівні визнано наявність в Україні тривалої структурної проблеми пов'язаної з не відповідністю закону умов виконання – відбування покарань та тримання ув'язнених під варту у СІЗО, а також відсутністю у національному законодавстві відповідних запобіжних та ефективних засобів юридичного захисту (р. II Стратегії), що теж можна віднести до корелянт детермінаційного комплексу причин і умов злочинності у сфері виконання покарань України, які мають встановлюватись і враховуватись у процесі доказування у кримінальних провадженнях за фактами вчинення кримінальних правопорушень у даній галузі суспільної діяльності (ст. ст. 91-94 КПК).

Показовою у цьому сенсі можна назвати справу «Сукачов проти України», у якій ЄСПЛ визнав суттєві порушення прав і законних інтересів заявника (засудженого) у процесі виконання – відбування покарання та «катування» його тими умовами, у яких він утримувався у СІЗО та УВП нашої держави [307].

5. Визнання негативною практики неефективного реагування на національному рівні на різні звернення засуджених і ув'язнених під варту осіб, а також незадовільного реагування за такими фактами, у тому числі у ході кримінальних проваджень у сфері виконання покарань України (розділ II), що

виступає додатковим аргументом відносно необхідності удосконалення правового механізму з питань запобігання кримінальним правопорушенням у нормах КПК та закріплення, зокрема, у ньому правового інституту «причин і умов злочинності», враховуючи, що майже п'ята частина всіх звернень у ЄСПЛ, включаючи громадян України, які знаходяться на контролі Комітету міністрів Ради Європи, відносяться до категорії тих, що пов'язані з катуванням, нелюдським та таким, які принижують гідність, поводженням із засудженими та ув'язненими під варту особами [270].

І, це при тому, що наша держава зобов'язалась використовувати у кримінально-виконавчій діяльності затверджені Радою Європи Керівні принципи щодо набору, добору, освіти, професійної підготовки та підвищення кваліфікації працівників пенітенціарних установ та пробації [103], що має пріоритетне місце у системі заходів, спрямованих на запобігання вчинення персоналом ДКВС України кримінальних правопорушень у сфері виконання покарань, включаючи випадки катувань та іншого нелюдського поводження з особами, які тримаються у СІЗО та УВП.

6. Створення ефективної системи запобігання та протидії катуванням, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню (пункт 2 р. IV Стратегії) [270], що важливо, знову ж таки, у контексті забезпечення джерелами відповідної інформації доказової бази, яка стосується конкретного кримінального провадження та встановлення причинно-наслідкового механізму вчинення злочину, а також детермінант, які йому сприяли.

Зокрема, до таких джерел кримінологічного спрямування в Стратегії віднесені:

а) процедура фіксації тілесних ушкоджень, які отримують засуджені та особи, взяті під варту;

б) матеріали перевірок органів і УВП суб'єктами подвійної системи регулярних пенітенціарних інспекцій (зовнішніх і внутрішніх) [273];

в) результати застосування правил динамічної безпеки у взаємовідносинах персоналу ДКВС України та засуджених і ув'язнених під варту осіб;

г) стан і рівень протидії засудженим, які є носіями злочинної субкультури, та нейтралізацію їх впливу на процес виконання – відбування покарань [270].

7. Забезпечення належного рівня безпеки та правопорядку в УВП і СІЗО (п. 6 р. IV Стратегії), що має кримінологічне значення у контексті виявлення детермінант, які сприяли вчиненню злочинів у сфері виконання покарань, а також підвищення у зв'язку з цим рівня ефективності слідчої профілактики у ході досудового розслідування кримінальних проваджень.

Проте, як і в розглянутих та проаналізованих вище державних програмах, у Стратегії реформування, та в Операційному плані реформування пенітенціарної системи України на 2022-2024 р. р. [270], не передбачається чітких заходів профілактичного характеру, що зокрема, пов'язані із забезпеченням визначених у законі (ст. 1 КВК та ст. ст. 1, 50 КК) завдань щодо запобігання вчиненню кримінальних правопорушень з боку засуджених та інших осіб, зокрема, жодним словом у цих програмах не сказано про необхідність доповнення чинного КПК України правовим інститутом «причин і умов злочинності».

Як видається, логічно було б у зв'язку з цим ч. 2 ст. 95 КВК доповнити реченням такого змісту:

«При цьому основу даної програми складають відомості про причини і умови, які сприяли вчиненню кримінального правопорушення, за яке особу було засуджено, що встановлені у ході досудового розслідування та відображені в обвинувальному рішенні суду».

Крім цього, якщо застосовувати системний метод побудови правових норм, то ч. 1 ст. 91 КПК варто у зв'язку з цим доповнити пунктом 8 такого змісту:

«У кримінальному провадженні підлягають доказуванню причини і умови, які сприяли вчиненню кримінального правопорушення».

Такий нормативно-правовий підхід, як встановлено в ході даного дослідження, знайшов сьогодні своє відображення у відомчих нормативно-правових актах України з означеної проблематики [242] та досить позитивно зарекомендував себе у ході розгляду кримінальних проваджень і реалізації заходів слідчої профілактики у сфері виконання покарань.

На необхідності удосконалення кримінально-процесуальних засад запобігання злочинності акцентують свою увагу також й респонденти анонімного опитування, проведеного у ході даного наукового пошуку.

Зокрема, на вказане в анкеті опитування питання: «Чи варто на кримінально-процесуальному рівні виносити рішення про усунення, блокування, нейтралізацію тощо причин і умов, які сприяли вчиненню кримінологічного правопорушення?» були отримані наступні відповіді:

а) прокурори: «так» – 111 з 312 респондентів (36% у загальній їх структурі); «частково» – 158 осіб (50%); «ні» – 43 особи (14%) (додатки Г-Л);

б) слідчі: «так» – 199 з 312 осіб, які взяли участь в опитуванні (63% у їх загальній кількості); «ні» – 113 осіб (37%) (додатки Г-Л);

в) судді: «так» – 216 з 312 респондентів (68% у їх структурі); «частково» – 79 осіб (25%); «ні» – 17 осіб (7%) (додатки Г-Л);

г) «адвокати»: «так» – 266 з 312 опитаних осіб (85% у загальній їх кількості); «ні» – 46 осіб (15%) (додатки Г-Л).

Враховуючи зазначене та інші отримані в ході даного наукового пошуку результати, логічно було б чинний КПК України доповнити ст. 291-1 «Обов'язок сторони обвинувачення у кримінальному провадженні реагувати відповідними процесуальними рішеннями на виявлені причини і умови, які сприяли вчиненню кримінального правопорушення» та викласти її у такому змісті:

«Прокурор, який здійснює процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, а також слідчий, що проводить кримінальне провадження, зобов'язані виявляти причини і умови, які сприяли вчиненню кримінального правопорушення, та вживати відповідні заходи в межах закону щодо їх нейтралізації, блокування та усунення.

Процесуальні рішення з цього приводу приймаються відповідно до положень ст. 110 даного Кодексу та спрямовуються до відповідних адресатів для виконання.

Рішення прокуратури чи слідчого з означеного питання є обов'язковим для виконання всіма фізичними та юридичними особами, організаціями, установами

та підприємствами усіх форм власності, на адресу яких вони були направлені. Керівники останніх у десятиденний термін зобов'язані розглянути рішення прокурора чи слідчого, вжити відповідні заходи щодо нейтралізації, усунення та блокування причин і умов, які сприяли вчиненню кримінального правопорушення, та дати письмову відповідь про вжиті у зв'язку з цим заходи».

Таким чином, проведений аналіз законодавчих та інших нормативно-правових актів, практики їх застосування, а також наукових джерел дозволяє констатувати, що сучасна державна політика України з питань, що стосуються кримінально-процесуальних засад запобігання злочинам, носить безсистемний та формальний характер, позаяк не включає у своєму змісті створення реальних правових гарантій, спрямованих на підвищення рівня слідчої профілактики та в цілому діяльності щодо запобігання кримінальним правопорушенням, виступаючи у даному випадку однією з детермінант корелюючого характеру, які сприяють формуванню та реалізації, зокрема, у сфері виконання покарань, протиправної мотивації у виді суспільно небезпечних діянь і наслідків.

Виходячи з цього, слід визнати, що без видозміни чинного законодавства України з означених питань, як форми реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії злочинності, на практиці вкрай складно здійснювати реалізацію тих заходів, які спрямовані та мають на меті ліквідувати, усунути, блокувати тощо детермінаційний комплекс причин і умов, які їй сприяють.

3.2. Зміст позитивного зарубіжного досвіду, що пов'язаний з кримінально-процесуальними засадами запобігання злочинам у сфері виконання покарань

Як показує практика, інтеграція України у Європейський Союз [317] та НАТО обумовлюють необхідність по-новому оцінити чинне вітчизняне законодавство та правозастосовчі підходи щодо його реалізації з огляду міжнародного позитивного досвіду, який накопичився у всіх сферах суспільної діяльності на протязі тривалого історичного періоду [332, с. 8-20].

Саме з цих міркувань зазначене питання і було визначено одним із завдань даного наукового дослідження. При цьому методологічним підґрунтя з цього приводу стали наступні джерела:

а) міжнародно-правові акти, включаючи рішення ЄС, що стосуються кримінально-процесуальних засад запобігання кримінальним правопорушенням, включаючи сферу виконання покарань;

б) практика та рішення ЄСПЛ;

в) закордонні наукові розробки, предметом яких була слідча профілактика;

г) зарубіжний досвід забезпечення діяльності щодо запобігання злочинам у кримінальному процесі; ін.

г) результати проведеного у ході цього наукового дослідження анонімного опитування деяких респондентів.

Зокрема, на визначене у спеціальній анкеті опитування питання: «Чи ознайомлені Ви із зарубіжним досвідом кримінально-процесуальної діяльності з питань детермінації злочинності?» прокурори, які взяли участь у вказаному дослідженні, наступні такі відповіді: «так» – 169 з 312 респондентів (54% у їх загальній структурі); «частково» – 129 осіб (40%); «ні» – 14 осіб (6%) (додатки Г-Л).

У свою чергу, слідчі на зазначене питання відповіли наступним чином: «так» – 46 з 312 опитаних осіб (15% у загальній кількості респондентів); «частково» – 131 особа (42%); «ні» – 135 осіб (43%) (додатки Г-Л).

Натомість, відповіді опитаних у зв'язку з цим суддів мали наступний вигляд: «так» – 277 з 312 респондентів (88% у їх структурі); «частково» – 35 осіб (12%) (додатки Г-Л).

Не менш важливими, у контексті змісту предмета даної дисертації, були й відповіді на визначене в анкеті опитування адвокатів, а саме: «так» – вважають 153 з 312 опитаних осіб (49% у загальній їх кількості); «частково» – 144 особи (46%); «ні» – 15 осіб (5%) (додатки Г-Л).

Як видається, цікавими та практично значущими, у сенсі вирішення завдань даної дисертації, були й відповіді зазначених респондентів на питання анкети

опитування «Чи варто впроваджувати у національне кримінально-процесуальне законодавство зарубіжний позитивний нормативно-правовий досвід з питань детермінації злочинності?», на яке були отримані наступні відповіді:

а) прокурори: «так» – 172 з 312 опитаних осіб (55% у загальній їх кількості); «частково» – 119 осіб (38%); «ні» – 21 особа (7%) (додатки Г-Л);

б) слідчі: «так» – 101 з 312 респондентів (32% у їх структурі); «частково» – 156 осіб (50%); «ні» – з 55 осіб (18%) (додатки Г-Л);

в) судді: «так» – 281 з 312 осіб (90% у загальній їх кількості); «частково» – 31 особа (10%) (додатки Г-Л);

г) адвокати: «так» – 198 з 312 респондентів (63% у їх структурі); «частково» – 99 осіб (31%); «ні» – 15 осіб (6%) (додатки Г-Л).

Результати, що були отримані у ході даного наукового пошуку, показують також, що на сьогодні у міжнародному праві є низка досить предметних правових джерел, які пов'язані з кримінально-процесуальними засадами запобігання кримінальним правопорушенням у процесі виконання – відбування покарань. До таких, зокрема, можна віднести наступні із них, які, у свою чергу, можна за критерієм правової визначеності класифікувати на декілька груп взаємозв'язаних і взаємообумовлених нормативно-правових актів, а саме – це:

1. Загальновизнані міжнародно-правові акти з прав людини і громадянина, основним лейтмотивом яких є затвердження цих об'єктів правової охорони головною соціальною цінністю та встановлення обов'язку для держав-учасниць вживати ефективні та невичерпні заходи, спрямовані на захист правового статусу усіх без винятку суб'єктів суспільних відносин, у тому числі з використанням кримінологічних, кримінально-правових і кримінально-процесуальних засобів запобігання і протидії злочинним посяганням на ці об'єкти права (Загальна декларація прав людини; Факультативний протокол до Міжнародного пакту про громадянські та політичні права; Конвенція про захист прав і основоположних свобод людини; ін.) [91].

2. Міжнародно-правові джерела кримінально-правового та кримінологічного характеру, включаючи Конгреси ООН з питань запобігання

злочинності [337], у яких закріплені положення, що стосуються також слідчої профілактики (Декларація ООН про злочинність та громадську безпеку від 12.12.1996; Директива Ради ЄС «Про запобігання використанню фінансової системи для відмивання грошей від 19.06.1991; Єдина конвенція про наркотичні засоби від 30.03.1961; ін.) [321, с. 230-248].

3. Міжнародно-правові акти, що пов'язані зі сферою виконання покарань та включають у себе елементи запобіжної діяльності (Міжнародні стандартні правила поводження із засудженими; Європейські пенітенціарні правила; Конвенція ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання ; ін.) [213].

4. Міжнародно-правові акти, що стосуються питань кримінального процесу і судочинства та вирішення проблем, пов'язаних зі здійсненнями слідчої профілактики (Декларація основних принципів правосуддя для жертв злочинів та зловживання владою від 29.11.1985; Європейська конвенція про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, від 08.11.1990; Європейська конвенція про незастосування строків давності до злочинів проти людства і воєнних злочинів від 25.02.1974; ін.) [38].

Якщо узагальнити всі групи зазначених джерел міжнародного права, то слід констатувати, що кожне із них орієнтує держави-учасниці на охорону і захист прав людини і громадянина всіма законними силами і засобами, включаючи можливості кримінологічного запобігання кримінальним правопорушенням у всіх сферах суспільної діяльності. Так, у Загальній декларації прав людини закріплені наступні положення, що мають пряме відношення до змісту предмета даної дисертації, а саме:

а) кожна людина для встановлення обґрунтованості пред'явленого їй обвинувачення кримінального характеру має право на прилюдний розгляд її справи та з додержанням усіх вимог справедливості незалежним і безстороннім судом (ст. 10);

б) кожна людина вважається невинуватою, доки її вина не буде доведена судом, із забезпеченням при цьому усіх можливостей для захисту (ст. 11);

в) кожна людина має зазнавати тільки таких її обмежень, які встановлені законом (ст. 29) при здійсненні своїх прав;

г) ніхто не повинен зазнавати тортур та іншого нелюдського поводження і покарання (ст. 5); ін. [79].

У свою чергу, у рішенні XIV Конгресу ООН з попередження злочинності та кримінального правосуддя (так званому «Кіотському протоколі») з цього приводу звертають на себе увагу наступні положення, що стосуються:

- 1) концепту усунення причин злочинності;
- 2) ідеології позбавлення злочинців і злочинних організацій будь-яких незаконних доходів;
- 3) заходів щодо зниження рецидиву злочину, включаючи й у сфері виконання покарань; ін. [337].

Як видається, важливою у зв'язку з цим є й заява, яка була оприлюднена на даному Конгресі, а саме: держави-учасниці беруть на себе зобов'язання сприяти верховенству права, у тому числі й шляхом застосування комплексних підходів (пункт 4), які передбачають при цьому реалізацію заходів щодо запобігання та протидії злочинності (п. 5), а також розширення потенціалу правоохоронних органів та інших установ кримінальної юстиції з означених питань (п. 7); ін. [337].

Натомість, у Конвенції ООН проти катувань, інших жорстоких, нелюдських або такого, що принижує гідність поводження і покарання до положень, які є дотичними до тематики даної дисертації, можна віднести наступні із них:

- 1) поняття «катування», яке дано у пункті 1 ст. 1, що важливо у сенсі визначення ознак даного кримінального правопорушення на стадії досудового розслідування та для підвищення рівня слідчої профілактики, зокрема, й шляхом усунення, нейтралізації, блокування тощо детермінант, які сприяють вчиненню зазначеного злочину в процесі виконання – відбування покарань;

- 2) обов'язок держави-учасниці вживати комплексні заходи законодавчого, адміністративного, судового та іншого характеру, що спрямовані на запобігання вказаному кримінальному порушенню (пункт 1 ст. 2), що виступає додатковим аргументом відносно видозміни слідчої профілактики при розгляді кримінальних

проваджень у сфері виконання покарань, у контексті встановлення «причинно-наслідкового» походження конкретного злочину, пов'язаного з катування тощо;

3) обов'язок держави-учасниці забезпечувати розгляд фактів катування як злочин, включаючи й випадки катування та замаху на нього, а також і співучасть у вчиненні даного кримінального правопорушення, що важливо у сенсі долучення до кримінального провадження матеріалів службових розслідувань, медичної документації, матеріалів прокурорського нагляду тощо, які були проведені у процесі виконання – відбування покарань (п. 1 ст. 4) [292];

4) питання міжнародної взаємодії у сфері кримінального процесу по кримінальних провадженнях даного виду злочинів (ст. 9), що має у тому числі кримінологічне значення, позаяк зобов'язує державу-учасницю витребувати інформацію про особу кримінального правопорушення, причини і умови, які сприяли його вчиненню, «фонові» явища та інші значущі кримінологічні відомості, які стосуються сфери виконання покарань;

5) заходи запобіжного характеру, пов'язані з навчанням персоналу пенітенціарних установ (УВП, СІЗО) з питань заборони катувань (ст. 10);

6) обов'язок держави-учасниці здійснювати запобіжну діяльність щодо недопущення випадків катувань та іншого нелюдського поводження і покарання (ст. 16), що, знову ж таки, актуалізує необхідність видозміни змісту слідчої профілактики у кримінальному процесі України з урахуванням міжнародно-правових критеріїв та існуючих проблем з означеного питання, які пов'язані з пенітенціарною злочинністю та злочинністю персоналу та органів УВП [177];

7) частина II Конвенції, у якій визначені правові підстави, функції та повноваження Комітету проти катувань, матеріали перевірок якого мають також долучатись до кримінальних проваджень з метою нейтралізації, блокування, усунення тощо причин і умов, які сприяли вчиненню кримінальних правопорушень зазначеної категорії у сфері виконання покарань [141].

Без сумніву, важливими, у контексті вирішення завдань даного дослідження, є й положення, які закріплені у міжнародно-правових актах, що стосуються здійснення кримінального процесу та слідчої профілактики.

Зокрема, у Декларації основних принципів правосуддя для жертв злочинів та зловживання владою закріплені такі кримінологічно значущі норми з цього приводу, а саме:

а) засоби правового захисту жертв злочинів, пов'язаних зі зловживанням владою (розділ «В»), у тому числі у ході кримінального провадження за фактами їх вчинення в процесі виконання – відбування покарань;

б) принципи медичної етики, що пов'язані із забезпеченням прав ув'язнених під варту і засуджених та запобіганням нелюдського поводження з цими особами (додаток до Декларації) [62].

Як видається, зазначені об'єкти права мають бути пріоритетними при здійсненні кримінального процесу та слідчої профілактики у сфері виконання покарань [334, с. 89-97], на чому постійно наголошує у своїх рішеннях ЄСПЛ [195].

Більш того, звертає у зв'язку з цим увагу на себе і той факт, що саме ЄСПЛ дає правову оцінку дотримання будь-якою державою міжнародно-правових актів, що стосуються захисту прав людини і громадянина та їх основоположних свобод, а тому його рішення зобов'язана аналізувати сторона обвинувачення у кримінальному провадженні, у тому числі з огляду розробки заходів, спрямованих на усунення, нейтралізацію, блокування тощо детермінант, які сприяли вчиненню кримінального правопорушення у процесі виконання – відбування покарань [105, с. 731-754].

Таким чином, якщо враховувати результати проведеного аналізу деяких міжнародно-правових актів, пов'язаних із змістом запобігання і протидії злочинності, а також сучасну доктрину правового порядку в Україні [148, с. 692-712] та українську доктрину співвідношення міжнародного і національного права [32, с. 632-662] і змістовну спрямованість стратегії протидії злочинності [169, с. 552-560], які розроблені на науковому рівні, то слід констатувати, що постановка питання щодо кримінально-процесуальних засад запобігання кримінальним правопорушенням, зокрема і в сфері виконання покарань, є на сьогодні об'єктивно

обумовленим завданням як нормами міжнародного права, так і практикою їх реалізації за кордоном.

Поряд з цим, варто зазначити, що розроблена у зв'язку з прийняттям у 2012 році нового КПК теоретична модель кримінального провадження досі є домінуючою у кримінальному процесуальному праві, яка, на жаль, не передбачає введення у цей Кодекс інституту «причин і умов злочинності» [58, с. 587-614], що виступає однією з детермінаційних корелянт вчинення кримінальних правопорушень в Україні, включаючи й сферу виконання покарань.

Не сприяє удосконаленню правового механізму здійснення слідчої профілактики у кримінальному провадженні, яке здійснюється за фактами вчинення злочинів у процесі виконання – відбування покарань, й існуюча на сьогодні в науці кримінального процесуального права теорія «ревізії» доказів у КПК та не включення у зв'язку з цим у їх перелік у виді предмета доказування причин і умов, які сприяли вчиненню злочину [340, с. 587-614].

Проте, проведений аналіз КПК та інших кримінально-процесуальних джерел, які використовуються за кордоном, дає підстави стверджувати, що інститут «причин і умов злочинності» має право на існування як пріоритетна категорія зазначеної галузі юриспруденції. При цьому варто мати на увазі, що не у всіх зарубіжних країнах у кримінально-процесуальному законодавстві є прямі норми, які стосуються обов'язку щодо виявлення детермінант, що сприяли вчиненню кримінальних правопорушень, але необхідність слідчої профілактики у цьому напрямі витікає або зі змісту закріплених у законі принципів, або із загальних засад досудового розслідування, або з процесу доказування [308].

Зокрема, у КПК ФРН питання щодо причин і умов злочинності у загальному виді витікає зі змісту визначених у даному Кодексі принципів, до яких віднесені такі із них, як: офіційні (ч. 1 § 152); обвинувачення (§ 200); законності; обов'язку дослідження всіх обставин кримінальної справи (ч. 2 § 244); ін. При цьому інші принципи, як встановив А. В. Молдаван, хоча й не визначені у КПК ФРН, але виводяться зі змісту пов'язаних з їх реалізацією норм зазначеного Кодексу [185, с. 45].

До таких «неофіційних» принципів можна віднести наступні із них, а саме:

- а) принцип безперервності, основи якого витікають з положень § 250 КПК;
- б) принцип усності, який обумовлений змістом двох підпринципів (положень) – вільної оцінки доказів і предмету вироку (у §§ 261, 264 КПК);
- в) принцип прискореного судочинства, засади якого сформульовані у низці норм КПК, які, наприклад, регулюють питання допиту осіб у суді (§§ 115, 128); строків тримання під вартою (§ 121); явки учасників кримінального процесу за викликом прокурора (§§ 228, 229 КПК); ін.;
- г) принцип гласності судочинства (§ 169 КПК);
- г) принцип презумпції невинуватості (ч. 2 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка відноситься до джерел кримінально-процесуального законодавства ФРН);
- д) принцип допустимого оскарження судових рішень (§§ 304, 312-319 КПК);
- е) принцип обов'язковості судових рішень (§ 36 КПК) [185, с. 41-45].

Якщо більш предметно підійти до аналізу змісту визначених у КПК ФРН принципів кримінального процесу, то у цьому контексті звертає на себе увагу принцип обов'язку дослідження всіх обставин кримінальної справи (ч. 2 ст. 244), відповідно до якого основу правосуддя складає встановлена судом у ході розгляду справи «істина», яку останній визначає шляхом обов'язкового дослідження всіх обставин справи, не пов'язуючи це з клопотаннями і показами учасників кримінального судочинства [185, с. 41]. При цьому з'ясування «істини» передбачає діяльність суду, що прямо пов'язана з оцінкою доказів з урахуванням процесу детермінації (причинно-наслідкового зв'язку) всіх ознак вчиненого злочину.

Виходячи з отриманих таким чином результатів дослідження, суд і встановлює «істину» у кримінальній справі та визначає у зв'язку з цим відповідні заходи її процесуального забезпечення, включаючи заходи процесуального примусу, а також призначає передбачене законом кримінальне покарання для винної особи, знову ж таки, з урахуванням всіх відомостей про суб'єкт злочину,

тобто фактично суд здійснює функції запобіжного характеру, які беруться в основу обвинувального чи оправдального вироку.

Такий висновок, крім цього, ґрунтується на нормах КПК ФРН, що регулюють процедуру доказування у кримінальному процесі, яка складається з двох видів:

а) чіткого доказування, яке полягає в установленні фактів, які є юридично значущими з точки зору визначення вини і покарання (§§ 244-256);

б) вільного доказування, яке не регулюється законом (наприклад, застосування законів логіки, методів пізнання соціально-правових явищ, положень детермінації будь-яких процесів включаючи злочинного спрямування, тощо) [185, с. 97-98].

Важливими, у контексті змісту даної дисертації, є й той юридичний факт, що головною метою кримінального судочинства, відповідно до вимог § 244 КПК ФРН, є встановлення істини, тобто, фактів, які мають доказове значення. Виходячи з цього, до елементів предмета доказування у кримінальному процесі зазначеної держави відносяться: головний факт; докази; допоміжні факти, «досліджені положення», які мають пряме відношення до з'ясування детермінаційного комплексу причин і умов, які сприяли вчиненню злочину [185, с. 98].

Як показали результати вивчення кримінально-процесуального законодавства Франції, по такому ж шляху – непрямому обов'язку для учасників сторони обвинувачення та суду встановлювати причини і умови, які сприяли вчиненню кримінального правопорушення – пішла й зазначена держава, змішаний кримінальний процес якої тривалий час був зразком для інших правових систем не тільки Європи, але й світу.

Такий висновок витікає не тільки з аналізу норм всіх 5-ти книг КПК Франції, але й з джерел кримінально-процесуального законодавства цієї країни, до яких віднесені всі міжнародно-правові акти, мова про які велась вище та які є загально визнаними світовою цивілізованою спільнотою (Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод; Міжнародний пакт про громадські та

політичні права; Європейська конвенція про взаємну правову допомогу з кримінальних справ; ін.) [185, с. 58-60].

Важливою, у сенсі предмета даної дисертації, є й загальна теорія доказів, яка адаптована у кримінальному процесі Франції та включає у себе:

- а) проблеми обов'язку доказування;
- б) проблеми засобів доказування;
- в) проблеми доказової сили [185, с. 105-197].

При цьому, як і у КПК ФРН, у кримінально-процесуальному законодавстві Франції метою доказування є встановлення «істини», в результаті чого і вирішуються питання, що стосуються визначення причинно-наслідкового зв'язку явищ і процесів, які були детерміновані низкою фактів, що мають доказове значення, тобто в даному випадку учасники сторони обвинувачення об'єктивно вимушені займатись слідчою профілактикою та вчиняти дії, спрямовані на усунення, блокування, нейтралізацію тощо детермінант, які сприяли вчиненню злочину, шляхом визначення ступеня вини і відповідного покарання для суб'єкта кримінального правопорушення, враховуючи, що система доказування у даній країні ґрунтується на вільній оцінці доказів за внутрішнім переконанням слідчого, прокурора та судді (суду) [185, с. 107].

Деякі елементи кримінологічного характеру мають місце і в кримінальному процесі Англії, особливо у частині статутного права, яке базується на законах про обвинувальні акти кримінального правосуддя, доказах тощо [185, с. 64-65].

Особливістю кримінально-процесуальної діяльності у зазначеній країні є те, що обов'язок збирання доказів і доказування покладено як на учасників сторони обвинувачення, так і на учасників сторони захисту, а також те, що за формою англійський кримінальний процес є обвинувальним, але з елементами загальності (формальної) рівності сторін. Останній, як показали результати вивчення низки джерел кримінального процесуального законодавства Англії (судових прецедентів, законів, підзаконних нормативно-правових актів, т. ін.), включає у себе й окремі елементи кримінологічної діяльності, позаяк в ході доказування здійснюється й слідча профілактика, яка тісно пов'язана з вирішенням питань, що

стосується причин і умов, які сприяли вчиненню злочинів, а також з вивченням особи кримінального правопорушення, т. ін., що важливо з огляду визначення вини та адекватного покарання щодо відповідного суб'єкта злочину [185, с. 65].

Звертає у зв'язку з цим на себе увагу і той факт, що в процесі доказування в Англійському кримінальному процесі допускається отримання доказів з порушенням доказів. При цьому предмет доказування поділений на дві групи, у межах яких здійснюються й заходи слідчої профілактики.

До першої групи відносяться:

а) обставини, які входять до предмета доказування (головного факту) і підлягають встановленню судом при винесенні вироку;

б) обставини, на підставі яких можна зробити висновки про основні, головні факти (факти, що мають безпосереднє відношення до змісту обвинувачення та похідні (сукупні) факти, які важливі лише у конкретно взятому випадку).

У свою чергу, до другої групи обставин, що стосуються винної особи та потерпілих від злочину, відносяться:

1) обставини, що пов'язані з кримінологічно значущою інформацією щодо винної особи (відомості про судимість; соціально-ролеві зв'язки; поведінку в побуті, на роботі тощо і інформації відносно досягнень у житті; т. ін.);

2) обставини, що мають пряме відношення до особи потерпілого, якщо в його негативній характеристиці зацікавлений захист (наприклад, про моральний облік цієї особи у справах про зґвалтування) [185, с. 113-114].

Як показали результати даного дослідження, особливістю кримінального процесу в Англії є й те, що все, що не доведено, тлумачиться на користь підсудної особи, а також положення про заборону подавати «гірші» докази, коли є можливість подати «кращі» [185, с. 115-116], що, без сумніву, важливо з огляду вирішення завдань слідчої профілактики у сфері виконання покарань та запобігання порушенням закону як у процесі судового розгляду справи, так і в подальшому, в процесі виконання вироку, зокрема, шляхом реагування відповідними процесуальними рішеннями на встановлені в ході цього причини і умови, які сприяли вчиненню злочину.

Як встановлено в ході зазначеного наукового пошуку, немало положень мають пряме чи опосередковане відношення до кримінологічної діяльності й у кримінально-процесуальному законодавстві США. При цьому слід зазначити, що за своєю формою кримінальний процес у вказаній державі є обвинувальним та загальним, як і в Англії, але має свої особливості, що обумовлені такими джерелами зазначеної галузі права, як Конституція США, Конституції штатів та закони [185, с. 74].

Крім цього, звертає на себе увагу й той факт, що у кримінально-процесуальному законодавстві зазначеної країни не визначено обов'язок для сторони обвинувачення щодо всебічного, повного та об'єктивного дослідження обставин справи, а також виявлення не лише обвинувальних, але й виправдувальних обставин, що, звичайно, знижує рівень слідчої профілактики у кримінальному судочинстві в цілому [185, с. 75].

Проте, у деяких нормах КПК США все таки закріплені деякі положення, які носять за своїм функціональним призначенням кримінологічне спрямування, що знайшло своє відображення у виді необхідності встановлення істинності обвинувачення (§ 1096 КК Штату Каліфорнія; ст. 16.01. Штату Техас; правило 5 Правил доказування КПК Штату Нью-Джерсі; ін.) [185, с. 121-122].

Отже, якщо у цілому узагальнити законодавчі акти, що регулюють кримінальний процес у ФРН, Франції, Англії та США, то про кримінологічні аспекти у зазначеній суспільній діяльності можна говорити лише у контексті змісту попереднього розслідування кримінальних проваджень. При цьому до характерних ознак слідчої профілактики при цьому можна віднести:

а) теорію підозри у ФРН, що ґрунтується на філософській категорії вірогідності (у кримінології – прогнозування), згідно якої підозра – це прогностичний висновок, оснований на фактах, що може бути перевірений [185, с. 152];

б) право прокурора на отримання від відповідних органів різних відомостей, включаючи й кримінологічного характеру, про особу обвинуваченого [185, с. 153];

в) право слідчого судді у Франції здійснювати будь-які слідчі дії, включаючи й кримінологічного змісту, для встановлення істини [185, с. 157];

г) зміст постанови слідчого судді у Франції, яка, зокрема, передбачає як юридичну кваліфікацію суспільно небезпечного діяння, так і юридичну оцінку мотивації вчинення винною особою злочину, а також її мотиви, на підставі яких обвинувачення визнається обґрунтованим чи необґрунтованим (а, це також є змістовною ознакою здійснення слідчої профілактики) [185, с. 160];

г) право підозрюваного у Франції на подання в органи дізнання відомостей про себе, які характеризують його особу (що знову ж таки, є кримінологічним аспектом кримінального процесу) [185, с. 162];

д) право поліції Англії за результатами попереднього розслідування виносити попередження для правопорушника, не порушуючи при цьому кримінального провадження (у такій формі, зокрема, здійснюється слідча й профілактика) [185, с. 166];

е) інші кримінологічно значущі елементи кримінального процесу у зазначених вище країнах.

У науковій літературі можна зустріти результати наукового вивчення кримінально-процесуального законодавства й інших держав світу (Австрії, Швейцарії, Іспанії, Італії, Польщі, Латвії, Литви, ін.), на підставі аналізу яких можна зробити висновок про те, що у вказаних державах при розслідуванні кримінальної справи (провадження) певне місце надається й діяльності, пов'язаної із запобіганням злочинам (так званої слідчої профілактики) [308]. При цьому слід зазначити, що на зміст та особливості останньої певним чином впливають й ті форми кримінального процесу (змагальний; інквізиційний (обвинувальний); змішаний), які є домінуючими у законодавстві тих чи інших зарубіжних країн.

Як видається, у контексті змісту предмета і завдань даної дисертації, важливе місце мають і результати тих наукових пошуків з означеної проблематики дослідження, що пов'язані з вивченням кримінально-процесуального законодавства Європейського Союзу [106].

Зокрема, у цьому сенсі науковці звертають увагу на ті тенденції, що характерні для кримінального процесу країн ЄС, а саме – на: а) гармонізацію; б) диверсифікацію; в) антропологізацію; г) симпліфікацію; г) діджитимізацію; д) сек'ютеризацію [106, с. 76], кожна з яких має пряме відношення до змісту як слідчої профілактики, так і запобіжної діяльності у цілому, включаючи й сферу виконання покарань.

Так, у ст. 82 Договору про заснування ЄС [71] зазначені такі мінімальні правила, які мають враховувати відмінності (розбіжності, протиріччя, т. ін.) між країнами даного Співтовариства, а саме – це взаємне:

- 1) визнання доказів у кримінальних справах;
- 2) прав суб'єктів і учасників кримінального процесу;
- 3) будь-яких інших аспектів кримінального процесу, що визначені ЄС у його рішеннях одноголосно [106, с. 78].

Саме тому та враховуючи тенденції до диференціації законодавства країн ЄС, гармонізація, зокрема, дозволяє останнім реалізовувати при цьому своє «право вибору» (дискреції), яка на законодавчому рівні даної Спільноти знайшла своє відображення у Директиві Європейського Парламенту та Ради ЄС про встановлення мінімальних стандартів прав, підтримки чи захисту потерпілих від 25.10.2012 № 2012/29/ЄС [183], яка має пряме відношення до змісту віктимологічного запобігання злочинам [67], у тому числі в процесі виконання – відбування покарань.

Натомість, сутність тенденції антропологізації у ЄС проявляється у встановленні мінімальних прав учасників кримінального провадження, у тому числі на дослідження причинно-наслідкового механізму вчинення злочину, що є одним із елементів кримінологічної діяльності та обумовлює у зв'язку з цим зміст слідчої профілактики, включаючи й у сфері виконання покарань [106, с. 82].

Прикладом такого нормативно-правового акту можна назвати Директиву ЄС від 11.12.2018 № 2018/1972 про запровадження Європейського кодексу електронних комунікацій [231].

Свої правові наслідки у кримінально-процесуальній та запобіжній діяльності країн ЄС породили для них й тенденції симпліфікації, сутність яких полягає у тому, що все частіше стали зв'язки між центральними органами державної влади і управління заміняються на практиці прямими контактами між суб'єктами кримінального судочинства (зокрема, між правоохоронними органами) [106, с. 83].

Як видається, така взаємодія дає можливість більш ефективно використовувати у кримінальному процесі потенціал кримінології, особливо в частині здійснення заходів слідчої профілактики у частині запобігання повторній та рецидивній злочинності.

Як встановлено в ході даного дослідження, сприяє цьому й інша тенденція розвитку кримінально-процесуального права у ЄС, а саме – діджиталізація, основу якої складає інформація, що знаходиться на електронних носіях, включаючи такі її складові, як: відомості про особу злочинця; дані про кримінологічно вразливі об'єкти (банки, ювелірні магазини, фінансові установи, ін.); інформація криміналістичного характеру (відбитки рук, ніг тощо злочинців; способи вчинення кримінальних правопорушень; відомості про особу потерпілого; т. ін.) [106, с. 84].

Для удосконалення зазначеного виду діяльності у 2020 році Рада ЄС прийняла досить важливий нормативно-правовий акт – Висновки «Доступ до правосуддя: використання діджиталізаційних можливостей» [297].

Отримані результати даного наукового пошуку показують також, що аналогічну роль в удосконаленні правових засад кримінально-процесуальної і запобіжної діяльності в країнах ЄС та в цілому в Європейському Співтоваристві відіграють і процеси сек'ютеризації, зміст яких полягає у підвищенні ефективності забезпечення внутрішньої безпеки ЄС та окремо взятих країн, а також особи і суспільства.

З цією метою у 2003 році в ЄС була затверджена Стратегія внутрішньої безпеки Європейського Союзу [74]. Її структуру складають заходи політичного,

законодавчого, правозастосовчого та іншого характеру у сфері поліцейського та судового співробітництва, включаючи й запобіжного спрямування [106, с. 86].

Більш тощо, з урахуванням нових викликів, загроз та видів злочинів (наприклад, кіберзлочинності та збройної агресії росії проти України), у ЄС постійно видозмінюється й Стратегія внутрішньої безпеки Співтовариства.

Зокрема, на сьогодні найбільш актуальними та прикладними завданнями, які закріплені у новій Стратегії, розрахованій на 2020-2025 р. р. та мають пряме відношення до предмета даної дисертації, є:

а) запобігання та протидія організованій злочинності та торгівлі людьми, що важливо у контексті здійснення заходів слідчої профілактики відносно так званих злочинних «авторитетів» у сфері виконання покарань;

б) запобігання та протидія тероризму, що є кримінологічно значущим фактом у сенсі наявного у сьогоднішній Україні воєнного стану;

в) запобігання та протидія кіберзлочинності, що має своє змістовне значення у зв'язку з процесами діджитимізації, які здійснюються у сфері виконання покарань України [305].

Як показали результати даного дослідження, важливе місце у кримінально-процесуальній діяльності країн ЄС займають питання взаємодії між суб'єктами кримінального процесу, для забезпечення якої у 2000 році була прийнята Конвенція про взаємодопомогу у кримінальних справах між державами – членами ЄС [138]. При цьому на її підставі забезпечуються основоположні засади захисту персональних даних, конфіденційної інформації, питань, які стосуються національної безпеки, що є ключовим у змісті безпекової та запобіжної діяльності у всіх галузях суспільної діяльності, включаючи й кримінально-виконавчу.

Поряд з цим, варто у зв'язку з цим зауважити, що існуючі у країнах ЄС відмінності, навіть при гармонізації внутрішнього законодавства, які стосуються процедури доказування у кримінальних справах (провадженнях), не дозволяють у повній мірі реалізовувати завдання, пов'язані із забезпеченням кримінологічної безпеки у Співтоваристві [106, с. 124].

Зокрема, зазначені особливості доказування детермінують на практиці, як встановлено, в ході даного дослідження й низку проблем, а саме:

1) принцип взаємодопомоги (взаємодії) не передбачає обов'язку щодо визнання допустимості доказів;

2) принцип взаємодопомоги не передбачає конкретні правила законності збирання доказів;

3) принцип взаємодопомоги застосовується лише в двосторонніх відносинах і не носить множинного характеру;

4) принцип взаємодопомоги застосовується лише для збирання доказів, але не враховує докази, які вже зібрані у державі, яка звернулась із запитом про надання сприяння у розслідуванні злочину [106, с. 124-125].

Результати вказаного наукового пошуку показують також, що такі ж проблеми та елементи правової, технічної, фінансової та іншої незахищеності мають місце і при збиранні електронних доказів [106, с. 127-128], що, без сумніву, як і в першому випадку, негативно впливає на ефективність як кримінально-процесуальної, так і запобіжної діяльності у ЄС та, що варто враховувати при реформуванні правоохоронної та кримінально-виконавчої (пенітенціарної) системи України.

І, на завершення, слід також звернути увагу й на процедуру захисту прав суб'єктів і учасників кримінального процесу в державах ЄС, пов'язаних з обробкою їх персональних даних у процесі запобігання, виявлення та досудового розслідування злочинів, яка передбачена Конвенцією про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних, яка була прийнята у 1981 році [139]. При цьому науковці у своїх розробках акцентують свої зусилля на відображенні у своїх роботах наступних проблем, пов'язаних з даною тематикою, включаючи й слідчу профілактику, а саме:

1. Щорічно у всьому світі зростає кількість злочинів у сфері запобігання та протидії кіберзлочинності, які, з одного боку, знижують рівень безпеки учасників інформаційного простору, а з іншого, такі суспільно небезпечні діяння, як й інші кримінальні правопорушення, залишають свої «сліди злочину», які є своєрідним

«дороговказом» для суб'єктів сторони обвинувачення для успішного вирішення завдань кримінального процесу та слідчої профілактики, зокрема.

2. Особи, які вчиняють кіберзлочини, мають високий рівень професіоналізму у сфері інформатики, що, у свою чергу, детермінує необхідність постійного підвищення фахових навичок як для суб'єктів сторони обвинувачення у кримінальному процесі, так і для суб'єктів спеціально-кримінологічного запобігання злочинам.

3. На сьогодні в ЄС з означених питань здійснюється процес координації зусиль його держав у запобіганні та протидії кіберзлочинності, у тому числі шляхом прийняття відповідних конвенцій щодо захисту персональних даних [106, с. 176], що, без сумніву, важливо й у контексті здійснення кримінологічної діяльності у ході кримінального провадження та процесу виконання – відбування покарань.

Як показали результати даної дисертації, у міжнародному праві та зарубіжній правозастосовній практиці, що стосується питань кримінально-процесуальної діяльності та слідчої профілактики, існує низка й інших позитивних моментів і надбань, які, без сумніву, має використати Україна для удосконалення кримінально-процесуальних засад запобігання правопорушенням у цілому та у сфері виконання покарань, зокрема, а також для розгляду даної проблематики в якості окремого дисертаційного дослідження.

Саме з урахуванням зазначеної обставини, а також формальних вимог, які пред'являються Міністерством освіти і науки України до такого виду дисертацій [40], у цій роботі лише фрагментарно та в якості окремого завдання наукового дослідження розглянуто зміст позитивного зарубіжного досвіду та положень міжнародного права, що пов'язані, зокрема, з кримінально-процесуальними засадами запобігання злочинам у сфері виконання покарань. При цьому варто зазначити, що хоча ні в нормах відповідних міжнародних нормативно-правових актів, ні в законодавстві цивілізованих держав світу, ні в правових джерелах ЄС чітко не визначені положення, пов'язані з обов'язком виявлення причин і умов, які сприяли вчиненню кримінального правопорушення, але їх зміст та встановлені

процедури збирання, оцінки та використання доказів у кримінальному процесі, а також визначені у законі порядок і процесуальні обов'язки суб'єктів і учасників кримінального провадження мають безпосереднє відношення до кримінологічної діяльності у виді передбачених на нормативно-правовому рівні таких категорій, як: «встановлення істини»; «забезпечення безпеки»; «принципи кримінального судочинства», т. ін.

Вказані правові елементи, як, власне, й інші закріплені в КПК зарубіжних держав та міжнародно-правових актах норми, виступають додатковим аргументом з приводу висновку про те, що досліджувана в даній дисертації тематика відноситься не стільки до кримінального процесу, скільки до наукової діяльності 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право.

Отже, результати проведеного аналізу норм міжнародного права, законодавства зарубіжних держав та ЄС дозволяють зробити висновок про те, що у ході гармонізації національного законодавства до кращих світових стандартів у сфері запобігання та протидії злочинності, а також у галузі кримінально-виконавчої діяльності, у тому числі шляхом застосування існуючих правових ресурсів кримінального процесу, Україна має враховувати позитивну практику їх реалізації, уникаючи при цьому помилок з означеної проблематики, а також чітко дотримуючись положень ст. 8, ст. 9 Конституції України та інших законодавчих джерел, які регулюють питання укладення нашою державою міжнародно-правових договорів (угод, зобов'язань, т. ін.), та формуються на основі принципу верховенства права.

3.3. Підвищення рівня координації та взаємодії суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності у контексті запобігання вчинення правопорушень у сфері виконання покарань

Як свідчить практика, включаючи діяльність закордонних правоохоронних органів та інших учасників кримінального провадження, однією з ключових проблем, які негативно впливають на ефективність кримінального процесу та

слідчої профілактики, зокрема, є низький рівень координації їх зусиль та взаємодії з питань, пов'язаних з реалізацією завдань кримінального судочинства та завдань щодо запобігання злочинам, які визначені у КК.

Саме з цих міркувань та з урахуванням отриманих результатів емпіричного характеру, й обрано зазначене у назві даного підрозділу завдання означеної дисертації.

Постановка даного питання у такій площині обумовлена також і ще однією, пов'язаною з кримінальним провадженням, проблемою, а саме – чи мають юридичне значення відомості про причини і умови, які сприяли вчиненню кримінального правопорушення, що зібрані у ході кримінального процесу як його суб'єктами (визначеними у КПК (ст. ст. 36-41) учасниками кримінального провадження), так й іншими причетними до вказаного виду діяльності особами (фізичними та юридичними) на свій розсуд?

Крім цього, правомірність оцінки таких доказів по кримінальному провадженню витікає з вимог ст. ст. 84-90 КПК України щодо належності та допустимості тих фактичних даних, які підлягають доказуванню. Тим більше, що джерела походження зазначених доказів є результати діяльності, що стали наслідком координації та взаємодії суб'єктів кримінально-процесуальних відносин, а не наслідком безпосередньої діяльності відповідних учасників кримінального провадження.

Частково відповідь на зазначене питання було отримано під час проведення анонімного опитування серед певних категорій респондентів.

Зокрема, опитані з цього приводу прокурори дали наступні відповіді: «так» – 167 з 312 респондентів (53% у їх загальній структурі); «частково» – 129 (40%); «ні» – 16 осіб (7%) (додатки Г-Л).

Натомість, слідчі на вказане питання відповіли наступним чином: «так» – 100 з 312 опитаних осіб (31% у загальній кількості); «частково» – 109 осіб (35%); «ні» – 103 особи (34%) (додатки Г-Л).

У свою чергу, судді у цьому сенсі вважають, що зазначені докази слід оцінювати наступним чином: «так» – 179 з 312 респондентів (57% у їх структурі); «частково» – 114 осіб (36%); «ні» – 19 осіб (7%) (додатки Г-Л).

На відміну від вказаних учасників кримінального провадження, опитані у зв'язку з цим адвокати дали такі відповіді: «так» – 46 з 312 респондентів (14% у їх загальній кількості); «частково» – 113 осіб (36%); «ні» – 153 особи (50%) (додатки Г-Л).

Отже, в наявності складна прикладна проблема, що має пряме відношення до оцінки доказів по кримінальному провадженню, отриманих у ході координації та взаємодії учасників сторони обвинувачення поміж собою та з іншими суб'єктами даних видів діяльності, а також слідчої профілактики. При цьому, для того, щоб з'ясувати сутність даної проблематики, логічно визначити й зміст таких категорій, як «координація» та «взаємодія», з урахуванням особливостей здійснення кримінально-процесуальної діяльності у сфері виконання покарань України.

Зокрема, у сучасних наукових джерелах поняття «взаємодія» тлумачиться як діяльність, пов'язана з впливом одного об'єкта на іншого, а також як відображення взаємозв'язків між ними у ході вирішення спільних завдань [40]. При цьому, як показали результати даного дослідження, такий взаємозв'язок та взаємна діяльність можливі за наявності наступних умов:

а) у взаємодії мають брати участь щонайменше два суб'єкти, кожен з яких усвідомлює, що виконує поставлені завдання спільно з іншим, відповідно з функціями, які на них покладені у зв'язку з цим (наприклад, взаємодія слідчого та оперативних підрозділів УВП);

б) взаємодія має ґрунтуватись на чітко визначених цілях і завданнях як в цілому для всіх суб'єктів спільної діяльності, так і окремо для кожного із них (це, як і завдання кримінального провадження, так і завдання кримінально-виконавчого законодавства);

в) взаємодія має бути «управляемою» (керованою), тобто розглядається як цілісна та динамічна система, основу якої складає функція управління [86, с.302-

303] (при здійсненні кримінального провадження у сфері виконання покарань, як доведено вище у цій дисертації, такі управлінські функції виконують слідчі, вказівки яких є обов'язковими для керівництва та інших посадових осіб органів і УВП).

Тобто, у даному випадку мова ведеться про те, що взаємодія при проведенні кримінального провадження у сфері виконання покарань передбачає спільну узгоджену за цілями, завданнями та функціями діяльність, як елементів певної системи (зокрема, системи учасників сторони обвинувачення у кримінальному провадженні), так і декількох систем (наприклад, слідчого з керівництвом ДКВС України), тобто взаємодія в обов'язковому порядку передбачає організаційну складову у спільній діяльності, причому і кримінально-процесуальній, і кримінологічній, і кримінально-виконавчій.

Саме у такій площині й розглядаються питання взаємодії суб'єктів кримінального процесу у даній дисертації, з урахуванням особливостей координаційної діяльності, що витікає з її змісту.

Зокрема, поняття «координація» у цій роботі ґрунтується на науково обґрунтованих висновках про те, що за своїм змістом воно є ширшим за термін «взаємодія», позаяк перший вид діяльності забезпечує організацію другої [271, с. 307].

Проте, і при такому співвідношенні зазначених понять взаємодія залишається на практиці самостійним та необхідним елементом діяльності правоохоронних органів, включаючи й суб'єктів кримінального процесу та кримінологічної діяльності.

Вказана наукова конструкція й склала методологічне підґрунтя для розв'язання завдання, що склало зміст даного підрозділу дисертації.

Зокрема, якщо узагальнити повноваження прокурора, який здійснює процесуальне керівництво досудовим розслідуванням (ст. 36 КПК), то варто констатувати, що, крім координації діяльності інших учасників сторони обвинувачення у кримінальному провадженні, він об'єктивно вимушений

взаємодіяти й з іншими залученими згідно закону, учасниками кримінального процесу та спеціально-кримінологічного запобігання злочинам, а саме:

1. З оперативними підрозділами органів і УВП (ст. ст. 41 КПК, ст. 104 КВК) з питань, що стосуються кримінального провадження та слідчої профілактики.

При цьому зазначені учасники кримінального провадження, хоча й не мають права самостійно здійснювати процесуальні дії, як це витікає зі змісту ч. 2 ст. 41 КПК, але володіють відповідною оперативно-розшуковою інформацією про особу кримінального правопорушення, причини і умови, які сприяли вчиненню злочину, та іншою важливою у цьому сенсі кримінально-процесуальною та кримінологічною інформацією (ст. 10 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»), яка була накопичена до початку реєстрації її в ЄРДР та проведення досудового розслідування (ст. 214 КПК).

Враховуючи існуючі з даного питання проблеми та виходячи з отриманих результатів даного дослідження, логічно було б для забезпечення взаємодії прокурора з оперативними підрозділами, у тому числі УВП, у кримінальному провадженні та підвищення рівня слідчої профілактики ч. 2 ст. 41 КПК доповнити у кінці речення словосполученням «за виключенням здійснення передбачених законом заходів оперативно-розшукової діяльності, результати якої можуть бути використані у кримінальному провадженні суб'єктами, зазначеними у частині першій цієї статті Кодексу» та викласти вказану норму в новій редакції.

Крім цього, ст. 104 КВК України варто у зв'язку з цим доповнити частиною 4 такого змісту:

«У випадках, визначених у кримінально-процесуальному законодавстві України, оперативні підрозділи органів і установ виконання покарань зобов'язані виконувати завдання уповноважених органів досудового розслідування. Зібрана при цьому інформація може бути використана слідчим або прокурором для забезпечення процесу доказування в кримінальному провадженні».

Такий законодавчий підхід, з урахуванням вимог системного методу, дозволить, як видається, на практиці наблизити за змістом кримінально-процесуальну та кримінологічну діяльність учасників кримінального провадження

та, у кінцевому підсумку, підвищить рівень реалізації завдань кримінального, кримінально-процесуального та кримінально-виконавчого законодавства України (відповідно, ст. 1 КК, ст. 2 КПК та ст. 1 КВК).

2. З суб'єктами, які мають право на відвідування УВП (ст. ст. 23, 24 КВК) та які за його результатами письмово оформляють відповідні матеріали.

Зокрема, здійснюючи контроль у формі перевірок УВП, персонал Адміністрації ДКВС України та міжрегіональних управлінь зобов'язаний результати свого моніторингу відобразити у книзі зауважень і пропозицій (додаток № 1 до ПВР УВП), які мають стати одним із предметів кримінального провадження за фактами вчинення злочинів у сфері виконання покарань.

Проте, на жаль (і це є однією з правових прогалин у сфері виконання покарань), ні у зазначених Правилах, ні у КВК, ні у Законі України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», ні в інших законодавчих актах не передбачено обов'язок для вказаних вище суб'єктів контролю щодо перевірки у подальшому стану і рівня виконання відповідними виконавцями внесених у книгу зауважень і пропозицій недоліків, які стосуються діяльності УВП, що, у свою чергу, виступає однією з корелянт, які детермінують вчинення кримінальних правопорушень у сфері виконання покарань.

Як видається, для усунення вказаної детермінанти та підвищення у зв'язку з цим рівня запобіжної діяльності у процесі виконання – відбування покарань логічно було б ст. 23 КВК України доповнити абзацом другим такого змісту:

«У ході відомчого контролю вживаються передбачені законом заходи щодо усунення, нейтралізації та блокування причин і умов, які сприяють вчиненню порушень у сфері виконання покарань і пробації.

Матеріали відомчих перевірок в обов'язковому порядку спрямовуються прокурору, який здійснює нагляд за додержанням законів під час виконання покарань відповідно до положень ст. 22 даного Кодексу та Закону України «Про прокуратуру» для визначення підстав юридичної відповідальності щодо осіб, які вчинили правопорушення».

У такому ж контексті слід підійти й до оцінки матеріалів відвідування УВП іншими суб'єктами, зазначеними у ст. 24 КВК.

У першу чергу, мова ведеться про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини [271], результати перевірки якого стану дотримання правопорядку у сфері виконання покарань, уповноважені ним представники зобов'язані направляти прокурору, який здійснює нагляд за дотриманням законів під час виконання покарань (ст. 22 КВК).

Більш того, як і в першому випадку, так і у зазначеній ситуації результати перевірок мають виступати учасниками сторони обвинувачення у кримінальному провадженні для встановлення причин і умов, які сприяли вчиненню кримінального правопорушення, та здійснення у зв'язку з цим заходів процесуального характеру (так званої слідчої профілактики), спрямованих на їх усунення, нейтралізацію, блокування тощо.

Як видається, для ефективного забезпечення заходів слідчої профілактики та удосконалення правових гарантій з питань запобігання злочинам у сфері виконання покарань варто було б ст. 14 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України» з прав людини доповнити абзацом шостим такого змісту:

«Уповноважений зобов'язаний направляти матеріали перевірки, що стосуються фактів порушення прав людини і громадянина, Генеральному прокурору, який організує здійснення нагляду за дотриманням законів в органах і установах виконання покарань при виконанні судових рішень у кримінальних провадженнях, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян».

Такий підхід дозволить на практиці не тільки підвищити ефективність запобіжної діяльності у сфері виконання покарань, але й розширить джерела слідчої профілактики у кримінальному провадженні, зокрема, з питань визначення детермінаційного комплексу причин і умов, які сприяють вчиненню кримінальних правопорушень у процесі виконання – відбування покарань.

Знову ж таки, варто зазначити, що за такою «методологією» слід використовувати у зазначених видах суспільної діяльності можливість й інших суб'єктів, які відвідують УВП та складають у зв'язку з цим відповідні матеріали (представники громадських організацій, засоби масової інформації, члени органів управління територіальних громад, ін.) (ст. 24 КВК). При цьому, для забезпечення кримінологічної спрямованості їх моніторингу логічно було б ст. 24 КВК України доповнити приміткою такого змісту:

«Результати перевірок, вчинених вказаними у цій статті Кодексу особами, що стосуються порушень прав людини і громадянина, в обов'язковому порядку направляються прокурору, який здійснює нагляд за додержанням законів під час виконання кримінальних покарань, та мають бути використані для реалізації заходів слідчої профілактики у кримінальних провадженнях».

3. З органами управління у системі виконання покарань та пробації України, до яких відносяться:

а) Міністерство юстиції України, як центральний орган виконавчої влади у сфері виконання покарань і пробації (ч. 1 ст. 11 КВК), яке діє у зв'язку з цим на підставі відповідного Положення [207];

б) Адміністрація ДКВС України, як структурний підрозділ Міністерства юстиції України [239];

в) міжрегіональні територіальні управління з питань виконання покарань Міністерства юстиції України, а саме:

- Західне міжрегіональне управління з центром управління у м. Львові, у склад якого входять органи та УВП, які дислокуються на території Львівської, Волинської, Закарпатської, Івано-Франківської, Рівненської та Тернопільської областей;

- Центральньо-Західне міжрегіональне управління (м. Вінниця) (органи та УВП Вінницької та Чернівецької областей);

- Північно-Східне міжрегіональне управління (м. Харків) (органи та УВП Харківської, Луганської, Полтавської та Сумської областей);

- Південно-Східне управління (м. Донецьк) (органи та УВП Дніпропетровської, Донецької та Запорізької областей);
- Південне міжрегіональне управління (м. Одеса) (органи та УВП Одеської, Кіровоградської, Миколаївської та Херсонської областей) [251];
- г) адміністрація органів та УВП (ст. 11 КВК).

Поряд з цим, варто мати на увазі, що ні КВК (ст. 5), ні Закон України «Про прокуратуру» (ст. 3) не закріпили у своєму змісті принцип взаємодії, що виступає однією з кореляційних детермінант, які сприяють вчиненню кримінальних правопорушень у сфері виконання покарань, а також знижують рівень слідчої профілактики у кримінальних провадженнях.

Більш того, навіть завдання, зокрема, щодо здійснення відповідними категоріями прокурорів повноважень, спрямованих на координацію діяльності правоохоронних органів у сфері протидії злочинності, на сьогодні, також не кореспондуються з положеннями як ст. 2, так і ст. 3 Закону України «Про прокуратуру», які визначають функції та загальні засади (принципи) діяльності прокуратури.

Враховуючи зазначену правову прогалину та вимоги ст. 36 КПК, що пов'язані із забезпеченням процесуального керівництва прокурора у досудовому розслідуванні, логічно було б ч. 1 ст. 2 Закону України «Про прокуратуру» доповнити такою функцією (пунктом 5), як:

«Здійснення взаємодії та координаційної діяльності правоохоронних органів у сфері запобігання та протидії злочинності».

4. З прокурорами, які здійснюють нагляд за додержанням законів під час виконання кримінальних покарань (ст. 22 КВК, ст. 26 Закону України «Про прокуратуру»).

У цьому контексті звертає на себе увагу той факт, що ні в КПК, ні в КВК, ні в зазначеному вище законі (ст. 26) не ведеться мова про те, що матеріали прокурорського нагляду у сфері виконання покарань і пробації є одним із джерел кримінально-процесуального права, у випадках здійснення кримінальних правопорушень за фактами вчинення злочинів у цій галузі суспільної діяльності.

Для усунення вказаної правової прогалини та підвищення рівня слідчої профілактики у ході кримінальних проваджень, варто ст. 22 КВК України доповнити частиною третьою такого змісту:

«Відповідно до вимог чинного кримінально-процесуального законодавства України, матеріали прокурорського нагляду за додержанням законів в органах і установах виконання покарань можуть бути витребувані прокурором, який здійснює процесуальне керівництво досудовим розслідуванням за фактами вчинення кримінальних правопорушень у сфері виконання покарань, для визначення підстав кримінальної відповідальності щодо винних осіб, врахуванні їх при забезпеченні реалізації заходів забезпечення кримінального провадження та вирішення інших завдань кримінального провадження».

Такий законодавчий підхід, зокрема, не тільки дозволить у нормотворчій діяльності реалізувати принцип системності побудови правових норм [309, с. 214], але й гармонізувати у зв'язку з цим норми кримінального, кримінально-виконавчого та кримінально-процесуального права з питань, що стосуються запобіжної діяльності, у сфері виконання покарань у тому числі.

З іншого боку, видозміна прокурорського нагляду у сфері виконання покарань України дозволить по-іншому у кримінальному провадженні оцінювати отримані з цього приводу докази на предмет їх належності та допустимості (ст. ст. 84-90 КПК), а також слугуватиме однією з правових підстав включення у ст. 91 вказаного Кодексу такої обставини, що підлягає доказуванню, як «обставини, що стосуються причин і умов, які сприяли вчиненню кримінального правопорушення», мова про які (у виді доповнення до ст. 91 КПК) велась у попередніх підрозділах цієї дисертації.

5. З науковими та навчальними закладами, які займаються дослідженням проблем, що виникають у процесі виконання – відбування покарань України, у частині залучення до кримінального провадження в якості експертів та інших фахівців кримінально-виконавчого права в порядку, передбаченому кримінально-процесуальним законодавством (ст. ст. 69, 71, 72-1 КПК).

На жаль, на сьогодні у сфері виконання покарань України склалась парадоксальна ситуація, сутність якої полягає у тому, що на всіх рівнях (законодавчому, доктринальному, організаційно-управлінському, т. ін.) вживають різні за змістовним спрямуванням і об'ємом терміни, типу «пенітенціарна система» (політика, установи тощо) та «державна політика у сфері виконання покарань і пробації України», що також виступає однією з кореляційних детермінант злочинності, яка має місце у процесі виконання – відбування покарань, у силу того, що вказані терміни є не в повній мірі тотожними.

Зокрема, у ч. 1 ст. 11 КВК, ст. 1 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», Положенні про Міністерство юстиції України, ПВР УВП, та деяких інших правових джерел, мова ведеться про державну політику у сфері виконання покарань і пробації, установи виконання покарань та інші законодавчо визнані правові категорії кримінально-виконавчого законодавства, джерела якого зазначені в ст. 2 вказаного вище Кодексу.

Натомість, у підзаконних нормативно-правових актах України, особливо останнім часом, все частіше зустрічаються терміни «пенітенціарна система», «пенітенціарна політика», «пенітенціарна сфера» тощо (Концепція реформування (розвитку) пенітенціарної системи від 13.09.2017; Стратегія реформування пенітенціарної системи на період до 2026 року; проект Закону «Про пенітенціарну систему» [261]; наказ Генерального прокурора від 29.12.2021 № 400 «Про організацію діяльності прокурорів щодо протидії порушенням прав людини у правоохоронних та пенітенціарних сферах» [104], ін.), що свідчить про порушення принципу верховенства права, закріпленого у ст. 8 Конституції України, відповідно до якої закони мають вищу силу щодо інших нормативно-правових джерел, а також про підміну законодавчо визначених понять і категорій на не зовсім вірні правові аналоги, та про низький рівень правової культури суб'єктів правотворчості [1, с. 156], внаслідок чого «бажане» видається за дійсне.

Та, пори все, як видається, проблема лежить у більшій ширшій площині, позаяк для прокурора і слідчого у такій ситуації досить складно до кримінального провадження залучити відповідного спеціаліста (ст. 71 КПК), тим більше, що й у

самому Міністерстві юстиції України та серед інших фахівців сфери виконання покарань, а також у середовищі науковців, досі не має єдиного погляду з означеного питання [277, с. 12-16].

Крім цього, ліквідація Наукової ради при ДКВС України у 2014 році та не створення досі її аналогу у Міністерстві юстиції України привела до того, що рекомендації щодо вибору спеціалістів кримінально-виконавчого права для участі у кримінальному провадженні здійснюється на сьогодні келійно (не публічно) [101], що теж слід віднести до однієї з кореляційних детермінант злочинності у сфері виконання покарань.

Мабуть саме з урахуванням зазначених та інших обставин у КПК України знайшло своє відображення положення тільки про представника персоналу органу пробації (ст. 72-1), а не в цілому персоналу ДКВС України, у складі якого й функціонують перші (ст. 14 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України»).

Як видається, для вирішення вказаної проблеми, варто було б ст. 14 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» доповнити частиною дев'ятою такого змісту:

«Персонал Державної кримінально-виконавчої служби України у випадках, передбачених законом, за його згодою може залучатись до виконання інших повноважень (у якості спеціаліста, експерта, представника тощо) на підставі письмового рішення уповноваженого органу виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері виконання покарань і пробації України».

Такий законодавчий підхід дозволить не тільки підвищити рівень ефективності реалізації завдань кримінального провадження, але й виконання у повному обсязі визначених у ст. 1 КВК мети і завдань кримінально-виконавчого законодавства України, пов'язаних із запобіганням кримінальним правопорушенням у сфері виконання покарань.

б. З національним та міжнародним превентивним механізмом (ст. 23 КВК, ст. 19-1 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради з прав людини»).

Як встановлено в ході даного дослідження, цей вид взаємодії учасників сторони обвинувачення у кримінальному провадженні також має деякі проблемні аспекти, що пов'язані з правовими програмами у чинному законодавстві України.

У першу чергу, звертає у зв'язку з цим увагу на себе той факт, що результати моніторингів, які здійснюються представниками міжнародного превентивного механізму та громадськими неурядовими організаціями ООН (Комітет щодо запобігання катуванням; Європейський комітет з питань запобігання тортурам; Міжнародна тюремна реформа; т. ін.), спрямовуються Уряду України для реагування, а останній переадресовує їх центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання покарань і пробації, тобто – до ключових суб'єктів, діяльність яких виступає на сьогодні детермінаційною корелянтою причин і умов, які сприяють вчиненню різноманітних правопорушень у сфері виконання покарань України, а саме – до органів прокуратури та Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини вказані матеріали не направляються.

При такому підході, як показали результати даного наукового дослідження, щорічно незмінним залишається детермінаційний комплекс причин і умов, що породжують та обумовлюють різноманітні проблеми та негативно впливають на ефективність процесу виконання – відбування покарань в Україні.

У такій ситуації логічно було б ст. 19 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» [247] доповнити частиною 3 такого змісту:

«Для забезпечення діяльності та контролю з боку Кабінету Міністрів України Прем'єр Міністр України вправі залучати правоохоронні органи для перевірки фактів щодо порушення прав людини, мова про які ведеться у результатах моніторингу, який здійснюється відповідними національними та міжнародними неурядовими організаціями, включаючи й превентивний механізм».

Та, як видається, не дивлячись на відсутність у чинному законодавстві України зазначеного положення, прокурор, який здійснює процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, на сьогодні вправі (ст. 36 КПК)

витребувати у Міністерстві юстиції України (центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання покарань і пробації (ч. 1 ст. 11 КВК), відповідні матеріали з цього приводу, які мають кримінологічне і кримінально-процесуальне значення та відношення до слідчої профілактики, з метою блокування, усунення, нейтралізації тощо причин і умов, які сприяють порушенню прав людини у сфері виконання покарань, що прямо витікає зі змісту наказу Генерального прокурора від 29.12.2021 № 400 «Про організацію діяльності прокурорів з протидії порушенням прав людини у правоохоронній та пенітенціарних сферах» [255].

Додатковим аргументом з цього приводу виступають офіційні статистичні дані, що характеризують проблемні моменти функціонування системи органів і УВП в Україні на протязі 1991-2023 р. р. та які є незмінними та такими, що детермінують у сфері виконання покарань наявність низки питань, які негативно впливають на зміст процесу виконання – відбування покарань, а саме:

1) у звітах за 1991 рік центральний орган виконавчої влади, що реалізовував на той час політику у сфері виконання покарань України (Головне управління виконання покарань МВС України) акцентував увагу інших вищих органів державної влади та суспільство про такі хронічні проблеми функціонування кримінально-виконавчої системи, як:

а) високий рівень злочинності серед засуджених;
б) переповненість та недостатність у зв'язку з цим місць у СІЗО;
в) безробіття засуджених, які тримались у кримінально-виконавчих установах закритого типу (зокрема, працевлаштовано було тільки 79% від загальної кількості осіб, які відбували покарання у виді позбавлення волі);

г) неналежні умови виконання – відбування покарань (зношені інженерно-технічні засоби охорони і нагляду; старі будівлі, де проживали та працювали засуджені (від 100 до 300 років від часу їх побудови); незадовільне комунально-побутове та медичне забезпечення цих осіб; ін.) [66];

2) у 1999 році (першому звітному періоді самостійного функціонування ДДУ ПВП у системі центральних органів виконавчої влади) [217] ситуація була аналогічною [198];

3) у 2016 році (повному підпорядкуванню органів і УВП Міністерству юстиції України) [251] у звіті ДКВС України пріоритетне місце займали ті відомості, які були характерними у 1991 та 1999 р. р., що, зокрема, знайшло своє відображення у преамбулі Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи 2017 року [143];

4) у 2022 році у відомчих звітах [226] та преамбулі Стратегії реформування пенітенціарної системи на період до 2026 року [270] ситуація з означеної проблематики майже не змінилась, особливо в частині критично небезпечного зростання рівня злочинності серед персоналу ДКВС України (у рази) [266, с. 12-14] та серед засуджених, які тримались у КВУ закритого та відкритого типу (ст. 11 КВК) (більше, як на 30%) [266, с. 1-12].

Отже, діяльність щодо усунення, блокування, нейтралізації тощо детермінаційного комплексу причин і умов, що сприяють незадовільному стану правопорядку та вчиненню у зв'язку з цим кримінальних правопорушень у сфері виконання покарань України, які набули загрозливих тенденцій для процесу виконання – відбування покарань ще з часів її незалежності (1991 р.) та тривають дотепер, є очевидною та об'єктивно обумовленою реальною ситуацією, у яких функціонують органи та установи виконання покарань та потребують у зв'язку з цим активізації та видозміни зусиль суб'єктів кримінального процесу та спеціально-кримінологічного запобігання злочинам.

У цьому контексті, без сумніву, видозміна чинного кримінально-процесуального та кримінально-виконавчого законодавства з питань, пов'язаних з усуненням, блокуванням, нейтралізацією причин і умов, які сприяють вчиненню злочинів у сфері виконання покарань України, дала б можливість створити реальні правові гарантії для реалізації завдань щодо запобігання кримінальним правопорушенням і підвищила б рівень слідчої профілактики при розгляді кримінальних проваджень.

7. Взаємодія з іншими державними органами, підприємствами та організаціями, основи якої закладені у законодавчих актах, що регулюють їх діяльність, яка, на жаль, також має свої проблемні моменти.

Зокрема, звертає на себе увагу той факт, що серед принципів діяльності поліції (розділ II (ст. ст. 6-12) Закону України «Про Національну поліцію»), жодним словом не сказано про взаємодію з правоохоронними органами.

Такий законодавчий підхід, включаючи аналогічну правову прогалину у Законі України «Про прокуратуру», виступає на сьогодні кореляційною детермінантою у комплексі причин і умов, які сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, та приводить на практиці тільки на реагування (у виді протидії (п. 3 ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію» та ст. 25 «Про прокуратуру»)) на факти злочинних посягань, а не на їх запобігання, а також не передбачає здійснення відповідних кримінологічних заходів, спрямованих на усунення зазначеного комплексу причин і умов злочинності у сфері виконання покарань.

Тому, знову ж таки, якщо застосувати системний підхід до побудови правових норм, а також враховуючи завдання кримінального провадження та положення КПК, відповідно до яких досудовим розслідуванням кримінальних правопорушень займаються слідчі Національної поліції України (ст. ст. 2, 214), логічно було б розділ II Закону України «Про Національну поліцію» доповнити статтею 11-1 «Взаємодія з правоохоронними органами та іншими органами державної влади та місцевого самоврядування, установами, організаціями та підприємствами різни форм власності» та викласти зазначену статтю у такій редакції:

«Для реалізації визначених у законі завдань, принципів та повноважень Національна поліція взаємодіє з іншими правоохоронними органами, органами державної влади та місцевого самоврядування, установами, організаціями та підприємствами різних форм власності у межах та на підставах, що встановлюються у законодавчих та інших нормативно-правових актах.

Відповідно до закону, діяльність поліції може також координуватись органами прокуратури та іншими правоохоронними органами і, навпаки».

Додатковим аргументом з цього приводу виступають положення ст. 105 КВК України, відповідно до яких для припинення групових протиправних дій в УВП залучаються відповідні підрозділи Національної поліції, а координаційною діяльністю у такій ситуації займаються керівники територіальних управлінь виконання покарань в областях, у яких дислокуються кримінально-виконавчі установи.

Без сумніву, що у такому разі слід вилучити з розділу I та розмістити у розділ II Закону України «Про Національну поліцію» ст. 12, яка регулює питання взаємодії поліції з органами державної влади та органами місцевого самоврядування, позаяк такий законодавчий підхід суперечить юридичній техніці [309, с. 216-220] і не має відношення до принципів діяльності поліції.

Як показали результати даного дослідження, у діяльності, що стосується взаємодії учасників сторони обвинувачення у кримінальному провадженні у сфері виконання покарань, мають місце й інші види спільних таких правових відносин, які, як видається, поряд з розглянутими у цій дисертації, мають стати предметом окремої наукової розробки у контексті вирішення завдань кримінологічного запобігання злочинам при здійсненні кримінального процесу у даній галузі суспільних відносин.

Отже, якщо у цілому узагальнити існуючі на всіх рівнях (доктринальному, законодавчому, організаційно-управлінському, т. ін.) підходи, то під «взаємодія суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності у контексті запобігання вчиненню правопорушень у сфері виконання покарань» слід розуміти наступне – це така співпраця учасників сторони обвинувачення у кримінальному провадженні з іншими державними органами, включаючи правоохоронні, та органами місцевого самоврядування, а також установами, організаціями та підприємствами різних форм власності, яка ґрунтується на законодавчих та інших нормативно-правових засадах і спрямована на досягнення узгодженої мети та завдань у сфері запобігання злочинності, яка не суперечать чинному законодавству і не порушує конституційних і процесуальних прав і свобод людини і громадянина.

Таким чином, до системоутворюючих ознак, що складають зміст сформульованого вище поняття, слід віднести наступні із них:

1. Взаємодія у сфері виконання покарань передбачає співпрацю (спільну з якимось суб'єктом діяльності та виконання у зв'язку з цим спільних дій) [36, с. 615] не менше двох суб'єктів, діяльність яких є юридично значущою та правомірною [309, с. 242-245].

У даному дослідженні суб'єктами взаємодії є учасники сторони обвинувачення у кримінальному провадженні (ст. ст. 36-41 КПК України) та інші суб'єкти нормотворчої і правозастосовчої діяльності, які в установленому порядку залучаються до процесу досудового розслідування за фактами вчинення злочинів у сфері виконання покарань.

2. Взаємодія у сфері виконання покарань, у тому числі з учасниками кримінального провадження, в обов'язковому порядку передбачає визначення даного виду спільної діяльності у виді законодавчих засад (принципів), а також передбачає у зв'язку з цим регулювання цього процесу на підзаконному рівні (у формі спільних наказів, Інструкцій, Положень тощо).

3. Взаємодія у сфері виконання покарань має на меті більш раціонально, ефективно та предметно використати існуючі потенційні можливості суб'єктів співпраці, що обумовлює у зв'язку з цим узгодженість (єдність між ними) [36, с. 656], які спрямовуються на реалізацію погоджених між суб'єктами завдань, які витікають з їх правових повноважень (зокрема, слідчого, прокурора та оперативного підрозділу УВП).

4. Взаємодія у сфері виконання покарань не може суперечити чинному законодавству України та має витікати з правових повноважень її суб'єктів, бо це може бути кваліфіковано як зловживання владою або її перевищення, вчинене у співучасті (ст. ст. 365, 365 КК) [269, с. 254-258].

5. Взаємодія у сфері виконання покарань не повинна привести до порушення прав, законних інтересів і свобод людини і громадянина, які визначені в розділі II Конституції України та в нормах міжнародного права (зокрема, в Конвенції про захист прав і основоположних свобод людини), а також в інших

законодавчих актах (ст. 7 КПК; ст. 41 КК, ст. 5 КВК, ін.), тобто має нести законних характер і спрямованість.

Як видається, теоретичне значення виведеного у цій роботі поняття полягає у тому, що таким чином збагачена теорія управління кримінально-процесуальною та кримінальною діяльністю у сфері виконання покарань України, яка може стати предметом окремого дисертаційного дослідження.

У свою чергу, практична значущість сформульованого поняття виражається тим, що для правозастосовців з означеної проблематики розроблені науково обґрунтовані системні напрями діяльності учасників сторони обвинувачення у кримінальному провадженні, а також суб'єктів спеціально-кримінологічного запобігання злочинам, які можуть слугувати своєрідним прикладним орієнтиром для удосконалення процесу взаємодії у кримінальному процесі, який здійснюється у сфері виконання покарань, на законодавчому та іншому нормативно-правовому і організаційно-управлінському рівнях.

Щодо координації, то враховуючи, що її основу складає взаємодія, та те, що це питання має бути об'єктом і предметом окремого наукового пошуку на рівні дисертації, то з цього приводу слід лише констатувати, що, хоча вона й передбачає на рівні законодавства головного суб'єкта координаційної діяльності (згідно ст. 25 Закону України «Про прокуратуру» – це прокурори) у сфері запобігання та протидії злочинності, проте також потребує правового удосконалення, враховуючи ті прогалини, які існують у зв'язку з цим з питань взаємодії у сфері виконання покарань.

Отже, виходячи з отриманих у цій роботі результатів дослідження, варто констатувати, що підвищення рівня координації та взаємодії суб'єктів кримінально-процесуальної та кримінологічної діяльності є необхідною умовою та правовою гарантією, спрямованою на реалізацію у ході розгляду кримінального провадження не тільки його завдань, що визначені у законі, але й на співпрацю з іншими залученими до нього учасниками даного провадження з питань, які пов'язані із запобіганням кримінальним правопорушенням у сфері виконання покарань України.

Висновки до розділу 3

1. З'ясовано сутність і зміст сучасної державної політики України з питань, що стосуються кримінально-процесуальних засад запобігання злочинам, включаючи й у сфері виконання покарань, та констатовано у зв'язку з цим, що проведений аналіз законодавчих та інших нормативно-правових актів, практики їх застосування, а також наукових джерел свідчить про те, що цей вид внутрішньої політики нашої держави носить безсистемний та формальний характер, позаяк не включає у своєму змісті створення реальних правових гарантій, спрямованих на підвищення рівня слідчої профілактики та в цілому діяльності щодо запобігання кримінальним правопорушенням, виступаючи у даному випадку однією з детермінант корелюючого характеру, які сприяють формуванню та реалізації, зокрема, у сфері виконання покарань, протиправної мотивації у виді суспільно небезпечних діянь і наслідків.

Виходячи з цього, доведено, що без видозміни чинного законодавства України з означених питань, як форми реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії злочинності, вкрай важко на сьогодні ліквідувати, усунути, блокувати тощо детермінаційний комплекс причин і умов, які сприяють вчиненню кримінальних правопорушень у сфері виконання покарань.

2. З'ясовано зміст позитивного зарубіжного досвіду, що пов'язаний з кримінально-процесуальними засадами запобігання злочинам у сфері виконання покарань, та на підставі вивчення правозастосовчої практики, яка склалась у зв'язку з цим у низці держав світу (Австрії, Англії, Іспанії, Італії, Латвії, Литви, Польської Республіки, США, Франції, ФРН, ін.), зроблено висновок про те, що хоча ні в нормах відповідних міжнародних нормативно-правових актів, ні в законодавстві цивілізованих держав світу, ні в правових джерелах ЄС чітко не визначені положення, пов'язані з обов'язком виявляти причини і умови, які сприяли вчиненню кримінального правопорушення, але їх зміст та встановлені процедури збирання, оцінки та використання доказів у кримінальному процесі, а також визначені у законі порядок і процесуальні обов'язки для суб'єктів і

учасників кримінального провадження мають безпосереднє відношення до кримінологічної діяльності, включаючи у сфері виконання покарань, у виді передбачених на нормативно-правовому рівні таких категорій, як: «встановлення істини»; «забезпечення безпеки»; «принципи кримінального судочинства», т. ін.

3. Визначено сутність і зміст координаційної діяльності та взаємодії, а також сформульоване авторське поняття «взаємодія суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності у контексті запобігання вчиненню правопорушень у сфері виконання покарань» під яким запропоновано розуміти наступне – це така співпраця учасників сторони обвинувачення у кримінальному провадженні з іншими державними органами, включаючи правоохоронні, та органами місцевого самоврядування, а також установами, організаціями та підприємствами різних форм власності, яка ґрунтується на законодавчих та інших нормативно-правових засадах та спрямована на досягнення узгодженої мети та завдань у даній сфері запобігання злочинності, яка не суперечить чинному законодавству і не порушує конституційних і процесуальних прав і свобод людини та громадянина.

Доведено також теоретичне значення виведеного у цій роботі поняття, яке полягає у тому, що таким чином збагачена теорія управління кримінально-процесуальною та кримінологічною діяльністю у сфері виконання покарань України, яка може стати предметом окремого дисертаційного дослідження.

У свою чергу, практична значущість сформульованого поняття виражається тим, що для правозастосовців з означеної проблематики розроблені науково обґрунтовані системні напрями діяльності учасників сторони обвинувачення та суб'єктів спеціально-кримінологічного запобігання злочинам у кримінальному провадженні, які можуть слугувати своєрідним прикладним орієнтиром для удосконалення процесу взаємодії у кримінальному процесі, який здійснюється за фактами вчинення кримінальних правопорушень у сфері виконання покарань України, та передбачений на законодавчому та іншому нормативно-правовому і організаційно-управлінському рівнях.

Щодо координації, то враховуючи, що її основу складає взаємодія, та те, що це питання має бути об'єктом і предметом окремого наукового пошуку на рівні

дисертації, то з цього приводу лише констатовано, що, хоча вона й передбачає на рівні законодавства головного суб'єкта координаційної діяльності (згідно ст. 25 Закону України «Про прокуратуру» – це прокурори) у сфері запобігання та протидії злочинності, проте також потребує правового удосконалення, враховуючи ті прогалини, які існують у зв'язку з цим з питань взаємодії у сфері виконання покарань.

ВИСНОВКИ

У даній дисертації наведено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення наукового завдання, яке полягає у здійсненні комплексного вивчення кримінально-процесуальних засад запобігання правопорушенням у сфері виконання покарань України, спрямованих на удосконалення правового механізму з означених питань. Зокрема:

1. Встановлено стан наукових досліджень, пов'язаних зі змістом кримінально-процесуальних засад запобігання правопорушенням у сфері виконання покарань України, а саме: отримані у ході даного дослідження результати аналізу наукової літератури, законодавчих та інших нормативно-правових актів, а також практики їх реалізації, включаючи у судах України та ЄСПЛ, дозволили констатувати, що не дивлячись на відсутність у чинному кримінально-процесуальному законодавстві чітких правових норм, які були б пов'язані з необхідністю встановлення причин і умов, що сприяли вчиненню кримінальних правопорушень, детермінація усіх без винятку суспільних явищ і процесів у виді їх спричинення, обґрунтування і кореляції, зобов'язує й на рівні розгляду кримінального провадження встановлювати ті детермінанти, що породили і розвинули злочинну мотивацію винної особи, та, в кінцевому підсумку, привели її до вчинення кримінального правопорушення.

Виходячи з цього, зроблено й інші висновки по суті досліджуваної проблематики, а саме: без законодавчо закріплених обов'язків для сторони обвинувачення у кримінальному провадженні (дізнавачів, слідчих і прокурорів) та суддів щодо виявлення та процесуального реагування на встановлені при цьому причини і умови, які сприяли виникненню та реалізації злочинного замислу винної особи, практично неможливо підвищити рівень ефективності запобіжної діяльності у сфері виконання покарань та знизити питому вагу рецидиву у загальній структурі злочинності в Україні.

2. З'ясовано сутність та зміст кримінально-процесуальних засад запобігання кримінальним правопорушенням у сфері виконання покарань України та розроблені у зв'язку з цим науково обґрунтовані авторські пропозиції, спрямовані

на удосконалення правового механізму з означених питань, а саме – запропоновано: зазначену правову прогалину, що, зокрема, стосується кримінально-процесуальних засад запобігання кримінальним правопорушенням у процесі виконання – відбування покарань, вирішити двома шляхами, а саме:

а) закріпити Порядок координації діяльності правоохоронних органів у сфері протидії злочинності, який на сьогодні визначений у відповідному наказі Генерального прокурора, спеціальною постановою Кабінету Міністрів України, рішення якого відносяться до переліку джерел та охоплюються поняттям «законодавство України»;

б) доповнити ст. 36 КПК України частиною сьомою такого змісту:

«Здійснюючи процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, прокурор зобов'язаний та має право дати письмові доручення для інших учасників сторони обвинувачення у кримінальному провадженні щодо виявлення причин і умов, які сприяли вчиненню кримінального правопорушення, та реагувати на виявлені у зв'язку з цим порушення закону відповідними заходами процесуального характеру»;

в) у ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію» завдання у виді «протидії злочинності» замінити на словосполучення «запобігання кримінальним правопорушенням»;

г) частину 1 ст. 6 КВК у кінці речення доповнити словосполученням «яка унеможливорює вчинення засудженим у подальшому будь-якого кримінального правопорушення» та викласти поняття «виправлення засудженого», яке закріплено у даній нормі права, у новій редакції.

3. Визначена методологія дослідження, що стосується змісту предмета даної роботи, та сформульовано авторське поняття «методологія дослідження питань, що стосуються кримінально-процесуальних засад запобігання правопорушенням у сфері виконання покарань»

Доведено теоретичне значення сформульованого у цій роботі авторського поняття, яке полягає у тому, що воно дає можливість на науковому рівні повному оцінити потенційні правові можливості кримінально-процесуальної

діяльності у запобіганні кримінальним правопорушенням на зазначеній основі реалізувати науково обґрунтовані видозміни чинного законодавства України з означеної проблематики дослідження, що, в кінцевому підсумку, дасть можливість підвищити ефективність даного виду соціальної профілактики у сфері виконання покарань.

Констатовано також, що практичне значення виведеного поняття виражається у тому, що на його підставі у правозастосовній діяльності України можна розширити межі кримінологічного запобігання та з урахуванням існуючих відомчих підходів щодо вирішення питань, спрямованих на виявлення, усунення, нейтралізацію тощо причин і умов, які сприяли вчиненню кримінальних правопорушень у сфері виконання покарань, створити відповідне правове підґрунтя для суб'єктів законодавчої ініціативи, що ініціюють повернення у кримінально-процесуальне законодавство обов'язку для учасників сторони обвинувачення (дізнавачів, слідчих і прокурорів) щодо встановлення та реагування на встановлені детермінанти злочинності відповідними процесуальними рішеннями по суті.

4. Встановлено сучасний стан, рівень та інші кримінологічно значущі показники і особливості пенітенціарної злочинності та злочинності персоналу колоній та на цій підставі сформульовано авторське поняття «кримінологічна характеристика кримінальних правопорушень, які вчиняються у сфері виконання покарань», під яким запропоновано розуміти такі кримінологічно значущі показники даного суспільно небезпечного та караного діяння, які отримані внаслідок аналізу різноманітних джерел, що стосуються даної проблематики, та дають можливість оцінити її суб'єктами слідчої профілактики, з огляду необхідності вирішення завдань кримінального провадження та забезпечення процесу виконання – відбування покарань, а також досягнення єдиної при цьому мети – запобігти вчиненню у даній галузі державної діяльності кримінальних правопорушень як з боку засуджених, так й інших осіб, шляхом усунення, блокування, нейтралізації тощо детермінаційного комплексу причин і умов, які формують злочинний потенціал у зазначеній сфері суспільних відносин.

Доведено також теоретичне значення введеного у цій дисертації поняття, яке полягає у тому, що таким чином створено ще один методологічний елемент для удосконалення доктринальних засад кримінально-процесуальної діяльності у частині реалізації відповідних заходів слідчої профілактики у сфері виконання покарань, а також доведена необхідність доповнення чинного КПК України нормами щодо обов'язку для учасників сторони обвинувачення у кримінальному провадженні виявляти причини і умови, які сприяли вчиненню кримінального правопорушення.

Натомість, практичне значення запропонованого у цій роботі поняття виражається тим, що у даній дефініції визначені прикладні напрями здійснення у ході кримінального провадження заходів кримінологічного запобігання у формі слідчої профілактики та введений прикладний алгоритм дій суб'єктів її реалізації у сфері виконання покарань України, пов'язаний з усуненням, ліквідацією, блокуванням тощо детермінаційного комплексу причин і умов, які сприяють вчиненню кримінальних правопорушень у сфері виконання покарань.

5. Встановлено соціально-правову природу детермінант, що спричинюють та обумовлюють вчинення кримінальних правопорушень у сфері виконання покарань, які пов'язані з кримінально-процесуальною діяльністю, та розроблені науково обґрунтовані заходи щодо їх усунення, нейтралізації, блокування тощо, а саме – запропоновано доповнити:

5.1. Ст. 22 КВК України частиною 3 такого змісту:

«У випадках вчинення кримінальних правопорушень у процесі виконання – відбування покарань, за письмовим запитом прокурора, який здійснює процесуальне керівництво у досудовому розслідуванні, матеріали прокурорського нагляду спрямовуються йому для аналізу та встановлення причинного зв'язку виявлених правопорушень з кримінальним провадженням».

5.2. Розділ VI КПК України главою «Особливі порядки кримінального провадження у сфері виконання покарань», враховуючи ту змістовну та сутнісну специфіку кримінально-виконавчих правовідносин, мова про які велась у даній дисертації та що доведено на науковому рівні

5.3. Частину 1 ст. 104 КВК України словосполученням «з урахуванням та залученням до цього можливостей інших учасників кримінально-виконавчої діяльності» та викладення даної правової норми у новій редакції, а саме:

«Метою оперативно-розшукової діяльності в колоніях є запобігання і виявлення кримінальних правопорушень, вчинених у колоніях, а також порушень встановленого порядку виконання – відбування покарань, з урахуванням та залученням до цього можливостей інших учасників кримінально-виконавчої діяльності».

6. Визначено зміст та системоутворюючі ознаки поняття «кримінологічна характеристика особи, що вчиняє кримінальні правопорушення у сфері виконання покарань, яка має юридичне значення у кримінальному провадженні» та розроблені у зв'язку з цим науково обґрунтовані заходи щодо більш ефективного її використання у слідчій профілактиці, а саме – запропоновано:

6.1. Для підвищення ефективності слідчої профілактики у зазначеній галузі суспільної діяльності, ст. 95 КВК України доповнити приміткою такого змісту:

«Для забезпечення об'єктивності, повноти та всебічності змісту індивідуальної програми соціально-виховної роботи із засудженими, керівник органу та установи виконання покарань вправі витребувати відомості про вказану особу від інших правоохоронних органів, у межах вимог законодавчих актів, що стосуються порядку доступу до публічної інформації та захисту персональних даних».

6.2. Статтю 1 КВК України доповнити частиною 3 такого змісту:

«Для забезпечення мети і завдань кримінально-виконавчого законодавства України у визначених на нормативно-правовому рівні випадках залучаються сили і засоби інших правоохоронних органів та суб'єктів запобіжної діяльності».

6.3. Статтю 104 КВК України доповнити частиною 3 такого змісту:

«За всіма випадками вчинення кримінальних правопорушень у сфері виконання покарань України відповідними суб'єктами слідчої профілактики встановлюються їх причинно-наслідковий зв'язок з ефективністю оперативно-

розшукової та кримінально-виконавчої діяльності оперативних підрозділів органів і установ виконання покарань».

6.4. Статтю 16 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» частиною 4 такого змісту:

«За всіма фактами вчинення правопорушень, мова про які ведеться у частинах 1-3 цієї статті, проводиться службове розслідування, матеріали якого спрямовуються прокурору для визначення їх причинно-наслідкового зв'язку з діяльністю відповідних посадових осіб кадрових підрозділів Державної кримінально-виконавчої служби України».

6.5. Статтю 17 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» доповнити частиною 2 такого змісту:

«Для запобігання професійної деформації персоналу органів і установ виконання покарань не рідше одного разу на п'ять років зазначені особи проходять відповідні реабілітаційні та відновлювальні заходи у визначених центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання покарань і пробації України, центрах та установах охорони здоров'я».

6.6. Статтю 16 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» доповнити частиною 5 такого змісту:

«Керівники органів і установ виконання покарань несуть персональну відповідальність за організацію та ефективність реалізації заходів, спрямованих на вирішення визначених у законі завдань кримінально-виконавчого законодавства, а також за рівень запобігання кримінальним правопорушенням як з боку засуджених, так і персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України».

6.7. Доповнити статтею 133-1 «Профілактичні обліки в колоніях» такого змісту:

«Для забезпечення мети і реалізації завдань кримінально-виконавчого законодавства України, а також запобігання злісним порушенням встановленого порядку відбування покарання, у колоніях ведуться профілактичні обліки щодо осіб, з боку яких вірогідним є вчинення протиправних діянь».

Порядок ведення зазначених об'єктів визначається центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання покарань і пробації України».

7. Визначено змістовні елементи та пріоритетні напрями сучасної державної політики України з питань, що стосуються кримінально-процесуальних засад запобігання кримінальним правопорушенням, включаючи й сферу виконання покарань, та запропоновані у зв'язку з цим заходи, спрямовані на підвищення рівня її ефективності, а саме - запропоновано:

7.1. Статтю 2 КПК України доповнити частиною 2 такого змісту:

«У ході кримінального провадження здійснюються передбачені законом заходи безпеки щодо учасників кримінального процесу та інша запобіжна діяльність, спрямована на недопущення вчинення кримінальних правопорушень».

7.2. Частину 1 ст. 8 КПК України у кінці речення доповнити словосполученням «включаючи запобіжну, спрямовану на недопущення вчинення щодо будь-якої особи протиправних посягань» та викласти її у новій редакції;

7.3. Статтю 5 КВК України доповнити принципом верховенства права, що логічно витікає із змісту процесу виконання – відбування покарань та основних засобів виправлення і ресоціалізації засуджених, метою яких у тому числі є запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень з боку останніх.

7.4. Частину 1 ст. 3 Закону України «Про прокуратуру» доповнити такою засадою діяльності цих державних органів, як «взаємодія та координація діяльності правоохоронних органів у сфері запобігання та протидії злочинності» та викласти зазначену норму в новій редакції.

У такому ж сенсі варто внести зміни і в ч. 2 ст. 36 КПК України, доповнивши її пунктом 20-1 наступного змісту: «взаємодіяти у визначеному в законі порядку та координувати діяльність інших правоохоронних органів, залучених до участі у кримінальному провадженні».

7.5. Частину 2 ст. 95 КВК України доповнити реченням такого змісту:

«При цьому основу даної програми складають відомості про причини і умови, які сприяли вчиненню кримінального правопорушення, за яке особу

засуджено, що встановлені у ході досудового розслідування та відображені в обвинувальному рішенні суду».

7.6. Частина 1 ст. 91 КПК України доповнити пунктом 8 такого змісту:

«У кримінальному провадженні підлягають доказуванню причини і умови, які сприяли вчиненню кримінального правопорушення».

7.7. Чинний КПК України доповнити ст. 291-1 «Обов'язок сторони обвинувачення у кримінальному провадженні реагувати відповідними процесуальними рішеннями на виявлені причини і умови, які сприяли вчиненню кримінального правопорушення» такого змісту:

«Прокурор, який здійснює процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, а також слідчий, що проводить кримінальне провадження, зобов'язані виявляти причини і умови, які сприяли вчиненню кримінального правопорушення, та вживати відповідні заходи в межах закону щодо їх нейтралізації, блокування та усунення.

Процесуальні рішення з цього приводу приймаються відповідно до положень ст. 110 даного Кодексу та спрямовуються до відповідних адресатів для виконання.

Рішення прокуратури чи слідчого з означеного питання є обов'язковим для виконання всіма фізичними та юридичними особами, організаціями, установами та підприємствами усіх форм власності, на адресу яких вони були направлені. Керівники останніх у десятиденний термін зобов'язані розглянути рішення прокурора чи слідчого, вжити відповідні заходи щодо нейтралізації, усунення та блокування причин і умов, які сприяли вчиненню кримінального правопорушення, та дати письмову відповідь про прийняті у зв'язку з цим заходи».

8. З'ясовано сутність і зміст норм міжнародного права, включаючи й законодавчі акти ЄС, а також позитивного зарубіжного досвіду, який стосується кримінально-виконавчих засад запобігання злочинам у сфері виконання покарань, на підставі чого виведені чотири групи міжнародно-правових актів, пов'язаних з даною тематикою дослідження, а саме:

8.1. Загальновизнані міжнародно-правові акти з прав людини і громадянина, основним лейтмотивом і спрямованістю яких є затвердження цих об'єктів правової охорони головною соціальною цінністю та встановлення обов'язку для держав-учасниць вживати ефективні та невичерпні заходи, спрямовані на захист прав і основоположних свобод усіх без винятку суб'єктів суспільних відносин, у тому числі з використанням кримінологічних, кримінально-правових і кримінально-процесуальних засобів запобігання і протидії злочинним посяганням на ці об'єкти права (Загальна декларація прав людини; Факультативний протокол до Міжнародного пакту про громадянські та політичні права; Конвенція про захист прав і основоположних свобод людини; ін.).

8.2. Міжнародно-правові джерела кримінально-правового та кримінологічного характеру, включаючи Конгреси ООН з питань запобігання злочинності, у яких закріплені положення, що стосуються також слідчої профілактики у сфері виконання покарань (Декларація ООН про злочинність та громадську безпеку від 12.12.1996; Директива Ради ЄС «Про запобігання використанню фінансової системи для відмивання грошей від 19.06.1991; Єдина конвенція про наркотичні засоби від 30.03.1961; ін.).

8.3. Міжнародно-правові акти, що безпосередньо пов'язані зі сферою виконання покарань та включають у себе елементи запобіжної діяльності (Міжнародні стандартні правила поведження із засудженими; Європейські пенітенціарні правила; Конвенція ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведження і покарання ; ін.).

8.4. Міжнародно-правові акти, що стосуються питань кримінального процесу і судочинства та вирішення проблем, пов'язаних зі здійсненнями слідчої профілактики (Декларація основних принципів правосуддя для жертв злочинів та зловживання владою від 29.11.1985; Європейська конвенція про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, від 08.11.1990; Європейська конвенція про незастосування строків давності до злочинів проти людства і воєнних злочинів від 25.02.1974; ін.).

Виходячи з отриманих результатів даного наукового пошуку, сформульовано також висновок про те, що у ході гармонізації національного законодавства зарубіжних держав та ЄС у сфері запобігання та протидії злочинності, у тому числі шляхом застосування існуючих правових ресурсів кримінального процесу, Україна має враховувати позитивну практику їх реалізації, уникаючи при цьому помилок з означеної проблематики, а також чітко дотримуючись положень ст. 9 Конституції України та інших законодавчих джерел, які регулюють питання укладення нашою державою міжнародно-правових договорів (угод, зобов'язань, т. ін.), включаючи й сферу виконання покарань.

9. Констатовано, що підвищення рівня координації та взаємодії суб'єктів кримінально-процесуальної та запобіжної діяльності, є необхідною умовою та гарантією, спрямованою на реалізацію у ході розгляду кримінального провадження не тільки його завдань, що визначені у законі (ст. 2 КПК), але й на співпрацю з іншими залученими до нього учасниками даного провадження, зокрема з питань, які пов'язані із запобіганням кримінальним правопорушенням у сфері виконання покарань України.

Виходячи з цього, запропоновано:

9.1. Частину 2 ст. 41 КПК України доповнити у кінці речення словосполученням «за виключенням здійснення передбачених законом заходів оперативно-розшукової діяльності, результати якої можуть бути використані у кримінальному провадженні суб'єктами, зазначеними у частині першій цієї статті Кодексу» та викласти вказану норму в новій редакції.

9.2. Статтю 104 КВК України доповнити частиною 4 такого змісту:

«У випадках, визначених у кримінально-процесуальному законодавстві України, оперативні підрозділи органів і установ виконання покарань зобов'язані виконувати завдання уповноважених органів досудового розслідування. Зібрана при цьому інформація може бути використана слідчим або прокурором для забезпечення процесу доказування в кримінальному провадженні».

9.3. Статтю 23 КВК України доповнити абзацом другим наступного змісту:

«У ході відомчого контролю, що здійснюється відповідними суб'єктами, вживаються передбачені законом заходи щодо усунення, нейтралізації та блокування причин і умов, які сприяють вчиненню порушень у сфері виконання покарань і пробації України.

Матеріали відомчих перевірок в обов'язковому порядку спрямовуються прокурору, який здійснює нагляд за додержанням законів під час виконання покарань відповідно до положень ст. 22 даного Кодексу та Закону України «Про прокуратуру», для визначення підстав юридичної відповідальності щодо осіб, які вчинили правопорушення».

9.4. Статтю 14 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України» доповнити абзацом шостим такого змісту:

«Уповноважений зобов'язаний направляти матеріали перевірок, що стосуються фактів порушення прав людини і громадянина, прокурору, який здійснює нагляд за додержанням законів в органах і установах виконання покарань при виконанні судових рішень у кримінальних провадженнях, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян».

9.5. Доповнити ст. 24 КВК України приміткою такого змісту:

«Результати перевірок, здійснених вказаними у цій статті Кодексу особами, що стосуються порушень прав людини і громадянина, в обов'язковому порядку направляються прокурору, який здійснює нагляд за додержанням законів під час виконання кримінальних покарань, та можуть бути використані для реалізації заходів слідчої профілактики у кримінальних провадженнях».

9.6. Частина 1 ст. 2 Закону України «Про прокуратуру» доповнити такою функцією (пунктом 5), як:

«Здійснення взаємодії та координаційної діяльності правоохоронних органів у сфері запобігання і протидії злочинності».

9.7. Статтю 22 КВК України доповнити частиною третьою такого змісту:

«Відповідно до вимог чинного кримінально-процесуального законодавства України, матеріали прокурорського нагляду за додержанням законів в органах і

установах виконання покарань можуть бути витребувані прокурором, який здійснює процесуальне керівництво досудовим розслідуванням за фактами вчинення кримінальних правопорушень у сфері виконання покарань, для визначення підстав кримінальної відповідальності щодо винних осіб, врахуванні їх при забезпеченні реалізації заходів забезпечення кримінального провадження та вирішення інших завдань кримінального провадження».

9.8. Статтю 14 Закон України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» доповнити частиною дев'ятою такого змісту:

«Персонал Державної кримінально-виконавчої служби України у випадках, передбачених законом, за його згодою може залучатись до виконання інших повноважень (у якості спеціаліста, експерта, представника тощо) на підставі письмового рішення уповноваженого органу виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері виконання покарань і пробації України».

9.9. Статтю 19 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» доповнити частиною 3 такого змісту:

«Для забезпечення діяльності та контролю з боку Кабінету Міністрів України Прем'єр-Міністр України вправі залучати правоохоронні органи для перевірки фактів порушення прав людини, мова про які ведеться у результатах моніторингу, що здійснюється відповідними національними та міжнародними неурядовими організаціями, включаючи й превентивний механізм».

9.10. Розділ II Закону України «Про Національну поліцію» доповнити статтею 11-1 «Взаємодія з правоохоронними органами та іншими органами державної влади та місцевого самоврядування, установами, організаціями та підприємствами різних форм власності» та викласти зазначену статтю у такій редакції:

«Для реалізації визначених у законі завдань, принципів та повноважень Національна поліція взаємодіє з іншими правоохоронними органами, органами державної влади та місцевого самоврядування, установами, організаціями та підприємствами різних форм власності у межах та на підставах, що встановлюються у законодавчих та інших нормативно-правових актах.

Відповідно до закону, діяльність поліції може координуватись органами прокуратури та іншими правоохоронними органами і, навпаки».

9.11. Вилучити з розділу I та розмістити у розділ II Закону України «Про Національну поліцію» ст. 12, яка регулює питання взаємодії поліції з органами державної влади та органами місцевого самоврядування, позаяк воно суперечить юридичній техніці і не має відношення до принципів діяльності поліції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. 95% скарг до ЄСПЛ від українців стосуються невиконання судових рішень-заходів. *URL: <https://www.radiosvoboda.org>*.
2. Borovyk A. V., Kolb A. H. Pre-Pre-trial investigation of crime committed places of imprisonment : monograph. Rida: Jzdevnieciba«Baltiga Publishing», 2020. 304 p.
3. Oksana I. Kvosha, Yulia A. Dzhepa, Vitaliy B. Boyko, Mykola M. Yasynok, and Alyona M. Klochko, Group Claim :The Reality and Possibilities of Adaptation to the Procedurallegilation on the Example Ukraine. *International journal of Advanced Research in Engineering and Technology*. 2020/ № 11(6). P400-410.
4. Автоматизовані інформаційні системи і особливості їх використання в органах внутрішніх справ. *URL: <https://er.nau.edu.ua>*>NAU.
5. Автухов К. А. Виконання покарання у виді арешту: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків: Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2012. 20 с.
6. Аналіз здійснення судочинства судами загальної юрисдикції у 2013 р. (за даними судової статистики). *Вісник Верховного Суду України*. 2014. № 5(165). С. 31-40.
7. Аналіз роботи суддів загальної юрисдикції в 2001 р. за даними судової статистики. *Вісник Верховного Суду України*. 2002. № 4/(32). С. 15-25.
8. Аналіз стану здійснення судочинства судами загальної юрисдикції у 2012 р. (за даними судової статистики). *Вісник Верховного Суду України*. 2013. № 6/(154). С. 20-41.
9. «Ахіллесова п'ята» – Вікіпедія. *URL: <https://wikipedia.org>*>wiki.
10. Бабенко А. М. Тактико-психологічні, кримінально-процесуальні, адміністративно-правові та оперативно-розшукові заходи профілактики і запобігання кримінальним правопорушенням. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2021. № 1. С. 14-22.

11. Бабенко А. М. Запобігання злочинності в регіонах України: концептуально-методологічний та праксеологічний вимір: монографія. Одеса: ОДУВС, 2014. 416 с.
12. Бадира В. А. Виправлення жінок, засуджених до позбавлення волі, як мета покарання : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів : Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, 2006. 244 с.
13. Бандурка О. М., Давиденко Л. М. Злочинність в Україні: причини та протидія: монографія. Харків: Держ. спец. вид-во «Основа», 2003. 368 с.
14. Бандурка О. М., Литвинов О. М. Протидія злочинності та профілактика злочинів: монографія. Харків: ХНУВС, 2011. 308 с.
15. Бараш Є. Концептуальні засади реформування Державної кримінально-виконавчої служби України та пробації. *Право України*. 2019. № 7. С. 14-39.
16. Бараш Є. Ю. Адміністративно-правові засади управління Державною кримінально-виконавчою службою України: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07. Харків: Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2012. 437 с.
17. Батиргарєєва В. С. Бабенко А. М. Вплив установ виконання покарань і попереднього ув'язнення на криміногенну ситуацію в Україні. *Право України*. 2020. № 2. С. 164-183.
18. Батиргарєєва В. С. Вплив глобалізаційних процесів на розвиток української кримінології. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2014. № 1(2). С. 209-227.
19. Батиргарєєва В. С. Кримінологічні засади запобігання рецидивній злочинності в Україні: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.08. Харків: Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2010. 588 с.
20. Батиргарєєва В. С., Бабенко А. М. Аналіз сучасної криміногенної ситуації в Україні як інформаційна модель для розробки стратегії зменшення можливостей вчинення злочинів. *Архів кримінології та судових наук*. 2020. № 1. С. 39-543.

21. Батиргарєєва В. С. Рецидивна злочинність в Україні: соціально-правові та кримінологічні проблеми: монографія. Харків: Право, 2009. 576 с.
22. Баулін О. В. Процесуальна самостійність і незалежність слідчого та їх правові гарантії: Автореф. дис. ... докт. юрид. наук. 12.00.09. Київ: Національна акад. внутр. справ України, 2000. 20 с.
23. Баулін Ю. В. Звільнення від кримінальної відповідальності: монографія. Київ: Атіка, 2004. 296 с.
24. Богатирьов А. І. Антикриміногенний вплив на злочинність у місцях несвободи України: Автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.08. Ірпінь: Національний податковий ун-т, 2019. 36 с.
25. Богатирьов А. І. Антикриміногенний вплив на злочинність у місцях несвободи України: монографія. Харків: Видавничий дім «Гельветика», 2019. 432 с.
26. Богатирьов І. Г. Кримінальні покарання, не пов'язані з позбавленням волі (теорія і практика їх виконання кримінально-виконавчою інспекцією): Автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2006. 32 с.
27. Богатирьов І. Г. Кримінально-виконавче право України: підручник. Київ: Всеукр. асоц. вид. «Правова єдність», 2008. 352 с.
28. Бондар Г. Ю. Правове забезпечення взаємодії слідчих правоохоронних відомств у кримінальному судочинстві України: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.09. Харків: Нац. ун-т внутр. справ, 2004. 21 с.
29. Борисов В. І. Державна політика у сфері боротьби зі злочинністю та її напрями. *Проблеми законності*. 2009. № 100. С. 305-312.
30. Боровик А. В., Колб О. Г. Тлумачний словник пенітенціарної лексики: науково-довідкове видання. Луцьк : СПД Гадяк Ж. В.; друкарня «Волиньполіграф», 2018. 340 с.
31. Буга Г. С. Забезпечення безпеки у сфері діяльності небанківських фінансових установ в Україні: адміністративно-правові засади : монографія Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 404 с.

32. Буроменський М. В. Українська доктрина співвідношення міжнародного і національного права. *Правова доктрина України: 5 т.* Харків: Право, 2013. Т. 2: *Публічно-правова доктрина України* / за заг. ред. О. В. Петришина. С. 632-662.
33. В Україні названі найбільш криміногенні регіони – *LB.ua*. URL: <https://eb.ua/news/2012/06/11>.
34. Василевич В. В. Кримінологічна політика України: монографія. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2020. 435 с.
35. Василюк І. М. Право засуджених до позбавлення волі на гуманне ставлення та повагу до людської гідності : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2017. 20 с.
36. Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. О. Єрошенко. Донецьк : ТОВ «ГлоріяТрейд», 2012. 864 с.
37. Вереша Р. В. Теоретико-прикладні аспекти суб'єктивної сторони складу злочину: монографія. Київ: Алерта, 2017. 568 с.
38. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.
39. Верховний суд залишив без змін вирок Януковичу про держраду та ведення агресивної війни. URL: <https://www.radiosvoboda.org.ua>.
40. Взаємодія – Вікіпедія. URL: <https://sum.in.ua>.
41. Використання інформаційно-пошукових систем в діяльності поліції. Правові інформаційно-пошукові системи. URL: <https://arm.naiu.kiev.ua/lec3>.
42. Вітвіцький С. С. Контроль діяльності публічної адміністрації в Україні: теорія і практика : монографія. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2015. 368 с.
43. Вознюк А. А. Концептуальні засади запобігання суспільно небезпечним діянням. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2016. № 2(99). С. 156-165.

44. Волобуєва О. О. Взаємодія слідчого з фахівцями під час збору інформації про особу, що скоїла злочин: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ: Київ. нац. у-нтвнутр. справ, 2006. 20 с.
45. Галаган В. І. Правові та криміналістичні проблеми вдосконалення кримінально-процесуальної діяльності (за матеріалами органів внутрішніх справ України): Автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.09. Київ: Нац. акад. внутр. справ України, 2003. 39 с.
46. Галай А. О. Організаційно-правові засади формування та функціонування персоналу установ виконання покарань: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь: Нац. акад. держ. податк. служби України, 2004. 19 с.
47. Гель А. П., Семаков Г. С. Кримінально-виконавче право України : навч. посібник / за ред. проф. А. Х. Степанюка. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 624 с.
48. Гіпотеза – Вікіпедія. [URL:https://uk.wikipedia.org>wiki](https://uk.wikipedia.org/wiki).
49. Годлєвська-Коновалова А. В. Запобігання злісній непокорі вимогам адміністрації установи виконання покарань : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2019. 20 с.
50. Голіна В. В. Спеціально-кримінологічне попередження злочинів: теорія і практика: Автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.08. Харків: Українська державна юридична академія, 1994. 44 с.
51. Голіна В. В. Запобігання злочинності(теорія і практика): навч. посіб. Харків: Нац. юрид. акад. України, 2011. 120 с.
52. Головкін Б. М. Про детермінацію злочинності. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 1. С. 274-280.
53. Гордіїв вузол – Академічний тлумачний словник української мови. [URL:https://sum.in.ua>ghordijiv-vuzol](https://sum.in.ua>ghordijiv-vuzol).
54. Градецька Н. Вплив мікросередовища у детермінації злочинної поведінки неповнолітніх. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2019. № 4(62). С. 7-20.
55. Градецький А. В. Особливості карально-виховного впливу на засуджених, колишніх суддів та співробітників правоохоронних органів, які

відбувають покарання у виді позбавлення волі: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Запоріжжя: Класичний приватний ун-т, 2010. 20 с.

56. Гритенко О. А. Дисциплінарна практика в жіночих кримінально-виконавчих установах мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання : теоретичні та соціально-правові аспекти : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Одеса : Одес. нац. юрид. академія, 2012. 23 с.

57. Громадський контроль у сфері виконання покарань України: навч. посібник / за заг. ред. д.ю.н., проф., засл. юриста України Топчія В. В. Ірпінь: Державний податковий університет; Вид-во «Терен», 2023. 216 с.

58. Грошевий Ю. М., Капліна О. В. Трансформація нормативної моделі кримінального провадження за новим Кримінальним процесуальним кодексом України. *Правова доктрина України: у 5 т.* Харків: Право, 2013. Т. 5: *Кримінально-правові науки в Україні: стан, проблеми та шляхи розвитку* / за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова. С. 587-614.

59. Групи негативної спрямованості в місцях позбавлення волі: проблеми протидії: монографія / / за заг. ред. Т. А. Денисової. Запоріжжя: Просвіта, 2012. 292 с.

60. Гула Л. Ф., Гула Н. Л. Кримінологічна характеристика злочинів, учинених засудженими в установах виконання покарань. *Науковий Вісник Львівського державного університету внутрішніх справ.* 2017. № 3. С. 131-139.

61. Давиденко Л. М., Бандурка О. О. Протидія злочинності: теорія, практика, проблеми: монографія. Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2005. 302 с.

62. Декларація основних принципів правосуддя для жертв злочинів та зловживання владою від 29.11.1985. [URL:https://khp.org](https://khp.org).

63. Денисов С. Сучасні детермінанти злочинності в Україні. *Вісник Національної академії прокуратури України.* 2019. № 4(62). С. 21-33.

64. Денисова Т. А., Павлов В. Г. Кримінально-виконавче забезпечення виконання покарань у виді позбавлення волі: теоретичні та прикладні проблеми: монографія. Чернігів: Десна Поліграф, 2020. 376 с.

65. Денисова Т. Детермінація злочинів, учинених персоналом кримінально-виконавчої служби. *Вісник Національної академії прокуратури*. 2019. № 4(62). С. 34-52.
66. Деякі показники діяльності установ кримінально-виконавчої системи МВС України у 1991 році : інформ. бюлетень. Київ : Головне управління виконання покарань МВС України, 1992. 28 с.
67. Джужа О. М. Запобігання злочинам: кримінологічно-віктимологічна парадигма: моногр. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2015. 332 с.
68. Джужа О. М., Тичина Д. М. Побудова синергетичної моделі соціолого-правового підходу в теорії віктимологічного моделювання. *Правовий часопис Донбасу*. 2019. № 2(67). С. 109-116.
69. Довбань І. М. Концептуальні засади запобігання злочинам, що вчиняються державними службовцями в Україні: монографія. Київ: Вид-во «ФОП Кандиба Т. П.», 2020. 424 с.
70. Довідник про автореферати виконаних в Україні за 1991-2008 роки дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата юридичних наук / укл.: В. К. Гришук, Б. О. Кирись, О. Ф. Пасека. Львів: Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2009. 472 с.
71. Договір про заснування Європейської Спільноти від 17.02.1986. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.
72. Доповідь про правовладдя: ухвалена Венеціанською Комісією на 86-му Пленарному засіданні 25-25.03.2011. *Європейська Комісія «За демократію через право» (Венеціанська Комісія)* / переклад С. Головатого : довідкове видання. Страсбург: USAID, 2019. 91 с.
73. Дурнов Є.С. Адвокатура в Україні: історико-правове порівняльне дослідження (кінець XIX-XX ст.): монографія. Харків: Константа, 2018. 471 с.
74. Європейська стратегія безпеки Європейського Союзу: прийнята 13.12.2003 Європейською радою ЄС. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.
75. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2013 року. *Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх*

досудового розслідування. URL:
https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html? m=fslib& t=fsfile& c=download&file_id=185282.

76. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2022 року. *Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування.* URL:
https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html? m=fslib& t=fsfile& c=download&file_id=225262.

77. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-червень 2023 року. *Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування.* URL:
https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html? m=fslib& t=fsfile& c=download&file_id=233736.

78. Жук І. Л. Праця засуджених в пенітенціарних установах України: проблеми та напрями гуманізації: дис. ... канд. екон. наук: 08.09.01. Київ: Рада по вивч. продукт. сил НАН України, 2003. 229 с.

79. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

80. Загальна характеристика Державної кримінально-виконавчої служби: станом на 01.04.2023. URL:<https://d.k.v.s.ua>.

81. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології : теорія і практика : У 3-х кн. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. Кн. 1 : *Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки.* 424 с.

82. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології : теорія і практика : У 3-х кн. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. Кн. 2 : *Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів.* 712 с.

83. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3-х кн. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2008. Кн. 3: *Практична кримінологія.* 320 с.

84. Запобігання злісній непокорі вимогам адміністрації установи виконання покарань : навч. посіб. / за заг. ред. д.ю.н., проф. О. Г. Колба. Луцьк : СПД друкарня «Волиньполіграф», 2020. 320 с.

85. Запобігання потраплянню у місця позбавлення волі заборонених предметів: кримінологічні та кримінально-виконавчі засади: навч. посіб. / за заг. ред. д.ю.н., проф. О. Г. Колба. Одеса : Вид. дім «Гельветика», 2022. 400 с.

86. Запобігання правопорушенням у місцях позбавлення волі. Вид. 2-ге, допов. і випр.: навчальний посібник / за заг. ред. В. Л. Ортинського та О. Г. Колба. Луцьк: ПП Іванюк В. П., 2010. 244 с.

87. Запобігання тортурам в Україні: Доповіді Комітету щодо запобігання тортурам та відповіді Уряду України на ці Доповіді (1998, 1999 та 2000 р. р.). 12-ге вид. Донецьк: «Донецький Меморіал», 2003. 252 с.

88. Запобігати – Академічний тлумачний словник української мови. [URL:https://sum.in.ua>zapobighaty](https://sum.in.ua>zapobighaty).

89. Запобіжна діяльність прокуратури у сфері боротьби зі злочинами: теорія і практика: навч. посіб. / за заг. ред. д.ю.н., проф. О. М. Джужі. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2017. 250 с.

90. Засоби виправлення і ресоціалізації засуджених до позбавлення волі: монографія / за заг. ред. д.ю.н., проф. А. Х. Степанюка. Харків: Кроссрууд, 2011. 323 с.

91. Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями / за заг. ред. О. І. Шинальського. Київ: Вид-во «Анна-Т», 2008. 502 с.

92. Звернення Уповноваженого Верховною Радою України з прав людини щодо надання повноважень з розслідування Державній кримінально-виконавчій службі України. [URL:https://www.helsinki.org.ua](https://www.helsinki.org.ua).

93. Зозуля Є. В. Міжнародне співробітництво органів внутрішніх справ України: історико-правове дослідження : монографія. Харків : НікаНова, 2014. 782 с.

94. Інструкція з діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України: затверд. Наказом МВС України від 06.07.2017 № 570.
URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

95. Інструкція про порядок заповнення та подання документів первинного обліку злочинів, осіб, які їх вчинили, руху кримінальних справ: затв. наказом Генеральної прокуратури України, МВС України, Служби безпеки України, Державної податкової адміністрації України та Міністерства юстиції України від 26.03.2002 № 20/84/293/126/18/5.
URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

96. Інструкція про роботу відділів (груп, секторів, старших інспекторів) контролю за виконанням судових рішень установ виконання покарань та слідчих ізоляторів: затв. наказом Міністерства юстиції України від 08.06.2012 № 847/5.
URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

97. Інформаційне забезпечення органів Національної поліції: основні поняття, завдання, структура системи, характеристика інформаційних підсистем.
URL:<https://arm.nai.au.Kiev.ua>rozdil>.

98. Казначєєва Д. В. Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків: ХНУВС, 2011. 207 с.

99. Кальман О. Г. Проблеми вдосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення протидії злочинності. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2007. № 16. С. 193-202.

100. Кваша О. О. Значення філософської категорії причинності у кримінально-правових дослідженнях: традиції та сучасність. *Правова держава*. 2017. Вип. 28. С. 333-340.

101. Келійно – Вікіпедія. *URL:*<https://sum.in.ua>keleyno>.

102. Кельман М. С., Котуха О. С., Коваль І. М. Загальна теорія держави і права: підручник / за заг. ред. д.ю.н., проф. М. С. Кельмана. Тернопіль: ТОВ Терно-граф, 2018. 804 с.

103. Керівні принципи щодо набору, добору, освіти, професійної підготовки та підвищення кваліфікації працівників пенітенціарних установ та

пробації: ухвалені на 76-му пленарному засіданні Європейського комітету з проблем злочинності (СДРС) від 25.04.2019. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

104. Кирилюк А. В. Слідчий ізолятор як суб'єкт виконання попереднього ув'язнення та кримінального покарання у виді позбавлення волі: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2011. 18 с.

105. Ківалов С. В. Європейський суд з прав людини: нові виклики: перспективи. *Правова доктрина України*: 5 т. Харків: Право, 2013. Т. 2: *Публічно-правова доктрина України* / за заг. ред. Ю. П. Битяка. С. 731-754.

106. Климкевич Р. А. Кримінальне процесуальне законодавство України та Європейського Союзу: апроксимація та диференціація: дис. ... докт. філософії: спеціальність 081 Право. Львів: Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2022. 456 с.

107. Ковальчук В. С. Віймка як спосіб здобуття доказів. *Вісник прокуратури*. 2014. № 7. С. 140-147.

108. Ковальчук В. С. Заходи спеціально-кримінологічного запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються персоналом установ виконання покарань. *Кримінологічна характеристика злочинів, що вчиняються персоналом Державної кримінально-виконавчої служби України*: монографія. Вид. 3-є, доповн. і виправлене / за заг. ред. д.ю.н., проф., заслуженого юриста України В. В. Топчія. Луцьк: Видавництво Терен, 2023. С. 126-141.

109. Ковальчук В. С. Кримінально-процесуальні засади діяльності прокурорів щодо запобігання злочинності в установах виконання покарань України. *JurisEuropensisScientia*. 2023. Випуск 2. С. 122-125. DOI <https://doi.org/10.32782/chern.v2.2023.22>.

110. Ковальчук В. С. Кримінально-процесуальні можливості прокуратури у запобіганні кримінальним правопорушенням в Україні. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2023. № 3 (55). С. 145-150. DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2023.3.22>.

111. Ковальчук В. С. Про деякі детермінанти кримінально-процесуального характеру, що корелювали війну російської федерації проти

України. *Вісник пенітенціарної асоціації України*. 2022. № 1(19). С.79-86. DOI: <https://doi.org/10.34015/2523-4552.2022.1.09>.

112. Ковальчук В. С. Про деякі кримінологічні аспекти діяльності органів прокуратури в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 9. С. 404-406. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-9/99>.

113. Ковальчук В. С. Прокуратура України як суб'єкт запобігання кримінальним правопорушенням у сфері виконання покарань і пробації України. *Вісник пенітенціарної асоціації України*. 2022. № 2(20).С. 65-71. DOI:<https://doi.org/10.34015/2523-4552.2022.2.08>.

114. Ковальчук В. С., Василюк І. М. Зміст сучасних правових гарантій забезпечення прав засуджених уповноваженими органами пробації та прокуратури. *Поговоримо про пробацію: історія становлення, розвиток та перспективи: матеріали круглого столу* (Одеса, 11 лютого 2022 року). Одеса : ОДУВС, 2022. С.175-176.

115. Ковальчук В. С., Колб О. Г., Поняття, сутність і зміст діяльності банківської установи як суб'єкта запобігання кримінальним правопорушенням. *Банк як суб'єкт запобігання кримінальним правопорушенням: навч. посіб. / за заг. ред. д.ю.н., проф. В. Я. Конопельського та д.ю.н., проф., заслуженого юриста України О. Г. Колба*. Одеса: Одеський державний університет внутрішніх справ, 2022. С. 17-33.

116. Ковальчук В. С., Колб О.Г. Вплив військової агресії Росії на процес детермінації сучасної злочинності в Україні. *Вивчення криміногенної ситуації в Україні та прогнозування її подальшої динаміки (вплив воєнних факторів): матеріали наук.-практ. круглого столу* (м. Київ, 07 вересня 2022 р.). Київ : ДНДІ МВС України; Харків : Мачулін. 2022. С. 77-80.

117. Ковальчук В. С., Колб Р. О. Державний нагляд та контроль за процесом виконання-відбування покарань. *Кримінально-виконавче право України: короткий курс лекцій: навч. посібник / О. Г. Колб, І. М. Копотун, В. Г. Фатхутдінов та ін.; за заг. ред. д.ю.н., проф., заслуженого юриста України Топчія В. В.* Ірпень: Державний податковий університет, 2023. С. 127-148.

118. Ковальчук В. С., Колб Р. О. Особливості прокурорського нагляду за дотриманням прав військовополонених в Україні. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення*: матеріали міжвідом. наук.-практ. круглого столу (Київ, 24 листопада 2022 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2022. С. 201-204.

119. Ковальчук В. С., Новосад Ю. О. Про деякі аспекти діяльності прокуратури України щодо запобігання кримінальним правопорушенням, які вчиняються засудженими. *Наукові читання, присвячені пам'яті професора Т. А. Денисової* : збірник матеріалів (Запоріжжя, 10 березня 2022 р.). Запоріжжя : КПУ, 2022. С. 275-277.

120. Ковальчук В. С., Новосад Ю. О. Про деякі змістовні елементи запобігання кримінальним правопорушенням органами прокуратури засобами кримінального процесуального права. *Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності* : тези V Всеукраїнської науково-практичної конференції (Хмельницький, 25 лютого 2022 р.). Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2022. С. 281-282.

121. Ковальчук В. С., Топчій В. В. Проблеми участі прокуратури України у запобіганні кримінальним правопорушенням, що вчиняються у процесі виконання-відбування покарань у воєнний час. *Актуальні проблеми правоохоронної діяльності в умовах воєнного стану* : тези Всеукраїнської науково-практичної конференції (Хмельницький, 16 березня 2023 р.). Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2023. С. 266-267.

122. Ковальчук В. С., Годлевська-Коновалова А. В. Про деякі змістовні елементи спеціально-кримінологічного запобігання кримінальним правопорушенням органами прокуратури. *Актуальні питання теорії та практики в галузі права, освіти, соціальних та поведінкових наук – 2022*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Чернігів, 10 червня 2022 р.). Чернігів: Академія ДПтС, 2022. С. 140-142.

123. Ковальчук В. С., Колб О. Г., Топчій В. В. Державний і громадський контроль та прокурорський нагляд у сфері виконання покарань і пробації України.

Деліктологія: монографія / під заг.ред. І. М. Копотуна, С. В. Петкова, Р. Polian. Куновіце: Академія ГУСПОЛ, 2023. Т. 8. С. 39-72.

124. Ковальчук В. С. Вплив детермінант кримінально-процесуального характеру на стан забезпечення воєнної безпеки України. *Наука і вища освіта: матеріали XXXI Міжнар. наук. конф. студентів і молодих учених* (м. Запоріжжя, 9 листопада 2022 р.). Запоріжжя: КПУ, 2022. С. 87-88.

125. Ковальчук В. С. Особливості здійснення прокурорського нагляду та запобіжної діяльності у сфері виконання покарань і пробації України. *Державотворчі процеси в Україні: реалії сьогодення: матеріал. III Всеукр. наук.- практ. конф.* (м. Луцьк, 27-28 квітня 2023 року). Луцьк: : ВІП ЛНТУ, 2023. С. 84-86.

126. Ковальчук В. С. Потенційні можливості прокуратури як суб'єкта запобігання кримінальним правопорушенням. *Кримінально-правові, кримінологічні та кримінально-виконавчі заходи попередження злочинності: матеріали Всеукр. наук.- практ. конф.* (Одеса, 25 листопада 2022 р.). Одеса: ОДУВС, 2022. С. 175-176.

127. Ковальчук В. С. Процесуальна роль прокурора у запобіганні кримінальним правопорушенням. *Прикладна економіка: від теорії до практики: Матеріали доповідей учасників Всеукр. студ. наук.-практ. конф.* (Луцьк, 27-28 березня 2023 р.). Луцьк: Волинський інститут ім. В. Липинського ПрАТ «ВНЗ «МАУП», 2023. С. 284-287.

128. Ковальчук В. С. Сучасна роль прокуратури в запобіганні кримінальним правопорушенням, пов'язаним з подвійним громадянством України. *Інтеграція теорії у практику: проблеми, пошуки, перспективи: матеріали Міжнар. наук.- практ. конф.* (Чернігів, 04 листопада 2022 р.). Чернігів: Академія ДПтС, 2022. С. 294-296.

129. Ковальчук В., Шувльгін С. Залучення до кримінального провадження як потерпілого. *Вісник прокуратури*. 2014. № 7. С. 28-34.

130. Колб І. О., Колб О. Г. Безпекова функція кримінального покарання в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. Ужгород, 2016. Т. 3. С. 47-50.

131. Колб О. Г., Копотун І. М., Джу́жа О. М., Пасічник Д. С. Запобігання надзвичайним подіям кримінально-правового характеру у кримінально-виконавчих установах в Україні. *ZnanstvendMisel:Global Science Center LP*, 2020. № 47-2(47). С. 8-14.

132. Колб О. Г. Установа виконання покарань як суб'єкт запобігання злочинам: Автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2007. 32 с.

133. Колб О. Г., Колб І. О. Про правові засади застосування в Україні заходів вгамування до засуджених, позбавлених волі. *Право України*. 2019. № 7. С. 66-77.

134. Колб О. Г., Махніцький О. І. Зміст громадського контролю у сфері виконання покарань України. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2019. № 3(9). С. 223-230.

135. Колб О. Г., Новосад Ю. О. Щодо змісту деяких детермінант, що обумовлюють та сприяють вчиненню злочинів. *Kelm:Knowledge,Education,Law, Management*. 2017. № 4(20). С. 169-178.

136. Колб О. Г., Присяжнюк Л. М. Про деякі змістовні елементи запобіжної діяльності в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2018. № 53. Т. 2. С. 71-73.

137. Коломієць Н. В. Застосування кримінально-виконавчого законодавства до осіб, засуджених за злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Запоріжжя: Класичний приватний ун-т, 2012. 20 с.

138. Конвенція про взаємодопомогу в кримінальних справах між державами – членами Європейського Союзу від 29.05.2000. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

139. Конвенція про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних від 28.01.1981 № 994/342. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

140. Конвенція про захист прав і основоположних свобод від 04.11.1950. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

141. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

142. Конгреси ООН щодо запобігання злочинності та поводження з правопорушниками. URL:<https://uk.wikipedia.org/wiki>.

143. Концепція реформування (розвитку) пенітенціарної системи України : схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13.09.2017 № 654-р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

144. Копотун І. М. Запобігання злочинам, що приводять до надзвичайних ситуацій у виправних колоніях: монографія. Київ: ПП «Золоті ворота», 2013. 472 с.

145. Костенко О. М. Воля і свідомість злочинця (дослідження із застосуванням принципу натуралізму): Автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Київський у-нт ім. Тараса Шевченка, 1995. 46 с.

146. Котюк О., Середа Ю. Спірні аспекти традиційних підходів до визначення предмета правового регулювання. *Вісник Пенітенціарної Асоціації України*. 2020. № 4(14). С. 65-74.

147. Красницька А. В. Процесуальні акти кримінального судочинства: юридична техніка, шляхи вдосконалення: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.09. Київ: Київ. нац. у-нт. внутр. справ, 2008. 19 с.

148. Крижановський А. Ф. Доктрина правового порядку в Україні: генезис, сучасний стан і перспективи. *Правова доктрина України: у 5 т.* Харків: Право, 2013. Т. 1: *Загальнотеоретична та історична юриспруденція* / за заг. ред. О. В. Петришина. С. 692-712.

149. Крикушенко О. Багатофакторний аналіз процесу виконання та відбування покарання у виді позбавлення волі. *Право України*. 2019. № 7. С. 78-92.

150. Кримінальна субкультура: поняття, суспільна небезпека, форми та засоби впливу на правопорядок в установах виконання покарань : навч. посіб. / за заг. ред. д.ю.н., проф. О. Г. Колба. Київ : Кондор-Видавництво, 2016. 222 с.
151. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131.
152. Кримінальний процесуальний кодекс України : прийнятий 13.04.2012. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88.
153. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2-х т. Т. 1/ за заг. ред. В. Я. Тація. Харків: Право, 2012. 768 с.
154. Кримінально-виконавче право України : підручник : ТОМ 1 (у 2-х т.) / за заг. ред. д.ю.н., проф. Є. Ю. Бараша. Київ : Нац. акад. внутр. справ; ФОП Кандиба Т. П., 2018. 364 с.
155. Кримінально-виконавче право України: підручник 2-ге вид., перероб. і допов. / за заг. ред. Б. М. Головкина, А. Х. Степанюка. Харків : Право, 2019. 288 с.
156. Кримінально-виконавчий кодекс України: Закон України від 11.07.2003 № 1129-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 3-4. Ст. 21.
157. Кримінально-виконавчий кодекс України: наук.-практ. коментар/ за заг. ред. д.ю.н., проф. В. В. Коваленка та д.ю.н., проф. А. Х. Степанюка. Київ: Атіка, 2012. 402 с.
158. Кримінологічна характеристика злочинів, що вчиняються персоналом Державної кримінально-виконавчої служби України: монографія / за заг. ред. д.ю.н., проф., заслуж. юриста України Топчія В. В. Луцьк: Вид-во «Терен», 2023. 418 с.
159. Кримінологічні засади запобігання злочинам в установах виконання покарань України (пенітенціарна кримінологія): посіб. / за ред. О. М. Джужі. Київ: НАВС, 2013. 620 с.
160. Кримінологія: навч. посіб. / за заг. ред. д.ю.н., проф. О. М. Джужі. Київ: Атіка, 2009. 312 с.

161. Кримінологія: підручник / за заг. ред. д.ю.н., проф. В. В. Чернея та д.ю.н., проф. О. М. Джуджі. Київ: ФОП Маслаков, 2020. 612 с.
162. Кримінологія: підручник / за ред. В. В. Голіни, Б. М. Головкина. Харків: Право, 2014. 440 с.
163. Кузьмічов В. С. Слідча діяльність: сутність, принципи, криміналістичні прийоми та засоби здійснення: Автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.09. Київ: Українська академія внутр. справ, 1996. 36 с.
164. Куракін О.М. Сучасний механізм правового регулювання: загальнотеоретичні аспекти: монографія. Запоріжжя: Просвіта, 2016. 465 с.
165. Куркін М. В. Проблеми забезпечення безпеки суб'єктів кримінального процесу: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків: Нац. юрид. акад. України імені Ярослава Мудрого, 1999. 20 с.
166. Лаптінова О. К. Правове регулювання реабілітації засуджених з інвалідністю в умовах відбування покарання: : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків: ХНУВС, 2012. 20 с.
167. Левженко А. М. Протидія впливу кримінальної субкультури на формування протиправної поведінки засуджених до позбавлення волі: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків: ХНУВС, 2015. 16 с.
168. Литвак О. М. Державний контроль за злочинністю (криміногенний аспект): Автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.08. Харків: Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2002. 39 с.
169. Литвинов О. М. Стратегія протидії злочинності. *Правова доктрина України*: у 5 т. Харків: Право, 2013. Т. 5: *Кримінально-правові науки в Україні: стан, проблеми та шляхи розвитку* / за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова. С. 552-560.
170. Литвинов О., Орлов Ю. Інституційні засади реформування сучасної кримінально-виконавчої політики України. *Право України*. 2019. № 7. С. 40-52.
171. Лобойко Л. М. Актуальні проблеми дослідчого кримінального процесу: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків: Нац. юрид. акад. України імені Ярослава Мудрого, 1997. 18 с.

172. Лук'янчиков Є. Д. Інформаційне забезпечення розслідування злочинів (правові і тактико-криміналістичні аспекти): Автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.09. Київ: Національна акад. внутр. справ України, 2005. 36 с.
173. Лукаш А. С. Згвалтування: кримінологічна характеристика, детермінація та попередження: монографія / за ред. д.ю.н., проф. В. В. Голіни. Харків: Право, 2008. 256 с.
174. Макаренко Н. К. Нейтралізація криміногенності місць позбавлення волі як напрям запобігання професійній злочинності. *Вісник Пенітенціарної Асоціації України*. 2020. № 1(11). С. 90-99.
175. Малюська Д. Стратегія реформування пенітенціарної системи – як «дороговказ» до створення ефективної системи виконання кримінальних покарань. URL: <https://minjust.gov.ua>.
176. Малярєнко В. Т. Перебудова кримінального процесу в контексті Європейських стандартів: теорія, історія і практика: Автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.09. Харків: Нац. юрид. академія України імені Ярослава Мудрого, 2005. 35 с.
177. Мардох Д. Боротьба з жорстоким поведженням і безкарністю та ефективно розслідування жорстокого поведження. *Доповідь по Україні*. Київ: «К.І.С.», 2010. 108 с.
178. Матвєєва Л. Г. Належна правова процедура та правові стандарти Європейського суду з прав людини. *Вісник Пенітенціарної Асоціації України*. 2020. № 4(14). С. 54-64.
179. Медведєв В. С. Проблеми професійної деформації співробітників органів внутрішніх справ (теоретичні та прикладні аспекти): монографія. Київ: Атіка, 1996. 192 с.
180. Митрофанов І. І. Теоретичні проблеми механізму реалізації кримінальної відповідальності: монографія. Кременчук: ПП Щербак О. В., 2010. 520 с.
181. Михайленко П. П. Рецидивна злочинність та її попередження органами внутрішніх справ: монографія. Київ: РВВ МВСУРСР, 1970. 444 с.

182. Михалко І. С. Забезпечення принципу раціонального застосування примусових заходів і стимулювання правослухняної поведінки засуджених: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків: Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2012. 20 с.

183. Мінімальні стандарти щодо прав, підтримки та захисту потерпілих від злочину: Директива ЄС від 25.10.2012/29/ЄС. URL:<https://jurfem.com.ua>.

184. Мозоль С. А. Інтегративні властивості кримінологічної безпеки в структурі кримінологічних знань. *Європейські перспективи*. 2018. № 1. С. 105-112.

185. Молдаван А. В. Кримінальний процес: Україна, ФРН, Франція, Англія, США. 2-ге вид.: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 352 с.

186. Назаров В. В. Виникнення кримінально-процесуальних конфліктів та способи їх усунення на стадії попереднього розслідування: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ: Нац. акад. внутр. справ України, 2000. 18 с.

187. Назимко Є. С., Пономарьова Т. І. Звільнення неповнолітніх від покарання та його відбування у кримінальному та кримінально-виконавчому праві України та Польщі: монографія. Київ: ВД «Дакар», 2018. 212 с.

188. НАЗК закликає Верховну Раду не руйнувати декларування та не приховувати від суспільства дані про осіб, які вчинили корупційні злочини. URL:<https://nazk.gov.ua>.

189. Нацполіція: у мегаполісах у середньому один слідчий поліції розслідує 300 кримінальних проваджень. URL:<https://www.kmu.gov.ua>.

190. Нежурбіда С. Етіологія злочину: Теорії, аналіз, результат: монографія. Чернівці: Друк Арт, 2013. 432 с.

191. Нецветаєв Є. О. Стан дотримання прав людини в умовах реформування Державної кримінально-виконавчої служби України. *Вісник Пенітенціарної Асоціації України*. 2020. № 1(11). С. 116-123.

192. Никифорчук Д., Колб О. Зміст оперативно-розшукової діяльності у колоніях. *Вісник Національної академії прокуратури*. 2019. № 4(62). С. 86-96.

193. Новікова К. А. Критерії обмеження права на особисту свободу в заходах кримінально-правового характеру. *Вісник Пенітенціарної Асоціації України*. 2020. № 1(11). С. 100-106.
194. Новосад Ю. О. Прокуратура України як учасник кримінально-виконавчої діяльності : монографія. Луцьк : ПрАТ «Волинська обласна друкарня», 2019. 462 с.
195. Огляд рішень Європейського суду з прав людини (травень 2021 року). URL:<https://supreme.court.gov.ua>.
196. Огляд рішень Європейського суду з прав людини. Донецьк: «Донецький Меморіал», 2011. 55 с.
197. Омельченко О. Є. Процесуальна діяльність слідчого по попередженню злочинів: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ: Нац. акад. внутр. справ України, 2004. 185 с.
198. Оперативно-службова та виробничо-господарська діяльність органів і установ виконання покарань України у 1999 році: Інформ. бюл. Київ: ДДУПВП, 2000. 84 с.
199. Орлов Ю. В. Політико-кримінологічна теорія протидії злочинності: монографія. Харків: Діса Плюс, 2016. 656 с.
200. Основи методології наукових досліджень: навч. посіб. для студ. і курсантів / кол. авторів: Прибутько П. С., Заяць Н. В., Лук'янець Г. І.; за ред. П. С. Прибутька. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2015. 156 с.
201. Основи наукових досліджень: методологія, організація, оформлення результатів: навч. посібник. 2-ге вид. / колектив авторів: Головій В. М., Кузекін Є. Ю., Піддубна Л. В. та ін. Київ: «Хай-Тек Прес», 2012. 344 с.
202. Павлов В. Г. Кримінально-виконавчі засади забезпечення персоналом Державної пенітенціарної служби України виконання покарань у виді позбавлення волі: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Запоріжжя : Класичний приватний ун-т, 2015. 258 с.

203. Підвисоцький Р. М. Нагляд за засудженими у кримінально-виконавчих установах закритого типу: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Дніпро: Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2009. 209 с.

204. Погорецький М. А. Кримінально-процесуальні правовідносини з органом дізнання, начальником слідчого відділу та прокурором: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків: Нац. юрид. акад. імені Ярослава Мудрого, 1997. 17 с.

205. Подорожна Т., Котуха О. Соціальна компетентність як основа концепту «Права людини». *Вісник Пенітенціарної Асоціації України*. 2020. № 3(13). С. 60-68.

206. Покарання та його карально-виправний вплив на засуджених, колишніх співробітників правоохоронних органів: монографія / за заг. ред. Т. А. Денисової. Запоріжжя: Просвіта, 2011. 270 с.

207. Положення про Міністерство юстиції України: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 02.07.2014 № 228. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

208. Поняття та зміст прогалин і колізій у кримінально-виконавчому законодавстві України та шляхи їх подолання: навч. посіб. / за заг. ред. д.ю.н., проф. О. Г. Колба. Одеса: Вид. дім «Гельветіка», 2021. 336 с.

209. Попельнюк Т. В. Про діалектичний взаємозв'язок і взаємообумовленість структурних елементів кримінологічної характеристики злочинів, що вчиняються у сфері виконання покарань України. *Вісник Пенітенціарної Асоціації України*. 2020. № 3(13). С. 137-144.

210. Порядок організації надання медичної допомоги засудженим до позбавлення волі: наказ Міністерства юстиції України та Міністерства охорони здоров'я України від 15.08.2014 № 1348/5/72. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

211. Правила внутрішнього розпорядку установ виконання покарань: затверджені наказом Міністерства юстиції України від 28.08.2018 № 2823/5. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

212. Правила української мови для підготовки до ЗНО. URL:<https://school-urok.com.ua>.

213. Права людини і професійні стандарти для працівників пенітенціарної системи в документах міжнародних організацій. Київ: Сфера, 2002. 365 с.

214. Правова статистика: підручник / за заг. ред. проф. О. М. Джужи. Київ: Атіка, 2014. 448 с.

215. Правові засади діяльності прокуратури України у сфері виконання покарань: навч. посіб. / за заг. ред. д.ю.н., проф. О. М. Джужи та д.ю.н., проф. О. Г. Колба. Київ: Кондор-Видавництво, 2016. 240 с.

216. Про введення воєнного стану в Україні. Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

217. Про виведення Державного департаменту України з питань виконання покарань з підпорядкування МВС України: Указ Президента України від 12.03.1999 № 248/99. *Офіційний вісник України*. 1999. № 11. Ст. 24.

218. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 30. Ст. 260.

219. Про вищу раду правосуддя: Закон України від 21.12.2016 № 1798-VIII. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>. 219.

220. Про внесення змін до Положення про спостережні комісії: постанова Кабінету Міністрів України від 25.11.2022 № 1314. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

221. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Закон України від 23.12.1993 № 3781-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 11. Ст. 50.

222. Про Державну кримінально-виконавчу службу України : Закон України від 23.06.2005 № 2713-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 30. Ст. 409.

223. Про Державну програму боротьби зі злочинністю: постанова Верховної Ради України від 25.06.1993 № 3325-XII. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

224. Про державну таємницю: Закон України від 21.01.1994 № 3855-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 16. Ст. 93.

225. Про діяльність підрозділів охорони, нагляду і безпеки кримінально-виконавчих установ у 2013 році: інформ. бюлетень. Київ: Державна пенітенціарна служба, 2014. 76 с.

226. Про діяльність підрозділів охорони, нагляду і безпеки кримінально-виконавчих установ у 2022 році: матеріали Колегії Міністерства юстиції України, 2023. 43 с.

227. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві. Закон України від 23.12.1993 № 3782-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 11. Ст. 51.

228. Про загальні засади організації роботи в органах прокуратури України: Наказ Генерального прокурора від 07.08.2020 № 365. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

229. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014 № 49. Ст. 2056.

230. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом: Закон України від 28.11.2002 № 249-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 1. Ст. 2.

231. Про запровадження Європейського кодексу електронних комунікацій: Директива Європейського Парламенту і Ради (ЄС) від 11.12.2018 № 2018/1972. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

232. Про засади запобігання та протидії корупції: Закон України від 07.04.2011 № 3206-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 40. Ст. 404 (втратив чинність: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056.

233. Про застосування законодавства, що передбачає державний захист суддів, працівників суду і правоохоронних органів та осіб, які беруть участь у судочинстві: постанова Пленуму Верховного Суду України від 18.06.1999 № 10. *Постанови Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах* / упоряд. В. В. Рожнова, А. С. Сизоненко, Л. Д. Удалова. Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2011. С. 165-168.

234. Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя: постанова Пленуму Верховного Суду України від 01.11.1996 № 9. *Постанови Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах* / упоряд. В. В. Рожнова, А. С. Сизоненко, Л. Д. Удалова. Київ: ПАЛИВОДА А. В., 2011. С. 136-141.

235. Про затвердження Інструкції з організації діяльності слідчих підрозділів в органах ДКВС України: Наказ Міністра юстиції України від 08.02.2017 № 313/5. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

236. Про затвердження Інструкції з організації обліку кадрів у Державній кримінально-виконавчій службі України: наказ Міністерства юстиції України від 14.09.2021 № 3256/5. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

237. Про затвердження Інструкції про встановлення груп інвалідності: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 05.09.2011 № 561. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

238. Про затвердження Кримінально-процесуального кодексу Української РСР: Закон Української РСР від 28.12.1960. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1961. № 2. Ст. 15.

239. Про затвердження Положення про Адміністрацію Державної кримінально-виконавчої служби України: наказ Міністерства юстиції України від 13.12.2019 № 4011/5. URL:<https://kvs.gov.ua>.

240. Про затвердження Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення: наказ Офісу Генерального прокурора від 30.06.2020 № 298. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

241. Про затвердження Порядку взаємодії установ виконання покарань, уповноважених органів з питань пробації та суб'єктів соціального патронату під час підготовки до звільнення осіб, які відбувають покарання у виді обмеження або позбавлення волі на певний строк : наказ Міністерства юстиції України, МВС України, Міністерства соціальної політики України, Міністерства охорони здоров'я України від 03.04.2018 № 974/5/467/609/280. *Офіційний вісник України*. 2018. № 35. Ст. 177.

242. Про затвердження Порядку координації діяльності правоохоронних органів у сфері протидії злочинності: наказ Генерального прокурора від 08.02.2021 № 28. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

243. Про затвердження Порядку проведення конкурсу на службу до Державної кримінально-виконавчої служби України на зайняття вакантних посад: наказ Міністерства юстиції України від 27.02.2020 № 701/5. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

244. Про затвердження Програми подальшого реформування та державної підтримки кримінально-виконавчої системи на 2002-2005 роки: постанова Кабінету Міністрів України від 15.02.2002 № 167. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

245. Про затвердження умов тримання засуджених та осіб, взятих під варту, на 2006-2010 роки: постанова Кабінету Міністрів України від 03.08.2006 № 1090. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

246. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 48. Ст. 650.

247. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27.02.2014 № 794-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 13. Ст. 222.

248. Про комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2017 роки: Указ Президента України від 11.05.2023 № 273/2023. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

249. Про Комплексну програму профілактики злочинності на 2002-2005 р. р.: Указ Президента України від 25.12.2000 № 1376/2000. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

250. Про Концепцію державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України: Указ Президента України від 08.11.2012 № 631/2012. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

251. Про ліквідацію територіальних органів управління Державної пенітенціарної служби та утворення територіальних органів Міністерства юстиції:

постанова Кабінету Міністрів України від 18.05.2016 № 348.
URL:https://zakon.rada.gov.ua.

252. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII.
Відомості Верховної Ради України. 2015. № 40-41. Ст. 379.

253. Про Національну стратегію у сфері прав людини: Указ Президента України від 24.03.2021 № 119/2021. *URL:https://zakon.rada.gov.ua.*

254. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII. *Відомості Верховної Ради України.* 1992. № 22. Ст. 303.

255. Про організацію діяльності прокурорів з протидії порушенням прав людини у правоохоронній та пенітенціарних сферах: наказ Генерального прокурора від 29.12.2021 № 400. *URL:https://zakon.rada.gov.ua.*

256. Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні: наказ Офісу Генерального прокурора від 30.09.2021 № 309.
URL:https://zakon.rada.gov.ua.

257. Про організацію діяльності прокурорів щодо представництва інтересів держави в суді: наказ Генерального прокурора від 21.08.2020 № 389.
URL:https://zakon.rada.gov.ua.

258. Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України: наказ МВС України від 06.07.2017 № 570. *URL:https://zakon.rada.gov.ua.*

259. Про Основні напрями реформи кримінально-виконавчої системи в Українській РСР: постанова Кабінету Міністрів України від 11.07.1991 № 88.
URL:https://zakon.rada.gov.ua.

260. Про офіційну статистику: Закон України від 02.09.2021 № 5886.
URL:https://zakon.rada.gov.ua.

261. Про пенітенціарну систему: проект Закону України, внесений у 2021 році Кабінетом Міністрів України. *URL:https://zakon.rada.gov.ua.*

262. Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинців та їх правові наслідки: постанова Пленуму Верховного Суду України від 04.06.2010 № 7. *Постанови*

Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах / упоряд. В. В. Рожнова, А. С. Сизоненко, Л. Д. Удалова. Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2011. С. 445-452.

263. Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями: постанова Пленуму Верховного Суду України від 23.12.2005 № 13. *Постанови Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах* / упоряд. В. В. Рожнова, А. С. Сизоненко, Л. Д. Удалова. Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2011. С. 342-348.

264. Про програму приведення умов тримання засуджених, які відбувають покарання у місцях позбавлення волі, а також осіб, які тримаються у слідчих ізоляторах і лікувально-трудовах профілакторіях, у відповідність з міжнародними стандартами: постанова Кабінету Міністрів України від 26.01.1994 № 31. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

265. Про прокуратуру : Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 2-3. Ст. 12.

266. Про стан правопорядку, ізоляції та нагляду, діяльність підрозділів охорони, пожежної безпеки та воєнізованих формувань Державної кримінально-виконавчої служби України у 2016 році. Київ : Департамент Державної кримінально-виконавчої служби України, 2017. 34 с.

267. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи: : постанова Пленуму Верховного Суду України від 07.02.2003 №2. *Постанови Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах* / упоряд. В. В. Рожнова, А. С. Сизоненко, Л. Д. Удалова. Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2011. С. 202-212.

268. Про судову практику в справах про злочини, пов'язані з порушенням режиму відбування покарання в місцях позбавлення волі: постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.03.1993 № 2. *Постанови Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах* / упоряд. В. В. Рожнова, А. С. Сизоненко, Л. Д. Удалова. Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2011. С. 109-116.

269. Про судову практику у справах про перевищення влади або службових повноважень: постанова Пленуму Верховного Суду України від

26.12.2003 № 15. *Постанови Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах* / упор. В. В. Рожнова, А. С. Сизоненко, Л. Д. Удалова. Київ: ПАЛИВОДА А. В., 2011. С. 254-258.

270. Про схвалення Стратегії реформування пенітенціарної системи на період до 2026 року та затвердження операційного плану її реалізації у 2022-2024 роках: розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.12.2022 № 1153-р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

271. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23.12.1997 № 776/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 20. Ст. 99.

272. Проблеми протидії злочинності: підручник / за ред. проф. О. Г. Кальмана. Харків: Вид-во ТОВ фірма «Новасофт», 2010. 352 с.

273. Проект Закону про створення подвійної системи регулярних пенітенціарних інспекцій: поданий Кабінетом Міністрів України у 2021 році. № 5884. URL:<https://kmu.gov.ua>.

274. Протидія злочинності: навч. посібник / Литвинов О. М., Давиденко Л. М., Давиденко Л. М., Юхно О. О. Київ: «Хай-Тек Прес», 2011. 200 с.

275. Протидіяти – Академічний тлумачний словник української мови. URL:<https://sum.in.ua>>[protysiyty](https://sum.in.ua).

276. Рабінович П. М. Верховенство права: доктринальні інтерпретації в Україні. *Правова доктрина України*. у 5 т. Харків: Право, 2013. Т. 1: *Загальнотеоретична та історична юриспруденція* / за заг. ред. О. В. Петришина. С. 287-308.

277. Радов Г. О. Першочергові проблеми пенітенціарної політики України на сучасному етапі. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. 1996. № 1. С. 12-16.

278. Реваха В. М. Форми використання спеціальних пізнань в досудовому провадженні: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків: Нац. юрид. акад. імені Ярослава Мудрого, 2006. 20 с.

279. Регламент Верховної Ради України: Закон України від 10.02.2010 № 1861-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 14-15, № 16-17. Ст. 133.

280. Резніченко Г. С. Особливості виконання і відбування покарання у виді позбавлення волі стосовно засуджених жінок: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Дніпро: Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2009. 19 с.

281. Рішення Конституційного Суду України «У справі за конституційним зверненням Київської міської ради, професійних спілок щодо офіційного тлумачення частини третьої статті 21 Кодексу законів про працю України (справа про тлумачення терміну «законодавство») № 12-пр/98 від 09.07.1998. *Офіційний вісник України*. 1998. № 32. Ст. 1209.

282. Рішення Конституційного Суду України від 16.04.2009 № 7-рп/2009 «У справі за конституційним поданням Харківської міської ради щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 19, статті 144 Конституції України, статті 25, частини чотирнадцятої статті 46, частини першої, десятої статті 59 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» (справа про скасування актів органів місцевого самоврядування). URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

283. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини шостої статті 216 Кримінального процесуального кодексу України від 24.04.2018 № 31-р/2018. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

284. Розгляд судами загальної юрисдикції справ різних категорій протягом 1990-2000 р. р. *Вісник Верховного Суду України*. 2002. № 1/(29). С. 12-26.

285. Романенко О. В. Пенітенціарна функція демократичної правової держави та роль громадського суспільства в механізмі її реалізації: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Київ. юрид. ін-т МВС України, 2004. 208 с.

286. Романов М. В. Міжнародний контроль за діяльністю кримінально-виконавчих установ та національні превентивні механізми. *Проблеми забезпечення прав засуджених у кримінально-виконавчій системі України*:

наукове видання / за заг. ред. Є. Ю. Захарова. Харків: Права людини, 2009. С. 49-50.

287. Романов М. В. Правове регулювання заходів стягнення, що застосовуються до осіб, позбавлених волі: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків: Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2002. 213 с.

288. Романюк Б. В. Сучасні теоретичні та правові проблеми спеціальних знань у досудовому слідстві: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ: Нац. акад. внутр. справ України, 2002. 20 с.

289. Рудник Т. В. Реалізація принципу гуманізму при виконанні та відбуванні покарання у виді позбавлення волі: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Акад. адвокатури України, 2010. 20 с.

290. Саблук С. А. Кримінально-правова протидія злочинності в Україні у 1922 – 1960 рр.: монографія. Черкаси: видавець ФОП Гордієнко Є. І., 2016. 414 с.

291. Саленков І. В. Режим виконання і відбування кримінального покарання у виді позбавлення волі: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків: ХНУВС, 2011. 20 с.

292. Сванідзе Е. Ефективне розслідування фактів жорстокого поводження: Керівні принципи застосування європейських стандартів. Київ: «К.І.С.», 2011. 144 с.

293. Северінова О. Б. Кадрове забезпечення Збройних Сил України: історико-правове дослідження (кінець XIX – XX ст.) : монографія. Харків : Book, 2020. 444 с.

294. Середюк П. Детермінація злочинності: нові старі погляди. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2019. № 4(62). С. 53-61.

295. Синьов В. М. Підготовка спеціалістів для пенітенціарної теорії і практики. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. 1996. № 1. С. 17-24.

296. Сливич І. І. Юридичні факти в кримінальному процесі України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса: Одеська нац. юрид. академія, 2007. 19 с.

297. Смалюк Р., Руда Т. Доступність, діджиталізація, довіра: завдання українського правосуддя на шляху до ЄС. До результатів оцінки українського правосуддя. URL:<https://provo.org.ua>.

298. Смоков С. М. Внутрішнє переконання слідчого і його роль при прийнятті процесуальних рішень: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ: Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка, 2002. 19 с.

299. Стан здійснення правосуддя у 2016 році: доповідь Голови Верховного Суду України Ярослава Романюка на XIV позачерговому з'їзді суддів України. *Вісник Верховного Суду України*. 2017. № 3(199). С. 3-7.

300. Стандарти вищої юридичної освіти в Україні: наказ Міністерства освіти і науки України від 20.07.2022 № 645. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

301. Старченко О. В. Місце та роль зовнішньої взаємодії у слідчій діяльності: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків: Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2007. 19 с.

302. Степанюк А. До питання про реформи у сфері виконання покарань. *Право України*. 2019. № 7. С. 53-65.

303. Степанюк А. Х. Актуальні проблеми виконання покарань (сутність та принципи кримінально-виконавчої діяльності: теоретико-правове дослідження): Автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.08. Харків: Нац. юрид. акад. України імені Ярослава Мудрого, 2002. 34 с.

304. Степанюк А. Х., Автухов К. А. Процесуальні аспекти доктрини кримінально-виконавчого права. *Правова доктрина України: у 5 т.* Харків : Право, 2013. Т. 5 : *Кримінально-правові науки в Україні: стан, проблеми та шляхи розвитку* / В. Я. Тацій, В. І. Борисов, В. С. Батиргареева та ін.: за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова. С. 784-798.

305. Стратегія внутрішньої безпеки Європейського Союзу на період 2020-2025 р. р. від 11.07.2020. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

306. Стулов О. О. Реалізація принципу законності при виконанні та відбуванні покарання у виді позбавлення волі на певний строк: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Запоріжжя : Класичний приватний ун-т, 2011. 20 с.

307. «Сукачов проти України»: рішення Європейського суду з прав людини від 30.01.2020 № 14057/17. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.
308. Сучасний кримінологічний процес країн Європи: монографія / за ред. В. В. Луцика та В. І. Самаріна. Харків: Право, 2018. 792 с.
309. Теорія держави і права : підручник для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський та ін.; за ред. О. В. Петришина Харків : Право, 2014. 368 с.
310. Тичина Д. М. Удосконалення діяльності прокуратури в державному механізмі запобігання злочинам в Україні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 1(102). С. 88-98.
311. Ткаченко В. А. Детермінанти організованої злочинності в місцях позбавлення волі. *Право та державне управління: зб. наук. праць*. Запоріжжя : Класичний приватний ун-т, 2011. № 3. С. 85-89.
312. Томин С. В. Основні етапи роботи з джерелами особистої інформації у процесі розкриття та розслідування злочинів: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса: Одеська нац. юрид. академія, 2007. 20 с.
313. Трубников В. М. Кримінально-виконавче право України. Загальна частина: навч. посіб. Харків: Рубікон, 1998. 334 с.
314. Туляков В.О. Вчення про жертву злочину: соціально-правові основи: Автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.08. Одеськ. нац. юрид. академія, 2001. 36 с.
315. Удалова Л. Д. Теоретичні засади отримання вербальної інформації у кримінальному процесі України: Автореф. дис. ... докт. юрид. наук. 12.00.09. Київ: Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2007. 29 с.
316. Узагальнювати – Український тлумачний словник української мови. URL:<https://sum.in.ua>>[uzaghalnjhuvaty](https://sum.in.ua).
317. Україна отримала статус кандидата на членство в ЄС: рішення Європейського Союзу від 23.06.2022. URL:<https://www.kmu.gov.ua>.
318. Уряд затвердив план заходів щодо реформування МСЕК в Україні. URL:<https://www.kmu.gov.ua>.

319. Фріс П. Л. Кримінально-правова політика української держави: теоретичні, історичні та правові проблеми: монографія. Київ: Атіка, 2005, 332 с.
320. Хавронюк М. І. Науково-практичний коментар до Закону України «Про засади запобігання і протидії злочинності». Київ: Атіка, 2011. 424 с.
321. Хавронюк М. І. Сучасне загальноєвропейське кримінальне законодавство: проблеми гармонізації: монографія. Київ: Істина, 2005. 264 с.
322. Хайрутдінова Є. Г. Криміногенні чинники у сфері банківських кредитних відносин. *Вісник Національної академії прокуратури*. 2019. № 4(62). С. 34-52.
323. Хань Г. А. Теоретичні засади планування та організації розслідування злочинів: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків: Нац. юрид. акад. імені Ярослава Мудрого, 2007. 20 с.
324. Хирний В. Г. Організація та засади управління пенітенціарною системою України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Дніпро: Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2012. 192 с.
325. Хуторна С. В. Загальноосвітнє і професійно-технічне навчання засуджених до позбавлення волі: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків: ХНУВС, 2012. 20 с.
326. Царьок С. В. Кримінально-виконавча характеристика засуджених, які відбувають покарання у виправних колоніях максимального рівня безпеки: : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Дніпро: Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2009. 20 с.
327. Чеботарьова Ю. А. Правовий статус засуджених до позбавлення волі: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків: ХНУВС, 2005. 203 с.
328. Чепурний О. О. Кримінально-процесуальні функції на стадії досудового розслідування: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ: Нац. акад. внутр. справ України, 2005. 16 с.
329. Човган В. Вимоги за Європейськими тюремними правилами до правообмежень осіб, які позбавлені волі.
[URL:https://ukrprison.org.ua/expert/1318315515.](https://ukrprison.org.ua/expert/1318315515)

330. Черноус Ю. М. Слідчі дії, поняття, сутність, напрями розвитку та удосконалення: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.09. Київ: Нац. акад. внутр. справ України, 2005. 17 с.

331. Шаблистий В. В., Якименко Л. Г. Запобігання проникненню заборонених предметів до установ виконання покарань: монографія. Дніпро: Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 168 с.

332. Шемшученко Ю. С. Гармонізація законодавства України з міжнародними європейським правом. *Європа. Японія. Україна: шляхи демократизації державних правових систем*: матеріали міжнар. наук. конф. (Київ, 17-20 жовтня 2000 року). Київ: НАН України, 2000. С. 8-20.

333. Шепітько М. В. Юридико-психологічні передумови формування системи протидії злочинам проти правосуддя, які вчиняються слідчим або прокурором. *Питання боротьби зі злочинністю*. Харків: Право, 2018. Вип. 35. С. 146-155.

334. Шило О. Г., Новожилов В. С. Міжнародне право в системі джерел кримінального процесуального права України. *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 3. С. 89-97.

335. Шинкарьов Ю. В. Арешт як вид кримінального покарання та особливості правового регулювання його виконання та відбування: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків: Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди, 2006. 243 с.

336. Шкута О. О. Виправлення та ресоціалізація засуджених, які відбувають покарання у виправних колоніях середнього рівня безпеки: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Дніпро: Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2011. 20 с.

337. Шляхи Кіото: XIV Конгрес ООН з попередження злочинності та кримінального правосуддя і перспективні завдання сучасної кримінології – LexInform. URL: <https://LexInform.com.ua>.

338. Шнайдер Ганс Йоахім. Кримінологія: Berlin/Boston : DeGruyter, 2021, Ver, Reprint 2021. URL:

<https://portal.dnb.de/opac/showFullRecord?currentResultId=%22120744996%22%26any¤tPosition=0>

339. Шпотаківська О. В. Суспільні та особисті інтереси у кримінальному судочинстві: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ: Нац. акад. внутр. справ України, 2005. 16 с.

340. Шумило М. Є. Поняття «докази» у Кримінальному процесуальному кодексі України: спроба критичного переосмислення ідеології нормативної моделі. *Правова доктрина України: у 5 т. Т. 5: Кримінально-правові науки в Україні: стан, проблеми та шляхи розвитку* / за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова. С. 587-614.

341. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини за 2021 рік. Київ : Права людини, 2017.
URL: <https://ombuolsman.gov.ua.ua/ua/page/npm/provisions/reporns/>.

342. Ягунов Д. В. Пенітенціарна система України: історичний розвиток, сучасні проблеми та перспективи реформування: монографія. Одеса: НАДУ ОРІДУ, 2006. 444 с.

343. Яковець І. С. Перерозподіл функцій між державою та громадськістю як спосіб оптимізації процесу виконання покарань: досвід Уельсу. *Актуальні проблеми європейської інтеграції: зб. ст. з питань Європ. інтеграції та права*. Одеса: Фелікс, 2012. Вип. 9. С. 174-181.

344. Яковець І. С. Теоретичні та прикладні засади оптимізації процесу виконання кримінальних покарань: монографія. Харків: Право, 2013. 392 с.

345. Яковець І., Автухов К. Шляхи впровадження та подальшої перспективи інституту оцінки ризиків вчинення повторного правопорушення в Україні. *Право України*. 2019. № 7. С. 152-162.

346. Януковичу повідомили про підозру за створення злочинної групи, що діяла в останні дні Революції Гідності. *URL: <https://zaborona.com.ua>*.

347. Ярмиш О. Н. Перетворення у правоохоронній системі незалежної України: чому вони дотепер не принесли успіхів (роздуми ветерана – учасника

реформаційних потуг). *Вісник Пенітенціарної Асоціації України*. 2020. № 1(11). С. 47-54.

Додатки

Додаток А

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ
УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ
ІНСТИТУТ ПРАВА
вул. Університетська, 31, м. Ірпінь,
Київської обл., 08201
тел.: (044) 3632732
e-mail: 30.01@dpu.edu.ua

MINISTRY OF FINANCE OF
UKRAINE
STATE TAX
UNIVERSITY
EDUCATIONAL AND RESEARCH
INSTITUTE OF LAW
31 Universytetska str., Irpin,
Kyiv region, 08201
tel.: (044) 3632732
e-mail: 30.01@dpu.edu.ua

14.04.2023 № 37 / 13-14
на _____

Голові Комітету Верховної Ради
України з питань правоохоронної
діяльності
Сергію ІОНУШАСУ

Про направлення пропозицій
щодо удосконалення чинного
кримінально-виконавчого
законодавства України

Шановний Сергію Костянтиновичу!

Направляю для використання у роботі Комітету Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності науково обґрунтовані пропозиції щодо удосконалення чинного кримінально-виконавчого законодавства України, які розроблені у складі робочої групи науковців (Топчій В. В., Колб О. Г., Мамка Г. М., Гумін О. М., Грицюк І. В., Гарасим П. С., Зарадюк З. В., Колб Р. О., Дучимінська Л. М., Ковальчук В. С., Бусел А. О., Аністратенко Ю. І.).

Про результати впровадження даних пропозицій просимо повідомити засобами електронного зв'язку e-mail: nnipravo@ukr.net.

Додатки: на 10 арк. у 1 прим.

З повагою
Директор навчально-наукового
інституту права Державного податкового
університету, доктор юридичних наук,
професор, заслужений юрист України

Василь ТОПЧІЙ

Ігор ГРИЦЮК 0967949845

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

Комітет з питань правоохоронної діяльності

01008, м.Київ-8, вул. М. Грушевського, 5, тел.: 255-35-06

**Директору Навчально-наукового
Інституту права
Топчію В.В.**вул. Університетська, 31,
м. Ірпінь,
Київська обл., 08201**Шановний Василю Васильовичу!**

У Комітеті Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності розглянуто пропозиції з удосконалення чинного кримінально-виконавчого законодавства України та проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо удосконалення громадського контролю у сфері виконання покарань України», розроблені робочою групою науковців в складі Топчію В.В., Мамки Г.М., Медведенка А.Л., Конопельського В.Я., Грицюка І.В., Погребної К.Ф., Гарасима П.С., Колб Р.О., Зарадюк З.В., Дучимінської Л.М., Ковальчука В.С.

Комітет висловлює щиру вдячність за надані пропозиції, які отримані на основі проведеного комплексного дослідження, мають необхідний теоретичний та методологічний рівень, практичну значущість.

Повідомляємо, що зміст отриманих пропозицій доведено до відома народних депутатів України – членів Комітету, які як суб'єкти права законодавчої ініціативи можуть їх врахувати при подальшому вдосконаленні чинного законодавства.

Принадгідно інформуємо, що відповідно до Постанови Верховної Ради України «Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України дев'ятого скликання» від 29.08.2019 р. № 19-ІХ питання кримінально-виконавчого законодавства стосується предметів відання Комітету Верховної Ради України з питань правової політики.

З огляду на зазначене, Ваше звернення з матеріалами також направлено до Комітету Верховної Ради України з питань правової політики для розгляду в межах повноважень.

**З повагою
Голова Комітету****С. Іонушас**САС ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ
Підписувач: Іонушас Сергій Костянтинівич
Сертифікат: 26B2648ADD3032E104000000D0512F005F3AAAE00
Дійсний до: 20.12.2024 0:00:00Апарат Верховної Ради України
04-27/12-2023/49307 від 10.03.2023

1134306

Паперова копія
електронного документа

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

Комітет з питань правової політики

01008, м.Київ-8, вул. М. Грушевського, 5, тел.: 255-35-84

Директору навчально-наукового
інституту права Державного
податкового університету
ТОПЧІУ В.
вул. Університетська, 31,
м. Ірпінь, Київська область,
08201

e-mail: nnpravo@ukr.net

Шановний пане Василю!

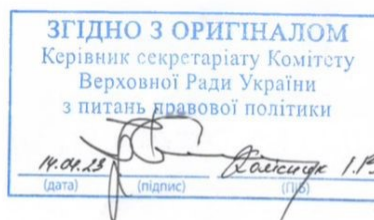
У Комітеті Верховної Ради України з питань правової політики розглянуто в межах предмету відання Ваше звернення стосовно необхідності удосконалення чинного кримінально-виконавчого законодавства України та повідомляємо таке.

Відповідно до частини першої статті 93 Конституції України право законодавчої ініціативи у Верховній Раді України належить Президентові України, народним депутатам України та Кабінету Міністрів України, у зв'язку з цим зміст Вашого звернення доведено до відома народних депутатів – членів Комітету для можливого використання у законотворчій діяльності.

З повагою

Голова Комітету

Д.В. МАСЛОВ

САС ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ
Підписувач: Маслов Денис Вячеславович
Сертифікат: 3F AA9288358EC003040000005D153100E534B400
Дійсний до: 08.03.2025 0:00:00

Апарат Верховної Ради України
04-26/11-2023/78202 від 14.04.2023

1130124

Анкета

анонімного опитування слідчих правоохоронних органів з питань, що стосуються детермінації злочинності у сфері виконання покарань

1. Питання, які були винесені для анонімного опитування

№ п/п	Зміст і назва питання	Варіанти відповідей	Відповіді респондентів в абсолютних цифрах	Співвідношення відповідей у %	Примітка
1	2	3	4	5	6
1.	Чи відомою є для Вас теорія детермінації (спричиненості та обумовленості) злочинності?	так	117	38%	
		ні	84	27%	
		частково	111	35%	
2.	Чи є Ви прихильником теорії детермінації злочинності?	так	50	16%	
		ні	103	33%	
		частково	159	51%	
3.	Чи варто використовувати теорію детермінації злочинності у ході досудового розслідування?	так	133	43%	
		ні	47	15%	
		частково	132	42%	
4.	Чи варто враховувати	так	140	45%	

	теорію детермінації злочинності у ході судового розгляду кримінального провадження?	ні	32	10%	
		частково	140	45%	
5.	Чи варто на законодавчому рівні України ввести обов'язок для органів досудового розслідування виявляти причини та умови, які сприяли вчиненню конкретного кримінального правопорушення?	так	81	27%	
		ні	104	33%	
		частково	127	40%	
6.	Чи достатньо активно у сьогоденні розробляють-ся на науковому рівні питання, що стосуються детермінації злочинності?	так	45	18%	
		ні	148	47%	
		частково	119	35%	
7.	Чи варто враховувати у практичній діяльності органів досудового розслідування науково	так	89	28%	
		3	4	5	6

	обґрунтовані результати з питань детермінації злочинності?	ні	66	22%	
		частково	157	50%	
8.	Чи можна у сьогоденні кримінально-процесуальними засобами нейтралізувати, усунути, блокувати тощо детермінанти вчинення кримінального правопорушення?	так	107	34%	
		ні	101	33%	
		частково	104	33%	
9.	Чи варто на кримінальному процесуальному рівні виносити рішення про усунення, блокування, нейтралізацію причин і умов, що сприяли вчиненню конкретного кримінального правопорушення?	так	199	63%	
		ні	113	37%	
		частково	-	-	
10.	Чи слід суду враховувати виявлені у ході досудового	так	153	50%	

	розслідування та судового розгляду кримінального провадження детермінанти вчинення правопорушення?	ні	41	13%	
		частково	118	37%	
11.	Чи ознайомлені Ви із зарубіжним досвідом кримінально- процесуальної діяльності з питань детермінації злочинності?	так	46	15%	
		ні	135	43%	
		частково	131	42%	
12.	Чи варто впроваджувати у національне кримінально- процесуальне законодавство зарубіжний позитивний нормативно-правовий досвід?	так	101	32%	
		ні	55	18%	
		частково	156	50%	
13.	Чи враховує на сьогодні причинно- наслідкові зв'язки вчиненого	так	139	45%	
		ні	40	11%	

	кримінального правопорушень-ня чинне кримінально- процесуальне законодавство України?	частково	133	44%	
14.	Чи впливає процес детермінації на рівень повторної та рецидивної злочинності?	так	144	46%	
		ні	25	8%	
		частково	143	46%	
15.	Чи може знизити рівень повторної (рецидивної) злочинності введення на законодавчому рівні України обов'язку для органів досудового роз- слідування та суду щодо прийняття рішень про усунення, блокування, нейтралізації тощо причин і умов, які спри-яли вчиненню конкретного кримінального	так	44	16%	
	ні	117	34%		
		частково	151	50%	

	правопорушення ?				
16.	Чи вправі на свій розсуд органи досудового розслідування та суду виявляти причини і умови, які сприяли вчиненню конкретного кримінального правопорушення?	так	263	84%	
		ні	49	16%	
		частково	-	-	
17.	Чи мають юридичне значення виявлені на свій розсуд причини і умови, які сприяють вчиненню конкретного кримінального правопорушення?	так	100	31%	
		ні	103	34%	
		частково	109	35%	

Примітка: всього в опитуванні взяли участь 312 осіб.

Анкету розробив

здобувач кафедри кримінального права і процесу Волинського національного університету імені Лесі Українки

В. С. Ковальчук

Аналітична довідка
про результати анонімного опитування слідчих правоохоронних
органів з питань, що стосуються детермінації злочинності у сфері виконання
покарань

Дане наукове дослідження було проведено у 2022 році серед слідчих правоохоронних органів України, які дислокувались на території Волинської, Вінницької, Дніпропетровської, Житомирської, Закарпатської, Івано-Франківської, Київської (включаючи м. Київ), Львівської, Полтавської, Рівненської, Хмельницької та Черкаської областей (всього 14 регіонів, у яких проводилось анонімне опитування, включаючи м. Київ).

При цьому анкетування проводилось з використанням електронної мережі «Інтернет» та відповідних інформаційних технологій.

В анонімному опитуванні на добровільній основі, з використанням спеціально розробленої авторської анкети прийняли участь 312 слідчих Національної поліції України (ч. 1 ст. 216 КПК), які мали статус працівника поліції (ст. 17 Закону України «Про Національну поліцію»).

Перед проведенням вказаного наукового дослідження усім респондентам роз'ясненої положення ч. 3 ст. 28 Конституції України про те, що жодна людина без її вільної згоди не може бути піддана медичним, науковим чи іншим досліддам, а також правила заповнення запропонованої для проведення анонімного опитування анкети.

Зокрема, респондентам запропоновано вказати в анкеті наступну інформацію з приводу даного дослідження, а саме – щодо:

- а) конкретного проведення анкетування (місяць, рік);
- б) населені пункти та області, в якій працює слідчий;
- в) відомостей про вік даної особи;
- г) рівня освіти слідчого;
- г) досвід роботи цієї особи у правоохоронних органах;
- д) статі слідчого.

Крім цього, зазначеним респондентам було роз'яснено, що із 3-х варіантів відповідей («так», «ні», «частково»), які запропоновані в анкеті для анонімного опитування, вони мають вибрати лише одну, та позначити це відповідною відміткою (типу «галочки») навпроти обраної відповіді, а також доведена інформація про те, що жодних персональних даних, мова про які ведеться в Законі України «Про захист персональних даних», особи, які беруть участь у вказаному науковому дослідженні, в анкеті не представляють, включаючи й особистий підпис респондента.

У ході узагальнення інформації, вказаної у фабулі анкет, були отримані такі результати:

- а) опитування здійснювалось на протязі червня-серпня 2022 року;
- б) участь у дослідженні прийняли 312 слідчих Національної поліції України, які працювали у 14 регіонах нашої держави, включаючи і її столицю;
- в) респонденти мали наступні вікові ознаки:
 - вік від 21 до 25 років мали – 169 осіб із 312, які взяли участь в анкетуванні, або 54% від загальної кількості опитаних осіб;
 - від 26 до 31 року – 103 особи або 33% у структурі респондентів;
 - від 32 до 37 років – 28 осіб або 9% у загальній структурі опитаних слідчих;
 - від 38 до 43 років – 9 осіб або 3% у структурі всіх респондентів;
 - від 43 років і старші – 3 особи (1% від загальної кількості опитаних слідчих);
- г) освітній рівень респондентів виглядав наступним чином:
 - мали вищу юридичну освіту – 128 осіб або 41% у структурі респондентів;
 - мали незакінчену вищу юридичну освіту – 107 осіб або 34% від усіх, які взяли участь в анкетуванні;
 - мали іншу вищу освіту – 77 осіб або 25% опитаних слідчих;
- г) респонденти мали такий практичний досвід служби в правоохоронних органах:
 - до 1-го року – 36 осіб або 11% у структурі всіх опитаних слідчих;

- від 1-го до 3-х років – 67 осіб або 21% у загальній кількості опитаних респондентів;

- від 3-х до 5-ти років – 89 осіб або 29% у структурі всіх респондентів;

- від 5-ти до 10-ти років – 82 особи або 27% від загальної кількості опитаних слідчих;

- від 10-ти до 15-ти років – 33 особи або 11% у структурі респондентів;

- від 15 років і більше – 5 осіб або 1% від усіх опитаних (312 осіб) слідчих;

д) в анонімному опитуванні прийняли участь:

- 218 осіб чоловічої статі або 70% від усіх слідчих, які були анкетовані;

- 94 особи жіночої статі або 30% від усіх респондентів.

Узагальнені відповіді на всі питання анкети дали можливість вести мову про наступні результати дослідження:

1. Тільки 38% (117 із 312 слідчих) опитаних осіб повідомили, що для них є відомою теорія детермінації (спричиненості та обумовленості) злочинності, а ще 27% (84 особи) – що такими знаннями не володіють, що можна віднести до однієї з детермінант, яка у сьогоденні впливає на ефективність досудового розслідування в Україні (1-е питання анкети).

Такий висновок ґрунтується на відповідях слідчих щодо прихильників теорії детермінації (а, це тільки 16% респондентів (50 осіб)), а ще 51% із них (159 із 312 слідчих) заявили, що прихильниками цієї теорії є лише частково (2-ге питання анкети).

Поряд з цим, варто у зв'язку з цим звернути увагу й на той факт, що про необхідність у сфері досудового розслідування використання теорії детермінації повідомили 43% опитаних слідчих (133 особи), а ще 42% (132 особи) вважають, що це слід робити частково (3-тє питання анкети).

Майже аналогічні відповіді було отримано й на 4-е питання анкети, яке стосувалось необхідності врахування теорії детермінації злочинності у ході судового розгляду кримінального провадження, а саме: «так» відповіли 45% респондентів (140 опитаних слідчих), а «частково» – теж 45% (140 осіб).

2. Про необхідність закріплення на законодавчому рівні в Україні обов'язку для органів досудового розслідування виявляти причини та умови, які сприяли вчиненню конкретного кримінального правопорушення, повідомили лише 27% від усіх слідчих, які брали участь в анкетуванні (81 особа), а ще 33% (104 респонденти) заявили, що цього робити не слід (5-те питання анкети).

Цей результат можна оцінювати як такий, що пов'язаний з молодим віком та недостатнім досвідом роботи у правоохоронних органах та відсутністю вищої освіти у слідчих.

При цьому однією з детермінант, що обумовлює зазначений результат дослідження, можна назвати недостатню активність у сьогоденні учених з питань, що стосуються детермінації злочинності (6-те питання анкети), а саме – 47% респондентів (148 опитаних слідчих) вважають, що така активність відсутня, а ще 35% (119 осіб) – що така діяльність є лише частковою.

Не відрізняються від попередніх результатів і відповіді на 7-ме питання анкети, що стосувалось врахування органами досудового розслідування на практиці науково обґрунтованих пропозицій учених з питань детермінації злочинності, а саме: 22% (66 осіб) респондентів вважають, що це робити не слід, а ще 50% – що це слід вчиняти лише частково (157 опитаних слідчих).

3. Майже 70% опитаних слідчих (34% відповіли «так» та 33% – «частково») вважають, що у сьогоденні кримінально-виконавчими засобами можна усувати, блокувати, нейтралізувати тощо детермінанти вчинення конкретного кримінального правопорушення (8-ме питання анкети), що свідчить про готовність слідчих займатись такою діяльністю.

Більш того, 63% респондентів (199 осіб) переконані, що варто у зв'язку з цим на кримінальному процесуальному рівні реагувати відповідними рішеннями слідчих, прокурорів та суддів на встановлені причини і умови, які сприяли вчиненню конкретного кримінального правопорушення (9-те питання анкети).

А ще 50% опитаних слідчих (153 особи) переконані, що судам необхідно враховувати виявлені на стадії досудового розслідування детермінанти

конкретного вчиненого кримінального правопорушення (10-е питання анкети), і тільки 13% цих респондентів (41 особа) вважають обернене (відповіли – «ні»).

4. Звертає на себе увагу той факт, що із зарубіжним досвідом з питань, що стосуються детермінації злочинності у кримінальному процесі, ознайомлені тільки 15% слідчих (46 осіб), а ще 42 % (131 респондентів) – лише «частково» (11-те питання анкети).

У той самий час, не володіють інформацією з цього приводу аж 43% опитаних слідчих (135 осіб), що пояснює, зокрема, низьку активність цих суб'єктів кримінального процесу до самостійного виявлення причин і умов, що сприяли вчиненню конкретного кримінального правопорушення, та використання цих матеріалів у ході судового розгляду кримінального провадження.

Проте, про необхідність впровадження позитивного зарубіжного досвіду з означеної тематики дослідження заявили 32% респондентів (101 особа), а ще 50% (156 слідчих) – що це слід робити «частково» (12 питання анкети).

5. Цікавим, у контексті активізації зусиль слідчого з питань детермінації злочинності, є відповіді, отримані на 13-те питання анкети щодо того, чи у чинному кримінальному процесуальному законодавстві України враховані причинно-наслідкові зв'язки вчинення будь-якого кримінального правопорушення, а саме – майже 90% опитаних респондентів (відповідно – «так» вважають 45% (139 осіб) та «частково» – 44% (133 слідчих)) вважають, що такі правові засоби у законі є.

6. Більшість опитаних слідчих (46% (144 особи) – відповіли «так» та стільки ж (143 респонденти) – «частково») переконані, що процес детермінації впливає на рівень повторної та рецидивної злочинності (14-те питання анкети), що свідчить про готовність цих суб'єктів кримінального процесу до активізації діяльності з питань детермінації злочинності.

Поряд з цим, звертає на себе увагу той факт, що питання щодо зниження рівня повторної (рецидивної) злочинності у випадку закріплення в законі обов'язку для органів досудового розслідування та суду про прийняття процесуальних рішень щодо усунення, блокування, нейтралізації тощо причин і

умов, які сприяли вчиненню конкретного кримінального правопорушення (15-те питання анкети).

Зокрема, позитивно («так») відповіли на це питання тільки 16% респондентів (44 слідчі), а ще 34% – переконані, що цього робити не слід (117 осіб).

І, це при тому, що зазначені респонденти переконані, що в чинному кримінальному процесуальному законодавстві України є норми, які стосуються досліджуваної проблематики.

І, що найбільш парадоксально, що опитані слідчі вважають, що вони вправі на свій розсуд встановлювати по конкретному кримінальному правопорушенні причини та умови, що сприяли його вчиненню (16-те питання анкети), а саме – 84% (263 респонденти) відповіли на це питання «так».

Проте, на питання про те, чи мають таким чином отримати матеріали юридичне значення, відповіді слідчих виявились також неочікуваними («так» – вважають 31% респондентів (100 осіб); «ні» – 34% (103 особи) та «частково» – 35% (109 осіб) (17-те питання анкети).

Отже, результати проведеного анонімного опитування свідчать про те, що висвітлені в анкеті питання є актуальними як в теоретичному, так і в прикладному характері та мають враховуватись при вирішенні проблем, які стосуються детермінації злочинності та якісної видозміни у зв'язку з цим чинного кримінального процесуального законодавства України.

Аспірант кафедри

здобувач кафедри кримінального

права і процесу Волинського

національного університету імені Лесі Українки

В. С. Ковальчук

Анкета

**анонімного опитування суддів з питань, що стосуються детермінації
злочинності у сфері виконання покарань**

1. Питання, які були винесені для анонімного опитування

№ п/п	Зміст і назва питання	Варіанти відповідей	Відповіді респондентів в абсолютних цифрах	Співвідношення відповідей у %	Примітка
1	2	3	4	5	6
1.	Чи відомою є для Вас теорія детермінації (спричиненості та обумовленості) злочинності?	так	256	82%	
		ні	-	-	
		частково	56	18%	
2.	Чи є Ви прихильником теорії детермінації злочинності?	так	200	60%	
		ні	13	9%	
		частково	99	31%	
3.	Чи варто використовувати теорію детермінації злочинності у ході досудового розслідування?	так	277	88%	
		ні	-	-	
		частково	35	12%	

4.	Чи варто враховувати теорію детермінації злочинності у ході судового розгляду кримінального провадження?	так	289	92%	
		ні	-	-	
		частково	23	8%	
5.	Чи варто на законодавчому рівні України ввести обов'язок для органів досудового розслідування виявляти причини та умови, які сприяли вчиненню конкретного кримінального правопорушення?	так	305	97%	
		ні	7	3%	
		частково	-	-	
6.	Чи достатньо активно у сьогоденні розробляють-ся на науковому рівні питання, що стосуються детермінації злочинності?	так	44	15%	
		ні	109	35%	
		частково	159	50%	
7.	Чи варто враховувати у практичній діяльності органів	так	113	36%	

	досудового розслідування науково обґрунтовані результати з питань детермінації злочинності?				
		ні	20	7%	
		частково	179	57%	
8.	Чи можна у сьогоденні кримінально-процесуальними засобами нейтралізувати, усунути, блокувати тощо детермінанти вчинення кримінального правопорушення?	так	156	50%	
		ні	33	10%	
		частково	123	40%	
9.	Чи варто на кримінальному процесуальному рівні виносити рішення про усунення, блокування, нейтралізацію причин і умов, що сприяли вчиненню конкретного кримінального правопорушення?	так	216	68%	
		ні	17	7%	
		частково	79	25%	

10.	Чи слід суду враховувати виявлені у ході досудового розслідування та судового розгляду кримінального провадження детермінанти вчинення правопорушення?	так	139	45%	
		ні	55	17%	
		частково	118	38%	
11.	Чи ознайомлені Ви із зарубіжним досвідом кримінально-процесуальної діяльності з питань детермінації злочинності?	так	277	88%	
		ні	-	-	
		частково	35	12%	
12.	Чи варто впроваджувати у національне кримінально-процесуальне законодавство зарубіжний позитивний нормативно-правовий досвід?	так	281	90%	
		ні	-	-	
		частково	31	10%	
13.	Чи враховує на сьогодні причинно-	так	49	15%	

	наслідкові зв'язки вчиненого кримінального правопорушення чинне кримінально-процесуальне законодавство України?	ні	50	16%	
		частково	213	69%	
14.	Чи впливає процес детермінації на рівень повторної та рецидивної злочинності?	так	131	42%	
		ні	2	1%	
		частково	179	57%	
15.	Чи може знизити рівень повторної (рецидивної) злочинності введення на законодавчому рівні України обов'язку для органів досудового розслідування та суду щодо прийняття рішень про усунення, блокування, нейтралізації тощо причин і умов, які спри-яли вчиненню	так	179	57%	
		ні	-	-	
		частково	133	43%	

	конкретного кримінального правопорушення ?				
16.	Чи вправі на свій розсуд органи досудового розслідування та суду виявляти причини і умови, які сприяли вчиненню конкретного кримінального правопорушення?	так	221	70%	
		ні	12	5%	
		частково	79	25%	
17.	Чи мають юридичне значення виявлені на свій розсуд причини і умови, які сприяють вчиненню конкретного кримінального правопорушення?	так	179	57%	
		ні	19	7%	
		частково	114	36%	

Примітка: всього в опитуванні взяли участь 312 осіб.

Анкету розробив

здобувач кафедри кримінального права і процесу Волинського національного університету імені Лесі Українки

В. С. Ковальчук

Аналітична довідка

про результати анонімного опитування суддів з питань, що стосуються детермінації злочинності у сфері виконання покарань

Вказане наукове дослідження було проведено у 2022 році серед суддів, які працювали у судовій системі України на території Волинської, Вінницької, Дніпропетровської, Житомирської, Закарпатської, Івано-Франківської, Київської (включаючи м. Київ), Львівської, Полтавської, Рівненської, Хмельницької та Черкаської областей (всього анонімним опитуванням у формі анкетування було охоплено 14 регіонів, включаючи столицю України).

При цьому анкетування зазначених респондентів проводилось з використанням електронної мережі «Інтернет» та відповідних інформаційних технологій.

В анонімному опитуванні на добровільній основі з використанням спеціально розробленої авторської анкети прийняли участь 312 суддів, які працювали у відповідних судах України, види яких визначені в Законі України «Про судоустрій та статус суддів».

Перед проведенням даного наукового дослідження усім респондентам було роз'яснено положення ч. 3 ст. 28 Конституції України про те, що жодна людина без її вільної згоди не може бути піддана медичним, науковим чи іншим досліддам, а також правила заповнення запропонованої для проведення анонімного опитування анкети.

Крім цього, суддям, які взяли участь в анкетуванні, запропоновано вказати в анкеті наступну інформацію, що стосується їх особистих даних, а саме:

- а) на протязі якого періоду (місяць, рік) проводилось анкетування;
- б) у якому населеному пункті (області) працює респондент;
- в) який вік особи, яка взяла участь в опитуванні;
- г) яка освіта респондента;
- г) який досвід роботи цієї особи в судових органах;
- д) яка стать респондента.

Особам, які прийняли участь у вказаному дослідженні, роз'яснено також, що із 3-х запропонованих в анкеті відповідей («так», «ні», «частково»), вони мають вибрати лише одну, про що зробити відповідну позначку в анкеті (типу «галочки»). Більш того, усім респондентам доведена інформація про те, що жодних персональних даних, мова про які ведеться в Законі України «Про захист персональних даних», їм проставляти в анкеті не потрібно, включаючи й особистий підпис.

Узагальнення інформації, отриманої в ході анонімного опитування суддів (312 осіб), дало можливість презентувати наступні отримані результати цього наукового дослідження:

- 1) анкетування було проведено на протязі червня-серпня 2022 року;
- 2) участь в опитуванні прийняли судді з 14 регіонів (областей) України та м. Києва;
- 3) респонденти мали такі вікові ознаки:
 - 3.1. Від 30 до 35 років – 27 осіб із 312 суддів, які взяли участь в опитуванні, або 9% у загальній структурі респондентів;
 - 3.2. Від 36 до 41 року – 44 особи, або 15% у структурі всіх опитаних суддів;
 - 3.3. Від 42 до 47 років – 67 осіб, або 22% від загальної кількості респондентів;
 - 3.4. Від 48 до 53 років – 64 особи, або 21% у структурі всіх опитаних суддів;
 - 3.5. Від 54 до 59 років – 64 особи, або 21% від загальної кількості респондентів;
 - 3.6. Від 60 до 65 років – 46 осіб, або 12% у структурі всіх опитаних суддів.
- 4) всі особи, які взяли участь в анкетуванні, мали вищу юридичну освіту (312 респондентів (100%));
- 5) респонденти мали такий практичний досвід роботи в судах:
 - 5.1. Від 1 до 5-ти років – 36 осіб, або 12% у структурі всіх опитаних суддів;
 - 5.2. Від 6 до 11 років – 89 осіб, або 28% від загальної кількості суддів, які взяли участь в анкетуванні;
 - 5.3. Від 12 до 16 років – 137 осіб або 44% у структурі всіх респондентів;

5.4. Від 17 років і більше – 50 осіб, або 16% від загальної кількості опитаних суддів;

б) в даному дослідженні взяли участь:

6.1. особи чоловічої статі – 183 судді, або 60% у структурі всіх респондентів;

6.2. особи жіночої статі – 129 суддів, або 40% від усіх опитаних респондентів.

У цілому ж, шляхом, знову ж таки, узагальнення відповідей, які дали судді на запропоновані в анкеті питання, дало наступні результати:

1. Всі респонденти (82% (256 із 312 опитаних осіб) заявили – «так», а 18% (56 суддів) – «частково») володіють інформацією щодо теорії детермінації злочинності (її спричиненості та обумовленості), що свідчить про наявність серед зазначеної категорії учасників дослідження потенційних засад готовності до прийняття відповідних процесуальних рішень з означеної тематики дослідження (1-е питання анкети).

Додатковим аргументом з цього приводу виступають узагальнення відповіді суддів на 2-ге питання анкети, а саме – прихильниками теорії детермінації злочинності є більше 90% респондентів (60% (200 із 312 суддів) відповіли – «так», а 31% (99 осіб) – «частково»). Крім цього, 88% респондентів (277 із 312 суддів) переконані, що зазначену теорію варто застосовувати на стадії досудового розслідування кримінального правопорушення (3-тє питання анкети), а ще 92% (289 осіб) вважають, що це слід робити й на стадії судового розгляду кримінального провадження (4-тє питання анкети).

Цілком логічним у зв'язку з цим можна вважати відповідь суддів й на 5-тє питання анкети, 97% (305 із 312 респондентів) із яких заявили, що на законодавчому рівні варто ввести обов'язок для органів досудового розслідування щодо виявлення причин та умов, які сприяли вчиненню конкретного кримінального правопорушення.

2. Більшість респондентів (35% (109 із 312 суддів) повідомили – «ні», а ще 50% (159 суддів) – «частково») вважають, що на науковому рівні у сьогоденні питання детермінації злочинності вивчаються недостатньо (6-та питання анкети).

Проте, тільки 36% опитаних суддів (113 із 312 респондентів) переконані, що у практичній діяльності органів досудового розслідування необхідно враховувати науково обґрунтовані пропозиції з означених питань (7-ме питання анкети).

Як видається, попередній результат опитування обумовлений відповідями респондентів на 8-ме питання анкети, 50% із яких (156 із 312 суддів) вважають, що у сьогоденні у чинному кримінально-процесуальному законодавстві України є відповідні засоби для нейтралізації, блокування, усунення тощо детермінант вчиненого кримінального правопорушення, а ще 40% (123 особи) переконані, що це слід робити «частково».

Більш того, ще 68% респондентів (216 із 312 суддів) вважають, що на кримінальному процесуальному рівні слід приймати відповідні рішення з цього приводу, а ще 25% із них (79 осіб) – що такі дії необхідно здійснювати «частково» (9-те питання анкети).

3. Позитивним, у контексті досліджуваної проблематики, можна вважати отримані відповіді суддів на 10-те питання анкети, що стосувались врахування судом виявлених на стадії досудового розслідування детермінант вчиненого кримінального правопорушення («так» повідомили 45% (139 осіб) респондентів, а ще 38% (118 осіб) – заявили, що це слід робити «частково»). У такому ж сенсі можна оцінити й відповіді суддів на 11-те питання анкети, 88% із яких (277 осіб) повідомили, що мають інформацію щодо зарубіжного досвіду з питань детермінації злочинності. Більш того, 90% вказаних респондентів (281 особа) переконані, що зарубіжний досвід з означеної тематики дослідження варто впроваджувати у національне кримінально-процесуальне законодавство (12-те питання анкети).

4. Звертає на себе увагу той факт, що тільки 15% опитаних суддів (49 із 312 респондентів) вважають, що чинне кримінально-процесуальне законодавство України (ст. 1 КПК) враховує причинно-наслідкові зв'язки, а ще 69% (213 осіб) –

думають, що це здійснено тільки «частково» (13-те питання анкети). Поряд з цим, 42% респондентів (131 із 312 осіб) переконані, що процес детермінації впливає на рівень повторної (ст. 32 КК) та рецидивної злочинності в Україні (ст. 34 КК), а ще 57% (179 суддів) – що такий вплив є «частковим», що можна оцінити позитивно, з огляду перспектив удосконалення чинного кримінального процесуального законодавства (14-те питання анкети). Додатковим аргументом щодо цього висновку можна назвати відповіді опитаних суддів, які вважають, що введення для органів досудового розслідування та суду на законодавчому рівні обов'язку щодо виявлення на кожному кримінальному провадженні причин і умов, які сприяли вчиненню кримінального правопорушення, може знизити рівень повторної та рецидивної злочинності («так» – відповіді 57% (179 осіб) респондентів та «частково» – 43% (133 особи)) (15-те питання анкети).

4. Майже всі опитані судді («так» – відповіді 70% (221 із 312 осіб) та «частково» – 25% (79 респондентів) переконані, що органи досудового розслідування та суду вправі на свій розсуд у сьогоднішні виявляти причини та умови, які сприяли вчиненню конкретного кримінального правопорушення (16-те питання анкети). Більш того, 57% респондентів (179 суддів) вважають, що отримані таким чином матеріали матимуть юридичне значення при розгляді кримінального провадження, а ще 36% (114 осіб) переконані, що їх слід оцінювати «частково» (17-те питання анкети).

Отже, результати проведеного анонімного опитування свідчать про те, що висвітлені в анкеті питання є актуальними як в теоретичному, так і в прикладному характері та мають враховуватись при вирішенні проблем, які стосуються детермінації злочинності та якісної видозміни у зв'язку з цим чинного кримінального процесуального законодавства України.

Аспірант кафедри

здобувач кафедри кримінального
права і процесу Волинського
національного університету
імені Лесі Українки

В. С. Ковальчук

Анкета
анонімного опитування прокурорів з питань, що стосуються детермінації
злочинності у сфері виконання покарань

1. Питання, які були винесені для анонімного опитування

№ п/п	Зміст і назва питання	Варіанти відповіді	Відповіді респондентів в абсолютних цифрах	Співвідношення відповідей у %	Примітка
1	2	3	4	5	6
1.	Чи відомою є для Вас теорія детермінації (спричиненості та обумовленості) злочинності?	так	203	65%	
		ні	11	5%	
		частково	98	30%	
2.	Чи є Ви прихильником теорії детермінації злочинності?	так	187	60%	
		ні	18	6%	
		частково	107	34%	
3.	Чи варто використовувати теорію детермінації злочинності у ході досудового розслідування?	так	166	53%	
		ні	19	7%	
		частково	127	40%	

4.	Чи варто враховувати теорію детермінації злочинності у ході судо-вого розгляду криміналь-ного провадження?	так	172	55%	
		ні	9	3%	
		частково	131	42%	
5.	Чи варто на законодавчому рівні України ввести обов'язок для органів досудового розслідування виявляти причини та умови, які сприяли вчиненню конкретного кримінального правопорушення?	так	177	57%	
		ні	20	7%	
		частково	115	36%	
6.	Чи достатньо активно у сьогоденні розробляються на науковому рівні питання, що стосуються детермінації злочинності?	так	87	27%	
		ні	133	43%	
		частково	92	30%	
7.	Чи варто враховувати у практичній діяльності органів досудового розслідування	так	144	46%	

	науково обгрунтовані результати з питань детермінації злочинності?	ні	15	4%	
		частково	153	50%	
8.	Чи можна у сьогоднішні кримінально-процесуальними засобами нейтралізувати, усунути, блокувати тощо детермінанти вчинення кримінального правопорушення?	так	97	31%	
		ні	46	19%	
		частково	169	54%	
9.	Чи варто на кримінальному процесуальному рівні виносити рішення про усунення, блокування, нейтралізацію причин і умов, що сприяли вчиненню конкретного кримінального правопорушення?	так	111	36%	
		ні	43	14%	
		частково	158	50%	
10.	Чи слід суду враховувати виявлені у ході досудового розслідування та судового розгляду кримінального	так	143	46%	
		ні	28	9%	

	провадження детермінанти вчинення правопорушення?				
		частково	141	45%	
11.	Чи ознайомлені Ви із зарубіжним досвідом кримінально-процесуальної діяльності з питань детермінації злочинності?	так	169	54%	
		ні	14	6%	
		частково	129	40%	
12.	Чи варто впроваджувати у національне кримінально-процесуальне законодавство зарубіжний позитивний нормативно-правовий досвід?	так	172	55%	
		ні	21	7%	
		частково	119	38%	
13.	Чи враховує на сьогодні причинно-наслідкові зв'язки вчиненого кримінального правопорушення чинне кримінально-процесуальне законодавство України?	так	107	34%	
		ні	50	16%	
		частково	155	50%	
14.	Чи впливає процес	так	177	57%	

	детермінації на рівень повторної та рецидивної злочинності?	ні	24	7%	
		частково	111	36%	
15.	Чи може знизити рівень повторної (рецидивної) злочинності введення на законодавчому рівні України обов'язку для органів досудового розслідування та суду щодо прийняття рішень про усунення, блокування, нейтралізації тощо причин і умов, які сприяли вчиненню конкретного кримінального правопорушення ?	так	189	60%	
		ні	14	5%	
		частково	109	35%	
16.	Чи вправі на свій розсуд органи досудового розслідування та суду виявляти причини і	так	134	43%	
		ні	29	9%	

	умови, які сприяли вчиненню конкретного кримінального правопорушення?	частково	149	48%	
17.	Чи мають юридичне значення виявлені на свій розсуд причини і умови, які сприяють вчиненню конкретного кримінального правопорушення?	так	167	53%	
		ні	16	7%	
		частково	129	40%	

Примітка: загальна кількість респондентів склала 312 осіб.

Анкету розробив

здобувач кафедри кримінального
права і процесу Волинського
національного університету
імені Лесі Українки

В. С. Ковальчук

Аналітична довідка
про результати анонімного опитування прокурорів з питань, що
стосуються детермінації злочинності у сфері виконання покарань

Дане наукове дослідження було проведено у 2022 році серед прокурорів, які працювали у відповідних органах прокуратури, що дислокувались на території Волинської, Вінницької, Дніпропетровської, Житомирської, Закарпатської, Івано-Франківської, Київської (включаючи м. Київ), Львівської, Полтавської, Рівненської, Хмельницької та Черкаської областей (всього анонімним опитуванням у формі анкетування було охоплено 14 регіонів, включаючи столицю України).

Анкетування вказаних респондентів проводилось з використанням електронної мережі «Інтернет» та відповідних інформаційних технологій.

В анонімному опитуванні на добровільній основі, з використанням спеціально розробленої авторської анкети прийняли участь 312 прокурорів, які мали статус прокурора та працювали на час опитування у відповідних територіальних органах прокуратури, структура яких визначена у Законі України «Про прокуратуру» та відомчих нормативно-правових актах Офісу Генерального прокурора.

Перед проведенням вказаного наукового дослідження усім респондентам було роз'яснено положення ч. 3 ст. 28 Конституції України про те, що жодна людина без її вільної згоди не може бути піддана медичним, науковим чи іншим досліддам, а також правила заповнення запропонованої для проведення анонімного опитування анкети.

Зокрема, респондентам запропоновано вказати в анкеті наступну інформацію з приводу даного дослідження, а саме:

- а) у який період (місяць, рік) проводилось анкетування;
- б) у якому населеному пункті (області) працює респондент;

- в) який вік особи, яка взяла участь в опитуванні;
- г) яка освіта респондента;
- г) який досвід роботи цієї особи в органах прокуратури;
- д) яка стать респондента.

Крім цього, зазначеним респондентам було роз'яснено, що із трьох варіантів відповідей («так», «ні», «частково»), які запропоновані в анкеті для проведення анонімного опитування, вони мають вибрати лише один та позначити це відповідною відміткою (типу «галочка») навпроти обраної відповіді, а також доведена інформація про те, що жодних персональних даних, мова про які ведеться в Законі України «Про захист персональних даних», особи, які беруть участь у вказаному науковому дослідженні, в анкеті не представляють, включаючи й особистий підпис респондента.

У ході узагальнення інформації, вказаної у фабулі анкети, були встановлені наступні результати:

- 1) опитування здійснювалось на протязі червня-серпня 2022 року;
- 2) участь в анкетуванні прийняли прокурори 14 регіонів України, включаючи й прокуратуру м. Києва;
- 3) респонденти мали такі вікові ознаки:
 - 3.1. Від 22 до 27 років – 86 осіб із 312, які взяли участь в опитуванні, або 28% у загальній структурі респондентів;
 - 3.2. Від 28 до 33 років – 156 осіб (50% у структурі респондентів);
 - 3.3. Від 34 до 39 років – 39 осіб (13% у структурі всіх респондентів);
 - 3.4. Від 40 до 45 років – 19 осіб (7% у загальній кількості респондентів);
 - 3.5. Від 45 років і старші – 12 осіб (4% у загальній кількості респондентів);
- 4) всі особи, які взяли участь в анкетуванні, мали вищу юридичну освіту (312 респондентів (100%));
- 5) респонденти мали такий практичний досвід роботи в органах прокуратури:
 - 5.1. Від 1 до 5-ти років – 131 особа із 312, які взяли участь у дослідженні, або 43% у структурі всіх респондентів;

5.2. Від 6-ти до 10-ти років – 108 осіб (32% від загальної кількості респондентів);

5.3. Від 11-ти до 15 років – 46 осіб (16% у структурі всіх респондентів);

5.4. Від 16-ти років і більше – 27 осіб (9% у загальній структурі респондентів);

б) в анкетуванні прийняли участь:

6.1. особи чоловічої статі – 283 особи із 312 респондентів або 90% від загальної їх структури;

6.2. особи жіночої статі – 29 осіб (10% у структурі всіх респондентів).

Знову ж таки, шляхом узагальнення всіх відповідей на 17 запропонованих в анкеті питань, що стосувались детермінації злочинності, були отримані наступні результати:

1. 65% усіх респондентів (312 осіб) повідомили, що для них є відомою теорія детермінації (спричиненості та обумовленості) злочинності (I питання в анкеті).

Поряд з цим, звертає на себе увагу той факт, що 35% прокурорів (відповідно, відповіли «частково» – 30% із них та «ні» – 5%), які згідно свого правового статусу (ст. 36 КПК України) здійснюють процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, мають неповні фахові знання щодо спричиненості та обумовленості злочинності.

При цьому прихильниками цієї наукової теорії є тільки 60% зазначених прокурорів (II питання анкети), що можна віднести до тих детермінант, які негативно впливають на рівень та ефективність досудового розслідування в Україні.

2. Тільки 53% опитаних осіб (166 із 312 прокурорів) використовують теорію детермінації злочинності у ході досудового розслідування кримінальних проваджень (III питання анкети), що також можна віднести до детермінаційного комплексу, який обумовлює низький рівень кримінальної процесуальної діяльності.

До цих негативних детермінант можна віднести й результати опитування прокурорів, що стосувались врахування теорії детермінації на практиці (IV питання анкети), відповідно яких лише 55% (172 із 312 осіб) вважають, що це слід робити у кримінально-процесуальній діяльності цих учасників кримінального провадження.

3. Важливим позитивним результатом проведеного дослідження можна назвати той факт, що 57% респондентів (177 із 312 прокурорів) переконані, що на законодавчому рівні України варто ввести обов'язок для органів досудового розслідування щодо виявлення причин та умов, які сприяють вчиненню конкретного кримінального правопорушення (V питання анкети).

Більш того, ще 36% цих респондентів (115 осіб) вважають, що це слід здійснити частково.

4. Цікавим та теоретично значущим можна вважати той факт, що 43% опитаних прокурорів (133 із 312 осіб) переконані, що на науковому рівні питання, які стосуються детермінації злочинності, у сьогоденні розробляються не досить активно, а ще 30% (92 прокурори) – що це здійснюється лише частково (VI питання анкети).

5. Тільки 4% респондентів (15 із 312 осіб) переконані, що у практичній діяльності органів досудового розслідування не варто враховувати науково обґрунтовані результати з питань детермінації злочинності (VII питання анкети).

У той самий час 46% прокурорів (144 із 312 осіб) вважають, що це слід робити, а ще 50% (153 особи) – що такі дії варто вчиняти частково, що можна віднести до тих аргументів, які пов'язані з необхідністю видозміни чинного КПК України з означених питань.

6. Важливим можна вважати й той результат, який стосується можливостей чинного кримінального процесуального законодавства щодо усунення детермінант, які сприяли вчиненню конкретного кримінального правопорушення, а саме – 31% респондентів (97 із 312 прокурорів) переконані, що такі правові можливості є, а ще 54% (169 осіб) – що у КПК вони мають частковий характер (VIII питання).

У такому ж контексті сформульовані відповіді й на ІХ питання анкети, відповідно до якого 36% респондентів (111 із 312 опитаних прокурорів) вважають, що на кримінальному процесуальному рівні необхідно виносити відповідні рішення органами досудового розслідування і суду щодо усунення причин та умов, які сприяли вчиненню конкретного кримінального правопорушення.

При цьому, 50% опитаних прокурорів (158 осіб) переконані, що це слід робити частково.

7. Більшість респондентів (46% (143 із 312 прокурорів – заявили «так», а ще 45% (141 особа) – «частково») вважають, що суду варто враховувати встановлені у ході досудового розслідування та судового розгляду кримінального провадження детермінанти вчиненого правопорушення (Х питання анкети).

Додатковим аргументом з цього приводу виступають результати опитування прокурорів щодо знання ними зарубіжного досвіду з означеної проблематики, де більшість з яких (54% – (169 осіб) повідомили – «так», а ще 40% (129 осіб) – «частково») переконані у необхідності реагування відповідними процесуальними засобами на причини та умови, що сприяли вчиненню конкретного кримінального правопорушення (ХІ питання анкети).

Більш того, 55% респондентів (172 із 312 прокурорів) заявили, що у національне процесуальне законодавство необхідно впроваджувати позитивний зарубіжний нормативно-правовий досвід з питань детермінації злочинності (ХІІ питання анкети), а ще 38% (119 осіб) – що це слід робити «частково».

8. Перспективними, у контексті необхідності видозміни змісту чинного законодавства України, можна вважати ті результати опитування, що пов'язані з оцінкою його норм, які у тій чи іншій мірі враховують причинно-наслідкові зв'язки вчиненого конкретного кримінального правопорушення (ХІІІ питання анкети), а саме – 34% респондентів (107 із 312 прокурорів) відповіли на вказане питання «так», а ще 50% (155 осіб) – «частково».

Додатковим аргументом з даного приводу можна назвати відповіді опитаних прокурорів щодо впливу процесу детермінації на рівень повторної (ст. 32 КК) та рецидивної злочинності (ст. 34 КК) (ХІV питання анкети), згідно яких

57% респондентів (177 із 312 осіб) вважають, що це дійсно «так», а ще 36% (111 осіб) – «частково».

Більш того, 60% респондентів (189 із 312 прокурорів) переконані, що тільки введення на заохочувальному рівні України обов'язку для органів досудового розслідування та суду щодо усунення, блокування, нейтралізації тощо причин і умов, які сприяли вчиненню кримінального правопорушення, зможе знизити рівень повторної (рецидивної) злочинності (XV питання анкети), а ще 35% (109 – осіб) – що вплине «частково».

9. Важливими у сенсі вирішення сьогоденних проблем з питань детермінації злочинності у кримінально-процесуальній діяльності є й результати даного дослідження, що стосуються права органів досудового розслідування та суду на свій розсуд виявляти причини та умови, які сприяли вчиненню конкретного кримінального правопорушення (XVI питання анкети), а саме – 43% респондентів (134 із 312 прокурорів) вважають, що таке правочинним КПК передбачено, а ще 48% – є «частковим».

При цьому, та ж таки більшість (53% (167 із 312 респондентів) – заявили «так», а ще 40% (129 осіб) – «частково») опитаних прокурорів переконані, що виявлені у сьогоденній кримінально-процесуальній діяльності причини та умови, які сприяли вчиненню конкретного кримінального правопорушення, мають юридичне значення (XVII питання анкети).

Отже, результати проведеного анонімного опитування свідчать про те, що висвітлені в анкеті питання є актуальними як в теоретичному, так і в прикладному характері та мають враховуватись при вирішенні проблем, які стосуються детермінації злочинності та якісної видозміни у зв'язку з цим чинного кримінального процесуального законодавства України.

Аспірант кафедри

здобувач кафедри кримінального
права і процесу Волинського
національного університету
імені Лесі Українки

В. С. Ковальчук

Анкета

**анонімного опитування адвокатів з питань, що стосуються детермінації
злочинності у сфері виконання покарань**

1. Питання, які були винесені для анонімного опитування

№ п/п	Зміст і назва питання	Варіанти відповідей	Відповіді респондентів в абсолютних цифрах	Співвідношення відповідей у %	Примітка
1	2	3	4	5	6
1.	Чи відомою є для Вас теорія детермінації (спричиненості та обумовленості) злочинності?	так	123	40%	
		ні	35	10%	
		частково	154	50%	
2.	Чи є Ви прихильником теорії детермінації злочинності?	так	48	16%	
		ні	47	15%	
		частково	217	69%	
1	2	3	4	5	6
3.	Чи варто використовувати теорію детермінації злочинності у ході досудового розслідування?	так	106	31%	
		ні	29	12%	
		частково	177	57%	

4.	Чи варто враховувати теорію детермінації злочинності у ході судового розгляду кримінального провадження?	так	94	30%	
		ні	29	10%	
		частково	189	60%	
5.	Чи варто на законодавчому рівні України ввести обов'язок для органів досудового розслідування виявляти причини та умови, які сприяли вчиненню конкретного кримінального правопорушення?	так	101	32%	
		ні	45	15%	
		частково	166	53%	
6.	Чи достатньо активно у сьогоденні розробляють-ся на науковому рівні питання, що стосуються детермінації злочинності?	так	86	27%	
		ні	87	28%	
		частково	139	45%	
7.	Чи варто враховувати у практичній діяльності органів досудового	так	114	36%	

1	розслідування науково обґрунтовані результати з питань детермінації злочинності?	3	4	5	6
	ні		39	14%	
	частково		159	50%	
8.	Чи можна у сьогоденні кримінально-процесуальними засобами нейтралізувати, усунути, блокувати тощо детермінанти вчинення кримінального правопорушень-ня?	так	74	24%	
	ні		89	28%	
	частково		149	48%	
9.	Чи варто на кримінальному процесуальному рівні виносити рішення про усунення, блокування, нейтралізацію причин і умов, що сприяли вчиненню конкретного кримінального правопорушення?	так	266	85%	
	ні		46	15%	
	частково		-	-	
10.	Чи слід суду враховувати виявлені	так	189	60%	

1	у ході досудового розслідування та судового розгляду кримінального провадження детермінанти вчинення	ні	6	5%	6
	правопорушення?	частково	117	35%	
11.	Чи ознайомлені Ви із зарубіжним досвідом кримінально-процесуальної діяльності з питань детермінації злочинності?	так	153	49%	
		ні	15	5%	
		частково	144	46%	
12.	Чи варто впроваджувати у національне кримінально-процесуальне законодавство зарубіжний позитивний нормативно-правовий досвід?	так	198	63%	
		ні	15	6%	
		частково	99	31%	
13.	Чи враховує на сьогодні причинно-	так	83	27%	

	наслідкові зв'язки вчиненого кримінального правопорушень-ня чинне кримінально-процесуальне законодавство України?	ні	118	38%	
		частково	111	35%	
14.	Чи впливає процес детермінації на рівень повторної та рецидивної злочинності?	так	139	45%	
		ні	50	15%	
		частково	123	40%	
15.	Чи може знизити рівень	так	57	19%	
1	2	3	4	5	6
	повторної (рецидивної) злочинності введення на законодавчому рівні України обов'язку для органів досудового розслідування та суду щодо прийняття рішень про усунення, блокування, нейтралізації тощо причин і умов, які	ні	117	37%	
		частково	138	44%	

	спри-яли вчиненню конкретного кримінального правопорушення ?				
16.	Чи вправі на свій розсуд органи досудового розслідування та суду виявляти причини і умови, які сприяли вчиненню конкретного кримінального правопорушення?	так	54	15%	
		ні	141	48%	
		частково	117	37%	
17.	Чи мають юридичне значення виявлені на свій розсуд причини і умови, які сприяють вчиненню конкретного кримінального правопорушення?	так	46	14%	
		ні	153	50%	
		частково	113	36%	

Примітка: всього в опитуванні взяли участь 312 осіб.

Анкету розробив

здобувач кафедри кримінального права і процесу Волинського національного університету імені Лесі Українки

В. С. Ковальчук

Аналітична довідка
про результати анонімного опитування адвокатів з питань, що стосуються детермінації злочинності у сфері виконання покарань

Вказане наукове дослідження було проведено у 2022 році серед адвокатів, які були зареєстровані або проживали на території 14 регіонів України, а саме – у: Волинській, Вінницькій, Дніпропетровській, Житомирській, Закарпатській, Івано-Франківській, Київській (включаючи м. Київ), Львівській, Полтавській, Рівненській, Хмельницькій та Черкаській.

Анкетування зазначених респондентів проводилось з використанням електронної мережі «Інтернет» та відповідних інформаційних технологій.

У даному анонімному опитуванні на добровільних засадах, з використанням спеціально розробленої авторської анкети прийняли участь 312 осіб, які мали на час дослідження статус адвоката (Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність») та представляли законні інтереси своїх клієнтів на стадії досудового розслідування кримінальних проваджень і в суді (ст. 45 КПК).

При цьому, перед проведення вказаного наукового дослідження усім респондентам було роз'ясненої положення ч. 3 ст. 28 Конституції України про те, що жодна людина без її вільної згоди не може бути піддана медичним, науковим чи іншим досліддам, а також правила заповнення запропонованої для проведення анонімного опитування анкети.

Зокрема, адвокатам запропоновано вказати в анкеті наступну інформацію з приводу даного дослідження, а саме:

- а) у який період (місяць, рік) проводилось анкетування;
- б) у якому населеному пункті (області) працює респондент;
- в) який вік особи, яка прийняла участь в опитуванні;
- г) яка освіта респондента;
- г) який досвід роботи цієї особи в адвокатурі;

д) яка стать респондента.

Крім цього, зазначеним респондентам було роз'яснено, що із 3-х варіантів відповідей («так», «ні», «частково»), які запропоновані в анкеті для анонімного опитування, вони мають вибрати лише одну, та позначити це відповідною відміткою (типу «галочки») навпроти обраної ним відповіді, а також доведена інформація про те, що жодних персональних даних, мова про які ведеться в Законі України «Про захист персональних даних», особи, які беруть участь у вказаному науковому дослідженні, в анкеті не мають представляти, включаючи й особистий підпис адвоката.

У ході узагальнення отриманої в ході анкетування були встановлені такі результати дослідження:

- 1) опитування здійснювалось на протязі червня-серпня 2022 року;
- 2) участь в опитуванні прийняли адвокати 14 регіонів України, включаючи тих, які проживали або були зареєстровані у м. Києві;
- 3) респонденти мали наступні вікові ознаки:
 - 3.1. Від 25 до 30 років – 63 особи із 312, які приймали участь в анкетуванні, або 20% у загальній структурі респондентів;
 - 3.2. Від 31 до 36 років – 83 особи, або 27% від загальної кількості опитаних адвокатів;
 - 3.3. Від 37 до 42 років – 113 осіб, або 37% у структурі всіх респондентів;
 - 3.4. Від 43 до 48 років – 31 особа, або 9% у структурі всіх респондентів;
 - 3.5. Від 49 років і старші – 22 особи, або 7% у загальній кількості опитаних адвокатів;
- 4) всі особи, які взяли участь в анкетуванні, мали вищу юридичну освіту (312 респондентів (100%));
- 5) респонденти мали такий практичний досвід в адвокатурі:
 - 5.1. Від 1 до 5-ти років – 49 осіб з 312 адвокатів, які приймали участь в анкетування, або 15% у структурі всіх респондентів;
 - 5.2. Від 6-ти до 11 років – 105 осіб або 34% від загальної кількості опитаних адвокатів;

5.3. Від 12 до 17 років – 121 особа або 39% у структурі всіх респондентів;

5.4. Від 18 до 23 років – 21 особа, або 7% від загальної кількості опитаних адвокатів;

5.5. Від 24 років і більше – 16 або 5% від загальної кількості респондентів;

б) в даному анкетуванні прийняли участь:

6.1. особи чоловічої статі – 213 осіб із 312 або 70% у структурі всіх респондентів;

6.2. особи жіночої статі – 99 суддів (30% від загальної кількості опитаних адвокатів).

Застосування методу узагальнення отриманої в ході анкетування інформації, дозволило зробити у зв'язку з цим наступні висновки по суті проведеного дослідження:

1. Більшість респондентів (40% (123 із 312 адвокатів) повідомили «так», а ще 50% (154) – «частково») заявили, що для них є відомою теорія детермінації (спричиненості та обумовленості) злочинності (I-е питання анкети), що свідчить про наявність у середовищі адвокатів перспективних напрямів видозміни їх діяльності у випадку удосконалення чинного кримінального процесуального законодавства України з означеної тематики дослідження.

Поряд з цим, звертає на себе увагу той факт, що тільки 16% вказаних респондентів (48 осіб) є прихильниками вказаної наукової теорії, а ще 69% (217 адвокатів) повідомили, що такими є «частково» (II-е питання анкети).

У той самий час, лише 12% опитаних адвокатів (29 респондентів) заперечують можливість застосування у ході досудового розслідування кримінального провадження теорії детермінації (III-е питання анкети), а на стадії судового розгляду – заперечують її застосування тільки 10% (29 осіб) (IV питання анкети).

При цьому, і в першому, і в другому випадках (відповідно 31% (106 осіб) та 30% (94 особи)) кількість адвокатів, які підтримують ідею використання зазначеної наукової теорії у кримінальному процесі є не такою переконливою.

Не менш важливим у цьому контексті є й відповіді зазначених респондентів на 5-те питання анкети, а саме – більшість опитаних адвокатів (32% (101 із 312 осіб) повідомили «так», а ще 53% (166 осіб) – «частково») вважають, що слід на законодавчому рівні встановити обов'язок для органів досудового розслідування виявляти причини і умови, які сприяли вчиненню конкретного правопорушення.

2. Знову ж таки, значна частина опитаних адвокатів («так» відповіли тільки 27% респондентів (86 осіб), а «частково» – ще 45% (139)) переконані, що у сьогоденні на науковому рівні не досить активно розробляються питання з питань детермінації злочинності (про це, зокрема, заявили аж 28% вказаних респондентів) (VI питання анкети).

У той самий час, більшість опитаних адвокатів вважають, що наукові результати з означеної тематики дослідження мають враховуватись органами досудового розслідування («так» заявили 36% респондентів (114 із 312 осіб) та «частково» – ще 50% адвокатів (159 осіб) (VII питання анкети);

3. Цікавими, у сенсі досліджуваної проблематики, є й відповіді опитаних адвокатів щодо того, що у сьогоденні чинне кримінально-процесуальне законодавство України має відповідні засоби, спрямовані на нейтралізацію, усунення, блокування тощо детермінант вчинення конкретного кримінального правопорушення (зокрема, «так» на дане питання відповіли 24% респондентів (74 особи) та «частково» – ще 48% адвокатів (149 осіб)).

У той самий час, 28% вказаних респондентів (84 особи) переконані, що у сучасних процесуальних умовах це зробити неможливо (VIII питання анкети).

Поряд з цим (і це парадоксально!), 85% опитаних адвокатів (266 осіб) вважають, що на кримінально-процесуальному рівні слід вчинити відповідні рішення щодо усунення, виявлення, нейтралізації тощо причин і умов, які сприяли вчиненню конкретного кримінального правопорушення (IX питання анкети).

Не менш важливим у цьому контексті є й відповіді зазначених респондентів на питання щодо врахування судом встановлених у ході досудового розслідування та судового розгляду кримінального провадження детермінант злочинності (60%

опитаних адвокатів (189 із 312, які приймали участь в анкетуванні) – відповіли «так», а ще 35% (117 осіб) – «частково» (X питання анкети).

4. Позитивними, з огляду існуючих проблем та завдань даного дослідження, можна вважати відповіді опитаних адвокатів про рівень їх володіння інформацією про зарубіжний досвід кримінально-процесуальної діяльності з питань детермінації злочинності (49% респондентів (153 особи) повідомили – «так», а ще 46% (144 адвокати) – «частково») (XI питання анкети).

Більш того, 63% (198 осіб) та 31% (99 осіб) вказаних респондентів (відповіли «так» та «частково») переконані, що у національне кримінально-виконавче законодавство необхідно впроваджувати позитивний зарубіжний досвід з питань детермінації злочинності (XII питання анкети).

Одним із пояснень отриманого результату даного дослідження можна назвати відповіді опитаних адвокатів на питання щодо врахування чинним кримінально-процесуальним законодавством України причинно-наслідкових зв'язків у змісті кримінального провадження, а саме – тільки 27% респондентів (83 із 312 осіб) відповіли «так» (XIII питання анкети).

5. Більшість респондентів (45% (139 осіб) заявили – «так», а ще 40% – «частково») вважають, що процес детермінації злочинності впливає на рівень повторної (ст. 32 КК) та рецидивної (ст. 34 КК) злочинності (XIV питання анкети), що важливо в контексті необхідності видозміни діючого в Україні кримінально-процесуального законодавства (XIV питання анкети).

Додатковим аргументом щодо вказаного висновку можна назвати отримані у ході даного дослідження відповіді опитаних адвокатів на 15-е питання, що було запропоновано в анкеті, а саме – введенню на законодавчому рівні України обов'язку для органів досудового розслідування та суду щодо виявлення, усунення, блокування тощо причин і умов, які сприяли вчиненню конкретного кримінального правопорушення, має знизити рівень повторної та рецидивної злочинності («так» - відповіли 19% респондентів (57 із 312 осіб) та «частково» – ще 44% опитаних осіб (138 адвокатів).

Разом з тим, тільки 15% респондентів (54 особи) переконані, що органи досудового розслідування та суду вправі на свій розсуд виявляти причини і умови, які сприяли вчиненню конкретного кримінального правопорушення (XVI питання анкети), а ще 37% (117 осіб) вважають, що це можна робити тільки «частково».

Більш того, лише 14% опитаних адвокатів (46 осіб із 312) переконані, що виявлені таким чином детермінанти злочинності мають юридичне значення, у той самий час, коли 50% цих респондентів (153 особи) вважають протилежно (заявили «ні») (XVII питання анкети).

Отже, результати проведеного анонімного опитування свідчать про те, що висвітлені в анкеті питання є актуальними як в теоретичному, так і в прикладному характері та мають враховуватись при вирішенні проблем, які стосуються детермінації злочинності та якісної видозміни у зв'язку з цим чинного кримінального процесуального законодавства України.

Аспірант кафедри

здобувач кафедри кримінального
права і процесу Волинського
національного університету
імені Лесі Українки

В. С. Ковальчук

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Єгор НАЗИМКО

« 04 » березня 2023 р.

АКТ

**впровадження результатів дисертаційного дослідження
в освітній процес Донецького державного університету внутрішніх справ**

1. Комісія у складі:

Голова комісії: Ганна БУГА, начальник відділу організації наукової роботи, доктор юридичних наук, доцент

Члени комісії: 1. Ольга ГАПОНЮК, начальник навчально-методичного відділу, кандидат економічних наук, доцент

2. Тетяна КОЛЕСНИК, гарант ОПП другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 081 Право галузі знань 08 Право, доктор юридичних наук, професор

3. Андрій УДОД, в.о. завідувача кафедри кримінального права та кримінології факультету № 1, кандидат юридичних наук

2. Комісія встановила:

Результати наукового дослідження Ковальчука Володимира Степановича на тему: «Кримінально-процесуальні засади запобігання правопорушенням у сфері виконання покарань України» (спеціальність 12.00.08 – Кримінальне право та кримінологія, кримінально-виконавче право) використовуються в освітньому процесі Донецького державного університету внутрішніх справ як методологічне підґрунтя для забезпечення викладання освітніх компонент освітньо-професійних програм за спеціальністю 081 Право галузі знань 08 Право: «Кримінально-виконавче право України», «Кримінологія», «Кримінальна юстиція: правові доктрини та принципи правотворчості», «Криміналістичне забезпечення досудового розслідування», «Криміналістичне забезпечення розслідування окремих видів кримінальних правопорушень».

Зокрема, використовуються наукові праці здобувача за результатами дисертаційного дослідження:

- *Статті в наукових фахових виданнях*

1. Ковальчук В. С. Виїмка як спосіб здобуття доказів. *Вісник прокуратури*. 2014. № 7. С. 140-147.
2. Ковальчук В., Шульгін С. Залучення до кримінального провадження як потерпілого. *Вісник прокуратури*. 2014. № 7. С. 28-34.
3. Ковальчук В. С. Кримінально-процесуальні можливості прокуратури у запобіганні кримінальним правопорушенням в Україні. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2023. № 3 (55). С. 145-150. DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2023.3.22>
4. Ковальчук В. С. Прокуратура України як суб'єкт запобігання кримінальним правопорушенням у сфері виконання покарань і пробації України. *Вісник пенітенціарної асоціації України*. 2022. № 2(20). С. 65-71. DOI: <https://doi.org/10.34015/2523-4552.2022.2.08>
5. Ковальчук В. С. Кримінально-процесуальні засади діяльності прокурорів щодо запобігання злочинності в установах виконання покарань України. *Juris Europensis Scientia*. 2023. Випуск 2. С. 122-125. DOI <https://doi.org/10.32782/chern.v2.2023.22>.
6. Ковальчук В. С. Про деякі детермінанти кримінально-процесуального характеру, що корелювали війну російської федерації проти України. *Вісник пенітенціарної асоціації України*. 2022. № 1(19). С.79-86. DOI: <https://doi.org/10.34015/2523-4552.2022.1.09>
7. Ковальчук В. С. Про деякі кримінологічні аспекти діяльності органів прокуратури в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 9. С. 404-406. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-9/99>.

- *Монографії, навчальні посібники*

1. Ковальчук В. С., Колб О. Г., Топчій В. В. Державний і громадський контроль та прокурорський нагляд у сфері виконання покарань і пробації України. *Деліктологія: монографія / під заг.ред. І. М. Копотуна, С. В. Петкова, Р. Polian. Куновіце: Академія ГУСПОЛ, 2023. Т. 8. С. 39-72.*
2. Ковальчук В. С., Колб О. Г., Поняття, сутність і зміст діяльності банківської установи як суб'єкта запобігання кримінальним правопорушенням. *Банк як суб'єкт запобігання кримінальним правопорушенням: навч. посіб. / за заг. ред. д.ю.н., проф. В. Я. Конопельського та д.ю.н., проф., заслуженого юриста України О. Г. Колба. Одеса: Одеський державний університет внутрішніх справ, 2022. С. 17-33.*
3. Ковальчук В. С. Заходи соціально-кримінологічного запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються персоналом установ виконання покарань. *Кримінологічна характеристика злочинів, що вчиняються персоналом Державної кримінально-виконавчої служби України: монографія. Вид. 3-є, доповн. і виправлене / за заг. ред. д.ю.н., проф., заслуженого юриста України В. В. Топчія. Луцьк: видавництво Терен, 2023. С. 126-141.*
4. Ковальчук В. С., Колб Р. О. Державний нагляд та контроль за процесом виконання-відбування покарань. *Кримінально-виконавче право України: короткий курс лекцій : навч.посібник / О. Г. Колб, І. М. Копотун, В. Г. Фатхутдінов та ін.; за заг.ред.д.ю.н., поф., заслуженого юриста України Топчія В. В. Ірпень: Державний податковий університет, 2023. С. 127-148.*

• *Праці апробаційного характеру*

1. Ковальчук В. С., Василюк І. М. Зміст сучасних правових гарантій забезпечення прав засуджених уповноваженими органами пробації та прокуратури. *Поговоримо про пробацію: історія становлення, розвиток та перспективи*: матеріали круглого столу (Одеса, 11 лютого 2022 року). Одеса : ОДУВС, 2022. С.175-176.
2. Ковальчук В. С., Новосад Ю. О. Про деякі змістовні елементи запобігання кримінальним правопорушенням органами прокуратури засобами кримінального процесуального права. *Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності* : тези V Всеукраїнської науково-практичної конференції (Хмельницький, 25 лютого 2022 р.). Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2022. С. 281-282.
3. Ковальчук В. С., Новосад Ю. О. Про деякі аспекти діяльності прокуратури України щодо запобігання кримінальним правопорушенням, які вчиняються засудженими. *Наукові читання, присвячені пам'яті професора Т. А. Денисової* : збірник матеріалів (Запоріжжя, 10 березня 2022 р.). Запоріжжя : КПУ, 2022. С. 275-277.
4. Ковальчук В. С., Годлевська-Коновалова А. В. Про деякі змістовні елементи спеціально-кримінологічного запобігання кримінальним правопорушенням органами прокуратури. *Актуальні питання теорії та практики в галузі права, освіти, соціальних та поведінкових наук – 2022*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Чернігів, 10 червня 2022 р.). Чернігів: Академія ДПтС. 2022. С. 140-142.
5. Ковальчук В. С., Колб О.Г. Вплив військової агресії Росії на процес детермінації сучасної злочинності в Україні. *Вивчення криміногенної ситуації в Україні та прогнозування її подальшої динаміки (вплив воєнних факторів)*: матеріали наук.-практ. круглого столу (м. Київ, 07 вересня 2022 р.). Київ : ДНДІ МВС України; Харків : Мачулін. 2022. С. 77-80.
6. Ковальчук В. С. Сучасна роль прокуратури в запобіганні кримінальним правопорушенням, пов'язаним з подвійним громадянством України. *Інтеграція теорії у практику: проблеми, пошуки, перспективи*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Чернігів, 04 листопада 2022 р.). Чернігів: Академія ДПтС, 2022. С. 294-296.
7. Ковальчук В. С. Вплив детермінант кримінально-процесуального характеру на стан забезпечення воєнної безпеки України. *Наука і вища освіта*: матеріали XXXI Міжнар. наук. конф. студентів і молодих учених (м. Запоріжжя, 9 листопада 2022 р.). Запоріжжя: КПУ, 2022. С. 87-88.
8. Ковальчук В. С., Колб Р. О. Особливості прокурорського нагляду за дотриманням прав військовополонених в Україні. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення*: матеріали міжвідом. наук.-практ. круглого столу (Київ, 24 листопада 2022 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2022. С. 201-204.
9. Ковальчук В. С. Потенційні можливості прокуратури як суб'єкта запобігання кримінальним правопорушенням. *Кримінально-правові, кримінологічні та кримінально-виконавчі заходи попередження злочинності*:

матеріали Всеукраїнської наук.- практи. конф. (Одеса, 25 листопада 2022 р.). Одеса: ОДУВС, 2022. С. 175-176.

10. Ковальчук В. С., Топчій В. В. Проблеми участі прокуратури України у запобіганні кримінальним правопорушенням, що вчиняються у процесі виконання-відбування покарань у воєнний час. *Актуальні проблеми правоохоронної діяльності в умовах воєнного стану* : тези Всеукраїнської науково-практичної конференції (Хмельницький, 16 березня 2023 р.). Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2023. С. 266-267.

11. Ковальчук В. С. Процесуальна роль прокурора у запобіганні кримінальним правопорушенням. *Прикладна економіка: від теорії до практики*: Матеріали доповідей учасників Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (Луцьк, 27-28 березня 2023 р.). Луцьк: Волинський інститут ім. В. Липинського ПрАТ «ВНЗ «МАУП», 2023. С. 284-287.

Декан факультету

Ольга КОВАЛЬЧУК

Голова комісії:

Ганна БУГА

Члени комісії:

Ольга ГАПОНЮК

Тетяна КОЛЕСНИК

Андрій УДОД

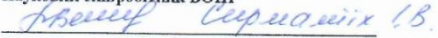
ЗАРЕЄСТРОВАНО

в журналі обліку актів впровадження результатів наукових досліджень в освітній процес

Донецького державного університету внутрішніх справ

« 04 » вересня 2023 р.

Науковий співробітник ВОНР

(підпис, прізвище)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор навчально-наукового інституту права Державного податкового університету,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України

Василь ТОПЧІЙ

« _____ » 2023 р.

АКТ

**про впровадження результатів дисертаційного дослідження Ковальчука
Володимира Степановича на тему: «Кримінально-процесуальні засади
запобігання правопорушенням у сфері виконання покарань України» в
освітній процес навчально-наукового інституту права Державного
податкового університету**

Комісія у складі: в. о. заступника директора з навчально-методичної роботи навчально-наукового інституту права, кандидат юридичних наук, доцент Лугіної Н.А.; завідувача кафедри кримінальної юстиції, д.ю.н., професора Дідківської Г.В.; доцента кафедри кримінальної юстиції, к.ю.н. Павлюх О.А. склала цей акт про те, що ними вивчені матеріали дисертаційного дослідження, підготовлені Ковальчуком Володимиром Степановичем на тему: «Кримінально-процесуальні засади запобігання правопорушенням у сфері виконання покарань України».

Результати проведеного дослідження Ковальчуком В.С. мають необхідний теоретичний і методологічний рівень та практичну цінність і були враховані в освітньому процесі навчально-наукового інституту права Державного податкового університету.

Основні положення проведеного дослідження відображені у навчально-методичних матеріалах з профільних дисциплін для здобувачів вищої освіти, де в якості джерел рекомендовано такі публікації:

Статті в наукових фахових виданнях

1. Ковальчук В. С. Виїмка як спосіб здобуття доказів. *Вісник прокуратури*. 2014. № 7. С. 140-147.
2. Ковальчук В., Шульгін С. Залучення до кримінального провадження як потерпілого. *Вісник прокуратури*. 2014. № 7. С. 28-34.
3. Ковальчук В. С. Кримінально-процесуальні можливості прокуратури у запобіганні кримінальним правопорушенням в Україні. *Knowledge, Education*,

Law, Management. 2023. № 3 (55). С. 145-150. DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2023.3.22>

4. Ковальчук В. С. Прокуратура України як суб'єкт запобігання кримінальним правопорушенням у сфері виконання покарань і пробації України. *Вісник пенітенціарної асоціації України*. 2022. № 2(20). С. 65-71. DOI: <https://doi.org/10.34015/2523-4552.2022.2.08>

5. Ковальчук В. С. Кримінально-процесуальні засади діяльності прокурорів щодо запобігання злочинності в установах виконання покарань України. *Juris Europensis Scientia*. 2023. Випуск 2. С. 122-125. DOI <https://doi.org/10.32782/chern.v2.2023.22>.

6. Ковальчук В. С. Про деякі детермінанти кримінально-процесуального характеру, що корелювали війну російської федерації проти України. *Вісник пенітенціарної асоціації України*. 2022. № 1(19). С.79-86. DOI: <https://doi.org/10.34015/2523-4552.2022.1.09>

7. Ковальчук В. С. Про деякі кримінологічні аспекти діяльності органів прокуратури в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 9. С. 404-406. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-9/99>.

Монографії, навчальні посібники

1. Ковальчук В. С., Колб О. Г., Топчій В. В. Державний і громадський контроль та прокурорський нагляд у сфері виконання покарань і пробації України. *Деліктологія: монографія / під загред. І. М. Копотуна, С. В. Петкова, Р. Роліан. Куновіце: Академія ГУСПОЛ, 2023. Т. 8. С. 39-72.*

2. Ковальчук В. С., Колб О. Г., Поняття, сутність і зміст діяльності банківської установи як суб'єкта запобігання кримінальним правопорушенням. *Банк як суб'єкт запобігання кримінальним правопорушенням: навч. посіб. / за заг. ред. д.ю.н., проф. В. Я. Конопельського та д.ю.н., проф., заслуженого юриста України О. Г. Колба. Одеса: Одеський державний університет внутрішніх справ, 2022. С. 17-33.*

3. Ковальчук В. С. Заходи соціально-кримінологічного запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються персоналом установ виконання покарань. *Кримінологічна характеристика злочинів, що вчиняються персоналом Державної кримінально-виконавчої служби України: монографія. Вид. 3-є, доповн. і виправлене / за заг. ред. д.ю.н., проф., заслуженого юриста України В. В. Топчія. Луцьк: видавництво Терен, 2023. С. 126-141.*

4. Ковальчук В. С., Колб Р. О. Державний нагляд та контроль за процесом виконання-відбування покарань. *Кримінально-виконавче право України: короткий курс лекцій : навч.посібник / О. Г. Колб, І. М. Копотун, В. Г. Фатхутдінов та ін.; за заг.ред.д.ю.н., поф., заслуженого юриста України Топчія В. В. Ірпень: Державний податковий університет, 2023. С. 127-148.*

Праці апробаційного характеру

1. Ковальчук В. С., Василюк І. М. Зміст сучасних правових гарантій забезпечення прав засуджених уповноваженими органами пробації та прокуратури. *Поговоримо про пробацію: історія становлення, розвиток та перспективи: матеріали круглого столу (Одеса, 11 лютого 2022 року). Одеса : ОДУВС, 2022. С.175-176.*

2. Ковальчук В. С., Новосад Ю. О. Про деякі змістовні елементи запобігання кримінальним правопорушенням органами прокуратури засобами кримінального процесуального права. *Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності* : тези V Всеукраїнської науково-практичної конференції (Хмельницький, 25 лютого 2022 р.). Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2022. С. 281-282.
3. Ковальчук В. С., Новосад Ю. О. Про деякі аспекти діяльності прокуратури України щодо запобігання кримінальним правопорушенням, які вчиняються засудженими. *Наукові читання, присвячені пам'яті професора Т. А. Денисової* : збірник матеріалів (Запоріжжя, 10 березня 2022 р.). Запоріжжя : КПУ, 2022. С. 275-277.
4. Ковальчук В. С., Годлевська-Коновалова А. В. Про деякі змістовні елементи спеціально-кримінологічного запобігання кримінальним правопорушенням органами прокуратури. *Актуальні питання теорії та практики в галузі права, освіти, соціальних та поведінкових наук – 2022*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Чернігів, 10 червня 2022 р.). Чернігів: Академія ДПтС. 2022. С. 140-142.
5. Ковальчук В. С., Колб О.Г. Вплив військової агресії Росії на процес детермінації сучасної злочинності в Україні. *Вивчення криміногенної ситуації в Україні та прогнозування її подальшої динаміки (вплив воєнних факторів)*: матеріали наук.-практ. круглого столу (м. Київ, 07 вересня 2022 р.). Київ : ДНДІ МВС України; Харків : Мачулін. 2022. С. 77-80.
6. Ковальчук В. С. Сучасна роль прокуратури в запобіганні кримінальним правопорушенням, пов'язаним з подвійним громадянством України. *Інтеграція теорії у практику: проблеми, пошуки, перспективи*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Чернігів, 04 листопада 2022 р.). Чернігів: Академія ДПтС, 2022. С. 294-296.
7. Ковальчук В. С. Вплив детермінант кримінально-процесуального характеру на стан забезпечення воєнної безпеки України. *Наука і вища освіта*: матеріали XXXI Міжнар. наук. конф. студентів і молодих учених (м. Запоріжжя, 9 листопада 2022 р.). Запоріжжя: КПУ, 2022. С. 87-88.
8. Ковальчук В. С., Колб Р. О. Особливості прокурорського нагляду за дотриманням прав військовополонених в Україні. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення*: матеріали міжвідом. наук.-практ. круглого столу (Київ, 24 листопада 2022 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2022. С. 201-204.
9. Ковальчук В. С. Потенційні можливості прокуратури як суб'єкта запобігання кримінальним правопорушенням. *Кримінально-правові, кримінологічні та кримінально-виконавчі заходи попередження злочинності*: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. (Одеса, 25 листопада 2022 р.). Одеса: ОДУВС, 2022. С. 175-176.
10. Ковальчук В. С., Топчій В. В. Проблеми участі прокуратури України у запобіганні кримінальним правопорушенням, що вчиняються у процесі виконання-відбування покарань у воєнний час. *Актуальні проблеми правоохоронної діяльності в умовах воєнного стану* : тези Всеукраїнської

науково-практичної конференції (Хмельницький, 16 березня 2023 р.). Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2023. С. 266-267.

11. Ковальчук В. С. Процесуальна роль прокурора у запобіганні кримінальним правопорушенням. *Прикладна економіка: від теорії до практики: Матеріали доповідей учасників Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції* (Луцьк, 27-28 березня 2023 р.). Луцьк: Волинський інститут ім. В. Липинського ПрАТ «ВНЗ «МАУП», 2023. С. 284-287.

Зазначені матеріали підтвердили належний теоретичний рівень і практичну обґрунтованість та відповідають меті й загальним напрямкам вдосконалення професійної підготовки юридичних кадрів і можуть бути використані у освітньому процесі під час викладання окремих дисциплін, зокрема, «Кримінальне право України (загальна частина)», «Кримінальне право України (особлива частина)», «Кримінальне процесуальне право України»; «Теоретичні основи кваліфікації злочинів»; «Кримінально-виконавче право»; «Злочинність в Україні та теоретичні основи її запобігання»; «Кримінально-правові стандарти ЄС»; «Криминологія».

Члени комісії дійшли спільного висновку, що представлені Ковальчуком Володимиром Степановичем матеріали дослідження ґрунтуються на значній кількості опрацьованих автором під час дослідження законодавчих, наукових, архівних та емпіричних джерел.

Члени комісії:

**в.о. заступника директора
з навчально-методичної роботи ННІ права,
к.ю.н., доцент**

Наталія ЛУГІНА

**завідувач кафедри
кримінальної юстиції,
д.ю.н., професор**

Галина ДІДКІВСЬКА

**доцент кафедри кримінальної
юстиції, к.ю.н.**

Ольга ПАВЛЮХ

Затверджую
 Керівник (Володимирської) окружної
 прокуратури

Ігор ФІЛІМОНЮК

«04» 10 2023 року

Акт

**впровадження в практичну діяльність органів прокуратури результатів
 дисертаційного дослідження Ковальчука Володимира Степановича
 «Кримінально-процесуальні засади запобігання правопорушенням
 у сфері виконання покарань України»
 (спеціальність 12.00.08 – Кримінальне право та криминологія,
 кримінально-виконавче право)**

«04» 10 2023 року

м. Володимир

Комісія у складі: Голови - заступника керівника Володимирської окружної прокуратури Андрейцева Миколи Миколайовича та членів комісії: прокурорів Володимирської окружної прокуратури Трофімука Олександра Васильовича, Баса Вадима Володимировича та Вовка Романа Володимировича склали зазначений акт про те, що результати дисертаційного дослідження Ковальчука Володимира Степановича «Кримінально-процесуальні засади запобігання правопорушенням у сфері виконання покарань України» впроваджені в практичну діяльність органів прокуратури та використовуються Володимирською окружною прокуратурою, як методологічне підґрунтя для підвищення рівня ефективності запобіжної діяльності у протидії злочинності, а саме – наступні праці здобувача (всього- 22):

Статті в наукових фахових виданнях

1. Ковальчук В. С. Виїмка як спосіб здобуття доказів. *Вісник прокуратури*. 2014. № 7. С. 140-147.
2. Ковальчук В., Шульгін С. Залучення до кримінального провадження як потерпілого. *Вісник прокуратури*. 2014. № 7. С. 28-34.
3. Ковальчук В. С. Кримінально-процесуальні можливості прокуратури у запобіганні кримінальним правопорушенням в Україні. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2023. № 3 (55). С. 145-150. DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2023.3.22>
4. Ковальчук В. С. Прокуратура України як суб'єкт запобігання кримінальним правопорушенням у сфері виконання покарань і пробації України. *Вісник пенітенціарної асоціації України*. 2022. № 2(20). С. 65-71. DOI: <https://doi.org/10.34015/2523-4552.2022.2.08>
5. Ковальчук В. С. Кримінально-процесуальні засади діяльності прокурорів щодо запобігання злочинності в установах виконання покарань України. *Juris Europensis Scientia*. 2023. Випуск 2. С. 122-125. DOI <https://doi.org/10.32782/chern.v2.2023.22>.
6. Ковальчук В. С. Про деякі детермінанти кримінально-процесуального характеру, що корелювали війну російської федерації проти України. *Вісник пенітенціарної асоціації України*. 2022. № 1(19). С.79-86. DOI: <https://doi.org/10.34015/2523-4552.2022.1.09>
7. Ковальчук В. С. Про деякі кримінологічні аспекти діяльності органів прокуратури в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 9. С. 404-406. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-9/99>.

Монографії, навчальні посібники

1. Ковальчук В. С., Колб О. Г., Топчій В. В. Державний і громадський контроль та прокурорський нагляд у сфері виконання покарань і пробації України. *Деліктологія: монографія / під заг.ред. І. М. Копотуна, С. В. Петкова, Р. Polian. Куновіце: Академія ГУСПОЛ, 2023. Т. 8. С. 39-72.*
2. Ковальчук В. С., Колб О. Г., Поняття, сутність і зміст діяльності

банківської установи як суб'єкта запобігання кримінальним правопорушенням. *Банк як суб'єкт запобігання кримінальним правопорушенням*: навч. посіб. / за заг. ред. д.ю.н., проф. В. Я. Конопельського та д.ю.н., проф., заслуженого юриста України О. Г. Колба. Одеса: Одеський державний університет внутрішніх справ, 2022. С. 17-33.

3. Ковальчук В. С. Заходи соціально-кримінологічного запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються персоналом установ виконання покарань. *Кримінологічна характеристика злочинів, що вчиняються персоналом Державної кримінально-виконавчої служби України*: монографія. Вид. 3-є, доповн. і виправлене / за заг. ред. д.ю.н., проф., заслуженого юриста України В. В. Топчія. Луцьк: видавництво Терен, 2023. С. 126-141.

4. Ковальчук В. С., Колб Р. О. Державний нагляд та контроль за процесом виконання-відбування покарань. *Кримінально-виконавче право України: короткий курс лекцій*: навч. посібник / О. Г. Колб, І. М. Копотун, В. Г. Фатхутдінов та ін.; за заг. ред. д.ю.н., проф., заслуженого юриста України Топчія В. В. Ірпень: Державний податковий університет, 2023. С. 127-148.

Праці апробаційного характеру

1. Ковальчук В. С., Василюк І. М. Зміст сучасних правових гарантій забезпечення прав засуджених уповноваженими органами пробації та прокуратури. *Поговоримо про пробацію: історія становлення, розвиток та перспективи*: матеріали круглого столу (Одеса, 11 лютого 2022 року). Одеса: ОДУВС, 2022. С. 175-176.

2. Ковальчук В. С., Новосад Ю. О. Про деякі змістовні елементи запобігання кримінальним правопорушенням органами прокуратури засобами кримінального процесуального права. *Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності*: тези V Всеукраїнської науково-практичної конференції (Хмельницький, 25 лютого 2022 р.). Хмельницький: Вид-во НАДПСУ, 2022. С. 281-282.

3. Ковальчук В. С., Новосад Ю. О. Про деякі аспекти діяльності прокуратури України щодо запобігання кримінальним правопорушенням, які вчиняються засудженими. *Наукові читання, присвячені пам'яті професора Т. А. Денисової* : збірник матеріалів (Запоріжжя, 10 березня 2022 р.). Запоріжжя : КПУ, 2022. С. 275-277.

4. Ковальчук В. С., Годлевська-Коновалова А. В. Про деякі змістовні елементи спеціально-кримінологічного запобігання кримінальним правопорушенням органами прокуратури. *Актуальні питання теорії та практики в галузі права, освіти, соціальних та поведінкових наук – 2022*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Чернігів, 10 червня 2022 р.). Чернігів: Академія ДПтС. 2022. С. 140-142.

5. Ковальчук В. С., Колб О.Г. Вплив військової агресії Росії на процес детермінації сучасної злочинності в Україні. *Вивчення криміногенної ситуації в Україні та прогнозування її подальшої динаміки (вплив воєнних факторів)*: матеріали наук.-практ. круглого столу (м. Київ, 07 вересня 2022 р.). Київ : ДНДІ МВС України; Харків : Мачулін. 2022. С. 77-80.

6. Ковальчук В. С. Сучасна роль прокуратури в запобіганні кримінальним правопорушенням, пов'язаним з подвійним громадянством України. *Інтеграція теорії у практику: проблеми, пошуки, перспективи*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Чернігів, 04 листопада 2022 р.). Чернігів: Академія ДПтС, 2022. С. 294-296.

7. Ковальчук В. С. Вплив детермінант кримінально-процесуального характеру на стан забезпечення воєнної безпеки України. *Наука і вища освіта*: матеріали XXXI Міжнар. наук. конф. студентів і молодих учених (м. Запоріжжя, 9 листопада 2022 р.). Запоріжжя: КПУ, 2022. С. 87-88.

8. Ковальчук В. С., Колб Р. О. Особливості прокурорського нагляду за дотриманням прав військовополонених в Україні. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення*: матеріали міжвідом. наук.-практ. круглого столу (Київ, 24 листопада 2022 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2022. С. 201-204.

9. Ковальчук В. С. Потенційні можливості прокуратури як суб'єкта запобігання кримінальним правопорушенням. *Кримінально-правові, кримінологічні та кримінально-виконавчі заходи попередження злочинності*: матеріали Всеукраїнської наук.- практи. конф. (Одеса, 25 листопада 2022 р.). Одеса: ОДУВС, 2022. С. 175-176.

10. Ковальчук В. С., Топчій В. В. Проблеми участі прокуратури України у запобіганні кримінальним правопорушенням, що вчиняються у процесі виконання-відбування покарань у воєнний час. *Актуальні проблеми правоохоронної діяльності в умовах воєнного стану* : тези Всеукраїнської науково-практичної конференції (Хмельницький, 16 березня 2023 р.). Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2023. С. 266-267.

11. Ковальчук В. С. Процесуальна роль прокурора у запобіганні кримінальним правопорушенням. *Прикладна економіка: від теорії до практики*: Матеріали доповідей учасників Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (Луцьк, 27-28 березня 2023 р.). Луцьк: Волинський інститут ім. В. Липинського ПрАТ «ВНЗ «МАУП», 2023. С. 284-287.

Голова комісії:

Микола АНДРЕЙЦЕВ

Члени комісії:

Олександр ТРОФІМУК

Вадим БАС

Роман ВОВК

ПОРІВНЯЛЬНА ТАБЛИЦЯ
до проєкту Закону України «Про внесення змін до деяких
законодавчих актів щодо кримінально-процесуальних засад запобігання
правопорушенням у сфері виконання покарань України»

Чинна редакція	Редакція проєкту Закону
<p style="text-align: center;">Відсутня норма в статті 36. Прокурор Кримінального процесуального кодексу</p>	<p style="text-align: center;">Стаття 36. Прокурор Кримінального процесуального кодексу:</p> <p style="text-align: center;"><i>7. Здійснюючи процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, прокурор зобов'язаний та має право дати письмові доручення для інших учасників сторони обвинувачення у кримінальному провадженні виявляти причини і умови, які сприяли вчиненню кримінального правопорушення, та реагувати на виявлені у зв'язку з цим порушення закону відповідними заходами процесуального характеру</i></p>
<p style="text-align: center;">Стаття 2. Завдання поліціїЗакону України «Про Національну поліцію»</p> <p>1. Завданнями поліції є надання поліцейських послуг у сферах:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) забезпечення публічної безпеки і порядку; 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; 3) протидії злочинності; 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги. 	<p style="text-align: center;">Стаття 2. Завдання поліціїЗакону України «Про Національну поліцію»</p> <p>1. Завданнями поліції є надання поліцейських послуг у сферах:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) забезпечення публічної безпеки і порядку; 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; 3) <i>запобігання кримінальним правопорушенням;</i> 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.
<p style="text-align: center;">Кримінально-виконавчий кодекс України</p> <p style="text-align: center;">Стаття 6. Виправлення і ресоціалізація засуджених та їх основні засоби</p> <p>1. Виправлення засудженого - процес позитивних змін, які відбуваються в його особистості та створюють у нього готовність до самокерованої правослухняної поведінки.</p>	<p style="text-align: center;">Кримінально-виконавчий кодекс України:</p> <p style="text-align: center;">Стаття 6. Виправлення і ресоціалізація засуджених та їх основні засоби</p> <p>1. Виправлення засудженого - процес позитивних змін, які відбуваються в його особистості та створюють у нього готовність до самокерованої правослухняної поведінки, <i>яка унеможливує вчинення ним у подальшому будь-якого кримінального правопорушення</i></p>
Кримінально-виконавчий кодекс	Кримінально-виконавчий кодекс

<p>України</p> <p>Відсутня норма в статті 22 Нагляд за додержанням законів під час виконання кримінальних покарань</p>	<p>України</p> <p>Стаття 22. Нагляд за додержанням законів під час виконання кримінальних покарань</p> <p><i>3. У випадках вчинення кримінальних правопорушень у процесі виконання – відбування покарань, за письмовим запитом прокурора, який здійснює процесуальне керівництво у досудовому розслідуванні, матеріали прокурорського нагляду спрямовуються йому для аналізу та встановлення взаємозв'язку виявлених правопорушень з кримінальним провадженням</i></p>
<p>Відсутня норма в розділі VI Кримінального процесуального кодексу України</p>	<p>розділ VI Кримінального процесуального кодексу України:</p> <p><i>Глава 42. Особливі порядки кримінального провадження у сфері виконання покарань</i></p>
<p>Стаття 104 Кримінально-виконавчого кодексу України. Оперативно-розшукова діяльність в колоніях</p> <p>1. Відповідно до закону в колоніях здійснюється оперативно-розшукова діяльність, основним завданням якої є пошук і фіксація фактичних даних про протиправну діяльність окремих осіб та груп з метою:</p> <p>забезпечення безпеки засуджених, персоналу колоній та інших осіб;</p> <p>попередження і виявлення кримінальних правопорушень, вчинених у колоніях, а також порушень встановленого порядку відбування покарання;</p> <p>вивчення причин і умов, що сприяють вчиненню злочинів та інших правопорушень;</p> <p>надання правоохоронним органам, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність або кримінальне провадження, допомоги в розкритті, припиненні та попередженні кримінальних правопорушень.</p>	<p>Стаття 104 Кримінально-виконавчого кодексу України. Оперативно-розшукова діяльність в колоніях:</p> <p><i>1. Метою оперативно-розшукової діяльності в колоніях є запобігання і виявлення кримінальних правопорушень, вчинених у колоніях, а також порушень встановленого порядку виконання – відбування покарань, з урахуванням та залученням до цього можливостей інших учасників кримінально-виконавчої діяльності</i></p>

<p>Відсутня норма в статті 95. Тримання засуджених до позбавлення волі в дільниці карантину, діагностики і розподілу Кримінально-виконавчого кодексу України</p>	<p>Стаття 95Кримінально-виконавчого кодексу України. Тримання засуджених до позбавлення волі в дільниці карантину, діагностики і розподілу:</p> <p><i>Примітка:</i> Для забезпечення об'єктивності, повноти та всебічності змісту індивідуальної програми соціально-виховної роботи із засудженими, керівник органу та установи виконання покарань вправі вимагати відомості про вказану особу від інших правоохоронних органів у межах вимог законодавчих актів, що стосуються порядку доступу до публічної інформації та захисту персональних даних.</p>
<p>Відсутня норма в статті 1 Мета і завдання кримінально-виконавчого законодавства України Кримінально-виконавчого кодексу України</p>	<p>Стаття 1. Мета і завдання кримінально-виконавчого законодавства України</p> <p>3. Для забезпечення мети і завдань кримінально-виконавчого законодавства України у визначених на нормативно-правовому рівні випадках залучаються сили і засоби інших правоохоронних органів та суб'єктів запобіжної діяльності</p>
<p>Відсутня норма в статті 104Оперативно-розшукова діяльність в колоніях Кримінально-виконавчого кодексу України.</p>	<p>Стаття 104Оперативно-розшукова діяльність в колоніях Кримінально-виконавчого кодексу України.</p> <p>3. За всіма випадками вчинення кримінальних правопорушень відповідними суб'єктами слідчої профілактики встановлюються їх причинно-наслідковий зв'язок з ефективністю оперативно-розшукової діяльності оперативних підрозділів органів і установ виконання покарань</p>
<p>Відсутня норма в статті 16 Вимоги до персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України і його відповідальністьЗакону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України»</p>	<p>Стаття 16 Вимоги до персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України і його відповідальність Закону України Про Державну кримінально-виконавчу службу України:</p> <p>4. За всіма фактами вчинення правопорушень, мова про які ведеться у частинах 1-3 цієї статті, проводиться службове розслідування, матеріали якого спрямовуються прокурору для визначення їх причинно-наслідкового зв'язку з діяльністю відповідних посадових осіб кадрових</p>

	<i>підрозділів Державної кримінально-виконавчої служби України</i>
Відсутня норма в статті 16 Вимоги до персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України і його відповідальність Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України»	Стаття 16 Вимоги до персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України і його відповідальність Закону України Про Державну кримінально-виконавчу службу України: <i>5. Керівники органів і установ виконання покарань несуть персональну відповідальність за організацію та ефективність реалізації заходів, спрямованих на вирішення визначених у законі завдань кримінально-виконавчого законодавства, а також за рівень запобігання кримінальним правопорушенням як з боку засуджених, так і персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України</i>
Відсутня норма в Законі України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України»	Стаття 133-1 Профілактичні обліки в колоніях Закону України Про Державну кримінально-виконавчу службу України: <i>Для забезпечення мети і реалізації завдань кримінально-виконавчого законодавства України, а також запобігання злісним порушенням встановленого порядку відбування покарання, у колоніях ведуться профілактичні обліки щодо осіб, з боку яких вірогідним є вчинення протиправних діянь. Порядок ведення зазначених об'єктів визначається центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання покарань і пробації України</i>
Відсутня норма в статті 2. Завдання кримінального провадження Кримінального процесуального кодексу	Стаття 2. Завдання кримінального провадження Кримінального процесуального кодексу <i>2. У ході кримінального провадження здійснюються передбачені законом заходи безпеки щодо учасників кримінального процесу та інша запобіжна діяльність, спрямована на недопущення вчинення кримінальних правопорушень</i>
Стаття 8. Верховенство права Кримінального процесуального кодексу 1. Кримінальне провадження здійснюється з додержанням принципу верховенства	Стаття 8. Верховенство права Кримінального процесуального кодексу 1. Кримінальне провадження здійснюється з додержанням принципу верховенства права,

<p>права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави.</p> <p>2. Принцип верховенства права у кримінальному провадженні застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини.</p>	<p>відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави <i>включаючи запобіжну, спрямовану на недопущення вчинення щодо будь-якої особи протиправних посягань.</i></p> <p>2. Принцип верховенства права у кримінальному провадженні застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини..</p>
<p>Відсутня норма в статті 5 Принципи кримінально-виконавчого законодавства, виконання і відбування покарань Кримінально-виконавчого кодексу України</p>	<p>Стаття 5. Принципи кримінально-виконавчого законодавства, виконання і відбування покарань Кримінально-виконавчого кодексу України</p> <p>Кримінально-виконавче законодавство, виконання і відбування покарань ґрунтуються на принципах верховенства права, невідворотності виконання і відбування покарань, законності, справедливості, гуманізму, демократизму, рівності засуджених перед законом, поваги до прав і свобод людини, взаємної відповідальності держави і засудженого, диференціації та індивідуалізації виконання покарань, раціонального застосування примусових заходів і стимулювання правослухняної поведінки, поєднання покарання з виправним впливом, участі громадськості в передбачених законом випадках у діяльності органів і установ виконання покарань.</p>
<p>Відсутня норма в частині 1 статті 3 Засади діяльності прокуратури Закону України «Про прокуратуру»</p>	<p>Частина 1 статті 3. Засади діяльності прокуратури Закону України «Про прокуратуру»:</p> <p><i>11) взаємодія та координація діяльності правоохоронних органів у сфері запобігання та протидії злочинності</i></p>
<p>Відсутня норма у частині 2 статті 36 Прокурор Кримінального процесуального кодексу</p>	<p>Частина 2 статті 36 Прокурор Кримінального процесуального кодексу</p> <p><i>20-1) взаємодіяти у визначеному в законі порядку та координувати діяльність інших правоохоронних органів залучених до участі у кримінальному провадженні</i></p>

<p>Відсутня норма у частині 2 статті 95 Законність Кримінально-виконавчого кодексу України</p> <p>2. Прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий зобов'язані всебічно, повно і неупереджено дослідити обставини кримінального провадження, виявити як ті обставини, що викривають, так і ті, що виправдовують підозрюваного, обвинуваченого, а також обставини, що пом'якшують чи обтяжують його покарання, надати їм належну правову оцінку та забезпечити прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень.</p>	<p>Частина 2 статті 95 Законність Кримінально-виконавчого кодексу України</p> <p>2. Прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий зобов'язані всебічно, повно і неупереджено дослідити обставини кримінального провадження, виявити як ті обставини, що викривають, так і ті, що виправдовують підозрюваного, обвинуваченого, а також обставини, що пом'якшують чи обтяжують його покарання, надати їм належну правову оцінку та забезпечити прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень.</p> <p><i>При цьому основу даної програми складають відомості про причини і умови, які сприяли вчиненню кримінального правопорушення, за який особу засуджено, що встановлені у ході досудового розслідування та відображені в обвинувальному рішенні суду</i></p>
<p>Відсутня норма у частині 1 статті 91 Обставини, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні Кримінального процесуального кодексу</p>	<p>Частина 1 статті 91 Обставини, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні Кримінального процесуального кодексу:</p> <p>8. У кримінальному провадженні підлягають доказуванню причини і умови, які сприяли вчиненню кримінального правопорушення</p>
<p>Відсутня норма в Кримінальному процесуальному кодексі</p>	<p>Стаття. 291-1 <i>Обов'язок сторони обвинувачення у кримінальному провадженні реагувати відповідними процесуальними рішеннями на виявлені причини і умови, які сприяли вчиненню кримінального правопорушення Кримінального процесуального кодексу:</i></p> <p><i>Прокурор, який здійснює процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, а також слідчий, що проводить кримінальне провадження, зобов'язані виявляти причини і умови, які сприяли вчиненню кримінального правопорушення, та вживати відповідні заходи в межах закону щодо їх нейтралізації, блокування та усунення.</i></p> <p><i>Процесуальні рішення з цього приводу приймаються відповідно до положень ст. 110 даного Кодексу та спрямовуються до відповідних адресатів для виконання.</i></p> <p><i>Рішення прокуратури чи слідчого з означеного питання є обов'язковим для</i></p>

	<p>виконання всіма фізичними та юридичними особами, організаціями, установами та підприємствами усіх форм власності, на адресу яких вони були направлені. Керівники останніх у десятиденний термін зобов'язані розглянути рішення прокурора чи слідчого, вжити відповідні заходи щодо нейтралізації, усунення та блокування причин і умов, які сприяли вчиненню кримінального правопорушення, та дати письмову відповідь про вжиті у зв'язку з цим заходи</p>
<p>Відсутня норма в частині 2 статті 41. Оперативні підрозділи Кримінального процесуального кодексу</p> <p>2. Під час виконання доручень слідчого, дізнавача, прокурора співробітник оперативного підрозділу користується повноваженнями слідчого. Співробітники оперативних підрозділів (крім підрозділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України) не мають права здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора.</p>	<p>Частина 2 статті 41. Оперативні підрозділи Кримінального процесуального кодексу:</p> <p>2. Під час виконання доручень слідчого, дізнавача, прокурора співробітник оперативного підрозділу користується повноваженнями слідчого. Співробітники оперативних підрозділів (крім підрозділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України) не мають права здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора за виключенням здійснення передбачених законом заходів оперативно-розшукової діяльності, результати якої можуть бути використані у кримінальному провадженні суб'єктами, зазначеними у частині першій цієї статті Кодексу</p>
<p>Відсутня норма у статті 104 Оперативно-розшукова діяльність в колоніях Кримінально-виконавчого кодексу України</p>	<p>Стаття 104 Оперативно-розшукова діяльність в колоніях Кримінально-виконавчого кодексу України</p> <p>4. У випадках, визначених у кримінально-процесуальному законодавстві України, оперативні підрозділи органів і установ виконання покарань зобов'язані виконувати завдання уповноважених органів досудового розслідування. Зібрана при цьому інформація може бути використана слідчим або прокурором для забезпечення процесу доказування в кримінальному провадженні</p>
<p>Відсутня норма у статті 23 Контроль за діяльністю органів і установ виконання покарань Кримінально-виконавчого кодексу України</p> <p>1. За діяльністю органів і установ виконання покарань здійснюється відомчий контроль вищестоящими</p>	<p>Стаття 23 Контроль за діяльністю органів і установ виконання покарань Кримінально-виконавчого кодексу України</p> <p>1. За діяльністю органів і установ виконання покарань здійснюється відомчий контроль вищестоящими органами і</p>

<p>органами і посадовими особами центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань.</p>	<p>посадовими особами центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань.</p> <p><i>У ході відомчого контролю вживаються передбачені законом заходи щодо усунення, нейтралізації та блокування причин і умов, які сприяють вчиненню порушень у сфері виконання покарань і пробації.</i></p> <p><i>Матеріали відомчих перевірок в обов'язковому порядку спрямовуються прокурору, який здійснює нагляд за додержанням законів під час виконання покарань відповідно до положень ст. 22 даного Кодексу та Закону України «Про прокуратуру» для визначення підстав юридичної відповідальності щодо осіб, які вчинили правопорушення</i></p>
<p>Відсутня норма у статті 14 Обов'язки Уповноваженого Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України</p>	<p>Абзац 6 статті 14 Обов'язки Уповноваженого Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України:</p> <p><i>Уповноважений зобов'язаний направляти матеріали перевірки, що стосуються фактів порушення прав людини і громадянина, прокурору, який здійснює нагляд за додержанням законів в органах і установах виконання покарань при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян</i></p>
<p>Відсутня норма у статті 24 Відвідування установ виконання покарань Контроль за діяльністю органів і установ виконання покарань Кримінально-виконавчого кодексу України</p>	<p>Стаття 24 Відвідування установ виконання покарань Контроль за діяльністю органів і установ виконання покарань Кримінально-виконавчого кодексу України.</p> <p>Примітка: <i>Результати перевірок, вчинених вказаними у цій статті Кодексу особами, що стосуються порушень прав людини і громадянина, в обов'язковому порядку направляються прокурору, який здійснює нагляд за додержанням законів під час виконання кримінальних покарань, та можуть бути використані для реалізації заходів слідчої профілактики у кримінальних провадженнях</i></p>
<p>Відсутня норма у частині 1 статті 2 Функції прокуратури Закону України</p>	<p>Частина 1 статті 2 Функції прокуратури Закону України «Про</p>

«Про прокуратуру»	<p>прокуратуру»</p> <p>5) Здійснення координаційної діяльності правоохоронних органів у сфері запобігання та протидії злочинності</p>
<p>Відсутня норма в статті 22 Нагляд за додержанням законів під час виконання кримінальних покарань Кримінально-виконавчого кодексу України</p>	<p>Стаття 22 Нагляд за додержанням законів під час виконання кримінальних покарань Кримінально-виконавчого кодексу України</p> <p>3. Відповідно до вимог чинного кримінально-процесуального законодавства України, матеріали прокурорського нагляду за додержанням законів в органах і установах виконання покарань можуть бути витребувані прокурором, який здійснює процесуальне керівництво досудовим розслідуванням за фактами вчинення кримінальних правопорушень у сфері виконання покарань, для визначення підстав кримінальної відповідальності щодо винних осіб, врахуванні їх при забезпеченні реалізації заходів забезпечення кримінального провадження та вирішення інших завдань кримінального провадження</p>
<p>Відсутня норма в статті 14 Персонал Державної кримінально-виконавчої служби України Закону України Про Державну кримінально-виконавчу службу України</p>	<p>Стаття 14 Персонал Державної кримінально-виконавчої служби України Закону України Про Державну кримінально-виконавчу службу України</p> <p>9. Персонал Державної кримінально-виконавчої служби України у випадках, передбачених законом, за його згодою може залучатись до виконання (у якості спеціаліста, експерта, представника тощо) на підставі письмового рішення уповноваженого органу виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері виконання покарань і пробації України</p>
<p>Відсутня норма в статті 19 Загальні питання компетенції Кабінету Міністрів України Закону України «Про Кабінет Міністрів України»</p>	<p>Стаття 19 Загальні питання компетенції Кабінету Міністрів України Закону України «Про Кабінет Міністрів України»</p> <p>Для забезпечення діяльності та контролю з боку Кабінету Міністрів України Прем'єр-Міністр України вправі залучати правоохоронні органи для перевірки фактів порушення прав людини, мова про які ведеться у результатах моніторингу, що здійснюється відповідними національними та міжнародними неурядовими організаціями,</p>

	<i>включаючи превентивний механізм.</i>
<p>Відсутня норма в Розділ II Закону України «Про Національну поліцію»</p>	<p>Розділ II Закону України «Про Національну поліцію»</p> <p><i>Стаття 11-1 Взаємодія з правоохоронними органами та іншими органами державної влади та місцевого самоврядування, установами, організаціями та підприємствами різни форм власності:</i></p> <p><i>Для реалізації визначених у законі завдань, принципів та повноважень Національна поліція взаємодіє з іншими правоохоронними органами, органами державної влади та місцевого самоврядування, установами, організаціями та підприємствами різних форм власності у межах та на підставах, що встановлюються у законодавчих та інших нормативно-правових актах.</i></p> <p><i>Відповідно до закону, діяльність поліції може координуватись органами прокуратури та іншими правоохоронними органами і навпаки</i></p>
<p>Стаття 12 Безперервність Розділу ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ Закону України «Про Національну поліцію»</p> <p>1. Поліція забезпечує безперервне та цілодобове виконання своїх завдань. Кожен має право в будь-який час звернутися за допомогою до поліції або поліцейського.</p> <p>2. Поліція не має права відмовити в розгляді або відкласти розгляд звернень стосовно забезпечення прав і свобод людини, юридичних осіб, інтересів суспільства та держави від протиправних посягань з посиланням на вихідний, святковий чи неробочий день або закінчення робочого дня.</p>	<p><i>Вилучити і перенести у Розділ 2 ПРИНЦИПИ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ</i></p>

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
до проєкту Закону України «Про внесення змін до деяких
законодавчих актів щодо удосконалення громадського контролю у сфері
виконання покарань України»

1. Обґрунтування необхідності прийняття проєкту

Щорічно в Україні зростає рівень рецидивних кримінальних правопорушень, однією із складових яких є пенітенціарна злочинність. При цьому серед детермінант, які сприяють зазначеному суспільно необхідному явищу, особливе місце займають існуючі у зв'язку з цим правові прогалини і колізії, що стосуються, зокрема, закріплення у чинному кримінальному процесуальному законодавстві України обов'язку для суб'єктів сторони обвинувачення (ст. ст. 36-41 КПК) виявляти причини і умови виникнення кримінальних правопорушень, включаючи й сферу виконання покарань.

Додатковим аргументом з цього приводу виступають кримінально значущі показники рецидивної та пенітенціарної злочинності, які мають місце в Україні на протязі 2013-2023 р. р. Так, у 2013 році (першому звітному періоді з часу прийняття нового КПК) у структурі всіх кримінальних правопорушень (всього було зареєстровано 563 тис. 560 таких суспільно небезпечних діянь) рецидив злочинів склав 62 тис. 625 (29,3% у загальній кількості кримінальних правопорушень). При цьому в абсолютних цифрах пенітенціарна злочинність складала у 2013 році 400 кримінальних правопорушень (у розрахунку на 1 тис. засуджених, які відбували покарання у виді позбавлення волі, - 5,13 таких випадків) або менше 1% у структурі рецидивних кримінальних правопорушень.

Натомість у 2022 році із 362 тис. 636 зареєстрованих кримінальних правопорушень 31 тис. 499 припадало на рецидивну злочинність (22,7% у загальній структурі вказаних суспільно небезпечних діянь). При цьому у кримінально-виконавчих установах закритого типу, в яких відбували покарання засуджені до позбавлення волі, мало місце 289 пенітенціарних злочинів (знову ж таки, менше 1% у загальній кількості рецидивних проявів в Україні).

Суттєво не зменшились зазначені показники й у 2023 році, хоча і в попередніх періодах і у сьогодні не знайшли свого відображення в офіційній статистиці ті явища і процеси кримінального змісту, які носять так званий латентний (прихований) характер, що теж можна віднести до детермінант, які сприяють вчиненню пенітенціарних кримінальних правопорушень.

Крім цього, в ЄРДР відсутні також відомості про вчинення кримінальних правопорушень на територіях, окупованих російською федерацією (у Донецькій, Луганській, Херсонській та інших областях), що, без сумніву, слід враховувати при оцінці кількісно-якісних показників злочинності в Україні.

Більш того, як показує практика, досить суттєво впливає на детермінацію пенітенціарної злочинності щорічно зростаюче вчинення кримінальних

правопорушень у сфері виконання покарань персоналом ДКВС України. Зокрема, якщо у 1991 році з боку цих осіб було зареєстровано тільки 19 злочинів, то вже у 2016 році (остаточному оформленні та підпорядкуванні органів і установ виконання покарань Міністерству юстиції України) – 102 кримінальні правопорушення.

І, що характерно та суспільно небезпечно – зазначені негативні тенденції щорічно до зростання кількості вчинених персоналом ДКВС України кримінальних правопорушень мали місце й на протязі 2017-2022 р. р..

Отже, аналіз наукової літератури, законодавства та практики з питань кримінально-процесуальних засад запобігання правопорушенням у сфері виконання покарань України дає підстави стверджувати про необхідність закріплення на законодавчому рівні обов'язку для органів дізнання, досудового розслідування та суду щодо виявлення у ході кримінального провадження причин і умов, які сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, включаючи й сферу виконання покарань України, та невідкладного вжиття заходів, спрямованих на їх усунення, нейтралізацію, блокування тощо.

2. Мета і завдання прийняття проєкту

Метою законопроєкту є удосконалення кримінально-процесуальних засад запобігання правопорушенням у сфері виконання покарань України.

Завданнями, які покликаний вирішити законопроєкт, є:

- визначити зміст загальних кримінально-процесуальних засад запобігання правопорушенням;
- визначити особливості їх застосування у сфері виконання покарань України;
- створити правові гарантії реалізації даних завдань на законодавчому рівні.

3. Загальна характеристика і основні положення проєкту акта

Пропонується внести зміни в ст.ст. 6, 22, 104, 95, 1, 101, 5, 23, 24 Кримінально-виконавчого кодексу України; ст.ст. 36, 2, 8, 95, 41, розділ VI Кримінального процесуального кодексу України.

Крім того, пропонується внесення змін до низки законів України та нормативно-правових актів, зокрема законів України «Про Національну поліцію», «Про Кабінет Міністрів України», «Про прокуратуру», «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», «Про Уповноваженого Верховної Ради України».

4. Стан нормативно-правової бази для прийняття законопроєкту

Основними нормативними актами у даній сфері правовідносин є Конституція України, Кримінально-виконавчий кодекс України, Кримінальний процесуальний кодекс, Закони України «Про Національну поліцію», «Про Кабінет Міністрів України», «Про прокуратуру», «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», «Про Уповноваженого Верховної Ради України».

5. Фінансово-економічне обґрунтування

Прийняття та реалізація законопроекту не потребує виділення додаткових коштів з Державного бюджету України.

6. Прогноз соціально-економічних та інших наслідків прийняття законопроекту

Реалізація проєкту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо кримінально-процесуальних засад запобігання правопорушенням у сфері виконання покарань України» дозволить зробити зазначену галузь суспільних відносин більш ефективною, впровадити нові підходи до регулювання питань щодо виявлення у ході кримінального провадження причин і умов, які сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, включаючи й сферу виконання покарань України, та невідкладного у зв'язку з цим вжиття заходів, спрямованих на їх усунення, нейтралізацію, блокування тощо.

Довідка
про результати вивчення архівних кримінальних проваджень,
порушених у 2012-2021 р. р. на території України у сфері виконання
покарань

Вказаний вид наукового дослідження проведено у 2012-2021 р. р. в УВП у Волинській; Львівській та Рівненській областях з питань, що стосувались діяльності органів досудового розслідування (ст. 38 Кримінального процесуального кодексу (КПК) України та суду (ст. ст. 30 – 35), а також прокурорів, які здійснювали процесуальне керівництво досудовим розслідуванням (ст. ст. 36-37 КПК), та за власною ініціативою виявили по кримінальних провадженнях причини та умови, які сприяли вчиненню кримінальних правопорушень.

Всього за даний період було вивчено 386 архівних кримінальних проваджень. Їх структура мала такий вигляд:

- 1) за ст. 185 КК України «Крадіжка» – 193 провадження або 50% від усієї їх кількості;
- 2) за ст. 11 КК «Умисне вбивство» – 5 проваджень (1% у загальній структурі);
- 3) за ст. 121 КК «Умисне тяжке тілесне ушкодження» – 9 проваджень (2% у загальній структурі);
- 4) за ст. 149 КК «Торгівля людьми або інше незаконна угода щодо людини» – 2 провадження (1% у загальній структурі);
- 5) за ст. 152 КК «Згвалтування» – 8 проваджень (2% у структурі);
- 6) за ст. 257 КК «Бандитизм» – 1 (1% у структурі);
- 7) за ст. 263 КК «Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами» – 4 провадження (1% у загальній структурі);

8) за ст. 286 КК «Порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами» – 62 провадження (16% у загальній їх структурі);

9) за ст. 296 «Хуліганство» – 8 проваджень (2% у загальній структурі);

10) за ст. 307 КК «Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, збереження, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів» – 59 проваджень (15% у загальній їх структурі);

11) за ст. 342 КК «Опір представникові влади, працівникові правоохоронного органу, держаному виконавцю, приватному виконавцю, члену громадського формування з охорони громадського порядку і державного контролю або військовослужбовцеві, уповноваженій особі фонду гарантування вкладів фізичних осіб» – 11 проваджень (3% у загальній структурі);

12) за ст. 368 КК «Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди» – 24 провадження (6% у загальній структурі).

У ході зазначеного наукового дослідження було виявлено, що учасниками кримінального провадження на власний розсуд встановлено причини та умови, які сприяли вчиненню кримінального правопорушення, а саме:

а) слідчими органами досудового розслідування (ст. 40 КПК) – 29 проваджень (або 7% від загальної їх кількості);

б) слідчими за письмовою вказівкою прокурорів (ст. 36 КПК) – 33 провадження (8% у загальній їх структурі);

в) судьями (ст. 31 КПК) – 17 (4% у структурі всіх проваджень);

г) адвокатами (ст. 45 КПК) – 22 провадження (6% у їх загальній кількості).

Отже, аж у 101 кримінальному провадженні (або у 26% у їх структурі (386 проваджень всього)) учасниками кримінального провадження були виявлені причини, які сприяли вчиненню кримінального правопорушення, що свідчить про об'єктивну практику, потребу та необхідність цих суб'єктів щодо здійснення даного виду кримінальної процесуальної діяльності у силу тих вимог матеріального права, що встановлені у чинному КК України, а саме – з питань, що стосуються:

1. Загальних засад призначення покарання (ст. 65 вказаного Кодексу);
2. Обставини, які пом'якшують покарання (ст. ст. 66, 69-1);
3. Обставини, які обтяжують покарання (ст. 67);
4. Призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом (ст. 69);
5. Звільнення від покарання та його відбування (ст. ст. 74-87);
6. Інших заходів кримінально-правового характеру (ст. ст. 92 – 96-11);
7. Особливостей кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх (ст. ст. 97 – 108);
8. Погашення або зняття судимості (ст. ст. 88 – 91 даного Кодексу).

При цьому варто зазначити, що отримані у ході вказаного наукового дослідження використані як емпіричний матеріал пр. формулюванні та обґрунтуванні науково обґрунтованих авторських пропозицій, висновків та положень при підготовці відповідних наукових праць (статей, тез конференцій та круглих столів, т. ін.).

Довідку склав

Здобувач кафедри кримінального
права і процесу Волинського
національного університету
імені Лесі Українки

В. С. Ковальчук

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ*Праці, у яких опубліковані основні наукові результати дисертації*

1. Ковальчук В. С., Колб О. Г., Топчій В. В. Державний і громадський контроль та прокурорський нагляд у сфері виконання покарань і пробації України. *Деліктологія: монографія* / під заг.ред. І. М. Копотуна, С. В. Петкова, Р. Роліан. Кіровоград: Академія ГУСПОЛ, 2023. Т. 8. С. 39-72.
2. Ковальчук В. С., Колб О. Г., Поняття, сутність і зміст діяльності банківської установи як суб'єкта запобігання кримінальним правопорушенням. *Банк як суб'єкт запобігання кримінальним правопорушенням: навч. посіб.* / за заг. ред. д.ю.н., проф. В. Я. Конопельського та д.ю.н., проф., заслуженого юриста України О. Г. Колба. Одеса: Одеський державний університет внутрішніх справ, 2022. С. 17-33.
3. Ковальчук В. С. Заходи соціально-кримінологічного запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються персоналом установ виконання покарань. *Кримінологічна характеристика злочинів, що вчиняються персоналом Державної кримінально-виконавчої служби України: монографія*. Вид. 3-є, доповн. і виправлене / за заг. ред. д.ю.н., проф., заслуженого юриста України В. В. Топчія. Луцьк: видавництво Терен, 2023. С. 126-141.
4. Ковальчук В. С., Колб Р. О. Державний нагляд та контроль за процесом виконання-відбування покарань. *Кримінально-виконавче право України: короткий курс лекцій: навч. посібник* / О. Г. Колб, І. М. Копотун, В. Г. Фатхутдінов та ін.; за заг. ред. д.ю.н., проф., заслуженого юриста України Топчія В. В. Ірпень: Державний податковий університет, 2023. С. 127-148.

Статті в наукових фахових виданнях

1. Ковальчук В. С. Виїмка як спосіб здобуття доказів. *Вісник прокуратури*. 2014. № 7. С. 140-147.
2. Ковальчук В., Шульгін С. Залучення до кримінального провадження як потерпілого. *Вісник прокуратури*. 2014. № 7. С. 28-34.
3. Ковальчук В. С. Прокуратура України як суб'єкт запобігання кримінальним правопорушенням у сфері виконання покарань і пробації України. *Вісник пенітенціарної асоціації України*. 2022. № 2(20).С. 65-71. DOI:<https://doi.org/10.34015/2523-4552.2022.2.08>
4. Ковальчук В. С. Про деякі детермінанти кримінально-процесуального характеру, що корелювали війну російської федерації проти України. *Вісник пенітенціарної асоціації України*. 2022. № 1(19). С.79-86. DOI:<https://doi.org/10.34015/2523-4552.2022.1.09>
5. Ковальчук В. С. Про деякі кримінологічні аспекти діяльності органів прокуратури в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 9. С. 404-406. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-9/99>.
6. Ковальчук В. С. Кримінально-процесуальні можливості прокуратури у запобіганні кримінальним правопорушенням в Україні. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2023. № 3 (55). С. 145-150. DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2023.3.22>
7. Ковальчук В. С. Кримінально-процесуальні засади діяльності прокурорів щодо запобігання злочинності в установах виконання покарань України. *Juris Europensis Scientia*. 2023. Випуск 2. С. 122-125. DOI <https://doi.org/10.32782/chern.v2.2023.22>.

Праці апробаційного характеру

1. Ковальчук В. С., Василюк І. М. Зміст сучасних правових гарантій забезпечення прав засуджених уповноваженими органами пробації та прокуратури. *Поговоримо про пробацію: історія становлення, розвиток та перспективи*: матеріали круглого столу (Одеса, 11 лютого 2022 року). Одеса : ОДУВС, 2022. С.175-176.

2. Ковальчук В. С., Новосад Ю. О. Про деякі змістовні елементи запобігання кримінальним правопорушенням органами прокуратури засобами кримінального процесуального права. *Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності* : тези V Всеукраїнської науково-практичної конференції (Хмельницький, 25 лютого 2022 р.). Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2022. С. 281-282.

3. Ковальчук В. С., Новосад Ю. О. Про деякі аспекти діяльності прокуратури України щодо запобігання кримінальним правопорушенням, які вчиняються засудженими. *Наукові читання, присвячені пам'яті професора Т. А. Денисової* : збірник матеріалів (Запоріжжя, 10 березня 2022 р.). Запоріжжя : КПУ, 2022. С. 275-277.

4. Ковальчук В. С., Годлевська-Коновалова А. В. Про деякі змістовні елементи спеціально-кримінологічного запобігання кримінальним правопорушенням органами прокуратури. *Актуальні питання теорії та практики в галузі права, освіти, соціальних та поведінкових наук – 2022*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Чернігів, 10 червня 2022 р.). Чернігів: Академія ДПтС. 2022. С. 140-142.

5. Ковальчук В. С., Колб О.Г. Вплив військової агресії Росії на процес детермінації сучасної злочинності в Україні. *Вивчення криміногенної ситуації в Україні та прогнозування її подальшої динаміки (вплив воєнних факторів)*: матеріали наук.-практ. круглого столу (м. Київ, 07 вересня 2022 р.). Київ : ДНДІ МВС України; Харків : Мачулін. 2022. С. 77-80.

6. Ковальчук В. С. Сучасна роль прокуратури в запобіганні кримінальним правопорушенням, пов'язаним з подвійним громадянством України. *Інтеграція теорії у практику: проблеми, пошуки, перспективи*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Чернігів, 04 листопада 2022 р.). Чернігів: Академія ДПтС, 2022. С. 294-296.

7. Ковальчук В. С. Вплив детермінант кримінально-процесуального характеру на стан забезпечення воєнної безпеки України. *Наука і вища освіта*:

матеріали XXXI Міжнар. наук. конф. студентів і молодих учених (м. Запоріжжя, 9 листопада 2022 р.). Запоріжжя: КПУ, 2022. С. 87-88.

8. Ковальчук В. С., Колб Р. О. Особливості прокурорського нагляду за дотриманням прав військовополонених в Україні. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення*: матеріали міжвідом. наук.-практ. круглого столу (Київ, 24 листопада 2022 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2022. С. 201-204.

9. Ковальчук В. С. Потенційні можливості прокуратури як суб'єкта запобігання кримінальним правопорушенням. *Кримінально-правові, кримінологічні та кримінально-виконавчі заходи попередження злочинності*: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. (Одеса, 25 листопада 2022 р.). Одеса: ОДУВС, 2022. С. 175-176.

10. Ковальчук В. С., Топчій В. В. Проблеми участі прокуратури України у запобіганні кримінальним правопорушенням, що вчиняються у процесі виконання-відбування покарань у воєнний час. *Актуальні проблеми правоохоронної діяльності в умовах воєнного стану* : тези Всеукраїнської науково-практичної конференції (Хмельницький, 16 березня 2023 р.). Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2023. С. 266-267.

11. Ковальчук В. С. Процесуальна роль прокурора у запобіганні кримінальним правопорушенням. *Прикладна економіка: від теорії до практики*: Матеріали доповідей учасників Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (Луцьк, 27-28 березня 2023 р.). Луцьк: Волинський інститут ім. В. Липинського ПрАТ «ВНЗ «МАУП», 2023. С. 284-287.

12. Ковальчук В. С. Особливості здійснення прокурорського нагляду та запобіжної діяльності у сфері виконання покарань і пробації України. *Державотворчі процеси в Україні: реалії сьогодення*: матеріал. III Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 27-28 квітня 2023 року). Луцьк: : ВІП ЛНТУ, 2023. С. 84-86.